

SAMSUN VALİLİĞİ

**İNSAN HAK İHLALLERİ VE SOSYAL
TRAVMALAR**

Yayın Sorumlusu: Adem SOLAK

Akademik Editör: Fatime GÜNEŞ

2018

SAMSUN VALİLİĞİ BİLİM-KÜLTÜR HİZMETİ

Yayın Adı	:	<i>İnsan Hak İhlalleri ve Sosyal Travmalar</i>
Yayın Sorumlusu	:	<i>Adem SOLAK</i>
Akademik Editör	:	<i>Fatime GÜNEŞ</i>
Yayın Tarihi	:	<i>Aralık 2018</i>
Sayfa Sayısı	:	<i>364</i>
Ebat	:	<i>15.2 x22.9 cm.</i>
ISBN	:	<i>978-975-2489-12-7</i>
Yayınevi	:	<i>HEGEM Yayınları-Ankara</i>
Yayın Dili	:	<i>Türkçe</i>

Bu eser, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı katkılarıyla oluşturulmuştur

Önsöz

Şiddet, bütün zamanlarda insanlık için en büyük endişe ve korku kaynağı olmuştur. Bugün de değişen bir şey yok. Mala kast, cana kast ırza kast olaylarıyla her gün medya haber olarak dolup taşıyor ve içimiz kararıyor. Şiddet, insanca yaşama hakkına kasti bir saldırıdır. Şiddet arkasında çok sayıda etmen olabildiği için anlaşılması, izahı zor ve karmaşık bir olgudur. Şiddeti doğru anlamının, anlatmanın zorlukları, onunla etkin mücadele modelleri geliştirmemizi de zorlaştırmaktadır.

Şiddet davranışları bir anda ortaya çıkmaz. Yaşanan her olayın mutlaka bir arka planı vardır. Yaralamak, öldürmek, uyuşturucuya, intihara yönelmek kolay şeyler değildir. Hangi türü olursa olsun insanların şiddete yönelmesi bir süreç işidir. Daha doğrusu her şey çocuklukla başlar. Şiddet kültürü içinde yetişen bir çocuğun bir gün kendisi de şiddet batağına düşmeye adaydır. Şiddetin her türü ile başımızın belada olduğunu bilmek zorundayız. İnsanlık sorunlarını görmezlikten gelerek, yok sayarak çözemeyiz. Aksine gerçekleri saklamak, kötülüklerle mücadeleyi engeller, zaaf yaratır ve yeni hayatların heba olmasının önünü açar; buna hiçbirimizin hakkı yoktur.

Terör, şiddetin çok vahşi bir şeklidir ve yaşandığı toplumlarda ciddi sosyal travmalara yol açar. İhtilaller siyasi bir şiddet şeklidir ve yaşandığında uzun yıllara yayılabilecek sosyal travmalara yol açar. Zorunlu göçler bir şiddettir; hem göç edenler ve hem de göç edilen yerdekiler için sosyal travmalara yol açar. Uyuşturucuya, intihara yönelişlerdeki artışlar sosyal travmalara yol açar. Çocukların, gençlerin ve dahası tüm kesimlerin maruz kaldığı sanal alem şiddeti sosyal travmalar yaratır. Cinsiyet ayrımcılığı, etnik ayrımcılık, dışlama, ötekileştirme birer şiddettir ve gruplarda sosyal travmalara yol açar. Şiddetin her türüsü insanlık ayıbıdır; insan hukukunun çiğnenmesidir. O zaman bireyler olarak, gruplar olarak,

kurumlar olarak ve devlet olarak şiddetle, suçla mücadele adına ne yapmalıyız? Bu soru bütün zamanların en önemli sorusudur ve bu önemli soruya cevap bulmak üzere ülkemizin her yanından bilim insanları şehrimizde üç gün boyunca bilgi birikimlerini bizimle paylaşmak üzere gelmişlerdir.

Bu kitap serisi ile Türkiye'de ŞİDDETLE SİVİL MÜCADELE SEFERBERLİĞİ başlatalım istiyoruz. Çocuklarımız risk altında, canlarımız risk altında, mallarımız risk altında. Artık ateş düştüğü yeri değil her yeri yakar hale gelmeye başladı. Bu bilimsel çalışmalar şiddetle mücadele yolunda büyük bir adım olacaktır; gayretimiz hayırlı olsun. "Şiddetle Sivil Mücadele Seferberliği" ilanımız hayırlı olsun. Buradan şiddetle mücadele politikasından çıkacak sonuçlarla Samsun'dan Türkiye'ye, ama dahası tüm insanlığa yeni modeller önerilecektir. O anlamda bu çalışmayı önemsiyoruz ve herkesçe önemsenmesini istiyoruz.

Bu bilimsel yayınların Samsun ilinde yapılmasını sağlayan Şiddetle Mücadele Vakfına, organizasyonda fiilen yer alan Samsun Büyükşehir Belediyesi Başkanlığına, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğüne, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliğine ve Türkiye'nin çok farklı illerinden ve başka ülkelerden buraya gelen bilim insanlarına çok teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın ilimiz ülkemiz ve insanlık için hayırlara vesile olmasını diliyorum; hepinizi sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

11. 11. 2018
Osman KAYMAK
Samsun Valisi

İçindekiler

Bölüm Adı ve Yazarlar	S.No
Giriş	vi
Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumu ve Erkek Egemen Cinsiyetçiliğin Dildeki Yansımaları (<i>Anonim</i>)	1
Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerine Bir İnceleme (<i>Vafa Savaşkan</i>)	9
Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılarının İncelenmesi (<i>Hatice Özaslan, Yasemin Aydoğan ve Gülümser Gültekin</i>)	21
Toplumsal Cinsiyete Dair Deneyimlerin Genç Bireylerdeki Yansımaları (<i>Ezgi Yılmaz ve Ayşe Koyun</i>)	42
Üniversite Öğrencisi Erkeklerin Cinsiyet Rolü Tutumları, Erkeklik Rollerini ve Kadına İlişkin Namus Algılarının İncelenmesi (<i>Sibel Kılıç ve Ayşenur Büyükgöze Kavas</i>)	57
Üniversite Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (<i>Gizem Taşdelen ve Ayşenur Büyükgöze Kavas</i>)	82
Çukur ve İstanbullu Gelin Dizilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Açısından İncelenmesi (<i>Şener Şentürk ve Filiz Zayimoğlu Öztürk</i>)	102
Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığında Kadın ve Hemşirelik Mesleğinin Durumu (<i>Müge Seval ve Buket Genç Rollas</i>)	125
Kadın Çalışanların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve İşin Anlamlılığı Algısı Arasındaki İlişkinin Ortaya Konulması (<i>Serdar Yener</i>)	150
Kadın Çalışanların Yaşam Kalite Algılarının Kadın Rol Stresi Üzerindeki Etkisi (<i>Serdar Yener ve Özgür Demirtaş</i>)	166
Kadın Çalışanların Kariyer Engellerinde Cam tavan sendromu ve doğurduğu travmalar: Teorik Bir Çerçeve (<i>Muhammet Yüksel ve Kurtuluş Yılmaz Genç</i>)	191

Uygar Barbarlık Olarak Kadına Karşı Şiddet Olgusu (<i>Azize Serap Tunçer ve Cennet Nur Ödemiş</i>)	202
Şiddete ve Sosyal Travmaya Yol Açan Bir Kavram Olarak Toplumsal Cinsiyet (<i>Senem Gürkan</i>)	227
Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Arka Bahçesi (<i>Filiz Bayoğlu Kına</i>)	236
Cinsel İstismar Suçlarında Mağduriyet Analizi (<i>Yasemin Aydoğan ve Dünder Aydoğan</i>)	246
Erkek Egemen Cinsiyetçiliğin Dildeki Yansımaları Ya Da “Karşıt Cins” Üzerinden Oluşturulan Şiddet Söylemleri (<i>Hüseyin Mertol, Hilal Mertol Yüceil ve Şirin Çetin</i>)	263
Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları ile Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (<i>Bozkurt Koç, Sezanur Arslantürk, Doğan Güneş Temli, Büşra Küçükkeskici, Cansu Aksoy ve Aysu Gül</i>)	269
Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Hakkındaki Görüşleri (<i>Akın Karakuyu</i>)	296
Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumları (<i>Bahtışen Kartal ve Derya Şahin</i>)	305
Kadına Yönelik Şiddet ve Toplum Sağlığı (<i>Deniz Zeynep Sönmez ve Pınar Harmancı</i>)	317
Kadına Şiddete Müdahalede Benlik Saygısının Arttırılması (<i>Bahtışen Kartal ve Tülay Yılmaz</i>)	330
Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Nolu Kanun Kapsamındaki Davalardaki Karar Sayı- Türlerinin İllere Göre Dağılışı (<i>H. İbrahim Zeybek, Ayşen Gönül Ekşioğlu ve Hasan Dinçer</i>)	336

Giriş

Simone De Beauvoir'ın “Kadın doğulmaz, kadın olunur.” ifadesi kadın olmanın biyolojik bir cinsiyet kategorisi olmanın ötesinde sonradan edinilen bir kimlik, tutum ve davranış olduğunu ifade eden önemli bir cümledir. Kadın ve erkek olarak doğmak biyolojik olarak bir cinsiyet kategorisi iken; kadın ve erkek olmak, toplumsallaşma sürecinde her toplumun kendi kültürel yapısı içinde öğrenilen, edinilen, biçimlenen bir toplumsal cinsiyet deneyimidir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak tutum ve davranışlarımızın, rollerimizin, ilişkilerimizin, toplumsal yapılar içindeki konumumuzun nasıl olduğunu, nasıl edinildiğini ve hatta nasıl olması gerektiğini anlatan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet sadece bir durum değildir, süreç içinde öğrenilen, benimsenen, sorgulanan, sürekli yeniden inşa edilen bir deneyimdir. Toplumsal cinsiyet toplumdaki diğer kurumlar gibi -ekonomi, kültür, din, siyaset vb.- hiyerarşiyi, eşitsizliği ve ayrımcılığı içeren ve üreten bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet bir sistem olarak kadınların baskı altına alan cinsiyetçi bir rejimdir. Toplumsal cinsiyet (kadınlık ve erkeklik) bir durum, toplumsal bir ilişki biçimi, süreç ve yapı olarak yaşamın her alanında kendini kitle iletişim araçları, görsel ve yazılı araçlar, dil, hukuk, eğitim, kültür ve geleneksel değerler, ataerkil yapı ve ilişkiler aracılığıyla sürekli yeniden üretilmektedir. Kadınlardan daha fazla sakin, anlayışlı, yumuşak, itaatkâr, duygusal, paylaşımcı, fedakâr, uyumlu olmaları, iyi bir eş ve anne olmaları beklenir. Kadınlar öncelikle annelik ve eş statüsüne atanır ve ancak ihtiyaç duyulduğunda iş yaşamına terfi edilir. Kadınlar özel ve kamusal alanda, ikincildir, eşitsizdir ve daha çok baskıya, ayrımcılığa ve şiddete ve maruz kalır. Bu anlamda kadına yönelik her türlü ayrımcılık, eşitsizlik, baskı ve şiddet aynı zamanda bir insan hakkı meselesi ve ihlalidir.

İnsan hakları Aydınlanma Döneminin asli bir kavramıdır. Güncellenmiş hali olan ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, 10 Aralık 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin 1. Maddesine göre; "Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımında eşit doğarlar". İnsanlar cinsiyet, ırk ve inançlarına bakılmaksızın temel olarak yaşam hakkına, eğitim hakkına, çalışma hakkına, bir yerden bir yere seyahat etme özgürlüğüne, seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Oysa küresel düzeyde belirtilen haklardan fiili olarak yoksun olan birçok toplumsal kesim bulunmaktadır. İnsan hakları kurgusal olarak, herkesi içeren nötr bir kavram olmasına rağmen, insan hakları ihlali kavramı cinsiyet açısından nötr ve tarafsız bir kavram değildir. Toplumsal cinsiyet bakış açısından ele alındığında kadınların daha fazla hak ihlaline uğradığı bilinmektedir. Kız çocuğu olduğu için okula gidemeyen, eğitim hakkı elinden alınanların sayısı azımsanmayacak düzeydedir. Örneğin, 2017 yılında UNICEF'in yaptığı açıklamaya göre, okul çağındaki çocukların yüzde 11,5'i okula gitmemekte, gidememekte veya gönderilmemektedir. 2007 yılında 135 milyon çocuk, 2017 yılında ise yaklaşık 123 milyon çocuk okula gidememiştir. Eğitim bir insan hakkı olmasına rağmen, okula gidemeyen çocuk sayısında ciddi bir azalma olmamıştır. Belirtilen sayılar içinde kız çocuklarının okullaşma oranı erkeklere göre daha düşüktür. (<https://www.unicefturk.org/yazi/123milyon>). Türkiye'de 6 yaş ve üzeri bireylerin okuryazarlık durumu incelendiğinde, okuryazar olmayan nüfus oranı her yıl azaldığı görülmektedir. Ancak cinsiyet açısından ele alındığında, kız ve erkek çocuklar arasındaki eşitsizlik devam etmektedir. TÜİK 2016 verilerine göre, 6 yaş ve üzeri yaklaşık 2,5 milyon kişi (%3,5) okuma yazma bilmemektedir. Cinsiyet açısından baktığımızda bu nüfus içinde okuma ve yazma bilmeyen

kadınların oranı yüzde 85 iken; erkeklerin oranı ise 5,9'dur. Kız çocuklarının eğitim gibi temel haktan mahrum kalmasının en önemli nedenlerinden biri, insan hakkı ihlali olan reşit olmayan çocuk evlilikleridir. Okul sıralarında olması gereken bu kız çocukların evlenmelerinde yıllar içinde azalma olsa bile, çocuk evlilikleri Türkiye'de hala önemli bir sorundur. 2016 yılında gerçekleşen toplam evlilikler içerisinde 16 veya 17 yaşında evlenen kız çocuklarının sayısı 27.637 olarak tespit edilmiştir. Reşit olmadan evlenen erkeklerin sayısı ise 1.319 kişidir. TÜİK verileri, Türkiye'de 2016 yılında yaşı 15'ten küçük olan kızların anne olduğunu ve toplam 234 doğum gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. 15 ve 16 yaş arasında doğum yapanların sayısı ise 16 bin 396 kişidir, ki bu azımsanmayacak bir rakamdır. Resmi kayıtlı belgelenen ve kayıt altına alınamayan ve gayri resmi doğum yapanların sayısı dikkate alındığında "çocuk annelik" Türkiye açısından önemli bir insan hakkı ihlalidir ve bu hem kız çocukları hem de toplum açısından ciddi bir sosyal travmadır.

Eğitim gibi çalışmak da temel bir insan hakkıdır oysa kadınların işgücüne katılım oranı da hala düşüktür. TÜİK hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre; 2016 yılında cinsiyet ve ekonomik faaliyetlere göre istihdam oranına bakıldığında, tarım sektöründe toplam istihdam oranı yüzde 19,5'dir. Tarımda erkek istihdam oranı yüzde 15,5 iken kadın istihdam oranı yüzde 28,7 olmuştur. Sanayi sektöründe toplam istihdam oranı yüzde 26,8'dir. Erkek istihdam oranı yüzde 31,6, kadın istihdam oranı yüzde 15,9 olmuştur. Hizmet sektöründe ise toplam istihdam oranı yüzde 53,7'dir. Hizmet sektöründe erkeklerin istihdamı yüzde 53, kadınların ise yüzde 55,4 olarak gerçekleşmiştir. Kadınların şirketlerdeki orta/üst düzeydeki konumu incelendiğinde de kadın yönetici oranlarının hala çok düşük olduğu görülmektedir (%16).

Yaşam hakkı insan hakkının en önemli unsurudur ancak kadınların maruz kaldıkları taciz, şiddet ve cinayetler dikkate alındığında kadınların yaşam hakkı ciddi düzeyde tehdit altındadır. Örneğin, 1 Ocak 2017 - 1 Ocak 2018 arasında toplam 285 kadın öldürülmüştür. Öldürülen kadınların 28'i 0-18 yaş dilimi arasında; 89 kadın ise 18-30 yaş dilimi arasında yer almaktadır (www.kadincinayetleri.org). World Economic Forum Global Gender Gap 2017 Raporuna göre ise, Türkiye 144 ülke arasında cinsiyet eşitliği açısından 131. sırada yer almaktadır (http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf).

Görüldüğü gibi Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği önemli bir mesele olarak önümüzde durmaktadır. Bu kapsamda, Toplumsal Cinsiyet, İnsan Hak İhlalleri ve Sosyal Tramvalar kitabı, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet meselesini farklı yönlerle alan çalışmaları içermekte ve bu alanda yapılan tartışmalara katkı yapması beklenmektedir. Kitapta ilk olarak, toplumsal cinsiyet rollerin oluşumu ve bu rollerin erkek egemen cinsiyetçi dile nasıl yansıdığı; ortaöğretim kurumlarında okutulan ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yansıtıldığı, okul öncesi çocuklarının cinsiyet rollerine yönelik algıları, toplumsal cinsiyet deneyimlerin genç bireylere yansımaları, üniversite öğrencisi erkeklerin cinsiyet rolü tutumları, erkeklik rolleri ve kadına ilişkin namus algıları ve üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişki ve Çukur ve İstanbullu gelin dizilerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından incelendiği araştırmalar yer almaktadır. Ardından, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı bağlamında kadın ve hemşirelik mesleğinin durumunu araştıran; kadın çalışanların toplumsal cinsiyet algısı ve işin anlamlılığı algısı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan; kadın çalışanların yaşam kalite algılarının kadın rol stresi üzerindeki

etkisini inceleyen ve kadın çalışanların kariyer engellerinde cam tavan sendromu ve doğurduğu travmaları teorik olarak ele alan çalışmaya yer verilmiştir. Kitap son olarak, kadına yönelik şiddet meselesini ele çalışmalar ve araştırmaları içermektedir. Bu kısımda ilk olarak uygar barbarlık olarak kadına şiddet olgusu ve şiddetin toplumsal cinsiyet bağlamındaki analizleri tartışılmaktadır. Daha sonra, cinsel istismar suçlarında mağduriyet analizi çalışması, erkek egemen cinsiyetçiliğin dildeki yansımaları ve “karşıt cins” üzerinden oluşturulan şiddet söylemlerini araştıran; üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen ve üniversite öğrencilerinin kadına yönelik şiddet hakkındaki görüşlerini ortaya koyan araştırmalar gelmektedir. Kadına yönelik şiddet ve toplum sağlığının incelendiği ve kadına şiddete müdahalede benlik saygısının artırılmasına yönelik çalışmanın ardından, son olarak Türkiye’de kadının korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair 6284 nolu kanun kapsamındaki davalardaki karar sayı-türlerinin illere nasıl dağıldığını inceleyen çalışma yer almaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumu ve Erkek Egemen Cinsiyetçiliğin Dildeki Yansımaları

Dil kendi başına cinsiyetçi değildir, toplumun aynasıdır ve toplumun içerisindeki cinsiyetçiliği, bireylerin veya toplulukların düşünce ve tavırlarını yansıtan bir araçtır. Cinsiyetler hakkındaki görüşlerimizi ifade ederken ve davranışlarımızı sergilerken seçtiğimiz kelimeler de dilimizi ya cinsiyetçi, ya da hümanist yapar.(Balman, 2007:23)

Yalnızca gündelik dilde değil, medyadan reklamlara, sinemadan, ders kitaplarına cinsiyetçiliğin örtük ya da açık biçimlerde yeniden üretimini görmekteyiz. Toplumsallaşma sürecinde başat rol oynayan aile, okul, medya gibi kavramların hepsi farklı oranlarda ve biçimlerde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin düzenlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır.(Şahin,2012:54)

Toplumsal cinsiyet (gender), biyolojik cinsiyetten (sex) farklı bir anlam içerir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel olarak belirlenir. Bu nedenle de içeriği toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık arzeder.

Toplumsal cinsiyet bu yönüyle, yalnızca cinsiyet farklılığını belirtmekle kalmaz cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de içerir. Erkeklerle de kadınlara da atfedilen ve cinslere ait görülen tüm davranışlar, sonradan edinilmiştir,doğuştan getirilmemiştir. Toplumların üretim ilişkilerine, ekonomik ihtiyaçlara ve kültürel gelişmeye bağlı olarak değişen ve kimi zaman da kuşaktan kuşağa değişimler gösteren kadına ya da erkeğe ait özellikler görülmüştür.(Kaplan,1997:52)

Birey bu rolleri doğduğu andan başlayarak ailede ve daha geniş toplumsal çerçevedeki deneyimleri aracılığıyla ve kurumsal yollardan (örn. okul, basın v.b) dizgesel olarak öğrenmektedir. İnsanlar toplumsal roller ve dolayısıyla cinsiyetlere göre rol dağılımları ve cinsiyet algılarını doğdukları andan itibaren öğrenmeye başlarlar. Gelişen tıp teknolojileri sayesinde, bebek daha anne karnındayken bile cinsiyeti öğrenilebilmekte ve bebek

doğar doğmaz kendisini mavi veya pembe kodlara sarılmış bulmaktadır.

Büyüme sürecinde kız ve erkek çocuk, ailesinden ve aile çevresinden -akraba, komşu vb- kimin hangi rolleri yükleneceğini, hangi eylemlerin ayıp ve yasak, hangilerinin makbul olduğunu, kısacası o toplumda erkek ve kadın olmayı öğrenirler. Aile tarafından alınan oyuncaklarla çocuklara ilk roller yüklenmektedir. Erkek çocuğuna alınan silah, araba, alet çantası ve lego gibi oyuncaklarla erkek çocuklarının aktifliği ön plana çıkarılırken, kız çocuğuna alınan bebek, çay-kahve setleri ve evcilik takımlarıyla kız çocukları pasifize edilmektedir. Kız çocuğuna alınan oyuncaklarla, ilerde 'evinin kadını' 'çocuklarının annesi' rolleri en başta onlara adeta birer etiket gibi yapııştırılmaktadır. Erkek çocuklarına alınan oyuncaklar ise, onları ilerde 'evin babası' gibi bir rol üstlenmeye, söz sahibi yapmaya, ataerkil sistemde daha da yüceltmeye ve iktidar konumuna yöneltmektedir. Ataerkil aile yapısı içerisinde büyüyen çocukların anne ve babalarını rol model almaları ise kaçınılmazdır. Erkek çocuk babasından gördüğü şekli ile erkek gibi -kaba, küfürlü- konuşmayı öğrenirken, kız çocukları ise annesi gibi ev işi yapmasını, "hanım hanımcık" "kız çocuğuna yakışır" şekilde davranmayı öğrenir.

İlerleyen yaşlarda sosyalleşme döneminde olan çocuk, aileden sonra okul, medya ve arkadaş çevresinden cinsiyetine uygun edim tiplerini öğrenir ve sonraki zamanlarda bu kalıpları sorgulamaya tabi tutup tutmamasına bağlı olarak edimlerini değiştirir veya değiştirmeden kullanmaya devam eder. Okullarda kız ve erkek çocuklara cinsiyet kaynaklı roller, beklentiler, kalıp yargılar açık ya da üstü örtülü bir şekilde sunulur, benimsetilir. Daha ilkokula başlarken çocuklara sistematik olarak nasıl kadın ve erkek olacakları ders materyalleri aracılığıyla öğretilir. Ders kitaplarında kadınlara toplumsal yaşamda edilgen, erkeklere ise etken kimlikler verilirken; erkekler kamusal alanda üretken olmaya, kadınlar ise ev işleri ve çocuklarına-özel alana-yönlendirilmektedir. Bu iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlar geliştirmeye yöneltilir. Örneğin bu alanda, akademisyen Hatice Çubukçu tarafından yapılan "İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik" araştırmasında

M.E.B tarafından yayınlanan 7. sınıf İngilizce ders kitabı(Let's Speak English) incelenmiş ve şu sonuçlar çıkarılmıştır: Erkek tiplerinin metinlerde kadınlara oranla iki katı daha fazla yer aldığı, kadınlar %20 daha fazla ev içi rollerle sınırlandırılırken, erkeklerin 'dışarı' işleriyle uğraştıkları ve kadınların yalnızca 8 iş kolunda çalışmalarına karşın erkeklerin 20 farklı meslekle ilişkilendirildikleri v.b. gibi bulguların elde edildiği bu çalışmada ulamların çoğunda erkeklerden yana cinsiyetçi bir yaklaşım sergilendiği gözlenmiştir.(Çubukçu-Sivaslıgil,2007:259)

Ders kitaplarının taşıdıkları cinsiyet ideolojilerin betimlenmesi kadar önemli olan bir başka konu da, bu tür öğelerin sınıfta öğretmen tarafından nasıl sunulduğu ya da nasıl ele alındığıdır. Eğitimde cinsiyetçilik konusunun en önemli noktalarından biri eğitim sürecinin özünün, içeriğinin, bilginin aktarılış biçiminin ve yorumlanmasının, değerlendirilmesinin ve uygulamaların taşıdığı anlamlardır. Öğretmen davranış ve tutumlarının yapılan pek çok araştırma sonucunda görüldüğü gibi öğrencilerin sosyal sınıfı, cinsiyeti, etnik grubu, derisinin rengi, hatta öğrencinin adından dahi etkilenebildiği görülmüştür. Dünyanın pek çok yerinde okulların kurumsal yapısı, okul iklimi ve okul organizasyonu erkek egemen bir yapılanma görüntüsü taşımaktadır. (Asan, 2010:66)

İletişim araçları, yaygın kullanımıyla medya; düşüncelerin, davranışların, değer yargılarının oluşmasında, toplumun kültürel ve sosyal yapısını belirlemede en güçlü araçlardır. Bu çalışma kapsamında ele aldığımız aile ve okul ile birlikte, medya da toplumsallaşma sürecinde, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin düzenlenmesinde başat rol oynayan etmenlerden biridir. Medya toplumun kültürel ve sosyal yapısının belirlenmesinde, toplumsal yargıların olumlu yönde değişmesi işlevine sahip olabileceği gibi, haber ve yorumları aracılığıyla mevcut toplumsal yargıları yeniden de üretebilir. Kadınların iletişim sistemlerine katılımında ve ulaşılabilirliğinde yaşanan eşitsizlik, medyada kadının klişe rollerle temsil edilmesi, şiddet içeren küçültücü kadın imajına sıkça yer verilmesi gibi farklı biçimlerle toplumsal cinsiyet eşitsizliği medyada yeniden üretilmekte, toplumda mevcut cinsiyet

ayrımcılığının devamlılığı sağlanmakta ve mevcut eşitsizlikler güçlendirilmektedir. (KSGM,2008:5)

Medya, haber ve yorumları aracılığıyla toplumsal önyargıları yeniden üretmekte, geleneksel kadın imgesini pekiştirmektedir. Örneğin, Türkiye’de gazetelerde kadın imgesi ya üçüncü sayfada yer alan ve başına her türlü felaketin geldiği, şiddete maruz kalan mağdur bir kimlik ile magazin sayfaları ve son sayfada cinsel kimliği ön plana çıkarılmış cezbedici kimlik arasında salınım göstermektedir.(Çiler,2000:73) Gazetelerde üçüncü sayfada yer alan “kadın cinayetleri” haberleri ise, kadına yönelik her türlü şiddet genellikle ya kadının kışkırtması ya da erkeğin kendine hakim olamaması gibi açıklamalarla sunularak, cinsiyetçi bakış açısı ile meşrulaştırılmaktadır. Medyanın haberleri veriş şekillerine bakıldığında da masum görünen kelimeler üzerinden cinsiyetçiliğin yeniden üretildiği görülmektedir. Örneğin “töre cinayeti, çılgın koca, aile meclisi,namus meselesi” gibi çok sık kullanılan ve kadının mağduriyetinin olduğu bu ifadelerde erkeklerin yaptıkları eylemleri haklı gösterecek algılamalar bulunmaktadır. Böylece söz konusu ifadeler kullanılırken medya organları cinsiyet ayrımcılığını hissettirmeden ama sürekli güçlendirmektedir.(Şahin,2012:55)

Medya kadınları öncelikle “bedene” indirgemekte ve sömürmektedir. Video reklamlarında, haber ve tartışma programlarında, dizilerde ve filmlerde yer alan kadınlar bedeni üzerinden nesneleştirilmektedir. Özellikle reklamlarda kadınlar hem nesne hem de tüketici olarak kullanılmaktadır. Kadına sürekli bir güzellik dayatılmakta, ürün pazarlanırken kadın üzerinden, kadın bedeni üzerinden satılmakta ve reklamlar kadın cinselliği üzerinden yürütülmektedir.

Farklı kadınlık durumu ve yaşamları medyada temsil edilmemekte, kadın çoğu zaman ataerkil roller içerisine sıkıştırılmakta, genellikle ev ile bağlantılı olarak gösterilmekte, kadının kimliği eşi ve çocukları ile kurulmaktadır. Dizi senaryolarında iyi karakterli kadın tanıtılırken namuslu olarak nitelendirilmekte, kötü karakterli kadın tanıtılırken ise namussuz şeklinde tanımlanmaktadır. Dizilerde kadının seçimleri hayatındaki erkek tarafından

belirlenmekte, erkeksiz hayatın kadınlar için mümkün ol(a)mayacağı, erkeksiz kadının “her türlü hedef için açık hale geleceği “ dersi verilmektedir. Yıldız Teknik Üniversitesi’nde 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında 2012 yılında düzenlenen “Medyada Cinsiyetçi Haller” adlı panelde konuşma yapan oyuncu Yeşim Büber’in de belirttiği üzere, erkek karakterlerinde ataerkil düzenin getirdiği erkek egemen duygu hâkim olmakla birlikte, gelen senaryolarda da daha çok erkek dili kullanılmaktadır. (Yeşilgöz,2012) Medya kadını “evine ve çocuklarına bağlı, fedakar bir kadın imgesi veya cinsel bir obje olarak tüketim nesnesi”, erkeği ise “fizik olarak güçlü, girişken, iddialı, ve saldırgan” şekilde göstererek ve bu anlamda söz konusu stereotipleri (basmakalıp yargıları) sayısız kez kullanarak erkek egemen cinsiyetçi yapıyı ve dolayısıyla dili de güçlendirmektedir.

Sonuç

Cinsiyetçiliğin hayatın her alanında hüküm sürdüğü bir dünya düzeninde nötr ya da tarafsız bir dilden bahsetmek söz konusu bile değildir. Son dönem feministlerinden Dale Spender’in de ifade ettiği gibi, “Dil, tarafsız değildir. O, yalnızca düşünceleri taşıyan bir araç değil; bizzat düşüncelerin şekillenmesinde etkindir.”(Demiral,2013)Ataerkil düzenin hakim olduğu, kadının erkeğin tahakkümü altında olduğu gerçeği devam ettikçe,dilin cinsiyetçi ideolojiden kurtulması tamamen mümkün değildir. Duruma tersinden baktığımızda ise, ancak dildeki cinsiyetçi kalıpların ortadan kaldırılmasıyla, kadının erkek tahakkümünden arınıp özgürleşmesi mümkün olabilir. Peki dili cinsiyetsizleştirmek mümkün müdür?

Son zamanlarda atılan olumlu ve yapıcı adımlarla, dildeki cinsiyetçiliğin bir nebze azaltıldığı ve toplumlarda artık farkındalık yaratılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Örneğin geçen yıl Fransa hükümetinden çıkan bir yönergeye göre artık ülkede kadınların evli/ bekar olduğunu simgeleyen ‘matmazel’ sözcüğü resmi evraklarda kullanılmayacaktır. Matmazel sözcüğüyle birlikte, ‘kızlık soyadı’, ‘evlenmeden önceki soyadı’ gibi kullanımlar da yürürlükten kalkmıştır. Resmi evraklarda artık, kadının medeni halini açıkça belli etmeyen ‘madame’ sözcüğü

kullanılacaktır. Cinsiyetçiliğin hayatın her alanında sinsice hüküm sürdüğü bir dünya düzeninde 'matmazel' sözcüğünün kullanımdan kalkmasının önemli bir adım teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Türkiye’de ilkokullarda velilere verilen ihtiyaç listeleri arasında yer alan ve kadını ikincilleştiren,cinsiyetçi atasözleri ve deyimler içeren Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nün bir milletvekili tarafından ve soru önergesi sunularak meclis gündemine taşınması ya da okullarda okutulan ders kitaplarında cinsiyetçilik üzerine son yıllarda araştırmalar yapılması; tüm ders kitaplarının kullanıma sunulmadan önce bilimsel bir bakış açısıyla ve dizgesel olarak değerlendirilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmanın yanı sıra, toplumda genel olarak oluşan kadının ataerkil sistem tarafından ötekileştirildiği, ikincilleştirilip pasif duruma itildiği, toplum tarafından baskı altına alınmaya çalışıldığı egemen ideolojiye yönelik farkındalık oluşturmada büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.Bu yüzden dildeki cinsiyetçi yapılarda gidilen değişiklikler kadının kendini birey olarak daha değerli görmesinde ve kendi bireysel haklarının olduğunun farkına varmasında son derece önemlidir.

Hatırlanması gereken önemli bir husus vardır ki; dildeki cinsiyetçi söylemler hem dilin hem de toplumun etkileri sonucu oluşmuştur. Dili değiştirmeden toplumu, toplumu değiştirmeden dili değiştirmek mümkün değildir.

Kaynakça

ASAN, Hatice Tezer. (2010). “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması”. *Fe Dergi*, 2(2), 65-74.

BALMAN, Mine. (2007).”Dildeki Cinsiyetçilik”. Argasdi, Lefkoşa.

ÇİLER, Dursun. (2000). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Haber Medyası : Alternatif Bir Habercilik, KSGM, Ankara.

ÇUBUKÇU, Hatice ve SİVASLIGİL, Pınar. (2007). “İngilizce Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik”, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 253-32.

HELLİNGER, Marlis. (1980). For men must work, and women must weep: sexism in english language textbooks used in german schools. *Women's Studies International Quarterly*, 3, 267-275.

HELVACIOĞLU, Firdevs. (1996). Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik 1928- 1995,Kaynak Yayınları.

IRIGARAY, Luce. (2006). BEN SEN BİZ Farkındalık Kültürüne Doğru, İmge Kitapevi,Ankara.

KAPLAN, E. (1997). “Çocuk Bakımı: Sorunlar- Çözüm Önerileri”, (Kadınların Gündemi içinde, der. Necla ARAT, Say Yayınları, İstanbul.

KSGM. (2008). Politika Dökümanı “ Kadın ve Medya”, Ankara.

SPENDER,Dale. (1998). “Extracts from Man Made Language”, D. Cameron(ed.)içinde, s. 93-100.

ŞAHİN, Çağatay. (2012). ”Erkek Egemen Cinsiyetçi Söylemin Türkiye’deki Kadın Haklarına Yansımaları”, Hukuk Gündemi, 2012/2.

ŞİMŞEK, Burcu. (2006). Kadınlararası Konuşma Sürecinde Toplumsal Cinsiyetin Dil Üzerinden Sergilenmesi,(Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmalar AnaBilim Dalı).

Türk Dil Kurumu Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü

WODAK, Ruth. (1997). “Gender and Discourse”, London:Sage.

İnternet

DEMİRAL,Seran,(08.10.2016), Erişim Tarihi:03.12.2014,Toplumsal Cinsiyet ve Dil,

<http://www.olumsuzoykuler.com/anasayfa/toplumsal-cinsiyet-ve-dil/> GÜNDOĞDU,İnan, Erişim Tarihi:30.11.2016,Egemen İdeoloji,Dil ve Söylem ,<http://fraksiyon.org/egemen-ideoloji-dil-ve-soylem/>

KAHVECİOĞLU,Ayşegül,(20.09.2016,ErişimTarihi:25.11.2014, MEB'den

Tuhaf Sözlük,

<http://www.milliyet.com.tr/meb-den-tuhaf-sozluk/gundem/detay/>

YEŞİLGÖZ,Duygu,(08.11.2016),Erişim
Tarihi:30.11.2014,Medyanın Cinsiyetçi Halleri,

<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/136774-medyanin-cinsiyetci-halleri>

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme

Vafa SAVAŞKAN, Sinop Üniversitesi

1. Giriş

Giddens'e (2008) göre toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla ilişkili olan ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir neticesi olmak mecburiyeti olmayan toplumsal cinsiyet, toplum içinde kadın ve erkeğe yüklenen statüyü, sorumlulukları; bunlara uygun belirlenen rolleri, konumu ve içinde bulunduğu toplumun bireyi nasıl görüp algıladığını ve beklentilerini kapsar (Sancar; Acuner; Üstün ve Bora, 2006). Burada "cinsiyet" kavramından kastedilen kadın veya erkektir. Bu kavramlar günlük dildeki yaygın kullanımıyla hem bireyin biyolojik anlamda dişi veya er oluşunu, hem de toplumun bireye sunduğu roller sistemi dâhilinde anlam kazanan kadın veya erkek oluşu ifade eden iki terimdir." (Vatandaş, 2007).

Vatandaş (2007), toplumun iki cinsten oluştuğunu fakat her ikisinin de varoluşlarında ve gelişimlerinde birbirine bağlı olmalarına rağmen, toplumda yer alma biçim ve imkânları açısından birbirlerine oranla önemli farklılıklara sahip olduğunu söyler. Toplumsal cinsiyet farklılıkları her iki cinsten de hayat tarzını şekillendirir. Böylece bir toplumda kadın ve erkeklerin toplumsal hayata katılım biçimi, oranı, temsili ve görünürlüğü, önemli oranda o toplumda geçerli olan toplumsal cinsiyet algısından etkilenir (Öngen ve Aytaç, 2013). Böylece toplumun da şekillenmesinde katkısının olduğu toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmış olur.

Dökmen (2004), toplumsal cinsiyet rollerini kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilişi olarak tanımlamış ve kültürel beklentileri de ifade ettiğini vurgulamıştır. Dökmen (2004), ayrıca bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışların erkeksi, kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışların ise

kadınısı olarak adlandırıldığını ve bu rollerin, bireylerin bulunduğları ortama göre değişiklik gösterebileceğini söyler.

Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi bireyin doğuştan başlayarak bütün hayatı boyunca devam eden toplumsallaşma sürecinin içinde kazanılan bir olgudur. Mora'nın (2005), ifade ettiği gibi toplumsallaşma toplumsal kuralları öğrenmenin yanı sıra cinsiyet rollerinin de kazanılmasını içerir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi sürecinde okulların katkısı yadsınamaz. Zira okullar çeşitli öğeler ve materyallerle kültür aktarımı yapan ve bireyin toplumsallaşmasını sağlayan kurumlardır. Eğitim-ğretimin her safhasında önemli yere sahip olan ders kitaplarının ise bu anlamda ister açık isterse de örtük mesajlar verdiği bilinmektedir (Kılıç ve Eyüp, 2011).

Bu çalışmada 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan metin ve görsellerdeki toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

1.1. Problem Cümlesi

2017-2018 eğitim-ğretim yılında MEB (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından tavsiye edilen 9. sınıf ders kitabında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri; aile içi roller, meslek rolleri, ev içi işlerdeki roller, kişilik rolleri olarak farklılaşmakta mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bir nitel araştırma olan bu çalışma, doküman incelemesi yöntemi benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, eğitim odaklı araştırmalarda ders kitapları, ğrenci ve ğretmen kitapları, ders ve ünite planları, program yönergeleri, eğitimle ilgili resm belgeler veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan ve Biklen, 1998). İncelemeye tabi tutulan ders kitabındaki metinler ve görseller incelenirken ayrıca içerik analizi yöntemi de kullanılmıştır. İçerik analizi, metinler, karikatür ve resimler, edebi ve ilahi eserler, mimari eserler, notalar gibi simgesel malzemelerle çalışmaktadır (Gökçe, 2006: 18).

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulunca ortaöğretimde okutulmak üzere onaylanan Türk dili ve edebiyatı ders kitabı; örneklemini ise Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu'nun 23.06.2017 gün ve 9853683 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiş MEB yayınları 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma sürecinde öncelikli olarak ilgili literatür incelemesi yapılmış ve bu bağlamda makaleler, tezler taranmıştır. Verilerin toplanması için içerik analizi kullanılmıştır. Veriler, kadın ve erkeğe yüklenen roller doğrultusunda kodlanmıştır. Çalışmanın konusu olan “toplumsal cinsiyet rolleri” ana başlığı esas alınarak veriler “cinsiyet rolleri”, “aile içi roller”, “meslek rolleri”, ev içi işlerdeki roller” ve “kişilik rolleri diye beş farklı alt başlık altında sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiş ve daha sonra yapılan çalışmalar karşılaştırılarak güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmişlerdir. Araştırmacı ve alan uzmanı görüş birliğine vardıkları zaman güvenilirlik sürecinin son bulduğu kabul edilmiştir. Bu süreçte güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Hesaplamanın sonunda araştırmacının güvenilirliği % 81 çıkmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Buna dayanarak elde edilen sonuç, araştırma için güvenilir kabul edilmiştir. Güvenirlik sürecinden geçerek elde edilen bulgular, frekanslarla tablolar hâlinde sunulmuş, gerektiğinde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

3. Bulgular

Bu bölümde, MEB yayınları tarafından hazırlanan 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabındaki toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili elde edilen bulgular sunulmuştur.

3.1. Cinsiyet Roller

İncelenen 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında kadın ve erkeğin görsellerde ve metinlerde kullanılma sıklıkları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet rollerine ilişkin dağılım.

Kadın		Erkek	
Görsel	Metin	Görsel	Metin
39	343	88	544

Tablo 1 incelendiğinde verilerin elde edildiği ders kitabında yer alan kadın ve erkek figürlerin dağılımının eşit olmadığı görülmektedir. Kadınlara görsellerde 39; erkeklere ise 88 kez yer verilmiştir. Metinlere ilişkin sayısal veriler de aynı sonucu vermektedir. Metinlerde de kadınlara 343 kez; erkeklere ise 544 kez vurgu yapılmıştır.

3.2. Aile İçi Roller

Çalışma için seçilen ders kitabında kadın ve erkekler aile içi ve aile dışı rollerle temsil edilmiştir. Tablo 2’de 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında kadın ve erkeklerin kaç kez aile içi ve aile dışı roller üstlendiği gösterilmiştir.

Tablo 2. Aile içi rollerle ilgili dağılım.

AİLE İÇİ ROLLER			
Kadına Ait Roller	f	Erkeğe Ait Roller	f
Anne	86	Baba	83
Kız Çocuk	85	Erkek Çocuk	53
Büyükanne	9	Büyükbaba	2
Kaynana	3	Kayınbaba	1
Gelin	15	Amca	20
		Damat	8
Toplam	198	Toplam	167

Tablo 2 incelendiğinde ders kitabında yer alan kadınlarla ilişkili rollerin erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. İncelenen 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında kadınlar aile içi rollerde 198; erkekler ise 167 defa temsil edilmiştir. Kitapta aile içi rollerden anne ve baba rollerine daha fazla yer verildiği

tespit edilmiştir. Şöyle ki anne rolüne 86, baba rolüne ise 83 defa yer verilmiştir. Anne ve baba rollerinden sonra en fazla temsil edilen kız çocuktur (f 85). Bu oranı sırasıyla erkek çocuk (f 53); amca 8 (f 20); gelin (f 15); büyükanne (f 9); damat (f 8); büyükbaba (f 2); kayınbaba (f 1) rolleri takip etmektedir.

3.3. Meslek Rollerini

Bilindiği gibi bazı meslekler “kadın mesleği”, bazıları ise “erkek mesleği olarak” olarak anılmaktadır. Böylece meslekler toplumsal cinsiyet rollerinin en belirleyici unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Tablo 3’te 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında mesleklerin kadın ve erkeğe göre dağılımına ilişkin sayısal bilgiler; Tablo 4’te ise kadın ve erkeklerin temsil ettiği meslek grupları verilmiştir.

Tablo 3. Meslek rollerini.

Kadın <i>f</i>	Erkek <i>f</i>	Toplam
6	62	68

Tablo 3’te görüldüğü gibi incelenen ders kitabında kadınlar 6; erkekler 62 farklı meslek rolünde gösterilmiştir. Erkeklerin meslek rollerindeki sayının çok fazla olmasının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından düşündürücü bir farklılığa sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Kadın ve erkeklerin temsil ettiği meslek rollerini.

Kadın	Erkek
dilenci	subay
tefeci	bekçi
yönetici	saticı
cariye	nefer (er)
falcı	kaptan
yazar	gemici
	istridyeci
	denizci
	devlet memuru
	tüccar
	mühendis
	deri tüccarı
	kunduracı
	kilise kutsal eşya muhafızı
	kılavuz
	şoför
	hekim
	kral

cellat
casus
hırsız
dilenci
çoban
kervancıbaşı
aydın
müdür
bankacı
avukat
asker
hoca
müezzin
komutan
çarıkcı
doktor
yüzbaşı
öğrenci
polis
işçi
komiser
binbaşı
ihtiyat mülazımı
simitçi
kumandan
şair
filozof
sadrazam
lala
vali
paşa
helvacıbaşı
otomobil tamircisi
komiser
nazır
operetuzmanı
konsolos
müfettiş
yazar
dergiyöneticisi
kahveci
astronot
başkan

Erkek ve kadınların 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında temsil edildiği meslek rollerinin yansıtıldığı Tablo 4 incelendiğinde kadınlara dilenci, tefeci, yönetici, cariyeye, yazar gibi çok az ve yetersiz meslek rollerinin sunulduğu görülmektedir. Aslında tam bir meslek türü olmayan dilencilik, tefecilik, cariyelik gibi roller kitapta kadınların kazanç elde ettikleri bir uğraş olarak gösterildiği için araştırmada meslek rolü olarak değerlendirilmiştir.

Erkeklerle verilen meslek rolleri daha çok ve önemli olması dolayısıyla dikkat çekmektedir. Öğrenci, tüccar, kahveci, simitçi, hoca gibi geleneksel rollerin yanı sıra erkeklere konsolos, başkan, müfettiş, vali gibi önemli roller de verilmiştir.

3.4. Ev İçi İşlerdeki Roller

Günümüzde “hayat müşterektir” düşüncesinin daha ön plana çıktığı ve kadınla erkeğin diğer işler gibi ev işlerini de paylaşarak yapmaları gerektiğinin önemliliği üzerinde sık sık durulmaktadır. Çağdaş toplumlarda bu sürecin daha verimli işlediği görülse de geleneksel toplumlarda özellikle ev işlerinin kadının bir görevi olduğu algısı hâlâ süregelmektedir. Tablo 5’te toplumsal cinsiyet rollerinden olan ev içi işlerdeki rollerin kadın ve erkeğe göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 5. Ev içi işlerdeki roller.

Kadın	Erkek
Giysi dikmek	Sürü otlatmak
Çulha dokumak	Tadilat yapmak
Gergef işlemek	Araba tamir etmek
Bağ bahçe ekmek	Salon döşemek
Ekmek pişirmek	
Yemek yapmak	
Dikiş dikmek	
Şerbet hazırlamak	
Kahve pişirmek	
Patates ayıklamak	
Salon döşemek	
Börek yapmak	
Dolma yapmak	
Ev süpürmek	
Cam silmek	

Tablo 5’te görüldüğü üzere incelenen ders kitabında kadınlara ev içi işlerde yüklenen roller giysi dikmek, çulha dokumak, gergef işlemek, bağ bahçe işlemek, ekmek pişirmek, yemek yapmak, dikiş dikmek, şerbet hazırlamak, kahve pişirmek, patates

ayıklamak, salon döşemek, börek yapmak, dolma yapmak, ev süpürmek, cam silmektir. Erkeklerle yüklenen roller ise sürü otlamak, tadilat yapmak, araba tamir etmek ve salon döşemektir. Elde edilen verilere de bakıldığında kadın ve erkeklerle yüklenen rollerde geleneksel anlayış ağır basmaktadır. Ev içi işlerde kadınlar aktif olarak temsil edilirken erkekler “erkeklerle has” işlerde verilmiştir.

3.5. Kişilik Roller

Bütün toplumlarda erkekle kadını ayıran özellikler benzerlik göstermektedir. Erkekle kadının ayırıştırıcı en önemli unsur biyolojik yapılarının farklı olmasıdır. Belki bu sebeptir ki kadın ve erkeklerin yetiştirilme durumları da farklılık göstermektedir. Erkeğin daha güçlü, kızın ise daha narin kişilik özelliklerine sahip olmaları yetiştirilme şekilleriyle ilişkilendirilebilir. Her ikisinin de ağlama özelliğine sahip olmasına rağmen toplumumuzda “erkekler ağlamaz” diye erkeğin güçlü kişiliğe sahip olmasına yönelik bir söylemin de bu sebeple ortaya çıktığı söylenebilir. Tablo 6’da incelenen edebiyat ders kitabında kadın ve erkeğin hangi kişilik özellikleri ile bağdaştırıldığı sunulmuştur.

Tablo 6. Kişilik rolleri.

Kadın	Erkek
sıkılğan	kuvvetli
üzgün	düşünceli
çekişen	sıkıntılı
zavallı	pohpohlu
pohpohlu	yüzü asık
yüzü asık	ciddi
ciddi	para yiyen
herkese dert olan	kötü yola sapmış
meraklı	eğlence peşinde koşan
süslü	budala
küskün	hovarda, serseri
mırıldanan	haylaz
öfkeli	namuslu
şaşkın	iki para etmeyen
durgun	iyi yürekli
ihtişamlı	işini bilen
budala	telaşlı
merhametli	kurumlu
endişeli	serseri
umutlu	üzgün
kuruntulu	sefil

avare	cömert
fedakâr	tembel
israfçı	kaçanı kovalayan
soysuz	hesaplı
çılgın	şakacı
zavallı	canavar
kindar	mülayim
sabırsız	yiğit
tedirgin	delikanlı
korkak	sert
heyecanlı	hain
kararsız	tembel
hasetli	ahlaklı
şüpheli	dürüst
sabırlı	adil
kararlı	sinirli
öfkeli	yiğit
içine kapalı	akıllı
sessiz	bilgili
hırçın	şaşkın
ezik	mahcup
ölçülü	saygısız
ciddi	masum
yumuşak	serseri
sade	sert
tabii	küstah
samimi	hilekar
ağırbaşlı	ateşli
dikkatli	afacan
vakur	alaycı
gülümser	çekingen
şefkatli	yalancı
realist	düşüncesiz
sevgi dolu	
destekleyici	
düşünceli	
sinirli	
güleç	

Tablo 6 incelendiğinde hem kadın hem de erkek için farklı kişilik rolleri kullanıldığı görülmektedir. Kadınlara yönelik yüzü asık, ciddi, mırıldanan, herkese dert olan, sinirli, ezik, hırçın, zavallı, içine kapalı, korkak, budala gibi olumsuz özelliklerin yanı sıra şefkatli, sevgi dolu, güleç, samimi gibi olumlu özellikler de kullanılmıştır. İncelenen ders kitabında erkekler ise yalancı, düşüncesiz, alaycı, hilekâr, saygısız, sert, tembel, iki para etmeyen gibi olumsuz özelliklerle yansıtılmıştır. Buna karşın erkeklerin

bilgili, akıllı, yiğit, düşünceli, cömert gibi olumlu özelliklerine de yer verilmiştir.

4. Sonuç Ve Öneriler

MEB yayınları tarafından hazırlanan 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rollerinin incelendiği bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

-Ders kitabında yer alan kadın ve erkek figürlerin eşit kullanılmadığı görülmüştür. Şöyle ki görsellerde kadınlara 39; erkeklere ise 88 kez yer verilmiştir. Metinlerde ise kadınlara 343; erkeklere ise 544 kez vurgu yapılmıştır. Böylece erkek figürünün ön plana çıktığı bir sonuçla karşılaşmıştır.

-Aile içi rollerle ilgili sonuçlara bakıldığında kadınlarla ilişkili rollerin erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Kadınlar aile içi rollerde 198; erkekler ise 167 defa temsil edilmiştir. Kitapta aile içi rollerden anne ve baba rollerine daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Şöyle ki anne rolüne 86, baba rolüne ise 83 defa yer verilmiştir. Anne ve baba rollerinden sonra en fazla temsil edilen kız çocuktur (*f* 85). Bu oranı sırasıyla erkek çocuk (*f* 53); amca 8 (*f* 20); gelin (*f* 15); büyükanne (*f* 9); damat (*f* 8); büyükbaba (*f* 2); kayınbaba (*f* 1) rolleri takip etmektedir.

-İncelenen ders kitabında kadın ve erkeklere yönelik farklı meslek rolleri tespit edilmiştir. Kadınlara ilişkin dilenci, tefeci, yönetici, cariyeye, yazar gibi çok az ve yetersiz meslek rollerinin sunulduğu görülmüştür. Erkeklere ise öğrenci, tüccar, kahveci, simitçi, hoca gibi geleneksel rollerin yanı sıra konsolos, başkan, müfettiş, vali gibi önemli roller de verilmiştir. Kadınlara yönelik yetersiz meslek rollerinin verilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğine uyulmadığını göstermektedir.

-Ev içi işlerde kadınların daha fazla geleneksel roller üstlendiği görülmüştür. Kadınlara dikiş diken, yemek / börek / kahve yapan, ev temizleyen; erkekler ise tadilat / araba tamiri yapan gibi rollerle sunulmuştur.

-9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında kadın ve erkeklere yüklenen kişilik rolleri de farklılık göstermektedir. Olumsuz özelliklerin yanı sıra olumlu özelliklerin yansıtıldığı kişilik rolleri incelendiğinde kadınlara yönelik yüzü asık, ciddi, mırıldanan, herkese dert olan, sinirli, ezik, hırçın, zavallı, içine kapalı, korkak, budala gibi olumsuz özelliklerin yanı sıra şefkatli, sevgi dolu, güleç, samimi gibi olumlu özellikler de kullanılmıştır. Erkekler ise yalancı, düşüncesiz, alaycı, hilekâr, saygısız, sert, tembel, iki para etmeyen gibi olumsuz özelliklerle yansıtılmıştır. Buna karşın erkeklerin bilgili, akıllı, yiğit, düşünceli, cömert gibi olumlu özelliklerine de yer verilmiştir.

Elde edilen sonuçlara yönelik şu öneriler sunulabilir:

- Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarına seçilen metinler ve görsellerin daha titiz seçilmesine dikkat edilmesi gerekmektedir.
- Ders kitaplarını inceleyen komisyonların farklı yayınevleri tarafından hazırlanan taslak ders kitaplarını toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alarak titizlikle incelemesi önem arz etmektedir.
- Çalışma sonucunda meslek gruplarıyla ilgili bulgularda kadınlara yönelik mesleklerin yetersiz olduğu saptandığından ders kitaplarında kadınların da önemli meslekler icra edebilecekleri yansıtılmalıdır.
- Bu çalışmada sadece 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı incelenmiştir. Farklı sınıflara ait edebiyat ders kitaplarıyla ilgili de araştırmalar yapılmalıdır. Farklı yayınevlerine ait ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri dikkate alınarak karşılaştırılmasının da faydalı olacağı unutulmamalıdır.

Kaynakça

BOGDAN R. C.&BİKLEN, S. K. (1998). Qualitative Research for Education. An Introduction to Theory and Methods. Third Edition., MA, Allyn&Bacon.

- DÖKMEN, Y. Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Sistem Yayıncılık, Ankara.*
- GIDDENS, A. (2008). *Sosyoloji, İstanbul, Kırmızı Yayınları.*
- GÖKÇE, O. (2006). *İçerik Analizi, Ankara: Siyasal Kitabevi.*
- KILIÇ KIRBAŞOĞLU, L. ve EYÜP, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3).
- MİLES M.B. & HUBERMAN A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook. (2nd Edition), Calif: SAGE Publications.*
- ÖNGEN, B. ve AYTAÇ, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48(2013-2), 1-18
- MORA, Necla (2005). Kitle İletişim Araçlarında Yeniden Üretilen Cinsiyetçilik ve Toplumda Yansıması, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, s. 1-7.
- SANCAR S., ACUNER, S., ÜSTÜN İ. ve BORA, A. (2006). “Cinsiyet Eşitsizliği Bir Kadın Sorunu Değil Toplumun Sorunudur”, UNDP-Kalkınma ve Demokratikleşme Projelerinde Cinsiyet Eşitliği Hedefinin Gözetilmesi Eğitimi, 2005-2006, UNDP, İstanbul.
- VATANDAŞ, C. (2007). “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı: 35, İstanbul.

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılarının İncelenmesi

Hatice Özaslan, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

Yasemin Aydoğan, *Gazi Üniversitesi*

Gülümser Gültekin Akduman, *Gazi Üniversitesi*

Giriş

Cinsiyet, bütün canlılarda bir türün üyelerini, üreme yönünden birbirini tamamlayan erkek ve dişi olarak ayırt etme olanağı veren genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerin tümü olarak tanımlanır (Torggrimson & Minson, 2005; San Bayan & Artan, 2012). Cinsiyet, biyolojik olarak doğuştan gelen erkek ve kadın arasındaki farklılıkları ifade eder. İki cins de biyolojik olarak kendine özgü ve özeldir. Diğer taraftan içinde bulunduğu toplum bireyi, doğduğu andan itibaren cinsiyetine göre bazı değer ve yargılarla donatmaya başlar. Bu değer ve yargılar, toplumdaki bireylerin çoğunluğu tarafından sahip çıkılan, o topluma has kurallardır. Topluma hazırlanma olarak da ifade edilen bu süreçte birey, içinde bulunduğu toplumla etkileşime girerek toplumsallaşmaya başlar. Sonuç da doğuştan getirilen biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyet haline dönüşür (Seçgin & Tural, 2011; Çetin Gündüz, Tarhan & Kılıç, 2015; Ünal, Tarhan & Çürükvelioğlu Köksal, 2017).

Toplumsal cinsiyet (gender) kadın ve erkeğin toplumdaki statüsünü, görev ve sorumluluklarını, kimliğini, sosyal olarak belirlenen rollerini ifade eder. Doğuştan olmayan, zaman içinde gelişen ve değişen, sahip olunan kültüre göre farklılık gösteren bir kavramdır. Bireylerin kadın ve erkek olarak toplum tarafından nasıl görüldüğü, nasıl düşünüldüğü, nasıl algılandığı ve nasıl davranışlar beklendiğine ilişkin değerler, beklentiler, yargılar ve roller toplumsal cinsiyet kavramının özünü oluşturur (Seçgin &

Tural, 2011; Artan, 2016; Aydın, Özen Bekar, Yılmaz Gören & Sungur, 2016).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, erkeklere ve kadınlara uygun görülen özellikler hakkında yaygın olarak sahip olunan inançlardır. Toplumsal cinsiyet rolleri ise bu kalıp yargıların günlük davranışlardaki yansımalarıdır (Berk, 2013). Kişilik özellikleri, duygular hatta duruş ve beden dilini kapsayan kültürel olarak kadın ve erkekten beklenen davranış şekilleridir. Bir kadın için uygun olarak görülen davranışlar kadınsı, erkekler için uygun olarak görülen davranışlar ise erkeksi cinsiyet rolleri diye tanımlanabilir (Kırbaşoğlu Kılıç & Eyüp, 2011; Dökmen, 2014).

Toplumsal cinsiyet rolü, doğumdan itibaren ebeveynlerin çocuklarına “kızım” veya “oğlum” şeklinde seslenmeleri ile yavaş yavaş gelişmeye başlar. İki yaş civarında çocuk kendi cinsiyetiyle ilgili tutarlı bir görüş oluşturmamasına rağmen kadın ve erkeği birbirinden ayırt edebilir. Ailesinde ve çevresinde bulunan kişilerin farklı davranışlar göstermeleri, kız veya erkek olarak yaptıkları etiketlemelerle birlikte ilk 18 ayında çocuk kendi kendine kadın ve erkek arasındaki farklılığı öğrenmeye başlar. Böylece 18-20. aylarda cinsiyet kimliğinin temeli atılmaya başlanır. Çocuğa gösterilen farklı davranışlar ve etiketlemeler sonucunda çocuk, cinsiyetin kültürel anlamlarını yani toplumsal cinsiyet rolünü öğrenmeye ve kazanmaya başlar (Dökmen, 2014; Alkan Ersoy, 2015; Dicle, 2016).

Cinsiyet rollerinin kazanılmasında aile ve sosyal çevrenin büyük rolü vardır. Ayrıca öğretmenler, kitle iletişim araçları, kitaplar, şarkılar, okul gibi unsurlarda çocuğun toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirmesini sağlar. Bu toplumsallaşma sürecinde kadın ve erkeklerin hangi haklara sahip olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler ortaya çıkar (Yağan Güder & Güler Yıldız, 2016; Ünal, Tarhan & Çürükvelioğlu Köksal, 2017).

UNICEF raporlarına göre günümüzde kadına yönelik ayrımcılık önemli boyutlardadır. Toplumsal ve kültürel gelenekler yüzünden çocukluk döneminden itibaren kadına yönelik ayrımcılık başlamaktadır (Akyüz, 2015). Çocuk hakları sözleşmesi genel

raporunun tartışma kısmında kız çocuklarının ayrımcılığıyla ilgili şöyle denilmektedir. “Kız çocukların da erkek çocuklarıyla aynı haklara sahip olmaları gerekir. Onları kızı, kız kardeşi, karısı, annesi gibi konumlarda değil birey olarak görmek gerekir. Kadınlara yönelik ayrımcılığın yok edilmesi için kız çocuklara yönelik olan ayrımcılığın yok edilmesi gerekir.” (Yıldırım Doğru, 2015).

Okul öncesi çocuğun bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin çok hızlı olduğu bir dönemdir. Çocuğun bu dönemdeki yaşantıları daha sonra sahip olacağı becerilere temel oluşturur ve onu hayata hazırlar (Köseler, 2009). İşte bu dönemden itibaren kız ve erkek çocuklar ayrımcı uygulamalara maruz kalmakta bu da cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkmasının ve toplumumuzda giderek artan kadına yönelik şiddetin önemli bir nedenini oluşturmaktadır. Bu bağlamda okul öncesi dönemdeki çocukların cinsiyet rollerine ilişkin algıları incelenerek hem çocuklara yönelik hem de ailelere yönelik eğitimlere yön verilmesi son derece önemlidir. Bu nedenle çalışmada okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet rollerine ilişkin algılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarma, olgu bilim araştırma desenin amacıdır (Annells, 2006; Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu çalışmada da cinsiyet olgusu okul öncesi 5-6 yaş çocuklarının görüşleri doğrultusunda incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu Samsun ilinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubundan 12 kız ve 12 erkek olmak üzere 24 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma grubunda yer alan çocukların annelerinin %62.5’i üniversite mezunu, % 25’i lise mezunu, %8.3’ü yüksek lisans mezunu, %4.2’si ise ilkökul mezunudur. Babaların ise %62.5’i üniversite mezunu, % 20.3’ lise mezunu, % 16.7’si yüksek lisans mezunudur. Çocuklardan 13’ü tek çocuk diğerleri tek kardeşe sahip iken,

annelerin beşi ev hanımı, diğerleri ise iş yaşamında yer alan annedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Karşılaştırmalı sonuçlar elde etmek amacıyla, tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırma soruları ve çocukların gelişim düzeyleri doğrutusunda geliştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme sorularının hazırlanmasında; soruların kolaylıkla anlaşılması ve tek bir boyutu ele almasına dikkat edilmiştir. Hazırlanan görüşme formu amaca uygunluk ve içerik geçerliliğini sağlamak amacıyla uzman görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen görüş ve öneriler doğrutusunda görüşme formuna son şekli verilerek on ocuk ile bir n uygulama gerçekleştirilmiştir. Görüşme formunda; cinsiyet rollerinde grүнm, ev içi iş bölümü, meslek özellikleri, kız ve erkek çocukların oyun, oyuncak, oyun arkadaşı ve renk tercihlerine ilişkin sorular yer almıştır.

Görüşme, sınıf dışında ve çocuğun kendini rahat ifade edebileceği bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmede ses kayıt cihazı ve not alma tekniği bir arada kullanılmıştır. Bu şekilde bir görüşme yaklaşık 10 dakika srmuştur. Görüşme formlarından elde edilen ve doğruluğu sınanan veriler, belirlenen temalara göre işlenerek betimsel ve içerik analizleri yapılmış, doğrudan alıntılarla bulgular yorumlanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde, okul öncesi dönem çocuklarının görüşleri “ocuğun genel cinsiyet rollerine ilişkin algısı” ve “ocuğun kendi cinsiyetine ilişkin algı” temaları çerçevesinde sunulmuştur. Çalışma grubunda yer alan çocukların görüşleri gizlilik esasına dayanılarak, isimleri verilmeden kodlanarak aktarılmıştır. Buna göre katılımcılar “K” olarak kodlanmış, her katılımcıya kodunun yanında “K1, K2” şeklinde bir numara verilmiştir.

A. Çocuğun Genel Cinsiyet Rollerine İlişkin Algısı

Tablo 1. Çocukların, kadın ve erkeği ayırt etme konusundaki görüşleri

Uzaktan gördüğün birinin kadın ya da erkek olduğunu nasıl anlarsın?	f	%
Saçından	12	50.0
Yüzünden	5	20.8
Kıyafetinden	2	8.3
Ayakkabısından	2	8.3
Aksesuarlarından	2	8.3
Kıyafetinin renginden	1	4.1

Çocukların “uzaktan gördüğün birinin kadın ya da erkek olduğunu nasıl anlarsın?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, en yüksek oranda “saçından” cevabının olduğu görülmektedir. Çocuklara, “Nasıl?” sorusu yöneltildiğinde büyük bir çoğunluğu (f=10) “kadınların saçları uzun olur erkeklerin kısa olur” cevabını vermişlerdir. Yüzlerinden diye cevap veren çocuklar ise nasıl sorusuna, “erkeklerin bıyığı veya sakalı vardır kadınların ise yoktur” şeklinde cevap vermiştir. K10 ise “Yüzleri farklı. Kız olsa kız gibi bir tipi olur, erkek olsa erkek gibi bir tipi olur” cevabını vermiştir. İki çocuk düşüncesini “Kadınlar topuklu ayakkabı giyer. Erkeklerin ayakkabıları ise topuklu olmaz” şeklinde ifade etmişlerdir. Diğer çocuklar ise nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır:

“Kadınların kıyafeti pembe, erkeklerin mavi olur.” (K5)

“Çünkü erkekler şapka takar.” (K4)

“Kızların kulağında küpesi olur, erkeklerin papyonu olur.” (K3)

“Çünkü erkekler pantolon giyer.” (K6)

Dört beş yaşlarındaki çocukların çoğunda insanların saç uzunluklarının veya kıyafetlerinin değişmesine rağmen, insanın

biyolojik yapısının aynı kaldığı anlayışı, yani toplumsal cinsiyet değişmezliği özelliği gelişmeye başlamaktadır (Dicle, 2016). Çocuklardan alınan bu yanıtların toplumsal bir algı ve öğretilerden kaynaklandığı söylenebilir. Toplumumuzda genellikle kızların saçlarının uzun, erkeklerin saçlarının kısa olması gerektiği düşüncesi hakimdir. Yağan Güder (2014) çocukların toplumsal cinsiyet algılarını incelediği araştırmasında, çocuklar kız-erkek olduklarını saç uzunluğu ve kıyafet farklılıklarıyla belirtmişlerdir.

Tablo 2. Çocukların, kadın ve erkeğin giysilerine ilişkin görüşleri

Kadınlar genelde ne giyer?	f	%	Erkekler genelde ne giyer?	f	%
Elbise	19	79.2	Pantolon	20	83.3
Etek	15	62.5	Gömlek	17	70.8
Tişört	4	16.7	Tişört	7	29.2
Tayt	4	16.7	Mont/Hırka	4	16.7
Pantolon	4	16.7	Eşofman/Şort	4	16.7
Gömlek	2	8.3	Kazak	2	8.3
Kazak	1	4.2	Ceket	2	8.3
			Damatlık	2	8.3

Tablo 2 incelendiğinde, çocukların büyük çoğunluğunun kadınların genelde elbise ve etek, erkeklerin ise pantolon ve gömlek giydiği cevabını verdikleri görülmektedir. Çocuklara Kadınlar için “Neden?” diye sorulduğunda çocukların çoğunluğu (f=11) kadın kıyafeti olduğu için diye cevap verirken, beş çocuk da bilmediğini belirtmiştir. K3 ve K7 “sevdikleri için” diye cevap verirken, K2 ve K15 “güzel görünmek için” giydiklerini ifade etmişlerdir. Diğer çocuklar “çünkü süslü olmayı seviyorlar” (K23), “onları giymek istedikleri için” (K5), “etrafları görünmesin diye” (K6), “hasta olmasınlar diye” (K8) cevabını vermişlerdir. Erkekler için “neden?” diye sorulduğunda çocukların çoğunluğu (N=13) erkek kıyafeti olduğu için olduğu için cevabını vermişlerdir. Diğer çocuklar ise nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır:

“Onları giymek istedikleri için” (K8)

“Erkek olarak gözükmek için” (K15)

“Yakışıklı olsunlar diye” (K13)

“Çıplak kalmamak için” (K2)

Geleneksel cinsiyet rolü toplum içinde yaygın bir şekilde erkeksi ya da kadınsı olarak bilinen davranış, tutum, değer, düşünme biçimleri, yürüme, giyinme ve bireyin bedenini süslemeyi kapsayan özellikler toplamı olarak tanımlanmıştır (Büyükşahin Çevik, 2017). Kadın ve erkeklerin genelde ne giydiği konusundaki görüşler incelendiğinde, çocukların genel olarak kalıp yargısal görüşler ifade ettikleri görülmektedir. Çalışmada, çocukların genel olarak toplumun beklentilerinin farkında oldukları ve bu beklentilere uygun yanıtlar verdikleri gözlenmiştir.

Tablo 3. Çocukların, kadın ve erkeğin ev içi iş bölümüne ilişkin görüşleri

Kadınlar evde ne iş yapar?	f	%	Erkekler evde ne iş yapar?	f	%
Temizlik yapar.	19	79.2	Çocuklarıyla oyun oynar.	5	20.8
Yemek yapar.	15	62.5	Televizyon izler.	3	12.5
Bulaşık yıkar.	8	33.3	Kahvaltayı/masayı hazırlar.	3	12.5
Çamaşırları asar.	2	8.3	Evi süpürür.	2	8.3
Çocuklarıyla oyun oynar.	1	4.2	Yemek yapar.	2	8.3
Masayı hazırlar.	1	4.2	Bulaşık yıkar.	10	41.7
Masayı toplar.	1	4.2	Tamir yapar.		
Çocuklarına ders çalıştırır.	1	4.2	Diğer (Çamaşır asar, yatakları düzeltir, çöp atar, taşınırken evi yerleştirir, annelere yardım eder, telefon ve bilgisayarla ilgilenir.)		
Çocuklarıyla ilgilenir.	1	4.2			
Çamaşırları yerleştirir.					
Yatakları toplar.					

Tablo 3'e göre çocuklar, genel olarak kadınların evde temizlik yapma (%79.2), yemek yapma (%62.5) ve bulaşık yıkama (%33.3) işleriyle, erkeklerin ise çoğunlukla çocuklarıyla oyun oynama ve televizyon izleme (%20.8) işleriyle meşgul oldukları

görüştünderler. Çocukların televizyon izleme, telefon ve bilgisayarla ilgilenme davranışlarını erkeklerin evde yaptıkları işler olarak görmeleri dikkat çekicidir. Çocuklara, “evde bu işleri neden kadınlar yapar?” diye sorulduğunda çocukların yedisi kadın işleri olduğu için, dördü çocukları aç kalmasın diye, dördü evin temiz olması için diye cevap vermişlerdir. Buna karşın beş çocuk ise nedenini bilmediklerini belirtmişlerdir. Bazı çocuklar konu ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Çocukları çalışkan olsun diye” (K5)

“Çünkü kocaları iş yapmak istemiyor. Çocukları yardım edebiliyor.” (K22)

“Erkekler işe gider kadınlar da bu işleri yapar.” (K19)

“Çünkü yapması gerekiyor.” (K1)

Çocuklara, “erkekler evde neden bu işleri yapar? diye sorulduğunda ise çocukların altısı yardım etmek için diye cevap verirken, beş çocuk erkeklerin yapabileceği iş olduğu için diye yanıt vermişlerdir. K8 konuya ilişkin görüşünü “bunu karısına yardım etmek için yapıyor. Karısı yapmaktan yorulur, hasta olur” şeklinde ifade etmiştir. K6 ve K15 “çocukları mutlu olsun diye”, K10 ve K22 ise “erkeklerin yapacağı bir iş yok” şeklinde cevap vermiştir. Diğer çocuklar ise nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır:

“Bazen ev pis kalmasın diye” (K2)

“Zor bir iş” (K23)

“Öyle istiyorlar.” (K5)

Toplum kadın ve erkeğe farklı özellikler, davranışlar, görevler yükler. Kadınların ev işlerini yürütmesi, erkeğin ise ailenin gelirini sağlaması beklenir. Kadın çalışıyor olsa bile eşler eve geldikleri zaman, erkek televizyon karşısına geçer kadın ise mutfığa girer. Yani kadın ve erkekten beklenen roller farklıdır ve kadınlara yüklenen en önemli rol “analık” tır. Annelere yüklenen diğer rol ise ev işleri ve idaresidir. Kadınlar evde daha çok

bulduklarından yemek, temizlik vb. işler, eşlerinin, çocuklarının ihtiyaçları öncelikli hale gelir. Erkekler de tehlikeli her işe koşar, zor iler yaparlar, evin geçimini sağlarlar. Bu özellikler toplumun cinsiyet kalıp yargılarıdır (Dökmen, 2014; Dicle, 2016). Araştırmada çocukların kadınlar ve erkeklerin yaptıkları işlere verdikleri cevapların, toplumun cinsiyete ilişkin kalıp yargılarını yansıttığı düşünülmektedir.

Şıvgın (2015) cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, deney grubundaki çocukların neredeyse tamamının bulaşık yıkama, yemek yapma, çocuk bakma, temizlik yapma, ütü yapma ve misafirlerle ilgilenme işlerini kadınların görevi olarak belirttiklerini ortaya koymuştur. Kontrol grubundaki çocukların cinsiyet algılarının da deney grubundaki çocukların algılarına benzer olduğu saptanmıştır.

Tablo 4. Çocukların, kadın ve erkeğin meslek seçimine ilişkin görüşleri

Kadınlar hangi meslekleri yapar?	f	%	Erkekler hangi meslekleri yapar?	f	%
Öğretmen	10	41.7	Doktor	15	62.5
Hemşire	9	37.5	Polis	12	50.0
Doktor	9	37.5	İtfaiyeci	8	33.3
İtfaiyeci	2	8.3	İnşaatçı	4	16.7
Avukat	2	8.3	Asker	4	16.7
Memur	2	8.3	Öğretmen	3	12.5
Aşçı	2	8.3	Güvenlik görevlisi	2	8.3
Diğer (annelik, şarkıcı, veteriner, güvenlik, ev hanımı, çocuk bakıcısı, bulaşıkçılık, polis, biyolog, mühendis, her mesleği yapar)	11	45.8	Kaptan	2	8.3
Bilmiyorum	5	20.8	Çöpçü	2	8.3
			Tamirci	2	8.3
			Diğer (aşçı, ressam, esnaf, astronot, fırıncı, elektrikçi, şoförlük, müdür)	8	33.3

Çocukların “kadınlar hangi meslekleri yapar?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, en yüksek oranda (%41.7) öğretmen cevabının olduğu görülmektedir. Bunu hemşire ve doktor cevapları takip etmektedir. Peki “Neden?” sorusu yöneltildiğinde en yüksek oranda (f=8) “kadınların yapacağı bir meslek” cevabını

verirken altı çocukta bilmediklerini ifade etmiştir. Dört çocuk ise hastalara bakmak, iyileştirmek istedikleri için cevabını vermiştir. Bazı çocuklar ise nedenlerini şu şekilde açıklamışlardır:

“Çocukların sağlıklı yaşamaları için” (K1)

“Çünkü çocuklarına para kazanması gerekiyor” (K8)

“Kocaları, çocukları açlıktan ölmesin diye” (K3)

Çocukların “erkekler hangi meslekleri yapar?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde ise en yüksek oranda doktor (%62.5) ve polis (%50.0) cevabının olduğu görülmektedir. “Neden?” sorusu yöneltildiğinde ise “erkeklerin yapacağı bir meslek” cevabı en fazla (f=10) alınan cevaptır. Bazı çocuklar ise konu ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Baba olurlar, çocuklarına para kazanırlar” (K8)

“Kız olsaydı olmazdı. Polis erkek olur sadece” (K12)

“Herkes, şehrimize yardım etmek için” (K2)

Toplumsal cinsiyet kalıpları, kadınların öğretmen ya da hemşire olmalarının, erkeklerin ise asker, mühendis ve iş adamı olmalarının beklenmesine neden olmaktadır. Çocuklar büyüyüp sosyalleşirken, kız çocuklarına daha çok sosyal beceriler ve konuşma becerileri ile ev sorumluluğu gibi özellikler öğretilir. Diğer tarafta erkek çocuklarına ise, teknik beceriler, otoriterlik, fiziksel güce verilen önem öğretilmektedir. Kadınlar daha duyarlı, ilgili ve bakım verici erkekler ise bağımsız, girişken, lider ruhlu ve güçlü olarak algılanmaktadır. Bu özellikler sonucunda cinsiyete özgü olduğu düşünülen mesleklere eğilim görülmektedir. Toplumumuzda da öğretmenlik mesleğinin kadınlık rolüne uygun bulunması, kadınların öğretmen olmasını desteklemekte ve özendirilmektedir (Çetin Gündüz, Tarhan, Kılıç, 2015; Güzel, 2016; Ünal, Tarhan & Küçükvelioğlu Köksal, 2017).

Şıvgın (2015) tarafından yapılan çalışmada deney grubundaki çocukların tamamının anasınıflı öğretmenliği, hemşirelik, sekreterliği kadın mesleği olarak ifade ettikleri belirlenmiştir.

Ayrıca hosteslik ve dansçılık (%97.5), temizlik görevlisi (%80.0) ve öğretmenlik mesleğinin (%95.0) kadın meslekleri olarak tanımlandığı saptanmıştır. Yine çocukların tümü tarafından polis, asker, şoför ve itfaiyeci meslekleri, %97.5'i tarafından garsonluk, %95.0'i tarafından aşçı ve pilotluk meslekleri, %92.5'i mühendislik, %82.5'i marangozluk ve %72.5'i de satıcılık meslekleri erkek meslekleri olarak ifade edilmiş ve çocukların meslekleri cinsiyetlere göre sınıflandırdıkları belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların da meslekler ile ilgili cinsiyet rol algılarının, deney grubundaki çocuklarla benzer olduğu, meslekleri cinsiyetlere göre sınıflandırdıkları tespit edilmiştir.

Tablo 5. Çocukların, kız ve erkek çocukların oyun tercihlerine ilişkin görüşleri

Kız çocuklar daha çok hangi oyunu oynar?	f	%	Erkek çocuklar daha çok hangi oyunu oynar?	f	%
Evcilik (bebek oyunları)	19	79.2	Araba oyunları	10	41.7
Saklambaç	4	16.7	Futbol	7	29.2
İp atlama	1	4.2	Yakalamaca	3	12.5
Körebe	1	4.2	Yakan top	3	12.5
Yakan top	1	4.2	Basketbol	2	8.3
Sek sek	1	4.2	Diğer (saklambaç, dövüş oyunları, itfaiyecilik, hamur, inşaatçılık)	5	20.8

Çocukların “kız çocuklar en çok hangi oyunu oynar?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, en yüksek oranda evcilik cevabını, “Erkek çocuklar en çok hangi oyunu oynar?” sorusuna ise araba oyunları ve futbol cevabını verdikleri görülmektedir. Çocuklara “Neden?” sorusu yöneltildiğinde hem kızlar hem de erkeklerin büyük çoğunluğu “seviyorlar” cevabını vermişlerdir. Bu cevaptan sonra en yüksek oranda verilen cevap “kız ya da erkek oyunu olduğu için” dir.

Oyunda kız çocukların anne ya da çevrelerindeki başka bir kadını; erkek çocukların baba ya da çevrelerindeki başka bir erkeği model alarak oynadığı, bu durumda çocukların toplumsal cinsiyet algılarını etkilediği bilinmektedir. Yağan Güder (2014) yaptığı çalışmada; kız çocuklarının çoğunlukla evcilik, komşuculuk, yemek yapma oyunları oynadıklarını, erkek çocukların ise genelde

arabacılık, hazine bulma, itfaiyecilik gibi oyunları tercih ettiklerini belirlemiştir.

Aydilek Çiftçi (2011) tarafından yapılan çalışmada da, erkek çocukların güç, hız ve dayanıklılık gerektiren oyunları, kız çocukların ise bakım vermeyi, ebeveyn rolünde olmayı ve grup içi etkileşimleri gerektiren etkinlikleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Aynı çalışmada erkek çocuklar daha büyük gruplarla, geniş alanlarda yapılan etkinlikleri tercih ettiklerini, kız çocuklar ise daha küçük gruplarla, dar alanlarda oynanabilen oyunları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6. Çocukların, kız ve erkek çocukların oyuncak tercihlerine ilişkin görüşleri

Kız çocuklar daha çok hangi oyuncaklarla oynar?	f	%	Erkek çocuklar daha çok hangi oyuncaklarla oynar?	f	%
Bebekler ve evcilik oyuncakları	22	91.7	Araba	20	83.3
Yumuşak oyuncaklar (Peluş)	2	8.3	Lego	3	12.5
Hamur	1	4.2	Çizgi film kahramanları (Batman, örümcek adam)	3	12.5
Lego	1	4.2	Taşıtlar (kamyon, tank, otobüs, tren, gemi, motosiklet)	7	29.2
Poniler			Robot	1	4.2

Tablo 6 incelendiğinde çocukların “kız/erkek çocuklar daha çok hangi oyuncaklarla oynar?” sorusuna genelde kızlar için bebekler ve erkekler için araba cevabını verdikleri görülmektedir. Kız çocukların neden bu oyuncakları tercih ettikleri sorulduğunda çocukların çoğunluğu (f=11) “seviyorlar” diye cevap verirken, altı çocuk “kız oyuncacı” olduğunu belirtmiştir. Bu konudaki görüşlerini K1 “onlarla oynamak çok heyecanlı”, K17 “güzel oldukları için” şeklinde belirtmiştir. Erkekler çocukların oyuncak tercihlerinin nedeni sorulduğunda ise çocukların çoğunluğunun

(f=13) “sevdikleri için”, (f=11) “erkek oyuncakları olduğu için” cevaplarını verdikleri gözlenmiştir.

Gürpınar (2006) çocukların ilgi köşesi tercihlerini incelediği çalışmasının sonunda, cinsiyet farklılığının köşelerin tercih edilmesinde etkili olduğu ve bazı köşelere (evcilik ve blok) daha fazla ilgi olduğu belirtilmiştir. Yağan Güder (2014) tarafından yapılan çalışmada da kız çocuklarının genellikle mutfak seti, bebek gibi oyuncaklarla; erkek çocuklarının ise arabalar ve bloklarla oynadıkları görülmüştür. Bu çalışmalar kız ve erkek çocukların genelde oynadıkları ve tercih ettikleri oyuncaklarla ilgili görüşleriyle örtüşmektedir.

Şıvgın (2015) tarafından yapılan çalışmada deney ve kontrol grubundaki çocukların eğitim öncesinde oyuncakları önemli düzeyde cinsiyete göre sınıflandırdıkları belirlenmiştir. Buna göre çocukların tamamı ip, evcilik oyuncakları ve bebekleri kız oyuncakları olarak gruplandırırken, araba, kamyon, tamir aletleri, robotu, erkek oyuncakları olarak gruplandırmışlardır.

Tablo 7. Çocukların, kız ve erkek çocukların renk tercihlerine ilişkin görüşleri

Kız çocuklar daha çok hangi rengi severler/giyerler?	f	%	Erkek çocuklar daha çok hangi rengi severler/giyerler?	f	%
Pembe	23	95.8	Mavi	22	91.7
Mor	16	66.7	Yeşil	12	50.0
Kırmızı	5	20.83	Lacivert	6	25.0
Turuncu	4	16.7	Siyah	5	20.83
Sarı	4	16.7	Kırmızı	4	16.7
Yeşil	3	12.5	Beyaz	3	12.5
Mavi	2	8.3	Gri	2	8.3
Lacivert	1	4.2	Sarı	2	8.3
			Turuncu	2	8.3
			Pembe	1	4.2

“Kız/erkek çocuklar daha çok hangi rengi severler/giyerler?” sorusuna çocukların verdikleri cevaplar incelendiğinde, kızlar için en çok pembe (%95.8) ve mor (%66.7), erkekler için ise mavi (91.7) ve yeşil (%50.0) rengin seçildiği gözlenmiştir. Çocuklara cinsiyetlere göre renk tercihlerinin nedeni sorulduğunda, kız rengi olduğu için, erkek rengi olduğu için ya da sevdikleri için cevapları

alınmıştır. K12, K6 ve K20 görüşlerini “bu renkler kızlar için çok güzel”, K8 “çünkü kızların tarzları öyledir.”, K8 ise “erkeklerin canları öyle istiyordur” şeklinde ifade etmişlerdir.

Kızlar ve erkekler daha doğdukları andan itibaren kendi kültürlerine ait toplumsal cinsiyet kalıplarını öğrenmekte ve bu durumu kabullenebilmeleri için onlara baskı yapılmaktadır. Dolayısıyla çocuklar erken yaşlarda ailelerin cinsiyetle ilgili mesajlarını özümsemektedirler (Orçan, 2012; Güzel, 2016)

Bebeklikten itibaren aileler çocuklarının cinsiyetine göre farklı davranışlar gösterirler. Cinsiyete özel renklerde giydirme bunlardan biridir. Hatta bebek doğmadan oda hazırlanır. Eğer bebek kız olacaksa çoğunlukla pembe, erkek olacaksa mavi renkler kullanılır. Nevresimler, yatak örtüleri, perdeler hatta odaya yerleştirilen oyuncaklar bile çoğunlukla bu renklerde seçilir. Bu kalıp yargılardan etkilenen çocuklarda doğal olarak pembenin kız rengi, mavinin ise erkek rengi olduğunu düşüncesi yerleşmektedir.

B. Çocuğun Kendi Cinsiyetine İlişkin Algısı

Tablo 8. Çocukların, büyüdüklerinde sahip olmak istedikleri mesleğe ilişkin görüşleri

KIZ	f	%	ERKEK	f	%
Öğretmen	3	25.0	Doktor	4	33.3
Doktor	2	16.7	Polis	2	16.7
Hemşire	2	16.7	İtfaiyeci	2	16.7
Anne	1	8.3	Mühendis	2	16.7
Şarkıcı	1	8.3	Galerici	1	8.3
Kuaför	1	8.3	Asker	1	8.3
Ressam	1	8.3			
Veteriner	1	8.3			

Tablo 8 incelendiğinde kız çocuklar büyüyünce genelde öğretmen, doktor ve hemşire, erkek çocuklar ise doktor, polis, itfaiyeci ve mühendis olmak istediklerini belirtmişlerdir. Kızlara meslek tercihlerinin nedeni sorulduğunda “en sevdiğim meslek o” (f=4) ve “çok güzel bir meslek” (f=4) en fazla verilen cevap olmuştur. Anne olmak istediğini söyleyen K8 nedenini “Bebek doğuruyoruz, o yüzden” diye açıklamıştır. Tercihlerin nedeni konusunda erkek çocuklar “İnsanlara yardım etmek için” (f=3), “sevdiğim için”

(f=2) ve “insanları yangından kurtarmak için” (f=2) cevapları vermişlerdir. K21’in “doktorlar çok para kazandığı için” ve K3’ün “askerler silah kullanıyor ya ondan” ifadeleri dikkat çekicidir.

Okul öncesinden itibaren başlayan meslek seçimi sürecinde çocuklar birçok faktörün etkisinde kalmaktadır. Anne babası, çevresinde sevdikleri büyükler, öğretmenleri, arkadaşları, film kahramanları, ünlü kişiler çocukların seçimini etkilemektedir. Çocuklar seçmek istedikleri meslekleri düşünürken bu faktörlerin etkisinde kalarak meslekleri araştırmakta, mesleklerin kendilerine uygunluğunu değerlendirmektedirler. İlgi, yetenekler, anne babaların görüşleri, mesleklere atfedilen toplumsal değerler gibi birçok faktör bu süreci etkilemektedir. Bu faktörleri etkileyen temel faktörün ise toplumsal cinsiyet olduğu düşünülmektedir (Çetin Gündüz, Tarhan & Kılıç, 2015). Bu çalışmada da çocukların meslek seçiminde, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının etkisi altında kaldıkları gözlenmiştir.

Bu soru paralelinde çocuklara en çok kime benzemek istedikleri sorulmuştur. Çalışma grubuna dahil edilen kız çocuklarının %33.3’ü kız arkadaşlarından birine benzemek istediğini söylerken, bunu sırası ile öğretmene, anneme ve teyzeme cevapları takip etmiştir. “Neden?” diye sorulduğunda dört çocuk “onu çok seviyorum”, üç çocuk ise “çok güzel” diye cevap vermiştir. Erkek çocukların ise en çok babalarına benzemek istedikleri, bunun nedeninin ise “büyük/güçlü/yetenekli olmak” şeklinde ifade edildiği belirlenmiştir. Kendi cinsinden arkadaşının ismini söyleyen çocuklar (K4, K19) bunun nedenini “onu çok seviyorum” şeklinde açıklamışlardır.

Çocuklar konuya ilişkin cevapları incelendiğinde, çoğunlukla kendi cinsiyetinden birini söyledikleri görülmektedir. Çocuklar, her iki cinsiyet ulaşılabilir olsa bile aynı cinsiyetten modelleri karşı cinsiyetten modellere tercih etme eğilimindedir. Büyüdükçe çevresindeki diğer kişilerin de cinsiyetlerine uygun davranışlarını ve tepkilerini fark etmeye ve onları model almaya başlamaktadırlar (Dicle, 2016).

Çocuğa kendi cinsiyetine ilişkin algısı kapsamında “En çok oyun oynadığın arkadaşın kim?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruyu kız çocukların biri ve erkek çocukların ikisi hariç tümünün, kendi cinsiyetlerinden arkadaşlarının isimlerini vererek cevapladıkları görülmüştür. Tercih nedenlerini ise, o arkadaşlarını çok sevdikleri için şeklinde açıklamışlardır.

Okul öncesi dönemde kurulan arkadaşlıklar ve akran etkileşimlerinde cinsiyete göre ayrılım görülmektedir. Çocuklar kendi cinslerindeki yaşlılarıyla oynamayı tercih etmekte ve onlara karşı daha sokulgan davranmaktadır (Bee & Boyd, 2009). Martin & Fabes (2001), 3 ve 6 yaş arası çocukların içerde ve dışarıda oynadıkları yapılandırılmamış oyunlarını gözlemledikleri çalışmanın sonucunda, bir okul yılı boyunca çocukların yapılandırılmamış oyun etkinlikleri sırasında zamanlarının çoğunu kendi cinsiyetinden akranlarıyla geçirmeye başladıklarını ve davranışlarının daha çok cinsiyet yörengeli olduğunu bulmuşlardır. Aydılek Çiftçi (2011) tarafından yapılan çalışmada da, çocukların çoğunlukla kendi cinsiyetindeki çocuklar ile etkileşime girmeyi tercih ettikleri ve hemcins gruplarla daha sık oyun oynadıklarını gözlemlemiştir. Benzer şekilde Taş ve Yağan Güder (2012) tarafından yapılan çalışmada da çocukların oyun tercihlerinde hem cinslerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Öte yandan arkadaş tercihinde kızların erkeklere göre daha kalıp yargısal oldukları belirlenmiştir (Akt. Yağan Güder, 2014).

Tablo 9. Çocukların, oyun tercihlerine ilişkin görüşleri

KIZ	f	%	ERKEK	f	%
Evcilik	5	41.7	Araba oyunları	3	25.0
Yakalamaca	2	16.7	İnşaatçılık	2	16.7
Yakan top	2	16.7	Saklambaç	2	16.7
Körebe	1	8.3	Dövüşlü oyunlar	1	8.3
Saklambaç	1	8.3	Hayvan taklitleri oyunu	1	8.3
Hamur	1	8.3	Futbol	1	8.3
			İsim şehir	1	8.3
			Yakan top	1	8.3

Tablo 9 incelendiğinde kız çocukların en çok evcilik oyununu tercih ettikleri bunu yakalamaca ve yakan topun takip ettiği görülmektedir. Neden? sorusunu da yedi çocuk “çok seviyorum”, beş çocukta “çok eğlenceli” şeklinde cevap vermişlerdir. Erkek

çocukların ise araba oyunları, inşaatçılık ve saklambaç oyunlarını daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Bunun nedenini on çocuk “çok seviyorum” şeklinde açıklamıştır. K24 görüşünü “Güzel binalar yapmayı seviyorum” ve K21 “O oyunda çok iyiyim” şeklinde ifade etmiştir.

Çocukların oynamayı tercih ettikleri oyunlarla ilgili sonuçlar genel cinsiyet algısında “erkek/kız çocuklar daha çok hangi oyunu oynar?” sorusuna verdikleri cevaplarla örtüşmektedir.

Tablo 10. Çocukların, oyuncak tercihlerine ilişkin görüşleri

KIZ	f	%	ERKEK	f	%
Bebek	8	66.7	Araba	6	50.0
Deniz Kızı	1	8.3	Tahta bloklar	2	16.7
Evcilik oyunları	1	8.3	Jip	1	8.3
Ayıcıklar	1	8.3	Örümcek adam	1	8.3
Lego	1	8.3	Asker adam	1	8.3
			Mickey Mouse	1	8.3

Tablo 10 incelendiğinde kız çocukların %66.72’sinin bebeklerle, erkek çocukların ise %50’sinin arabalarla oynadığını belirttikleri görülmektedir. Nedeni sorulduğunda ise hem kızlar hem erkekler çoğunlukla onu daha çok sevdiklerini ve tercih ettikleri oyuncakların çok güzel olduğunu söylemişlerdir.

Çocukların en çok hangi oyuncakla oynadığıyla ilgili sonuçlar genel cinsiyet algısında “erkek/kız çocuklar genelde hangi oyuncaklarla oynar?” sorusuna verdikleri cevaplarla örtüşmektedir. Yapılan çalışmalarda cinsiyet değişkeninin okul öncesi kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir (Ünlü, 2012).

Sonuç ve Öneriler

Okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet rollerine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda, çocukların uzaktan gördükleri birinin kadın ya da erkek olduğunu daha çok saçından anladıkları, genelde kadınların elbise ve etek, erkeklerin ise pantolon gömlek giydikleri, kadınların evde çoğunlukla temizlik, yemek gibi ev işleri yaptıkları, erkeklerin ise daha çok çocuklarıyla oynadıkları ve televizyon izledikleri, kadınların genelde öğretmen, hemşire ve doktor, erkeklerin ise

doktor, polis, itfaiyeci oldukları, kız çocukların daha çok evcilik, erkek çocukların araba oyunları oynadıkları, kız çocukların çoğunlukla bebeklerle, erkek çocukların ise arabalarla oynamayı tercih ettikleri, yine kız çocukların pembe, erkek çocukların mavi rengi sevdikleri görüşüne sahip oldukları saptanmıştır. Çocukların kendi cinsiyetlerine ilişkin algıları incelendiğinde ise; kız çocukların büyüünce öğretmen, hemşire, doktor, erkek çocukların ise doktor, polis, itfaiyeci, mühendis olmak istedikleri, kızlar daha çok sevdiği kız arkadaşına, erkekler babalarına benzemek istedikleri, çoğunlukla hemcinsleriyle oyun oynadıkları, kızların evcilik, erkeklerin ise araba oyunlarını daha çok oynadıkları, kızlar genelde bebeklerle, erkeklerin ise daha çok arabalarla oynamayı tercih ettikleri belirlenmiştir.

Araştırma sorularına göre elde edilen bulgular çocukların cinsiyet rollerine ilişkin algılarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından etkilendiklerini göstermektedir. Bu bağlamda model olarak öğrenmenin yoğun olduğu okul öncesi dönemde ailelerin, öğretmenlerin çocukların cinsiyet eşitliğine duyarlı bireyler olarak yetişmelerinde uygun rol model olmaları gerekmektedir. Bunun içinde kendi davranışlarını toplumsal cinsiyet rollerinden arındırmalıdır. Çocuklarını yetiştirirken geleneksel kalıplarla ilgili baskılardan sakınmalıdırlar. Anne babalar tarafından ev işlerinde tüm aile üyelerinin sorumluluk alması sağlanmalı ve çocuklara da cinsiyet ayırımı yapmadan yapabilecekleri sorumluluklar verilmelidir. Çocuğun cinsiyetine göre renk ayırımı yapmadan kıyafetler alınmalı, oyun ve oyuncak tercihlerinde çocuklara cinsiyetçi yönlendirmeler yapılmamalı, onların ilgi ve istekleri dikkate alınmalıdır. Okul öncesi öğretmenleri sınıf düzenlemesinde, hazırladıkları etkinliklerde, kullandığı dilde ve çocuklara olan davranışlarında cinsiyetçi olmamaya dikkat etmelidirler. Çocuklar için hazırlanan kitaplar ve çizgi filmlerin cinsiyetçi temalardan sıyrılmış olmasına dikkat edilmelidir. Bu doğrultuda toplumun bilinçlendirilmesi için eğitimler düzenlenmelidir. Bugünün çocuklarının geleceğin yetişkinleri olacağı unutulmamalı, cinsiyet rolleri kısıtlamalarından uzak bir toplum haline gelmesi için bu konuya gereken önem verilmelidir.

Kaynakça

Akyüz, E. (2015). *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması*. Ankara: Pegem.

Alkan Ersoy, Ö. (2015). Cinsel Gelişimle İlgili Temel Kavramlar ve Okul Öncesi Dönemde Cinsel Eğitim. İ. Artan (Ed.). *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 9. Cinsel Gelişim ve Eğitim İçinde* (s.281-301). Ankara: Hedef.

Annells, M. (2006). Triangulation of Qualitative Approaches: Hermeneutical Phenomenology and Grounded Theory. *Journal of Advanced Nursing*, 56 (1), 55-61.

Artan İ. (2016). Cinsel Gelişim ve Eğitim. N. Baysal Metin (Ed.). *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi içinde* (s.227-262). Ankara: Pegem

Aydın, M., Özen Bekar, E., Yılmaz Gören, Ş. & Sungur, M.A. (2016). Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 223-242.

Aydilek Çiftçi, M. (2011). *Öğretmenlerin ve Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeye Sahip Anne-Babaların Cinsiyet Rollerine Algısının 60-72 Ay Arası Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri İle İlişkisinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana

Bee, H & Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. Okhan Gündüz (Çev.). İstanbul: Kaknus.

Berk, L. E. (2013). *Çocuk Gelişimi*. Ali Dönmez (Çev.). Ankara: İmge

Büyüksahin Çevik, G. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine ve Çatışma Çözme Stillerinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 1017-1034.

Çetin Gündüz, H., Tarhan, S. & Kılıç, Z. (2015). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Meslek Seçimlerine Yönelik Tutum Ölçeği ve Güvenirlik Çalışması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 21-33.

Dicle, A.N. (2016). Cinsel Etik ve Cinsellikle İlgili Konular. K. Ersanlı ve H. Kumcağız (Ed.). *Cinsel Sağlık Eğitimi* içinde (s.265-303). Ankara: Pegem.

Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gürpınar, H. A. (2006). *Okulöncesi Öğrenime Devam Eden Çocukların Tercih Ettikleri İlgiköşeleri ve Tercih Etme Nedenleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Güzel, A. (2016). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları Ve İlişkili Faktörler. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(4), 1-11.

Kırbaşoğlu Kılıç, L & Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Roller Üzerine Bir İnceleme *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2(3), 129-148.

Köseler, F. (2009). Okul Öncesi Öykü ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Martin, C. L.& Fabes, R. A. (2001). The Stability and Consequences of Young Children's Some- Sex Peer Interactions. *Development Psychology*, 37, 431-446.

Orçan, M. (2012). Sosyal Gelişim. E. Deniz. (Ed.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* içinde (s.127-182). Ankara: Maya Akademi

San Bayhan, P. & Artan, İ. (2012). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. Ankara: Morpa.

Seçgin, F. & Tural, A. (2011). Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 6(4), 2446-2458.

Şıvgın, N. (2015). *Cinsiyet Rollerini Eğitim Etkinliklerinin Anasınıfına Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Toplumsal*

Cinsiyet Kalp Yargularına Etkisinin İncelenmesi. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Torgrimson, B.N. & Minson, C.T., (2005). Sex and Gender: What is the Difference?. *Journal of Applied Physiology*, 99,785-787.

Ünal, F., Tarhan, S. & Çürükvelioğlu Köksal, E. (2017). Toplumsal Cinsiyet Algısını Yordamada Cinsiyet, Sınıf, Bölüm ve Toplumsal Cinsiyet Oluşumunun Rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-236.

Ünlü, A. (2012). *Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Çocuklarının Cinsiyet Rolü Davranışlarının İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Yağan Güder, S. (2014). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi.* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yağan Güder, S. & Güler Yıldız, T. (2016). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarında Ailenin Rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31 (2), 424-446.

Yıldırım, A.& Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yıldırım Doğru, S. (2015). Yasal Düzenlemeler. S. S. Yıldırım Doğru (Ed.). *Çocuk Hakları ve Koruma Aile Refahı ve Koruma* içinde (s. 1-42). Ankara: Eğiten.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun'a Genel Bakış. *Hukuk Gündemi*, 2012/1, s. 67-70.

Toplumsal Cinsiyete Dair Deneyimlerin Genç Bireylerdeki Yansımaları

Ezgi Yılmaz, Ankara Üniversitesi

Ayşe Koyun, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Giriş

Bir bireyin cinsiyeti, kadın ya da erkek olarak gösterdiği fizyolojik, genetik ve biyolojik özellikleri ifade eder. Toplumsal cinsiyet ise, içinde bulunulan toplumun sosyal yapısıyla ilişkilidir ve geleneksel olarak kadın ve erkek cinsiyetine atfedilen rolleri ifade eder. Bireyler toplum içerisinde yetişirken kız ya da erkek çocuğu olarak kültürün kendilerine öngördüğü şekilde roller benimsemeyi öğrenirler. Bu durum bireyin hayatı boyunca farklılıklar oluşturur ve yaşamına yön veren bir etmen olur (Turan ve ark., 2011). Toplumsal cinsiyet rolleri beraberinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa da neden olur. Bu kavram daha ziyade kadınların sadece kadın oldukları için uğradıkları ayrımcılığı akıllara getirmektedir (Bora, 2012). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin (CEDAW) 1. Maddesinde kadına karşı ayrımcılık kavramı şu şekilde tanımlanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, 2018):

“Kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.”

Kadına yönelik ayrımcılığın sonuçlarından biri de hiç şüphesiz kadına yönelik şiddettir (Bora, 2012). Şiddet; her zaman herkesin her yerde karşısına çıkabilecek evrensel bir sağlık sorunudur (Ortabag et al., 2014). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2002), şiddeti; “fiziksel güç ya da kuvvetin, amaçlı bir şekilde kendine, başkasına, bir gruba ya da topluluğa karşı fiziksel zarara ya da fiziksel zararlar sonuçlanma ihtimalini artırmasına, psikolojik zarara, ölüme,

gelişim sorunlarına ya da yoksunluğa neden olacak şekilde tehdit edici biçimde ya da gerçekten kullanılmasıdır” şeklinde tanımlamaktadır. Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi’nde kadına yönelik şiddet; kamusal ve özel alanda gerçekleşen, kadınların fiziksel, cinsel, duygusal zarar görmesiyle sonuçlanan ya da sonuçlanması muhtemel olan, her türlü cinsiyet temelli şiddet eylemi, bu eylemin yapılacağına dair tehdit, zorlama ve keyfi olarak özgürlüğün kısıtlanması olarak yer almaktadır.

Arkeologlar tarafından yapılan bir çalışmada kadına yönelik şiddetin 3000 yıl öncesine kadar dayandığını düşündürecek sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma buluntularında erkek mumyaların kemiklerinde %9-20; kadın mumya kemiklerinde %30-50 oranında kırık tespit edilmiştir. Eski Roma tarihine ait yazıtlarda erkeklerin eşleri üzerinde cezalandırma ve öldürme haklarına sahip oldukları yazmaktadır (Dişsiz ve Şahin, 2008).

Kadına yönelik şiddet, kadınları her açıdan etkileyen sosyal ve aynı zamanda evrensel bir sağlık problemi olarak görülür. Şiddet; fiziksel, cinsel, sözel, ekonomik ve duygusal (psikolojik) şiddet olarak gruplandırılır (Akyüz et al., 2012). Türkiye’de şiddetin en önemli nedeni; kadın ve erkeğin eşit fırsatlara sahip olmaması, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına gereken önemin verilmemesi, toplumda ataerkil erkek egemen bakış açısının hâkim olmasıdır (Kılıç vd., 2014).

Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan kadınların %10- %90 arasında şiddete uğradıklarını göstermektedir (Yount et al., 2011). DSÖ tarafından yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; kadınlar hayatları boyunca beraber yaşadıkları partnerleri tarafından %13 ile %61 oranları arasında fiziksel şiddete, %6 ile %59 oranları arasında cinsel şiddete, %15 ile %71 oranları arasında fiziksel, cinsel ya da her iki şiddet türüne birden maruz kalmaktadırlar (WHO, 2015). Kadınların cinsiyet rollerinden dolayı genelde sadece eşleri tarafından şiddete uğradıkları düşünülmektedir. Ancak kadınlar sadece eşleri ya da partnerleri gibi yakın çevresi tarafından değil; aynı zamanda tanıdığı ve hatta tanımadığı diğer erkekler ve ailesindeki diğer kadınlarında olduğu geniş bir

çevreden şiddete maruz kalabilmektedirler (Jansen, et al., 2009). Şiddet hakkında veri eksiklikleri, şiddeti uygulayanların tabi olacağı rehabilite programları eksikliği ve şiddetin kültürel olarak aile içinde kalması gerektiği düşüncesi ile normalleştirilmesi gibi sebeplerle kadınlar günümüzde artarak devam eden şiddet davranışlarına maruz kalmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2000). Şiddet hakkında olumlu bir tutum sahibi olmak şiddet davranışını uygulamanın bir belirleyicisi olarak kabul edilir (Gellman, Waack-Delucia, 2006).

Gençlik dönemi cinsel olgunlaşma ve bedensel gelişme dönemidir. Ruhsal bakımdan çalkantılı, duygusal olarak değişken, davranışlar açısından çelişkili bir dönemdir (Yörükoğlu, 1999). Gençlik dönemi en çok öğrenci statüsüyle karşımıza çıkmakta, kendine özgü sorunlar içermekte, bunları da yetiştirme ve yetiştirilme biçimleri etkilemektedir (Tuncay, 2000).

Kadına yönelik şiddeti önlemeye yönelik çalışmaların gençlere yeterince ulaşmadığı, kadın- erkek cinsiyet rollerine yönelik tutumların hemşirelik öğrencilerinde yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir (Kanbay vd., 2012). Öğrenci hemşireler şiddete ve şiddette mesleki rollerine karşı çağdaş bir tutuma sahiptirler. Öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyleri, yaşadıkları bölge, şiddete tanık olma durumları kadına yönelik şiddete ve şiddette mesleki rollerine ilişkin tutumlarını etkilemektedir (Sabancıoğulları vd., 2016). Hemşirelik öğrencilerinin şiddet ile ilgili görüş ve deneyimlerinin belirlenmesinin, şiddete karşı farkındalık oluşturma ve şiddeti önleme çalışmaları için önemli olabileceği belirtilmektedir. Çünkü toplumsal tutumlar, hemşirelerin mesleki tutumlarını ve rollerini etkilemektedir. Ancak profesyonel bir meslek üyesi olan hemşirelik öğrencilerinin modern bir tutum sergilemeleri gerekir (Karabulutlu, 2015). Bu çalışma, toplumsal cinsiyete dair deneyimlerin genç bireylerdeki yansımalarını ortaya çıkarmaktır.

Yöntem

Bu çalışma, birinci yazarın kadına yönelik şiddet konusunda yürüttüğü yüksek lisans tezinin atölye çalışmalarından birisidir. Çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi Afyon Sağlık Yüksekokulu 3. sınıfta öğrenimine devam eden 41 hemşirelik öğrencisi ile yürütülmüştür. Çalışma kapsamına alınan öğrencilerden hayatlarında toplumsal cinsiyete dair yaşadıkları veya şahit oldukları deneyimlerini farklı renkteki post-itlere (olumlu pembe, olumsuz yeşil) yazmaları istenmiştir. Bu deneyimlerin yaşandığı zaman dilimini göstermek için, yazı tahtası beş yaşam dönemine ayrılmıştır (-7, 7-12, 13-17, 18-21, 22+). Grup üyelerine bu deneyimleri post-itlere yazmaları için 15 dakika süre verilmiştir. Bu süre sonunda, öğrencilerden yazdıkları post-itleri yazı tahtasındaki uygun olan yaşam dönemine yapıştırmaları istenmiştir (Resim 1). -7 yaş döneminde ait deneyim bildirilmemiştir. Verilen cevaplar biyolojik cinsiyet (♀ kız, ♂ erkek), olumlu ya da olumsuz deneyim ve yaşam dönemleri belirtilerek ayrı ayrı incelenmiştir. Katılımcıların deneyimleri fenomenolojik tipte niteliksel yöntemle analiz edilmiştir. Bulgular dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar; katılımcıların yapmak istedikleri aktivitelere ve eve giriş çıkış saatlerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşadıkları deneyimler, ev ile ilgili işlerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşadıkları deneyimler, toplumsal cinsiyete ilişkin kadınların maruz kaldıkları taciz deneyimleri ve toplumsal cinsiyet rolü farklılıklarına ilişkin yaşadıkları diğer deneyimlerdir.

Resim 1. Yazı tahtasına post-itlerin yapıştırılması

Bulgular

Çalışmada elde edilen bulgular aşağıda dört alt başlıkta sunulmuştur.

Yapmak istenilen aktivitelere ve eve giriş çıkış saatlerine göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşanan deneyimler

Bu bölümde katılımcıların eve giriş çıkış saatlerine ve yapmak istedikleri aktivitelere ilişkin yaşadıkları sorunlara ait ifadeler aşağıda yer almaktadır. Bir kız öğrenci yaşadığı deneyimi;

“Erkek kardeşime daha fazla değer verilip şımartılırken benim markete bile gitmeme izin verilmezdi. Karanlık çöktüğünde evde olmam lazımdı”(♀, olumsuz,7-12) şeklinde ifade etmiştir. Diğer bir kız öğrenci ise aynı sorunu;

“Babam abime gece geç saatlere kadar gezmesi için izin verirken, ben en fazla saat akşam altıya kadar dışarda olabiliyorum” (♀, olumsuz, 18- 21) şeklinde dile getirmiştir. Bu sorun katılımcılar tarafından farklı şekillerde de ortaya konulmuştur.

“Abim tatil zamanlarında istediği işte, istediği şekilde çalışırken; ben çalışmak istediğimde ‘gece geç çıkıp eve nasıl geleceksin’ diyerek benim istediğim işte çalışmama izin verilmemişti”(♀, olumsuz, 18- 21).

“Ramazan bayramında erkek kardeşim ve ben arkadaşlarımızla gezmek istedik. Kardeşim erkek olduğu ve akrabalarla ilgilenmesi gerekmediği düşünüldüğü için arkadaşlarıyla buluşmaya gitti. Ben ise akraba ziyaretine gittim” (♀, olumsuz, 18- 21).

“Kız olduğumuz için istediğimiz saatte eve dönemiyoruz”(♀, olumsuz, 18- 21).

“Kız çocuğu olduğum için eve istediğim saatte dönemiyorum” (♀, olumsuz, 18- 21).

“Kadın olduğum için istediğim saatte dışarı çıkamıyorum” (♀, olumsuz, 18- 21).

“Ben köyde yaşıyorum, yaşım biraz büyüyünce belli bir saatten sonra dışarı çıkmam ya da arkadaşımın evine gitmem sıkıntı oluyor. ‘Şu saatte eve gel’ deniliyor ya da ‘Neredeydin?’ diye hesap soruluyor. Ama abim istediği saatte arkadaşları ile istediğini yapıyor, geziyor hatta bazen eve gelmiyor bile. Sırf bu yüzden hep demişimdir hayat erkeklere güzel diye...” (♀, olumsuz, 22+).

“Lisede özel ders alırken grubumuzda kızlar olduğu için hocamız ders saatlerini çok geç ayarlamamaya dikkat ediyordu” (♀, olumlu, 13-17).

“Erkek olduğum için eve geç geldiğimde aşırı bir tepki görmemiştim”(♂, olumlu, 18-21).

“Dedem küçükken ‘sen bakkala gitme, sen kızsın’ derdi”(♀, olumsuz, 7-12).

“Kadın olduğum için alışverişe öncelikli olarak erkek kardeşimin gitmesi” (♀, olumsuz, 18- 21).

“Aile büyüklerinin ailedeki erkek çocuklarını daha çok dışarı çıkarması, onlarla daha çok vakit geçirmesi” (♀, olumsuz, 13-17).

“Dışarıda kadın olmadığı için ablamı inmesi gerektiği durakta indirmedim”(♂, olumsuz, 18- 21).

“Ailemde abime daha rahat davranılırken (dışarı çıkma, para vs.), kız olduğum için daha sınırlı davranıyorlar”(♀, olumsuz, 18-21).

Ev ile ilgili işlerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşanan deneyimler

Bu bölümde katılımcıların ev ile ilgili işlerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşadıkları deneyimler aşağıda yer almaktadır;

“Aile arasında tek kız ben olduğum için yapılacak işler, alınacak şeyler olduğu zaman kuzenlerim alıyorlar. İşleri benim yapmamı, yorulmamı istemiyorlar” (♀, olumlu, 18-21).

“Evin küçüğü ve kız çocuğu olduğum için ev işleri yapmak ve markete gitmek sorumluluklarım vardı. Sıkıntı çektim” (♀, olumsuz, 7-12).

“Kadın olduğum için babam ev temizliğinde hep yardım eder, ailem kadın olduğum için bana daha çok önem veriyor”(♀, olumlu, 13-17).

“Kadın olduğum için taşıdığım ağır yüklere erkekler yardım ediyorlar” (♀, olumsuz, 22+).

“Market poşeti veya başka ağır bir şey taşınacak olursa erkek olan ağır olanı alır” (♀, olumlu, 22+).

“Kadınlar daha narin diye erkeklerin bazı işleri yüklenmesi ve daha duyarlı davranmaya çalışması bir anlamda olumlu oluyor” (♀, olumlu, 18-21).

“Bebeğe bakmak ve ilgilenmek kesinlikle sadece kadının görevi olmamalıdır” (♀, olumsuz, 18-21).

“Erkekten en az bir kadın kadar bebekle ilgilenmelidir” (♀, olumsuz, 18-21).

“Temizlik reklamlarında hep kadınlar rol alıyor”(♀, olumsuz, 18-21).

Toplumsal cinsiyete ilişkin kadınların maruz kaldıkları taciz deneyimleri

Bu bölümde katılımcıların toplumsal cinsiyete ilişkin kadınların maruz kaldıkları taciz deneyimleri aşağıda yer almaktadır;

“Akşam arkadaşlarımla dışarı çıktığımızda yolda yürürken yanımızdan geçen arabanın yavaşlayıp, müziğin sesini açarak korna çalmasından çok rahatsız olmuştum” (♀, olumsuz, 18-21).

“Yolda yürürken arabalı bir grup erkek aracın içerisinden ‘Hişt yavru! Alayım mı seni?’ dedi” (♀, olumsuz, 18-21).

“Şehirlerarası otobüs yolculuğunda muavinin rahatsız edici cümlelerine ve bakışlarına maruz kaldım. Muavini uyardığımda

ise ön koltuktaki adama ‘ben hanımefendiyi rahatsız mı ettim?’ diye sordu ve adamın verdiği yanıt ‘ben bir şey duyup görmedim’ oldu. Sırf kadın olduğum için o sözlere ve bakışlara maruz kaldım” (♀, olumsuz, 18-21).

“Kadın olduğum için sözel tacize uğradım” (♀, olumsuz, 18-21).

“Toplu taşıma aracında bir erkek tarafından tacize uğradım” (♀, olumsuz, 22+).

Toplumsal cinsiyet rolü farklılıklarına ilişkin yaşanan diğer deneyimler

Katılımcıların toplumsal cinsiyet rolü farklılıklarına ilişkin yaşadıkları diğer deneyimleri aşağıda yer almaktadır;

“Ailemde, teknolojik olarak alınacak şeylerde abime ve amcamın oğluna öncelik verilmesi.” (♀, olumsuz, 13-17).

“16 yaş civarımdayken erkeğin sevgilisi olabilir ama kızların olamaz anlayışına şahit olmuştum” (♂, olumsuz, 13-17).

“Bir yerde sıra beklerken kadın olduğum için öncelik verilmişti”(♀, olumlu, 13-17).

“Bir erkek sırf beni seviyor diye benim de onu sevmem gerektiği konusunda baskı yaptı” (♀, olumsuz, 13-17).

“Eskişehir’e üniversite geldikten sonra kadınlara biraz daha fazla değer verildiğini fark ettim” (♀, olumsuz, 18-21).

“Bir yerde sıra beklerken öncelik verilmesi” (♀, olumlu, 18-21).

“Ailem kız olduğum için süslenmemi ister ve bir dediğimi iki etmezler, ben istiyorum dedikten sonra herşeyi alırlar” (♀, olumlu, 18-21).

“Kız çocuğu olduğum için ailem daha fazla üzerime düşüyor” (♀, olumlu, 18-21).

“Abim kız olduğum için kıyamayıp çoğu dediğimi yapardı” (♀, olumlu, 7-12).

“Kadın olduğum için makyajıma, kıyafetime, konuşmama karışılıyor” (♀, olumsuz, 18- 21).

“Yaşadığım şehirde olan eyleme kadın erkek cinsiyet ayrımı olmadan herkes katılabildi” (♂, olumlu, 18- 21).

“Kadınların miras hakkında yararlanamadığını ve üstüne bir de hakaret işittiklerini yakın akrabalarım tarafından şahit oldum”(♂, olumsuz, 18- 21).

“Tek bayan olduğum için dolmuştan ilk durakta inmek zorunda kaldım”(♀, olumsuz, 18- 21).

“Kız olduğum için heves ettiğim, istediğim şeyleri daha çabuk elde edebiliyorum” (♀, olumlu, 22+).

“Erkek olduğum için stajdayken bir kadın hasta kendisine enjeksiyon yapmamı istememişti” (♂, olumsuz, 22+).

Tartışma

Toplumsal cinsiyet yetiştiğimiz toplumun normlarına göre öğrendiğimiz davranışlar olarak hayatımızı etkilemektedir. Biyolojik cinsiyetimize anne ve babamızdan gelen gen mirasları ile sahip olurken; toplumsal cinsiyetimize yani nasıl birer erkek ve kadın olacağımıza toplumun bize atfettiği davranış kuralları çerçevesinde sahip olmaktayız. Bireyler doğumları ile sosyal bir çevreye sahiptirler. Toplumlar bireyleri kadın ve erkek olarak ayırmakta, bireylere sahip oldukları biyolojik cinsiyetlere göre davranış normları yüklemektedir (Ecevit, 2011).

Toplumsal cinsiyet rolleri yaşamın her alanında geçerlidir. Literatürde erkeklerden ağır yükleri taşımak, tamir işleri, evin geçimini sağlama gibi görevleri gerçekleştirmesi beklenirken; kadınlardan ev işi, temizlik, çocuk bakımı gibi görevler beklendiği belirtilmektedir (Şafak, Çopur ve Özkan, 2006). Çalışmamızda katılımcıların ev ile ilgili işlerde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaşanan deneyimlerini paylaştıkları bölümde ifade ettikleri ortak deneyim; ev işleri gibi kadına atfedilen rolleri kız öğrencilerin yapmasının beklendiği; ağır yük taşımak gibi erkeğe atfedilen rolleri ise erkeklerin üstlendiği belirlenmiştir.

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’na (2015) göre yaşayan kadınların yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete uğrayanların oranı %35.5; cinsel şiddete uğrayanların oranı %12; fiziksel ve/veya cinsel şiddete uğrayanların oranı %37.5 olarak belirlenmiştir. Deneyimlerini paylaşan bireylerden tacize uğradığını anlatan öğrencilerin tamamının kız olması dikkat çekmektedir.

Kahraman’ın (2010) 251 kadın katılımcı ile yaptığı bir çalışmada, ‘sizce kadın eve kocasından önce mi gelmelidir?’ sorusuna katılımcıların 176’sı evet derken; 76’sı bu soruya hayır cevabını vermiştir. Aynı araştırmanın ‘evlilikte kadın erkek ilişkisi nasıl olmalıdır?’ sorusuna katılımcıların 142’si “*kadın ve erkek eşittir. Bütün işler eşit olarak yapılmalıdır*”, 13’ü “*Erkek ailenin reysidir. Bu yüzden son karar verici odur*”, 2’si “*Erkek ev işi ve yemek işini yapmaz*”, 39’su ise “*Kadın evlilikte daha çok fedakâr olmak zorundadır*” cevabını vermiştir. Deneyimlerini bildiren katılımcıların kız çoğunluğu yapmak istedikleri aktivitelerde ve eve giriş çıkış saatlerinde birlikte yaşadıkları aileleri ve partnerleri tarafından sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Toplumsal cinsiyete dair normlar zamanla birlikte değişmektedir. Kadın katılımcılardan biri “*kadın olduğum için makyajıma, kıyafetime, konuşmama karışılıyor*” ifadesini paylaşırken, diğer bir kadın katılımcı deneyimini “*Ailem kız olduğum için süslenmemi ister ve bir dediğimi iki etmezler, ben istiyorum dedikten sonra 51er şeyi alırlar*” diye dile getirmiştir. Kadın geçmişten günümüze bir güzellik mitiyle anılarak varlığını sürdürmüştür. Ataerkil toplumsal sistemin baskısı ile kadınlar güzellik bağlamlarına bağlı kılınmış ve kadınların beklenen güzellik algısına uymaları baskısı ile kadınlar üzerindeki erkek baskısı artmıştır. Ataerkil sistemin uygun gördüğü sınırlar çerçevesinde kadınlar kendilerini isteseler de istemeseler de güzelliğe dair toplumsal normları gerçekleştirirken bulmuşlardır. Bunlar bakımlı olmak, dar veya bol giyinmek, kapalı veya açık giyinmek, makyaj yapmak, dönemin modasına göre zayıf veya şişman olmak vb. şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar kendilerini ataerkil sistemin inancına göre bir güzellik algısını gerçekleştirmeye mecbur hissettirilmiştir (Uğurlu, 2015).

Kadın cinayetleri, kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili sebeplerle öldürülmelerini açıklamaktadır. Türkiye’deki kadınları şiddetten korumaya yönelik uygulamaların çoğunluğu yine geleneksel yaklaşım ile kadını eve hapseden ataerkil sistemi destekleyici şekilde sonuçlanmaktadır. Elektronik kelepçe gibi koruyucu uygulamalar kadının yaşadığı eve göre takip mesafesiyle ayarlandığı için kadın kendini yine evinde güvende hissetmekte ve dolayısıyla kendini eve kapatan sisteme mecburen uymaktadır. Bu koruyucu uygulama da kadına yönelik şiddeti önlemeyi amaçlarken, maalesef kadını baskılayan erkil sistemi tamamlayıcı olmaktadır (Gazioğlu, 2013). Katılımcıların deneyimlerini paylaştığı şu cümleler kadının karar alma özgürlüğünün hiçe sayıldığını açıkça göstermektedir; *“16 yaş civarımdayken erkeğin sevgilisi olabilir ama kızların olamaz anlayışına şahit olmuştum”*, *“Tek bayan olduğum için dolmuştan ilk durakta inmek zorunda kaldım”*, *“Kadınların miras hakkından yararlanamadığını ve üstüne bir de hakaret işittiklerini yakın akrabalarım tarafından şahit oldum”*, *“Bir erkek sırf beni seviyor diye benim de onu sevmem gerektiği konusunda baskı yaptı”*. Bu ifadeler aynı zamanda sosyal medyadan, televizyonlardan, gazetelerden sürekli okuduğumuz kadına yönelik şiddetin birer sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Şiddet, günümüzde göz ardı edilemeyecek bir konu haline gelmiştir. Şiddet olayları gittikçe artmakta, verdiği zararların boyutları her geçen gün daha kötü bir hal almaktadır. Sadece şiddeti uygulayan ve mağdur olan tarafı değil, aynı zamanda toplumda yaşayan diğer bireyleri de ruhsal sağlık, huzur, mutluluk, refah düzeyleri açısından olumsuz etkilemektedir. Şiddetin bu kadar yaygınlaşma sebebi olarak; toplumsal olarak şiddeti normal yaşamın bir parçası olarak kabul etmek, şiddeti görmezden gelmek, yok saymak, olağan saymak, şiddetin ne demek olduğunu ve getirebileceği zararları bilememek kabul edilebilir. Kadınlar eğitim seviyeleri fark etmeksizin çoğunlukla uğradıkları şiddete karşı boyun eğmekte ve sessiz kalmaktadırlar. Şiddet sonucunda ciddi travmalar yaşanmaktadır. Şiddet karşısında sessiz kalış

toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının henüz tam olarak kavranmadığının göstergesidir.

Hemşirelik mesleğinin kadın ağırlıklı bir meslek olması nedeniyle toplumsal cinsiyet önyargılarından payına düşeni fazlaca aldığı düşünülebilir. Çalışmadan elde edilen bulgular bu düşünceyi desteklemektedir.

Kadın sağlığını değerlendirirken kadının hayatı bütüncül ele alınmalı, hemşire sağlıklı veya hasta bir kadın ile iletişime geçtiğinde kadının hayatına dair doğru verileri toplayabilmelidir. Sağlıklı veya hasta kadının öyküsü alınırken kadının hayatındaki şiddet varlığı uygun şekilde sorgulanmalıdır. Şiddet mağduru kadınların muayeneleri yapılırken mağdurun hem fiziksel hem psikolojik ihtiyaçları belirlenmelidir. Bu alanda görev alan tüm hemşireler insan hakları, etik ve mesleki kodlar doğrultusunda şiddet mağduru kadını tanıma, kendini suçlamadan sorununu dile getirmede cesaretlendirme, mahremiyetini ve güvenliğini sağlama, uygun veri toplama gibi gerekli profesyonel yaklaşımları uygulamaları önemlidir. Kadınlara yasal hakları ve başvurabilecekleri destek kurumları ile ilgili rehberlik almaları önerilir. Bu önerilerin yerine getirilebilmesi için; eğitimin her alanındaki müfredata şiddetin tanımı, kadın, aile ve toplum sağlığına etkileri, mesleki ve bireysel görev/sorumluluklar eklenmelidir.

Kaynakça

Akyüz A, Yavan T, Şahiner G, Kılıç A. (2012). Domestic violence and woman's reproductive health: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 514–518.

Birleşmiş Milletler. (BM). (2000). 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış Pekin + 5 Başlıklı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturum Kararları.

Bora A. (2012). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dinç Kahraman, S. (2010). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi. *Dokuz Eylül*

Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 3 (1), 30-35.

Dişsiz M, Şahin N H. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu: Kadına yönelik şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1), 51-58.

Ecevit Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi, Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2307, *Açıköğretim Fakültesi Yayını*, No: 1304.

Gazioğlu E. (2013). Kadın Cinayetleri: Kavramsallaştırma ve Sorunlu Yaklaşımlar; *Sosyal Politika Çalışmaları*, 7(30), 89-100.

Gellman RA, Waack-Delucia JL. (2006). Predicting school violence: A Comparison of violent and nonviolent male students on attitudes toward violence, exposure level to violence, and PTSD Symptomatology, *Psychology in the Schools*, 43(5), 591-598

Jansen HAFM, Yüksel İ, Çağatay P. (2009). Prevalence of violence against women, Turkish Republic Prime Ministry Directorate General on the Status of Women, National Research on Domestic Violence Against Women in Turkey, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık, pp.45-69.

Kanbay Y, Işık E, Yavuzaslan M, Keleş S. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili görüş ve tutumlarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2).

Karabulutlu Ö. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin şiddet konusundaki görüş ve deneyimleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 26-36

Kılıç B, Korkmaz M, Aras G, Yücel A S, Gümüşdağ H, Kartal A. (2014). Fiziksel şiddet gören kadınlarda ortopedik travmalar ve şiddete uğrayan kadınların şiddet algısının toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı açısından uygulamalı bir örneği. *Akademik Bakış Dergisi*, 41.

Ortabag T, Ozdemir S, Bebis H, Ceylan S. (2014). Perspectives of young adult men regarding violence against women: a cross-

sectional study from Turkey. *Journal of Family Violence*, 29(6), 665-674

Sabancıoğulları S, Taşkın Yılmaz F, Ar E, Çakmaktepe G. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik şiddete ve şiddette mesleki role ilişkin tutumları, benlik saygıları ve etkileyen faktörler. *Koç Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD)*, 13(1), 35-43.

Şafak Ş, Çopur Z, Özkan M. (2006). Çocukların evle ilgili faaliyetlere harcadıkları zamanın incelenmesi. www.sdergi.hacettepe.edu.tr/sszcmoo.pdf. (Erişim:13.03.2018).

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2015). Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Tuncay S. (2000). Türkiye’de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:1 Sayı:1.

Turan N, Öztürk A, Kaya H, Atabek Aştı T. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Hemşirelik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 167-173.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı. (2018). Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge. (1993). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/kadina_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf. Erişim:14.03.2018.

Uğurlu Ö. (2015). Kadının Benlik Sunumunun Güncel Bir Aracı Olarak Sosyal Ağlar Bir Tasarım Unsuru: Kusursuzlaştırma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/1.

World Health Organization (WHO) (2005). Multi-country Study on Women’s Health and Domestic Violence against Women, Initial Result on Prevalance, Health Outcomes Women’s Responses, Genova.

World Health Organization (WHO). (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva.

Yount KM, Halim N, Hynes M, Hillman ER. (2011). Response effects to attitudinal questions about domestic violence against women: A comparative perspective. *Social Science Research*, 40, 873-884.

Yörükoğlu A. (1999). Öğrenciler, Öğretim Üyeleri, Anne ve Babalar Yönünden Gençliğin Eğitimi, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Üniversite Öğrencisi Erkeklerin Cinsiyet Rolü Tutumları, Erkeklik Rollerini Ve Kadına İlişkin Namus Algılarının İncelenmesi

Sibel Kılıç

Ayşenur Büyükgöze Kavas

Yaşadığımız toplumda toplumsal cinsiyet rollerine ve sosyalleşme sürecine bakıldığında, karşımıza çıkan en önemli sorunlardan birinin kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı olduğu görülmektedir. Bu sorun tüm dünyada varlığını sürdürmekte olup, evrensel bir sorun olma özelliğini korumaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı farklı sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde ele alındığında, kadının halen erkeklere oranla daha düşük bir statüde olduğu, hatta bazı farklı yaşam kültürlerinde kadınların bu durumu içselleştirdiği, erkeklerle kendini eşit algılamadığı görülmektedir. Kadının korunmasına ve pozitif ayrımcılık yapılması yönünde birçok kanuni değişikliğe karşın toplumun kadına yönelik bakış açısında önemli bir yol alınmamıştır. Toplumun birçok kesiminden kadının toplumsal yaşamdaki rolü ve önemi ile alakalı birçok açıklama ve söylemlerde bulunduğu ve çoğu zaman bu söylem ve açıklamaların cinsiyet ayrımcılığını arttırıcı, kadını toplumsal yaşamda pasifleştirici yönde olduğu görülmektedir. Kadına yönelik olumsuz bakış açısının değişmesindeki en önemli faktörün toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığın oluşması ve bu farkındalığın arttırılması olduğu düşünüldüğünde, bu araştırma kadının toplumsal yaşamdaki rol ve öneminin anlaşılmasında ve kabul görmesinde yapılması gerekenlerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, İlişkisel Tarama Modeli kullanılacaktır. İki ya da daha çok değişken arasında birlikte değişim varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına ilişkisel tarama yaklaşımı adı verilmekte olup, korelasyon ve karşılaştırma kavramları bu yaklaşım içerisinde yer alır (Karasar, 2004).

Katılımcılar

Araştırmanın örneklem grubu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin farklı fakülte ve bölümlerine devam eden toplam 200 öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 19.86 olduğu ve yaş aralığının 18 ile 25 yaş arasında değişen üniversite öğrencilerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyine bakıldığında, %38.0'inin 1.sınıf, %31.5'nini 2.sınıf, %22.5'inin 3.sınıf, %8.0'inin ise 4.sınıf olduğu görülmektedir.

Problem Durumu

Üniversite öğrencisi erkeklerin cinsiyet rolü tutumları, erkeklik rolleri ve kadına ilişkin namus algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?

Bölüm I İlgili Literatür

1.1. Cinsiyet

Cinsiyet kavramı, insanların doğuştan getirdiği fizyolojik ve biyolojik bir husus olarak tanımlanmakla birlikte, insanları kadın ve erkek olarak ikiye ayırır. Bu durum, ayırım yapmanın dışında canlıların çoğalmasına imkan veren bir farklılaşma olarak görülebilir (Kirman, 2011).

Bebekler, doğduklarında taşıdıkları cinsel organa göre kadın ya da erkek cinsiyet grubuna dahil olur ve bu şekilde kimliklendirilir (Dökmen, 2015). Fakat bu tanımlamaya karşı olanlar beş ayrı cinsiyetten bahsedebileceğini belirtirler. Fausto-Sterling (1998), insanların kadın ya da erkek olarak gruplandırılması düşüncesini savunmaz, ona göre insanları iki cinsiyetten birine ait olarak düşünmemek gerekir, çünkü bazı insanların biyolojik yapıları söz konusu bu iki sisteme uymayabilir. Fausto-Sterling (1998) 'e göre beş cinsiyetten bahsedebileceğini ifade eder. Kadın ve erkek cinsiyet özelliklerinin yanı sıra, biyolojik yapı açısından kadın ve erkek cinsiyet özelliklerini birlikte taşıyanlar, baskın kadın özelliklerine sahip fakat erkek özellikleri de taşıyanlar, baskın erkek

özelliklerine sahip fakat kadın özellikleri de taşıyanlar şeklinde tanımlamalar yapılabilir (Akt.Dökmen, 2015).

1.1.1. Cinsel Kimlik

Cinsel kimliğin oluşumunu gözden geçirdiğimizde yaşamın erken çağlarında başladığını görmekteyiz. Çocuklar genellikle iki yaş civarında, kendi cinslerini kavramaya başlar ayrıca erkek ve kadın cinsiyetinin var olduğunu ve kendi cinsiyetinin de bu iki cinsiyetten biriyle ilgili olduğunu, babasının erkek, annesinin de kadın cinsiyetine sahip olduğunu, fakat söz konusu bilgilere karşın bu yaştaki çocukların cinsel kimlik kavramına dair düşünceleri net değildir. Cinsiyet kavramını, biyolojik temel belirleyicilerden ziyade, kıyafetlerle, cinsiyet rolleriyle ,vs.. değerlendirme çabasıdadırlar. Cinsiyet kavramının değişmeyen bir durum olduğuna dair ilk edinimler, beş-altı yaşına geldiklerinde artık değişmez net bir bilgi şeklini almaktadır. Cinsel kimliğin kavranılmasının ardından iki cinsle ilişkin inanç ve tutumlar gelişmektedir. İnsanlar cinsiyetlerini tanımaya başlar, bireylerin cinslerin birbirinden nasıl ayırdıklarına hatta nasıl ayrılmaları gerektiğine ilişkin fikirleri oluşmaktadır (Vatandaş, 2007).

Mengü, Büyükbaykal ve Mavnacıoğlu (2010) ‘a göre, “Cinsiyet” kavramı, bireysel kimliğin kaynağı ve toplumsal olarak niteliği olan belirleyici bir öge olarak değerlendirilmektedir (Akt. Güzel, 2014).

Karahan (2006)’ ya göre, “Cinsel kimlik” , bireyin bulundurduğu değişik kimliklerin arasında en çok benimsediği unsurdur. Bunun nedeni, bir insanla karşılaştığımız anda ilk dikkatimizi çeken şey o kişinin sahip olduğu cinsel kimliğidir, diğer bir deyişle kadın veya erkek olduğudur (Akt. Güzel,2014).

1.1.2.Cinsiyet Roller

Toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeğin rol ve sorumluluklarına baktığımızda karşımıza çıkan tabloda şu hususlar dikkat çekmektedir;

Kadınlardan çocuk doğurmaları ve çocuklarını büyütmeleri, aile içerisindeki hasta ve yaşlıların bakımını sağlama, ev işleri ile ilgili tüm işleri yapması, vs.. gibi beklentiler söz konusudur ve yönlendirmeleri de bu temeller esasında olur. Toplumun söz konusu bu beklentileri, kadının eğitim alıp almamalarını ya da eğitimlerini tamamlayamamalarını, çalıştırma alanlarından yararlanıp yararlanamamalarını, vs. belirlemektedir.

Kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılığı kabul edebiliriz; fakat kültürler arasında toplumsal cinsiyet rollerinin çeşitleniyor olması, bunların sadece cinsiyetten kaynaklandığını söyleyerek açıklama yapamayacağımızı göstermektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri sadece cinsel organlar veya cinsiyet ile ifade edilemez. Eğer roller sadece biyolojik özelliklerle belirlenmiş olsaydı, dünyadaki her kadının sadece kendisine atfedilen işleri yapmış olması gerekirdi ancak durum hiç de böyle değildir. Profesyonel aşçıların, terzilerin, vs.. çoğunun erkek olduğunu görmekteyiz. Kadınlar ile erkekler arasındaki haklı olmayan eşitsizliklerin kaynağında cinsiyet de doğa da sorumlu değildir. Bu eşitsizlik insanın yarattığı bir durumdur ve bu nedenle sorgulanabilir, değiştirilebilir. Bir kadın hem çocuk doğurup hem de eğitimine ya da iş yaşamına devam edebilir

Dünyaya gelen bir bebek sadece cinsiyetiyle gruplandırılmaz, bunun yanı sıra ona cinsiyet rolü de verilir. Çocuklara hitapta, davranışta, kıyafet seçiminde, vs. farklılıklar izlemektedir. Bu farklılıklar aracılığıyla çocuk yetiştiği toplumun içerisinde nasıl davranış sergilemesi gerektiğini kavramaya başlar. Bu sürece diğer bir ifade ile sosyalleşme diyebiliriz. Çocuklar, toplumsal cinsiyet rollerini bu sosyalleşme sürecinde öğrenir ve kabul ederler. Ruth HARTLEY'e göre sosyalleşme ; dört süreç aracılığıyla yani manipülasyon, yönlendirme, sözel tanımlar ve etkinlik teşhiri aracılığı ile oluşturulur. Bu süreçler çocuğun toplumsallaşma sürecinin özellikleri olmakla birlikte cinsiyete göre değişiklik göstermektedir.

Manipülasyon aracılığıyla, çocuğa muamele şeklimiz belirtilir. Örneğin erkek çocuklarına ilişkin, erk sahibi ve başka birine bağımlı olmayan şekilde bir düşüncemiz söz konusudur ve

davranışlarımızda bu temelde şekillenmektedir. Kız çocuklarına ilişkin ise, cinsiyetine uygun giydirmeye, oyuncaklarını cinsiyetine uygun olarak seçme gibi davranışlar söz konusudur. Çocukluğun erken dönemlerinde edinilen bu fiziksel deneyimler, kız ve erkek çocuklarının kendilerini değerlendirme biçimlerinde önem taşımaktadır.

Yönlendirme aracılığıyla ise, kız ve erkek çocuklarının ilgilerini objelere veya objelerin sahip olduğu özelliklerine oryantasyonu sağlar. Örneğin, kız çocuklara oyunları için bebek verilmesi, erkek çocukların ise silahla arabayla, vs..oynamaya yönlendirilmesi.

Sözel ifadeler de her iki cinsiyet için değişiklik göstermektedir. Örneğin kız çocuklarına güzel göründüklerini ifade ederken, erkek çocuklarına güçlü olduklarının söylenmesi gibi.

Toplumsal cinsiyet rolleri, aile içerisinde çocuklara küçük yaşlardan itibaren konuşma şekilleri ile ifade edilir ve bu ifade bir anlamda çocuğun değerini de belirlemektedir.

Etkinlik teşhiri sürecinde ise, kız ve erkek çocuklar, erken dönemlerden itibaren cinsiyet eylemleriyle karşılaşmaya başlarlar. Kız çocuklarından günlük ev işleriyle ilgilenmeleri, erkek çocuklardan ise dışarıdaki işler için babalarına yardım etmeleri beklenmektedir. Çocuklar biçimlendirildiklerinin farkına varmadan da bu gerçeklikleri öğrenirler. Kız ve erkekler toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranışlar göstermediğinde çocuklara ve yetişkinlere yaptırım uygulama veya kınama yoluyla beklenen kadın-erkek davranışlarına uymaya zorlanmaktadır. Toplumsal yaptırımların en yaygın şekli alay etmedir. Bir diğer yaptırım yöntemi ise, ekonomik yaptırımdır (Bhasin, 2003).

Ann Oakley'e göre, eşinden ayrılmış fakat çocuğu olan kadınların, yaşadığı ekonomik ya da toplumsal sıkıntılar, toplumun kadınları nasıl dışladığını da göstermektedir. Aileler, belirlenmiş kurallara uygun şekilde davranmayan çocuklarına tepkisel yaklaşır veya maddi destek vermezler (Bhasin, 2003).

1.1.2.1. Sosyolojik Açıdan Cinsiyet Roller ve Kimlikleri

Kadın ve erkekler içinde yaşadıkları toplumda farklı roller üstlenmektedir. Cinsel kimliklerin ve cinsiyet rollerinin toplumsal ve kültürel aktarımlarla edinildiğini ifade edebiliriz. Örneğin toplumumuzda erkek çocuk ağladığında ‘Sus, erkekler ağlamaz, ayıp’ şeklinde tepki verilirken, kız çocuğu ağladığında ‘ağla ağla açılırsın’ şeklinde tepki verilmektedir (Kirman, 2011).

Brannon (1976), erkekliği dört esas grupta açıklar ve erkekte bulunması gereken özellikleri şöyle belirtir:

- a) Kadınsı davranışlardan uzak durma ve davranışlara yansıtma
- b) başarılı olma, statü kazanma ve para kazanma yetkinliği
- c) güçlü olma, güven verme ve bağımlı olmama
- d) Saldırgan davranışlar, şiddet gösterme ve cesaretli olma (Akt.,Tunç, 2014).

Misra ve King (2010) , sosyolojik teori açısından, cinsiyet rollerin toplumsal düzeni sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiş bir iş bölümü sonucu gündeme geldiği ifade edilebilir. Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet ilişkilerini ‘herhangi bir toplumda toplumsal cinsiyet farklılaşmasını, eşitsizliğini ve hiyerarşisini ortaya çıkaran oluşturucu ve uygulayıcı yapı olarak ifade edebiliriz (Akt. Tunç, 2014).

Acker (1992) ,cinsiyet ile ilgili çalışmalara bakıldığında, başlangıçta dişi ve cinsiyet rolleri ya da her ikisini de içeren incelemelerden oluştuğu ve bu aşamada cinsiyetin, birincil bir öneme sahip olmadığı bir öneme sahip olduğu bilinmektedir. Bugüne baktığımızda cinsiyet, kültürel değerlendirmelerin ve sosyal yapının temel bir unsuru olarak teorik çerçevede yer bulmuştur. Yani cinsiyet kavramı son yıllarda feminist anlayışın çalışmaları ve hareketleri ile bilimsel literatürde önem kazanmaya başlamıştır (Akt. Tunç, 2014).

Bhasin (2003), cinsiyet temelinde işbölümü yapılırken öncelikle kadın ve erkeğin neleri yapabileceği ya da yapıp yapamayacakları ile ilgili toplum tarafından yaratılmış olan düşünceler esasında her iki cinse de farklı rol, sorumluluk ve görev yüklenmesini belirtmektedir (Bhasin, 2003).

Hirata (2009) ‘a göre, cinsiyet temeline dayanan işbölümü, işbölümünün toplumsal cinsiyet ilişkilerinin belirlediği bir şekli olup, tarihi ve toplumsal açıdan değişim göstermektedir. Farklı olan yanı ise, erkeklerin siyasal, dinsel, askeri işlevleri üstlenirken, kadınların üretime yönelik işleri yapmaları ve bu üretim etkinliklerinin ev ortamında yapmış oldukları işin bir devamı niteliğinde kendini göstermesidir (Akt. Tunç, 2014).

Tarımsal sektöre baktığımızda, kadınların işgücü ve emeği ekonomik hesaplarda yer bulamamakta, yapılan işin görünürlülüğü olmaması nedeni ile de maddi karşılığı alınamamaktadır. Cinsiyet temelinde yapılan işbölümü hiyerarşi oluşumuna neden olmakta ve eşitsizliği doğurmaktadır. Erkek ve kadının vermiş olduğu emeğin karşılığı eşit olarak ücretlendirilip, ödüllendirilmemektedir. Bu durum ile baş edebilmek için öncelikle o toplumsal yapıda oluşmuş olan, kadın ve erkek olmanın gereği olarak kabul edilen anlayış ile de uğraşmak gerekmektedir (Bhasin, 2003).

Hesselbart, cinsiyet rollerine ilişkin gerçekler ve olması gerekenler arasındaki uyumsuzlukları, farklılıkları ele aldığı çalışmasında, cinsiyet rollerinin doğuştan itibaren mi yoksa sonradan , yetiştirilme ile birlikte mi edinildiğini sorgulamaktadır.

Kadının yetiştirmeye dayalı rolü etkin ve ağır basarken; erkeğin belirleyici, dominant, iletişime açık, sınırlı ve zorluklar ile baş edebilen yapı sergilemesinin sebebi araştırılmaktadır. Söz konusu benzer olmayan bu yapılar nedeniyle görülen toplumsal statü, erkeklere gayelerine ulaşmada liderlik rolünü yüklemekte ve erkekler toplumsal yapıda önemli olan ekonomik, sosyal ve politik programlarda daha etkin olmalarını sağlamakta iken kadına ise, bakım sağlama ve yetiştirme , büyütme misyonu yüklemektedir. Bu farklılığın temelinde, kadının ‘çoğalma’

rolünün belirleyici olduğu ifade edilse de, ideal olanın toplum içinde kadın ve erkek rollerinin eşitlikçi davranışları içermesi gerektiğidir (Hesselbart,1981).

Cinsiyet rollerine toplumun bakış şekli, özellikle ananevi toplumsal yapılarda birçok açıdan kadınların yararına olmayan ve cinsiyet eşitliğine aykırı niteliktedir. Örneğin aile yaşantılarına baktığımızda, kadına muhtaç olan(çocuk, yaşlı,vs..) kişilerin bakımı ev işçiliği gibi birçok sorumluluk yüklenirken, erkeğin iş ve sosyal yaşamın içinde yer alabilmesi, kadının bu alanlarda yok sayılması.

Türkiye Aile Yapısı 2011 yılı verilerine baktığımızda ev içinde; yemek hazırlama, ütü yapma, çamaşır, temizlik, alışveriş vb. işlerin görev ve sorumluluğu genellikle kadınlara verilirken, bakım-onarım, aylık faturaların ödenmesi gibi işler erkekler tarafından yapılmaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, çocuk bakımının yüzde 90 oranında kadın(anne) tarafından üstlenildiği, yüzde 58,6'sının ise kadınların temel sorumluluğunun çocuk bakımı ve ev işleri olduğunu ifade ettiği görülmüştür (Türkiye Aile yapısı Araştırması, 2011:284).Yukarıda belirtilen geleneksel rol anlayışları, kadınları ev içine hapsedmekte iş ve sosyal yaşama katılımlarına ket vurmakta, katılsa bile hem işte hem evde çalışan birey olmak zorunda kalmaktadır.

Evrin (1972), Rol-Toplumsal cinsiyet konuları ile ilgili bilgilere baktığımızda bireyin erkek veya dişi oluşunun ana temayı oluşturduğunu ve bu sebeple kadın ve erkek rolünden söz edildiğini görmekteyiz. Bu gruplandırmanın evrensel biyolojik özelliklere dayandığı ve hem birey hem de toplum için önemli olduğu söylenebilir. Erkek ve kadına ilişkin roller, kişilerin toplumsal yaşama dahil olma fırsatlarını belirlemekte aynı zamanda toplumsal yaşamdaki paylaşımın da oluşumunu etkilemektedir. Böylece erkeğin ve kadının yaşamlarının farklı dönemlerinde üstlenmesi gereken sorumluluklarını ve yapmaları gereken işleri de belirlemektedir (Akt.Vatandaş, 2007).

Cinsiyet rollerinin nasıl geliştiğine ilişkin sorulara baktığımızda iki genel açıklama yapılarak cevap verildiğini görmekteyiz. İlki öğrenmeye ikincisi ise bilişsel mekanizmalara vurgu yapmaktadır. Öğrenmeyi temel alan baskın cinsiyet rolü teorisi, cinsiyet rollerinin öğrenme yolu ile oluştuğunu ifade etmektedir. Bu öğrenmenin temellerine baktığımızda ise, ilk olarak, çocuklar cinsiyetlerine uygun davranışları sergilemede, anne-baba ve toplumsal yaşamındaki diğer öğelerce onaylanırken, olumlu tepki verilirken, cinsiyetlerine uygun olmayan davranışlar sergilediklerinde cezalandırılırlar. Örneğin bir erkek çocuk oyuncak kamyonla oynadığı zaman ebeveynler bu durumdan memnun olur ve bu davranışı onaylayarak pekiştirir fakat oyuncak bir bebekle oynadığı zaman ebeveynlerin davranışı onaylamak yerine olumsuz sözlerle cezalandırabilir, onaylayıcı yaklaşımda bulunmazlar. Bu davranış modelleri ile çocuk, kendi cinsiyetiyle ilgili oyuncakları seçmesi gerektiğini kavrar.

Cinsiyet rollerinin öğrenilmesindeki rollerden birisi de taklit yoluyla öğrenmedir. Çocuklarda başka kişileri taklit etme eğilimi daha fazladır. Fakat bu taklit bilinçli yapılmaktadır. Çocuklar önemli insanları, daha çok taklit etme eğilimindedir. Toplumsal öğrenme kuramına göre çocuklar, kendisiyle aynı cinsten ana-babayı örnek almakta olup, bunun dışında başka örnekleri de taklit etmektedir.

Bilişsel kuram, cinsiyet rollerinin gelişimini, çocukların belli bir gelişim seviyesine eriştiklerinde gerçekleştiğini savunur. Çocuklar, öncelikle kendi cinsiyet kimliklerini ardından başkalarının cinsel kimliğini öğrenir. Bu öğrenmenin ardından kendi sahip oldukları cinsel kimlikle ilgili kalıplaşmış tutumları öğrenirler ve bu tutumlara uygun davranışlar sergilemek zorunda olduklarını kavrarlar. Tüm bu süreçlerin ardından birey, cinsiyet damgalı davranışlar gösterir. Aynı zamanda uygun cinsiyet rolü önyargılarını da bu süreçte öğrenirler (Vatandaş, 2007).

Cinsiyet rollerinin oluşumunun tarihsel kökenine baktığımızda, kadın-erkek ayrımcılığının özünde işbölümü kavramının olduğu görülmektedir. Örneğin, Tan (1979), kadının ekonomik yaşamı ve eğitimini konu alan bir araştırmasında, , metallerin bulunması,

hayvan yetiştiriciliği, dokuma ve tarla işleri ile ilgili yeni alanların oluşması ile ortaya çıkan artı değerın aile mülkiyetine geçişı ile birlikte kadın ve erkeğin rollerinin değiştiiğini ve böylece statüleri arasındaki eşıtliğin de değişime uğradığını, eşıtsizliğin gündeme geldiğini belirtmiştir (Akt.Vatandaş, 2007).

Ecevit (2003)' e göre, kadın ve erkeğin doğuştan gelen biyolojik farklılıkları, tüm toplumlarda kültürel olarak yorumlanarak değerlendirilir. Bu değerlendirmeler ile, kadın ve erkeklerin hangi işi yapıp yapamayacaklarına, kendilerine sağlanan olanakların, toplumsal yaşam içerisindeki paylarının ne olduğuna dair toplumsal umut oluşturulur. Bu umutlar toplumlar arasında farklılık göstereceği gibi, aynı sosyal yapı içerisinde gruptan gruba da farklılık sergilemektedir. Fakat farklılıklara karşın merkezinde yer alan ana husus , toplumsal cinsiyet esaslı farklılık ve eşıtsizlik konusudur (Akt, Günay ve Bener, 2011). Cinsiyet ayrımcılığı ve eşıtsizliğin kaynağına baktığımızda karşımıza politik, ekonomik ve kültürel yapılar çıkmaktadır.

Kadın ve erkeğin cinsiyetinin, onlardan beklentilerimizi de belirlediğini, bunun temelinde ise toplum içerisinde oluşan kalıplaşmış yargıların etkili olduğunu belirtmiştir. Bu toplumsal kalıp yargıları, erkeklerin erk'e sahip olmaları, ailelerinin geçimini sağlamaları, yaşadıkları çevrede söz sahibi olmaları, kontrolü ellerinde bulundurmaları çevre üzerinde etkinlik kurabilmeleri ve kontrol sağlamaları üzerine oluşmuşken, kadınların ise sessiz, sabır gösteren, anlayışlı, evin düzenini sağlayıcı, insan ilişkilerini düzenlemeleri üzerine yapılanmıştır (Günay, 2011)

Toplumsal cinsiyet (gender) kavram olarak ilk defa, 1950'lerin ortalarında psikoloji alanında kişilik patolojilerinin tedavisi alanında kullanılmaya başlamıştır.Toplumsal cinsiyet, "kimlik" şeklinde tanımlanmış ve "toplumsal cinsiyet kimliği" bir kişinin kadın ya da erkek olduğuna dair öz algısı olarak literatürde yerini almıştır (Marshall, 2000). Oudshoorn (1994)'e göre ise toplumsal cinsiyet 1930'larda, psikolojik karakterlerin fizyolojik cinsiyet ile farklı şeyler olduğunu belirtmek için kullanılmıştır (Akt. Güzel, 2014).

Toplumsal cinsiyet kavramının kapsamlı bir şekilde ve bugünkü anlamıyla ilk defa 1970'lerdeki feminist hareket tarafından kullanıldığını söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet kavramının feministler tarafından ortaya atılmasındaki itici güç, biyolojik özelliklerin toplumsal eşitsizliklerin meşru bir sebebi olamayacağını göstermek ve biyolojik determinist anlayışın yanlışlığını ifade etmek olmuştur. Çünkü, kadınların maruz kaldıkları ayrımcı uygulamaların temelinde, kadınlar ve erkekler arasında mevcut olan ayrımcılıkların doğal ve değiştirilemez olduğu inancının hâkim olduğu görülmektedir. Bu biyolojik determinist anlayışa göre; kadınlarla erkeklerin toplumsal, psikolojik ve davranışsal özelliklerinin tümünün temelinde metabolizma gerçeği yer almaktadır. Metabolik duruma ait bu biyolojik gerçekler, yalnızca kadınlarla erkekler arasındaki davranış farklılıklarının açıklanması için kullanılmakla kalmamış; bununla birlikte toplumsal ve siyasal alandaki değişimlerin nasıl olması gerektiği noktasında yasal bir zemine oturması için aracı olarak da kullanılmıştır. Örneğin kadınlara siyasal haklar verilmesi, kadınların biyolojik özellikleri nedeniyle bu hakları kullanmaya uygun olmadıkları gerekçesi ise faydasız görülmüş, ayrıca kadınların da siyasal haklardan yararlanmak istemeyecekleri yönünde bir savunmaya girilmiştir (Akt. Güzel, 2014).

BM (Birleşmiş Milletler)' e göre toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri düzene sokan toplumsal kural, uygulama ve kurumlara atıfta bulunur ve kadınlarla erkekler arasında “kadınlık” ve “erkekliğin” sosyo-kültürel tanımlamaları kapsamında var olan iktidar ilişkileri ile ekonomik ilişkileri kapsar (United Nations [UN], 2008). Avrupa Konseyi toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkeğin toplumsal olarak inşa edilmiş tanımları biçiminde kavramsallaştırmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetin toplumsal, kamusal ve özel yaşamda her iki cinsiyete yüklenen görevler, işlevler ve roller doğrultusunda düzenlenmiş şekli, kadınlık ve erkekliğin kültüre özgü olarak tanımlanmış şeklidir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet, yalnızca kadınlarla erkeklerin toplumsal olarak tanımlanmaları anlamını taşımamakta, aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerin de toplumsal olarak belirlenmesi

anlamına gelmektedir (Council of Europe [CoE], 2004 b). İçinde yaşanan toplum tarafından yaratılan toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkekler tarafından sosyalleşme süreçleri içerisinde öğrenilmekle birlikte kültürel anlamda kadınlığa ve erkekliğe ait ortak inanç ve değerler yoluyla bireylere geçişleri sağlanır. Böylece, sosyalleşme süreci bireylere kadın ve erkeği ayırt etmeyi, kadınlar ve erkeklerden beklenen davranışları ve kişilerin toplum içinde biyolojik cinsiyetlerine uygun toplumsal cinsiyet rollerini kabul etmelerini ve bu rollere uygun davranış sergilemelerini öğretir (Lee, 2005).

Chodorow (1978) ve Eagly (1987)'ye göre, kadınlar ve erkeklere uygun bulduğumuz özellikler ve beklentilere dair inançlarımızın kaynağını, geleneksel olarak toplumumuza yerleşmiş bulunan sosyal rollere dair algılarımız oluşturmaktadır. Örneğin geleneksel rolleri gereği erkekler, liderlik mevkilerine uygun bulduklarından saldırgan, baskın ve iddiacı karakter özellikleri geliştirmektedirler. Geleneksel olarak bakım hizmetleriyle ilgili rollere uygun görülen kadınlardan ise, şefkatli, bağımlı ve hassas olmaları beklenmektedir. Geleneksel rolleri gereği toplum tarafından erkeklere ve erkeklere uygun görülen rol ve özelliklere, kadınlardan ve kadınlara ait rol ve özelliklerden daha yüksek değer atfedilmektedir (Akt.Sayer, 2011).

Sosyolojik olarak değerlendirdiğimizde, toplum içerisinde yapılandırılan toplumsal cinsiyet, aynı zamanda kadın ve erkeğin toplum içindeki rol ve statülerini de belirlemektedir. Kadın ve erkeğin kamusal veya özel alandaki yerini, nasıl temsil edildiklerini, toplumsal yaşama ne derecede katılacakları, vb. konular toplumsal cinsiyet anlayışı tarafından şekillendirilmektedir. Fakat cinsiyetlere atfedilen kalıplaşmış cinsiyet yargılarının her dönemde aynı olacağı ve değişmeyeceği anlamını taşımamaktadır. Modernizm ile beraber sapkın davranışların çoğalması ve toplumsal cinsiyet yargılarının karmaşıklaşması, ortak yaşam tarzlarındaki artışı da gündeme getirmiştir. Örneğin, erkeklerin küpe vb. takılar takması, saç uzatması, kızlara atfedilen renklerde kıyafet giymeleri gibi yönelimler dikkati çekmektedir. Yani içinde bulunduğum dönemde erkeklerin kadını, kızların ise erkeksi davranışlar içinde

oldukları gözlenmektedir. Conell (2003)'e göre, kadınlarla erkekler arasında hemen hemen tüm toplumlarda gözlenen eşitsizliklerin temelini, kişisel duygular ve kişiler arası ilişkilerden, ekonomik örgütlenme, yaşanan kültür ve devlet düzenine kadar insan deneyimlerinin bütün alanlarında görülen karmaşık ilişkiler ağı içerisine saklı toplumsal cinsiyet ve net çizgilerle birbirinden ayrılan kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rolleri oluşturmaktadır (Akt. Sayer, 2011).

Millet (1987)' e göre, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları, bireyin yaşadığı toplumdaki yerini belirleyip sosyal statüsüne anlam yüklemekle birlikte, bireyin davranışını da belirlemektedir. Bu sebeple söz konusu bu iki kavram arasındaki ayırıcı noktaları ortaya koymak önemlidir. Cinsiyet, insanın doğuştan getirdiği fiziksel, biyolojik ve genetik özellikleri ifade ederken, toplumsal cinsiyet kavramı bireyin toplumda yaşadığı sosyalizasyon sürecinde edindiği özelliklerini ifade etmektedir (Akt. Kalav, 2012).

Namus Algısı

Schmitt (2003)'e göre, dünya değişip dönüştükçe, toplumun namus kavramına ilişkin bakış açısı da değişime uğramaktadır. Namus kavramı da toprak ve mülkiyet gibi büyüyüp gelişebilir (Akt.Kalav, 2012). Namus kavramı, ahlaki bir değer olarak değerlendirilmiş ve günümüze değin toplumu düzene koyma, insan yaşamını ve davranışını kontrol etme görevi görmekte olup, toprak ve mülkiyet tanımları üzerinden kadın bedenini belirtecek biçimde devamlı farklılaşmakta ve dönüşüme uğramaktadır (Kalav, 2012).

İlgili Araştırmalar

Gürsoy ve Arslan (2011), yaptıkları araştırmada, Türkiye'de Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin "Namus" Algısı üzerinde çalışmışlardır. Bu doğrultuda belirlenen 56 fakülteden basit rastgele yöntemi ile seçilen ve çalışmaya gönüllü katılmayı kabul eden 803 kız ve 356 erkek olmak üzere toplam 1167 (%5.17) son sınıf öğrencisi araştırmaya dâhil edilmiştir. Cinsiyete göre erkek öğrencilerin kadına ilişkin namus algısına yönelik tutumları kız

öğrencilerin tutumlarına göre daha geleneksel/olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Geleneksel tutumun en açık şekilde ölçüğü üçüncü alt boyutu olan evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı boyutunda olduğu görülmektedir. Bu bulgu araştırmamız sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Vargün (2002), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)'de öğrencileri ile “bekâret ve namusun ilişkisi” konusunda yaptığı çalışma sonuçlarına göre; “bekâret” ve “namus” kavramları arasında hiçbir ilişki olmadığını belirten kız öğrenci oranı %96.3 iken, erkek öğrenci oranı %74.1 bulunmuştur. Sakalli-Uğurlu ve Glick'in (2003), çalışmasında özellikle erkek öğrenci katılımcılar kadınların evlilik öncesi cinselliklerini uygun bulmamaktadırlar. Vefikuluçay ve ark. (2007), Türkiye'de üniversite son sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin %79'u, kız öğrencilerin %49'u “bir erkeğin evleneceği kadının mutlaka bakire olması gerekir” önermesine katıldığını belirtmiştir. Yılmaz ve ark. (2009) çalışmalarında ise; aynı soruya erkek öğrencilerin %83'ü, kadın öğrencilerin %30'u katıldığını belirtmiştir. Ayrıca, erkek katılımcılar bakire olmayan bir kızla evlenme konusunda pek gönüllü olmadıkları saptanmıştır. Aynı fikir hemşirelik öğrencileri ve hemşirelerle yapılan çalışmada kadının evlenirken bakire olması fikrinin desteklendiği görülmüştür.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ve Nüfus Bilim Derneği tarafından Türkiye'de Namus Cinayetlerinin Dinamikleri isimli niteliksel çalışması sonuçlarına göre de toplumumuzda, namus anlayışı sosyo-demografik özelliklere göre değişiklik göstermektedir. Kırsal kökenli, aşiret ve akrabalık ilişkileri güçlü olan aileler, kente göç etseler bile geldikleri yöre ile bağlantıları devam etmektedir. Bu nedenlerle, anne ve babaların değerlerini çocuklarına aktarımlarının söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklem grubu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin farklı fakülte ve bölümlerine devam eden toplam 200 öğrenciden

oluşmaktadır. Katılımcıların yaş ortalaması 19.86 ve yaş aralığı 18 ile 25 arasında değişmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördüğü sınıf düzeyine bakıldığında, %38'inin 1.sınıf, %31.5'nini 2.sınıf, %22.5'inin 3.sınıf, %8'inin ise 4.sınıf olduğu, ayrıca %24'ünün Eğitim Fakültesi'nde, %22'sinin Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde, %26.5'inin Sağlık Yüksek Okulu'nda, %7'sinin Fen-Edebiyat Fakültesi'nde, %9.5'inin Mühendislik Fakültesi'nde, %3.5'inin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde, %3'ünün Spor Bilimleri Fakültesi'nde, %1.5'inin Tıp Fakültesi'nde, %3'ünün Ziraat Fakültesi'nde öğrenim gördükleri, katılımcılarımızın %7.5' inin kendilerini düşük, %10' unun ortanın altı, %68 'inin orta, %11.5' inin ortanın üstü, %3 'ünün üst sosyo-ekonomik düzeyde algıladıkları, %73'ünün şimdiye kadar en az bir flört ilişkisi yaşadığı %27'sinin ise şimdiye kadar hiç flört ilişki yaşamadığı, %39'unun yaşamlarının çoğunu il merkezinde, %37'sinin ilçede, %6'sının kasabada, %18'inin köyde geçirdiği uygulanan kişisel bilgi formunun sonuçlarında ortaya çıkmıştır.

Veri Toplama Araçları

Üniversite öğrencisi erkeklere kişisel bilgi formu, cinsiyet rolü tutumları için 'Cinsiyet Rol Tutum Ölçeği', Erkeklik Rollerini için 'Erkek Rollerini Ölçeği' ile, Kadına İlişkin Namus Algısı için ise 'Kadına İlişkin Namus Anlayışı Tutum Ölçeği' kullanılarak uygulanacaktır.

Cinsiyet Rol Tutum Ölçeği:

Bıçaksız(2009) tarafından cinsiyet rolü tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla mevcut ölçeklerden de yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçek 5'li Likert tipinde yanıtlanan toplam 11 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar geleneksel tutuma işaret ederken ölçekten alınan düşük puanlar daha eşitlikçi (egaliterian) bir cinsiyet rolü tutumuna işaret etmektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır.(Bıçaksız,2009).Ayrıca, ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayısı Bıçaksız(2009) tarafından .82 olarak rapor edilmiştir.

Erkek Rollerini Ölçeği (ERÖ): Thompson ve Pleck (1986) tarafından erkekler için uygun davranış ve roller hakkındaki inançları ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek *hiç katılmıyorum* ile *tamamen katılıyorum* şeklinde 5'li derecelendirme sistemine göre puanlanan toplam 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe çeviri çalışmaları, geçerlik ve güvenilirlik analizleri Lease, Çiftçi, Demir ve Boyraz (2009) tarafından yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre statü, dayanıklılık, kadın karşıtlığı ve sertlik imajı olarak adlandırılan dört alt boyut olduğu kabul edilmiştir. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe erkek rollerine yönelik geleneksel tutum da artmaktadır. Ölçeğin Türkçe versiyonu için hesaplanan iç tutarlılık katsayılarının .73 ile .81 arasında değiştii rapor edilmektedir (Lease, Çiftçi, Demir ve Boyraz, 2009).

Kadına İlişkin “Namus” Anlayışı Tutum Ölçeği (KİNATÖ):

KİNATÖ 18-24 yaş grubu gençlerin kadına ilişkin “namus” ile ilgili tutumlarını ölçebilmek için 2008 yılında Gursoy tarafından geliştirilmiştir.[25] KİNATÖ'nün geçerlilik ve güvenilirlik Cronbach alfa katsayısı 0.93 olarak bulunmuştur. Beş dereceli Likert tipi bir ölçektir (“Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Tamamen Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum”) Ölçek; geleneksel namus anlayışıyla ilgili sorulardan oluşan birinci boyut (9 madde); eşitlikçi yaklaşımıyla ilgili sorularından oluşan ikinci boyut (11 madde) ve evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışıyla ilgili sorulardan oluşan üçüncü boyut (5 madde) olmak üzere üç boyuttan ve toplam 25 maddeden oluşmaktadır (Ek 1). Öğrencilerin ölçekten alabilecekleri en yüksek puan “125”, en düşük puan ise “25”tir. Ölçekten alınabilecek puan ne kadar yüksek ise, öğrencilerin kadına ilişkin namus algısı ve tutumları o kadar olumlu olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmede toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı tutumlar olumsuz/geleneksel ve kadın erkek ayrımı gözetmeksizin insan hakları temelindeki tutumlar ise olumlu olarak puanlandırılmıştır. Bu tanımlamaları yaparken Evrensel İnsan Hakları Beyannameisi ve T.C Anayasa'da yer alan insan hakları ile ilgili hükümler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin geneli için 25-50 arasında puan alan öğrencilerin kadına ilişkin “namus” anlayışı ile ilgili geleneksel ve cinsiyet ayrımcılığı içeren bir tutuma, 51-75

arası puan alan öğrencilerin kararsız tutuma, 76-125 arası puan alanların ise eşitlikçi tutuma sahip oldukları kabul edilmiştir. İfade sayılarına göre; birinci boyut maddelerinin alabileceği en yüksek puan “45”, en düşük puan ise “9” dur. İkinci boyut maddelerinin alabileceği en yüksek puan “55”, en düşük puan ise “11” dir. Üçüncü boyut maddelerinin alabileceği en yüksek puan “25”, en düşük puan ise “5” dir. Ölçekte genel olarak kadın erkek eşitliği, kadının giyimi kuşamı, kadının çalışması, kız erkek arkadaşlığı, flört etme, evlilik öncesi cinsellik anlayışı ve namus cinayetlerine ilişkin tutumları ölçebilecek ifadeler yer almıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu bu araştırma için düzenlenmiştir. Form, üniversite öğrencileri erkeklerin özellikleriyle ilgili bilgileri elde etmek amacıyla geliştirilmiş olup evli bireylere ait demografik özelliklerin sorulduğu toplam 8 sorudan oluşmaktadır. Kişisel bilgi formunda, yaş, sınıf, fakülte, bölüm, sosyo-ekonomik düzey, flört ilişkisi yaşayıp yaşamama, annenin çalışma durumu, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim birimi ile ilgili sorular yer almaktadır.

Bulgular Ve Yorum

Korelasyon Analiz Sonuçları

Elde edilen korelasyon katsayıları incelendiğinde; statü ile geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumları arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu diğer bir ifadeyle erkeğin statüsü arttıkça geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumlarının da arttığı anlaşılmaktadır.

Erkek Roller Ölçeğinin Sertlik ile statü alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde ise pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu yani erkeğin sertlik alt boyutundan aldığı puan arttıkça statüye verdiği önem de artmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Geleneksel namus anlayışı ile geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumları arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki

olduğu, diğer bir deyişle geleneksel namus anlayışı arttıkça geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumlarının arttığı şeklinde yorumlanabilir. Geleneksel namus anlayışı ile Statü arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Dolayısıyla geleneksel namus anlayışı arttıkça erkeğin statüye verdiği önemin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 1. Korelasyon Analiz Sonucu

	1	2	3	4	5	6	7
1- Toplumsal Cinsiyet	1						
2- Statü	,18*	1					
3- Sertlik	,01	,45**	1				
4- Erkekteki kadınsılık karşıtlığı	,18*	,23**	,28**	1			
5- Geleneksel Namus Anlayışı	-,20**	-,23**	-,21**	-,36**	1		
6- Eşitlikçi Namus Anlayışı	-,13	,27**	,17*	-,18*	,33**	1	
7- Evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı	-,23**	-,07	,07	-,20**	,35**	,08	1

*. $p < .05$ **. $p < .01$.

Geleneksel namus anlayışı ile erkek rolleri ölçeğinin sertlik alt boyutu arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, bu bağlamda erkeğin sahip olduğu geleneksel namus anlayışı arttıkça sertliğe verdiği önemin de arttığını söyleyebiliriz.

Geleneksel namus anlayışı ile erkekteki kadınsılık karşıtlığı arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani geleneksel namus anlayışının arttıkça erkeklerdeki kadınsılık karşıtlığının da arttığı söylenebilir. Korelasyon analizi sonucu, eşitlikçi namus anlayışı ile geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumları arasında anlamlı bir istatistiksel sonuç bulunamamıştır. Eşitlikçi namus anlayışı ile statüye verilen önem arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani eşitlikçi namus anlayışının arttıkça erkeğin statüye verdiği önemin azaldığı söylenebilir. Eşitlikçi Namus anlayışı ile sertlik arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani eşitlikçi namus anlayışının azaldıkça erkeğin sertliğinin arttığı şeklinde yorumlanabilir. Eşitlikçi Namus anlayışı ile erkekteki kadınsılık karşıtlığı arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani eşitlikçi namus anlayışının arttıkça erkekteki kadınsılık karşıtlığının azaldığı şeklinde yorumlanabilir. Eşitlikçi namus anlayışı ile geleneksel namus anlayışı arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, diğer bir deyişle eşitlikçi namus anlayışının arttıkça geleneksel namus anlayışının azaldığı söylenebilir.

Evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani evlilik öncesi cinsel namus anlayışının arttıkça geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumların da arttığı şeklinde yorumlanabilir. Korelasyon analizi sonucu, erkeğin statüye verdiği önem ile erkeğin sertlik algısı arasında anlamlı bir istatistiksel sonuç bulunamamıştır. Evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile erkekteki kadınsılık karşıtlığı arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, diğer bir deyişle evlilik öncesi cinsellik namus anlayışının arttıkça erkekteki kadınsılık karşıtlığının da arttığı şeklinde yorumlanabilir. Evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile geleneksel namus anlayışı arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, diğer bir deyişle evlilik öncesi cinsellik namus anlayışının arttıkça geleneksel namus anlayışının da azaldığı şeklinde yorumlanabilir.

Korelasyon analizi sonucu, evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile eşitlikçi namus anlayışı arasında anlamlı bir istatistiksel sonuç bulunamamıştır. Bu sonuç bize, üniversite öğrencilerinin eşitlikçi bir namus anlayışına sahip olsalar bile evlilik öncesi cinsellik yaşama konusunda kültürel, toplumsal ve dinsel bazı tabulara sahip olabileceği düşünülmektedir)

Bu araştırmada üniversite öğrencisi erkeklerin cinsiyet rolü tutumları, erkeklik rolleri ve kadına ilişkin namus algıları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani evlilik öncesi cinsel namus anlayışının arttıkça geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumların da arttığı görülmüştür. Gürsoy ve Özkan (2011) yaptıkları araştırmada da, geleneksel tutumun en açık şekilde ölçeğin üçüncü alt boyutu olan evlilik öncesi cinsellik/namus anlayışı boyutunda olduğu görülmektedir. Bu araştırma sonuçları ile bulgularımızın benzerlik gösterdiğini ifade edebiliriz.

Araştırmamızda, evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumları arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani evlilik öncesi cinsel namus anlayışının arttıkça geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve tutumların da arttığı görülmektedir. Erenoğlu'nun (2008) araştırmasında, “namus, kadının evleninceye kadar bekâretini korumasıdır.” önermesine erkek öğrencilerin %81.9'u, kız öğrencilerin ise %71'i katılmıştır. Erkek öğrencilerin daha geleneksel bir yaklaşıma sahip olmalarının nedenlerinden birini ülkemizin ataerkil toplum yapısına sahip olması, erkeksi özelliklerin baskın olması ile açıklayabiliriz. Çalışmaya katılan öğrencilerin genelinin özellikle erkek öğrencilerin cinsellik yaşanmadığı sürece kadının flörtü onayladıkları ancak kadının evlenmeden cinsel ilişki yaşamasına karşı oldukları saptanmıştır. Özellikle erkek öğrenciler arasında bakireliğin önemli olduğu belirlenmiştir. Bulgular öğrencilerin tutumlarının oluşmasında üniversite eğitiminden çok ailenin ve toplumun “namus” kültürünün önemli rol oynadığını göstermiştir. Bu sonuçlar yaptığımız araştırmamızın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Geleneksel namus anlayışı ile Statü arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Dolayısıyla geleneksel namus anlayışı arttıkça erkeğin statüye verdiği önemin arttığı şeklinde yorumlanabilir. Geleneksel namus anlayışı ile erkek rolleri ölçeğinin sertlik alt boyutu arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, bu bağlamda erkeğin sahip olduğu geleneksel namus anlayışı arttıkça sertliğe verdiği önemin de arttığını söyleyebiliriz.

Geleneksel namus anlayışı ile erkekteki kadınsılık karşıtlığı arasında pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, yani geleneksel namus anlayışının arttıkça erkeklerdeki kadınsılık karşıtlığının da arttığı söylenebilir. Literatüre baktığımızda da;Thompson ve Pleck (1986) hegemonik erkeksiliğin alt unsurlarını, kişisel statü kazanma ve diğerleri tarafından saygın görülme, erkeğin duygusal ve fiziksel olarak sert olması ve gerektiğinde saldırganlık göstermesi ve erkeklerin kesinlikle kadınsı aktivitelerde bulunmamaları şeklinde sıralamaktadır. Araştırma bulgularının literatür bilgileriyle uyumlu olduğu söylenebilir.

Korelasyon analizi sonucu, evlilik öncesi cinsellik namus anlayışı ile eşitlikçi namus anlayışı arasında anlamlı bir istatistiksel sonuç bulunamamıştır. Bu bulgu sonucunda, Üniversite öğrencilerinin eşitlikçi bir namus anlayışına sahip olsalar bile evlilik öncesi cinsellik yaşama konusunda kültürel, toplumsal ve dinsel bazı tabulara sahip olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”*, çev. K. Ay, İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları. İstanbul: Kuşak Ofset Birinci Basım.

Council of Europe (CoE). (2004 b). *National Machinery, Action Plans and Gender Mainstreaming in the Council of Europe Member States*.

Conell,R.W. (2003). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dökmen, Z.Y. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Sistem Yay.

Erenoğlu R. (2008). Gazi Üniversitesi öğrencilerinin töre-namus cinayetleri hakkındaki görüşleri [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Günay, G.ve Bener, Ö.(2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.

Gürsoy, E., Arslan H. (2011). Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin ‘Namus’ Algısı, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5(3), 149-159.

Güzel, E. (2014). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü. *Global Media Journal:TR Edition*,4,185-199.

Hesselbart, S. (1981). “An Evaluation of Sex Role Theories: the Clash Between Idealism and Reality”, in NA - Advances in Consumer Research, Kent B. Monroe, Ann Arbor Eds. MI: Association for Consumer Research, S: 8.

Hırata, H., F. Laborie, H. Le Doare ve D. Senotier (2009). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, çev. G. Acar-Savran, İstanbul: Kanat Kitap.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı 2008-2013. 12.05.2017 tarihinde http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/Sayfadosya/TCEUlu_saleyemplanı.pdf adresinden alınmıştır.

Kalav, A.(2012). Namus ve Toplumsal Cinsiyet. *Mediterranean Journal of Humanities*, 2,151-163

Karahan, Müge.(2006). ‘47’liler’de Kadın Kimliğinin Kurulması: Kadının Simgeleştirilmesi. S.1184 (Mayıs). İstanbul: Varlık Dergisi.

Karasar, N.(2004) Bilimsel Araştırma Yöntemi (13.Baskı), Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Kardam F. Türkiye’de namus cinayetlerinin dinamikleri: Eylem programı için öneriler sonuç raporu. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Nüfus Bilim Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. Ankara: 2005.

Kirman, M. A. (2011). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, 2. baskı, İstanbul: Rağbet Yay.

Lee, J. W. (Ed). 2005. *Gender Roles*. New York: Nova Science Publishers.

Marshall, B. L. (2000). *Configuring Gender: Explorations in Theory and Politics*. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency (CANCOPY).

Mengü Ç.S. ve Diğerleri. (2010). “Toplumsal Cinsiyetçilik ve İş Yaşamında Kadınların Karşılaştığı Sorunlar”.C: 4, ss.183-211. İzmir: Uluslar arası Multidisipliner Kadın Kongresi.

Özyeğin, G. (2009). “Virginal Facades Sexual Freedom and Guilt among Young Turkish Women”.*European Journal of Women’s Studies*, 16 (2), 103-23.

Powell, G.N. ve Greenhaus, J.H. (2010). Sex, Gender, and Decisions at The Family - Work Interface. *Journal of Management*. 36(4), 1011-1039.

Işık R, Sakallı Uğurlu N. (2009). Namusa ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeklerinin Öğrenci Örneklemiyle Geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları* 12:16-24.

Sakallı-Uğurlu, N. ve Glick, P. (2003) Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *Journal of Sex Research*, 40(3), 296-302.

Sakallı-Uğurlu, Akbaş,G. (2003). Namus Kültürlerinde “Namus” ve “Namus’ adına kadına Şiddet” :Sosyal Psikolojik Açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2013, 16(32), 76-91.

Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı. Ankara: T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayını.

Scott, J. W. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*, (Çev. Aykut Tunç Kılıç), İstanbul: Agora Kitaplığı.

Acker, J. (1992); “From Sex Roles to Gendered Institutions”, *Contemporary Sociology*, Vol. 21, No 5, pp.565-569

Timisi, N. (1997). *Medyada Cinsiyetçilik*. Ankara: KSSGM Yayını.

Toker, Müge Erdoğan (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Medya Okuryazarlığının Rolü*, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Tunç, H.(2014).Toplumsal Cinsiyet Farklılaşması Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma:Erkeklerin Küpe Takması Örneği. *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7,33, 609-625.

TUIK (2011). Aile Yapısı Araştırması. Erişim Bağlantısı ve Tarihi: <http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/turkiyenin-aileyapisi-arastirmasi-20111.pdf> - 12.08.2015.

UN (2008), ‘The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality’, 07.05.2017 tarihinde <http://www.un.org/womenwatch/daw/public/w2000/W2000%20Men%20and%20Boys%20E%20web.pdf> adresinden alınmıştır.

UN Global Compact (2011) ‘Kadınların Güçlenmesi Prensipleri-Eşitlik İş Demektir’, 18.05.2017 tarihinde http://www.weprinciples.org/files/attachments/TR_WEPs_2.pdf adresinden alınmıştır.

Vargün, B. (2002). *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencileri arasında bir kültür değeri olarak bekaret kavramının sosyal antropolojik açıdan incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara-Türkiye.

Vatandaş, C.(2007) Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35,29-56.

Vefikuluçay D, Demirel S, Taşkın L, Eroğlu K. Kafkas. (2007). Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 14, 12-27.

Yılmaz, D.V., Zeyneloğlu S, Kocaöz S, Kısa S ve ark.(2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *International Journal of Human Sciences* 6. 775-792

Zeyneloğlu S. (2008). Ankara'da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Üniversite Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Gizem Taşdelen, Uzman Psikolog

Ayşenur Büyükgöze Kavas, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

1. Giriş

Boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rolleri birçok araştırmaya konu olmuş kavramlardır. Her iki kavramın da bugüne dek yapılmış pek çok tanımı vardır. Ancak en sık dile getirilen tanımları şu şekildedir:

Boyun eğici davranış;

Başkalarını kırmamaya, incitmemeye özen gösteren, herkesi memnun etmeye çalışan, iyiliksever olma eğilimli olan, aşırı verici, “hayır” diyemeyen, “evet” demeye eğilimli, hoşlanmadığı durumları ifade etmekte zorlanan, öfkelerini göstermekte zorluk çeken, sürekli onaylanma gereksinimi duyan, düşüncelerini ve haklarını savunamayan vb. davranışlarla gözlenebilen bir kişilik özellikleri kümesidir (Göktuna, 2007; akt. Koç, Bayraktar ve Çolak, 2010, s.260).

Toplumsal cinsiyet rolü;

Kadınlığın ve erkekliğin sosyal ortamlarda ifade edilmiştir ve kültürel beklentileri de ifade eder. Bir erkek için uygun olduğu düşünülen davranışlar erkeksi, kadınlar için uygun olduğu düşünülen davranışlar ise kadınsı olarak adlandırılır. Bu kadınsı ve erkeksi rollerin, cinsiyetten bağımsız olarak ifade edildiği gibi bireylerin buldukları ortama göre değiştiği de gözlenebilmektedir (Dökmen, 2004: 18; akt. Öngen ve Aytacı, 2013, s.3).

Literatüre bakıldığında boyun eğici davranışların daha çok üniversite öğrencileri üzerinden ele alındığı (Arslan Özkan ve Özen, 2008; Berber Çelik ve Odacı, 2011; Kara, Uzgören ve Uzgören, 2013; Kaya, Güneş, Kaya ve Pehlivan, 2004; Koç vd., 2010; Şahan Yılmaz, 2015; Tekin ve Filiz, 2008; Torun, Arslan, Nazik, Akbaş ve Öner Yalçın, 2012; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001) dikkati çekmektedir. Yapılan çalışmaların çoğu, boyun eğici davranışların ilişkili olduğu değişkenleri bulmaya yöneliktir: Evlilik doyumu (Hünler ve Gençöz, 2003), kendilik algısı (Berber Çelik ve Odacı, 2011) ve benlik saygısı (Arslan Özkan ve Özen,

2008; Torun vd., 2012) değişkenleri ile boyun eğici davranışlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki varken; şiddet (Kara vd., 2013; Kaya vd., 2004), umutsuzluk (Tekin ve Filiz, 2008; Tümkiye, Aybek ve Çelik, 2010), depresyon (Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001) ve sosyotropi otonomi kişilik özelliği (Şahan Yılmaz, 2015) değişkenleri ile boyun eğici davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Boyun eğici davranışlarda kalıttan ziyade çevrenin etkili olduğu düşünölmektedir. Buna bağlı olarak boyun eğici davranışların incelendiği pek çok çalışmada boyun eğici davranışları etkileyebilecek demografik özelliklerin neler olabileceği üzerinde durulmuştur (Atli, Kaya ve Bölükbaşı Macit, 2010; Hünler ve Gençöz, 2003; Kara vd., 2013; Kaya vd., 2004; Koç vd., 2010; Şahan Yılmaz, 2015; Tekin ve Filiz, 2008; Torun vd., 2012; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001; Tümkiye vd., 2010; Yıldırım, 2004).

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların incelenmesi açısından literatüre bakıldığında ise; bu konunun daha çok üniversite öğrencileri üzerinden ele alındığı (Aylaz, Güneş, Uzun ve Ünal, 2014; Baykal, 1991; Kodan Çetinkaya, 2013; Öcal Yüceol, 2016; Öngen ve Aytaç, 2013; Seçgin ve Tural, 2011; Sis Çelik, Pasinlioğlu, Tan ve Koyuncu, 2013; Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın, 2007; Vefikuluçay Yılmaz vd., 2009) ve araştırmalarda öğrencilerin yaş ortalamalarının genel olarak 20 – 24 arasında değiştiiği (Aylaz vd., 2014; Öngen ve Aytaç, 2013; Sis Çelik vd., 2013; Vefikuluçay vd., 2007; Vefikuluçay Yılmaz vd., 2009) dikkati çekmektedir. Yapılan çalışmaların pek çoğunda; toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde etkisi olabileceği düşünölen demografik değişkenler de incelenmiştir (Aylaz vd., 2014; Baykal, 1991; Kodan Çetinkaya, 2013; Öcal Yüceol, 2016). Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik literatürdeki çalışmaların birçoğu, onunla ilişkili olduğu düşünölen değişkenlere yöneliktir. Yaşam değerleri ile toplumsal cinsiyet rollerinin alt boyutları olan eşitlikçi cinsiyet rolü ve evlilikte cinsiyet rolü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Öngen ve Aytaç, 2013). Toplumsal cinsiyet rollerinin alt boyutlarından olan erkek cinsiyet rollerine yönelik tutumların eşitlikçi olması ile ilişki doyumunu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Öcal Yüceol, 2016). Eşitlikçi cinsiyet rolü ile

romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Öcal Yüceol, 2016). Şiddet eğilimi ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Yüksel ve Dağ, 2015). Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri belirlemeye yönelik çalışmalarda ulaşılan genel kanı ise, kızların daha eşitlikçi ve erkeklerinse daha geleneksel tutumlara sahip olduğu yönündedir (Aylaz vd., 2014; Kodan Çetinkaya, 2013; Öcal Yüceol, 2016; Öngen ve Aytaç, 2013; Sis Çelik vd., 2013).

Literatür incelendiğinde; boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rollerinin hiçbir çalışmada doğrudan bir arada çalışılmadığı görülmektedir ki bu, büyük bir eksikliktir. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri açısından eşitlikçi ya da geleneksel bir tutuma sahip olmamızın boyun eğici davranışlarımız üzerinde az ya da çok bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir. Literatürde bu görüşü destekleyecek farklı bulgular mevcuttur. Boyun eğici davranışların incelendiği bazı çalışmalarda erkeklerin daha boyun eğici oldukları (Atli vd., 2010; Kara vd., 2013; Kaya vd., 2004; Koç vd., 2010; Şahan Yılmaz, 2015; Tekin ve Filiz, 2008; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001; Yıldırım, 2004) sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları inceleyen çalışmalarda ise erkeklerin daha geleneksel bir tutuma sahip oldukları (Aylaz vd., 2014; Kodan Çetinkaya, 2013; Öcal Yüceol, 2016; Öngen ve Aytaç, 2013; Sis Çelik vd., 2013) sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, geleneksel tutuma sahip bireylerin daha boyun eğici olabileceğini ve eşitlikçi tutuma sahip bireylerin ise daha az boyun eğici olabileceklerini; toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı bir ilişkinin olabileceğini düşündürmektedir.

Bu noktada literatürde dikkati çeken bir konu daha vardır. Yapılan bir araştırmada (Öcal Yüceol, 2016) flört süresi ve durumunun toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları etkilediği bulunmuştur. Bu araştırmaya göre flört süresi uzadığında ya da flört durumu söz, nişan, evlilik gibi daha resmi bir hal aldığı anda toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumun daha geleneksel olduğu bulunmuştur. Öcal Yüceol (2016) bu sonucun genellenebilir olması için yeni araştırmalarla da desteklenmesi

gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıdan, araştırmada demografik değişkenler arasında flört süresi ve flört durumu değişkenlerinin de bulunuyor olması araştırmanın önemini artırmaktadır. Literatürde boyun eğici davranışların flört durumu ve flört süresi açısından ele alındığı bir çalışmaya ise, rastlanmamıştır ancak flört durumu içinde bulunma ve flört süresinin boyun eğici davranışlar üzerinde de etkili olabileceği düşünülmektedir.

Tüm bunlardan hareketle bu çalışmanın hipotezi şu şekildedir; Boyun eğici davranışlar ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum arasında cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, flört durumu ve flört süresi açısından anlamlı bir ilişki vardır. Bu hipotez kapsamında; “Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rolleri cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, flört durumu ve flört süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?” araştırma probleminin cevabı bulunmaya çalışılmıştır.

Verilen araştırma problemi doğrultusunda; boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rolleri değişkenlerinin her ikisini de doğrudan ve aynı anda ele alan bu çalışmanın, hem literatüre hem de Doğu ve Batı kültürü arasında sıkışmış olan toplumumuzun gelişimine önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Zira, Dünya Ekonomik Forumu’nun yayımladığı *2013 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu*, Türkiye’nin kadın-erkek eşitliği sıralamasında 136 ülke arasında 120’nci sırada yer aldığını (<http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2013>) göstermektedir (Akt. Öngen ve Aytaç, 2013: 14). Bu durumun değişebilmesi için bile, öncelikle, toplumumuzdaki boyun eğici davranış düzeyleri ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar hakkında somut bilgilerimizin olması gerekmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişki cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, flört durumu ve flört süresi açısından incelendiği için araştırmanın yöntemi “Korelasyonel Araştırma Yöntemi”dir.

2.2. Örneklem / Çalışma Grubu

Araştırma, 2016 – 2017 eğitim-öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kurupelit Kampüsü’nde okuyan, 18 – 25 yaş arası 298 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya; hazırlık okuyan, okulu uzamış olan ve ikinci öğretim olan öğrenciler dahil edilmemiştir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kurupelit Kampüsü “uygun örnekleme” yöntemiyle seçilmiştir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerine “Kişisel Bilgi Formu”, “Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği” ve “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği” veri toplama araçları kullanılarak ulaşılmıştır.

2.3.1. Kişisel bilgi formu.

Bu form yaş, cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, flört durumu ve flört süresi özelliklerini öğrenmeyi içeren 6 sorudan oluşmaktadır.

2.3.2. Boyun eğici davranışlar ölçeği.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği, Nesrin H. Şahin ve Nail Şahin tarafından P. Gilbert ve Allan’ın Submissive Acts Scale (SAS) adlı ölçeğinden 1992 yılında Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek, depresyonla ilişkili boyun eğici sosyal davranışları ölçen, ergen ve yetişkinlere uygulanabilen bir kendini değerlendirme ölçeğidir. 16 maddeden oluşmaktadır ve maddeler 1-5 arasında, 5’li likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilmektedir. Yüksek puanlar daha fazla boyun eğici davranışa işaret etmektedir. İç tutarlık için Cronbach Alfa değeri .89 olarak bulunmuştur. Dört ay ara ile yapılan ikinci uygulama sonucu test - tekrar test güvenilirlik katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Ölçüt bağımlı geçerlik çalışması yapılarak Boyun eğici davranışlar ölçeğinin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu .66, Sosyotropi Ölçeği ile korelasyonu .65, Otonomi Ölçeği ile korelasyonu .06, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ile korelasyonu .50 olarak bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997).

2.3.3. Toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği.

Ölçek, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla Zeyneloğlu ve Terzioğlu tarafından geliştirilmiştir. Beş alt boyutu olan (“Eşitlikçi Cinsiyet Rolü”, “Kadın Cinsiyet Rolü”, “Evlilikte Cinsiyet Rolü”, “Erkek Cinsiyet Rolü”, “Geleneksel Cinsiyet Rolü”), 38 maddeden oluşan ve 1 ile 5 arasında puanlanan 5’li likert tipi bir ölçektir. Bu ölçek, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutum cümlelerine; “tamamen katılıyor” ise 5 puan; “katılmıyor” ise 4 puan; “kararsız” ise 3 puan; “katılmıyor” ise 2 puan; “kesinlikle katılmıyor” ise 1 puan olacak şekilde puanlandırılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutum cümleleri ise; yukarıda belirtilen puanlamanın tam tersi olarak öğrenciler; “tamamen katılıyor” ise 1 puan, “katılıyor” ise 2 puan, “kararsız” ise 3 puan, “katılmıyor” ise 4 puan, “kesinlikle katılmıyor” ise 5 puan olacak şekilde puanlandırılmıştır. Bu puanlama sonucuna göre; ölçekten alınabilecek en yüksek puan “190”, en düşük puan ise “38” olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan en yüksek değer öğrencinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin “eşitlikçi tutuma sahip” olduğunu, en düşük değer ise; öğrencinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin “geleneksel tutuma sahip olduğunu” göstermektedir. Ölçeğin geliştirilme çalışmasında toplam Cronbach Alfa iç güvenilirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur ve ölçeğin alt boyutlarına dair Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları şu şekildedir: Eşitlikçi Cinsiyet Rolü; .78, Kadın Cinsiyet Rolü; .80, Evlilikte Cinsiyet Rolü; .78, Geleneksel Cinsiyet Rolü; .78, Erkek Cinsiyet Rolü; .72 (Zeyneloğlu ve Terzioğlu, 2011).

2.4. İşlem

Araştırmada veriler, ölçekler yoluyla toplanacağı için öncelikli olarak ölçeklerin uygulanmasında gerekli izinler alınmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra, ölçekler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kurupelit Kampüsü’nde yer alan, kampüsteki öğrencilerin tamamına hitap eden, içerisinde yemek ve eğlence mekânlarının bulunduğu Yaşam Merkezi’nde, araştırmaya katılmak isteyen öğrencilere uygulanmış; 3 gün içerisinde veriler toplanmıştır.

2.5. Veri Analizi

Araştırmanın ana amacı olan boyun eğici davranışlar ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar arasındaki ilişkiye bakabilmek için hem ölçekler hem de ölçeklerin alt boyutları arasında pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmıştır. Boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların flört süresi ve yaş değişkenleri açısından nasıl değiştiğini görebilmek için pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmıştır. Boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların cinsiyet ve flört durumu değişkenlerine göre incelenmesinde t testi kullanılmıştır. Boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumların sınıf düzeylerine ve fakültelere göre incelenmesinde ise ANOVA kullanılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistikler

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 18 – 25 yaş aralığındadır ve genel yaş ortalaması 21’dir (Ss = 1,86). Öğrencilerin 167’si kadın (%56), 131’i erkektir (%44). Araştırmaya; 1. sınıflardan 62 (%20,8), 2. sınıflardan 64 (%21,5), 3. sınıflardan 85 (%28,5) ve 4. sınıflardan 87 (%29,2) öğrenci katılmıştır.

Frekans analizi sonucunda, araştırmaya katılan öğrencilerin 9 farklı fakülteyi (Eğitim Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ziraat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF), Veteriner Fakültesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SHMYO), Tıp Fakültesi) temsil ettikleri tespit edilmiştir. Fakültelerdeki öğrenci sayılarının dengesiz dağıldığı görüldüğü için, verilerin analizleri sırasında; bazı fakülteler, bağlı buldukları ana bilim dalları dikkate alınarak tek bir grup altında birleştirilmiştir. Bu birleştirmeler sonucunda; Diş Hekimliği, Tıp ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu fakülteleri birleştirilerek “Sağlık” grubu ve Veterinerlik ve Ziraat fakülteleri birleştirilerek “Tarım” grubu oluşturulmuştur. Tablo 1’de, verilerin analizleri sırasında fakülteleri karşılaştırmada kullanılan; farklı fakültelerin

birleştirilmesiyle oluşan gruplardaki ve diğer fakültelerdeki öğrencilerin sayıları ve yüzdeleri görülmektedir.

Tablo 1: Fakültelere ve oluşturulmuş gruplara ait betimsel istatistik sonuçları

	N	%
Eğitim	66	22,1
Fen edebiyat	64	21,5
Mühendislik	44	14,8
İİBF	46	15,4
Tarım	41	13,8
Sağlık	37	12,4
Toplam	298	100,0

Araştırmaya flörtü olan 89 (%29,9) ve flörtü olmayan 209 (%70,1) öğrenci katılmıştır. Araştırma kapsamında flört süresi de demografik bir değişken olarak incelendiği için; flörtü olan öğrencilerin flört süreleri, “Ay” bazında hesaplanmıştır. Bu bağlamda, flört sürelerinin bir aydan daha kısa süreli olandan 84 aya kadar olan geniş bir aralığı kapsadığı görülmüştür ($\bar{x} = 17,78$ ay, $Ss = 17,62$ ay).

3.2. Demografik Değişkenlere Göre Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutumlar

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumun yaşa göre nasıl değiştiği, pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ile incelenmiştir. Katılımcıların yaşları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Yaş ve toplumsal cinsiyet rolleri

	Eşitlikçi Cinsiyet Rolü	Kadın Cinsiyet Rolü	Evlilik Cinsiyet Rolü	Gelenekse l Cinsiyet Rolü	Erkek Cinsiyet Rolü	Toplumsal Cinsiyet Rolleri Toplam Puan
Yaş Pearson Korelasyon	-,031	,030	-,015	,039	,049	,021

Katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları sınıf düzeyi açısından ANOVA ile karşılaştırıldığında; hem toplam puanda ($p = .41$) hem de tüm alt boyutlarda (Eşitlikçi cinsiyet rolü; $p = .34$, Kadın cinsiyet rolü; $p = .52$, Evlilikte cinsiyet rolü; $p = .72$, Geleneksel cinsiyet rolü; $p = .48$, Erkek cinsiyet rolü; $p = .62$) anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Cinsiyete göre toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar *t-testi* ile değerlendirildiğinde; kadınlar ile erkekler arasında erkek cinsiyet rolü hariç diğer alt boyutlarda ve toplam puanda istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur (Toplam puan; $p = .03$, Eşitlikçi cinsiyet rolü; $p = .00$, Kadın cinsiyet rolü; $p = .03$, Evlilikte cinsiyet rolü; $p = .00$, Geleneksel cinsiyet rolü; $p = .03$, Erkek cinsiyet rolü; $p = .07$). Erkek ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum ölçeğinden ve ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında ise, kadınların erkeklere göre hem toplam puanda hem de tüm alt boyutlarda daha eşitlikçi oldukları görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3:Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri

	cinsiyet	N	\bar{x}	Ss
Toplumsal Cinsiyet Rollerini Toplam Puan	kadın	167	160,9519	18,26972
	erkek	131	140,3553	21,81691
Eşitlikçi Cinsiyet Rolü	kadın	167	37,1515	4,13025
	erkek	131	33,7455	4,56344
Kadın Cinsiyet Rolü	kadın	167	30,0771	5,78206
	erkek	131	24,8422	6,73844
Evlilikte Cinsiyet Rolü	kadın	167	37,2433	3,50215
	erkek	131	33,5717	4,83809
Geleneksel Cinsiyet Rolü	kadın	167	31,0464	5,60468
	erkek	131	24,9599	6,74737
Erkek Cinsiyet Rolü	kadın	167	25,4335	4,00561
	erkek	131	23,2361	4,85244

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar açısından fakülteler ANOVA ile karşılaştırıldığında; toplam puanda ($p = .04$) ve erkek cinsiyet rolünde ($p = .02$) anlamlı farklar bulunmuş, diğer alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunmamıştır (Eşitlikçi cinsiyet rolü; $p = .07$, Kadın cinsiyet rolü; $p = .16$, Evlilikte cinsiyet rolü; $p = .06$, Geleneksel cinsiyet rolü; $p = .11$). Eğitim Fakültesi ile Mühendislik Fakültesi arasında toplam puan açısından anlamlı bir

fark bulunmuştur ($p = .05$). Bu iki fakültenin, toplam puan açısından ortalamaları incelendiğinde; Eğitim fakültesi öğrencilerinin daha geleneksel ($\bar{x} = 145,10$), Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ise daha eşitlikçi ($\bar{x} = 157,55$) olduğu sonucu bulunmuştur. Fen Edebiyat Fakültesi ile Eğitim Fakültesi arasında ise erkek cinsiyet rolü açısından anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .01$). ANOVA sonucunda Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri ($\bar{x} = 25,44$), Eğitim Fakültesi öğrencilerine ($\bar{x} = 22,78$) göre erkek cinsiyet rolleri bakımından daha eşitlikçi çıkmıştır.

Flört durumu ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar *t-testi* ile değerlendirildiğinde çeşitli anlamlı sonuçlar bulunmuştur:

- Flört durumu ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik toplam puan arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .01$). Flörtü olanların ve flörtü olmayanların toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar açısından aldıkları toplam puanların ortalamalarına bakıldığında; Flörtü olanlar ($\bar{x} = 156,93$), flörtü olmayanlara ($\bar{x} = 149,76$) göre daha eşitlikçi çıkmışlardır.
- Flört durumu ile eşitlikçi cinsiyet rolü arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .00$). Flörtü olanların ve flörtü olmayanların eşitlikçi cinsiyet rolünden aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında; Flörtü olanlar ($\bar{x} = 36,88$), flörtü olmayanlara ($\bar{x} = 35,13$) göre daha eşitlikçi çıkmışlardır.
- Flört durumu ile kadın cinsiyet rolleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .03$). Flörtü olanların ve flörtü olmayanların kadın cinsiyet rolünden aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında; Flörtü olmayanlar ($\bar{x} = 27,22$), flörtü olanlara ($\bar{x} = 29,07$) göre kadın cinsiyet rolü açısından daha geleneksel çıkmışlardır.
- Flört durumu ile evlilikte cinsiyet rolleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .03$). Flörtü olanların ve flörtü olmayanların evlilikte cinsiyet rolünden aldıkları puanların ortalamalarına bakıldığında; Flörtü olmayanlar ($\bar{x} = 35,26$), flörtü olanlara ($\bar{x} = 36,49$) göre evlilikte cinsiyet rolü açısından daha geleneksel çıkmışlardır.

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumun flört süresine göre nasıl değiştiği, pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ile incelenmiş ve yapılan inceleme sonucunda anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = -.11, p = .33$).

3.3. Demografik Değişkenlere Göre Boyun Eğici Davranışlar

Boyun eğici davranışların yaşa göre nasıl değiştiği, pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ile incelenmiştir. Katılımcıların yaşları ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = -.09$).

Cinsiyete göre boyun eğici davranışlar t testi ile değerlendirildiğinde; erkeklerin ortalaması ($\bar{x} = 37,45$), kadınların ortalamasından ($\bar{x} = 34,84$) yüksek çıkmış olsa da, kadınlar ile erkekler arasında boyun eğici davranışlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = .18$).

Fakültelere göre boyun eğici davranışlar ANOVA ile karşılaştırıldığında; fakülteler arasında boyun eğici davranışlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = .45$).

Katılımcıların boyun eğici davranışları sınıf düzeyi açısından ANOVA ile karşılaştırıldığında; boyun eğici davranışlarda sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p = .24$).

Flört durumu ve boyun eğici davranışlar t-testi ile değerlendirildiğinde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .00$). Flörtü olanların ve flörtü olmayanların boyun eğici davranışlar açısından aldıkları ortalama puanlara bakıldığında; flörtü olmayanlar ($\bar{x} = 36,97$), flörtü olanlara ($\bar{x} = 33,67$) göre daha boyun eğici çıkmışlardır.

Boyun eğici davranışların flört süresine göre nasıl değiştiği, pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği ile incelenmiş ve yapılan inceleme sonucunda anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = -.03, p = .76$).

3.4. Boyun Eğici Davranışlar İle Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum Arasındaki İlişki

Boyun eğici davranışlar ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar arasındaki ilişkiye bakabilmek için hem ölçekler hem de ölçeklerin alt boyutları arasında pearson momentler çarpımı korelasyon tekniği kullanılmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Boyun eğici davranışlar ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişki

		Toplamsal Cinsiyet Rollerinin Toplam Puanı	Eşitlikçi Kadın Cinsiyet Rolü	Evlilik Geleneksel Erkek Cinsiyet Rolü	Geleneksel Erkek Cinsiyet Rolü	Erkek Cinsiyet Rolü	
Boyun Eğici Davranışlar	Pearson Correlation	-,366**	-,198**	-,284**	-,347**	-,311**	-,367**
	Sig. (2-tailed)	,000	,001	,000	,000	,000	,000
	N	298	298	298	298	298	298

Tabloda da görüldüğü üzere, boyun eğici davranışlar ile hem toplumsal cinsiyet rolleri toplam puanı hem de tüm alt ölçekler arasında ters yönde ve çok güçlü anlamlı ilişkiler vardır. Boyun eğici davranışlar arttıkça, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar; hem genel bir tutum olarak hem de alt boyutlar bazında daha geleneksel olmaktadır.

4. Tartışma

4.1. Demografik Değişkenlere Göre Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutumlara Dair Tartışma

Katılımcıların yaşları ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların hepsinin 18 – 25 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinden oluşuyor olması bu sonucu etkilemiş olabilir. Yaş aralığı daha geniş tutularak yapılabilecek farklı araştırmalar; yaş ile toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum arasındaki ilişkinin daha iyi çalışılmasını sağlayabilir.

Cinsiyete göre toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar değerlendirildiğinde; kadınlar ile erkekler arasında erkek cinsiyet

rolü hariç diğer alt boyutlarda ve toplam puanda, kadınların erkeklere göre daha eşitlikçi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, literatürdeki pek çok araştırma sonucu ile paralellik göstermektedir (Aylaz vd., 2014; Kodan Çetinkaya, 2013; Öcal Yüceol, 2016; Öngen ve Aytaç, 2013; Sis Çelik vd., 2013). Bunun nedeni; kadınların çalışma hayatına daha fazla dahil olmaları ile birlikte, hem çalışma hayatında hem de aile yaşantısında kadınların daha fazla görev paylaşımı ve eşitlik istemesi, buna ihtiyaç duyması olabilir.

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar açısından fakülteler karşılaştırıldığında; toplam puan bazında Eğitim fakültesi öğrencilerinin daha geleneksel, Mühendislik Fakültesi öğrencilerinin ise daha eşitlikçi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin, Eğitim Fakültesi öğrencilerine göre erkek cinsiyet rolleri bakımından daha eşitlikçi oldukları görülmüştür. Cinsiyet rollerine yönelik geleneksel bir tutumdan eşitlikçi bir tutuma geçişin yaşandığı günümüz koşullarında geleceğin öğretmenlerinin daha geleneksel bir tutuma sahip olmaları her açıdan düşündürücü bir sonuçtur.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları sınıf düzeyi açısından karşılaştırıldığında; hem toplam puanda hem de tüm alt boyutlarda anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, literatürdeki diğer araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir (Aylaz vd., 2014; Baykal, 1991).

Flört durumu ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar değerlendirildiğinde; flörtü olan bireylerin flörtü olmayan bireylere göre; hem toplam puan bazında hem de “eşitlikçi cinsiyet rolü”, “kadın cinsiyet rolü” ve “evlilikte cinsiyet rolü” alt boyutlarında daha eşitlikçi oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Flörtü olan bireylerin, zaman zaman flört ilişkisi kapsamında birtakım görevleri paylaşmaları gerekmektedir. Bu görev paylaşımalarında özellikle kadınların daha eşitlikçi bir tutuma sahip olmaları, flörtü olan bireylerin flörtü olmayanlara göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip olmalarını açıklar nitelikte görünmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum ile flört süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırma kapsamında flörtü olan sadece 89 kişi ile çalışılmış olması ve araştırmaya katılanların ilişki sürelerinin “bir aydan daha az” ve “84 ay” süreleri arasında değişiyor olması araştırmanın sonucunu olumsuz olarak etkilemiş olabilir.

4.2. Demografik Değişkenlere Göre Boyun Eğici Davranışlara İlişkin Tartışma

Katılımcıların yaşları ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmaya katılanların hepsinin 18 – 25 yaş aralığındaki üniversite öğrencilerinden oluşuyor olması bu sonucu etkilemiş olabilir. Yaş aralığı daha geniş tutularak yapılabilecek farklı araştırmalar; yaş ile boyun eğici davranışlara yönelik tutum arasındaki ilişkinin daha iyi çalışılmasını sağlayabilir.

Cinsiyete göre boyun eğici davranışlar değerlendirildiğinde; erkeklerin ortalaması, kadınların ortalamasından yüksek çıkmış olsa da, kadınlar ile erkekler arasında boyun eğici davranışlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, araştırma açısından şaşırtıcı ve beklenmeyen bir sonuçtur. Literatürde bu konuyla ilgili çelişkili bulgular mevcut olsa da genel kanı; erkeklerin daha fazla boyun eğici davranışlar sergileme eğiliminde olduklarıdır (Atli vd., 2010; Kara vd., 2013; Kaya vd., 2004; Koç vd., 2010; Şahan Yılmaz, 2015; Tekin ve Filiz, 2008; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001; Yıldırım, 2004). Araştırma kapsamında da erkeklerin ortalamaları kadınların ortalamalarından boyun eğici davranışlar açısından yüksek çıkmıştır ancak bu farklılık anlamlı değildir.

Fakültelere göre boyun eğici davranışlar karşılaştırıldığında; fakülteler arasında boyun eğici davranışlar açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatüre bakıldığında, üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışların pek çok kez incelendiği dikkati çekmektedir (Arslan Özkan ve Özen, 2008; Berber Çelik ve Odacı, 2011; Eraydın, 2010; Kabasakal, 2007; Kaya vd., 2004; Koç vd., 2010; Sayar, 2012; Şahan Yılmaz, 2015; Tekin ve Filiz,

2008; Torun vd., 2012; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001). Ancak bu çalışmaların hiçbirinde farklı fakültelerin boyun eğici davranışlar açısından karşılaştırıldığına rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırma kapsamında fakülteler arasında boyun eğici davranışlar açısından anlamlı bir fark bulunmaması ilerideki araştırmalarda tekrar incelenmesi gereken bir sonuçtur.

Katılımcıların boyun eğici davranışları sınıf düzeyi açısından karşılaştırıldığında; boyun eğici davranışlarda sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatürde bu konuyla ilgili çelişkili bilgiler mevcuttur. Literatürdeki genel kanı; sınıf düzeyi yükseldikçe boyun eğici davranışların azaldığı yönünde olsa da (Atlı vd., 2010; şahan Yılmaz, 2015; Tuzcuoğlu ve Korkmaz, 2001) sınıf düzeyi ile boyun eğici davranışlar arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığını gösteren araştırma sonuçları (Tekin ve Filiz, 2008; Torun vd., 2012) da mevcuttur. Bu bağlamda, araştırmanın sonucu ikinci görüşü destekler niteliktedir ancak bu konunun ileride yapılacak araştırmalarda ele alınması daha net bir sonuca ulaşmak açısından büyük bir önem taşımaktadır.

Flört durumu ve boyun eğici davranışlar değerlendirildiğinde; flörtü olmayanlar, flörtü olanlara göre daha boyun eğici çıkmışlardır. Literatürde bu sonucun karşılaştırılabileceği herhangi bir araştırma bulgusu bulunmamıştır. Bu nedenle bu konunun ileride yapılan çalışmalarda tekrar değerlendirilmesi ve araştırma sonuçlarının karşılaştırılması, konunun daha doğru bir biçimde değerlendirilebilmesi için önemlidir.

Boyun eğici davranışlar ile flört süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu noktada, araştırma kapsamında flörtü olan sadece 89 kişi ile çalışılmış olması ve araştırmaya katılanların ilişki sürelerinin “bir aydan daha az” ve “84 ay” süreleri arasında değerliyor olması araştırmanın sonucunu olumsuz olarak etkilemiş olabilir.

4.3. Boyun Eğici Davranışlar ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutum Arasındaki İlişkiye Yönelik Tartışma

Boyun eğici davranışlar ile hem toplumsal cinsiyet rolleri toplam puanı hem de tüm alt ölçekler arasında ters yönde ve çok güçlü

anlamli ilişkiler vardır. Boyun eğici davranışlar arttıka, toplumsal cinsiyet rollerine yonelik tutumlar; hem genel bir tutum olarak hem de alt boyutlar bazında daha geleneksel olmaktadır. Bu durum araştırma kapsamında beklenen bir sonuçtur. unkü geleneksel tutuma sahip bireylerin daha boyun eğici davranmaları, onlardan beklenen rolleri yerine getirmeleri bağlamında daha olasıdır.

Ayrıca araştırma kapsamında, “flört durumu” değişkeni açısından, flörtü olan bireylerin flörtü olmayan bireylere göre; hem toplumsal cinsiyet rollerine yonelik tutum açısından daha eşitlikçi bir tutuma sahip olmaları hem de boyun eğici davranışlar açısından daha az boyun eğici çıkmış olmaları araştırmanın genel sonucunu destekler niteliktedir.

4.4. Araştırma ve Uygulamaya Yonelik Öneriler

Araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rollerine yonelik tutumlar arasındaki ilişkinin cinsiyet, fakülte, sınıf düzeyi, flört durumu ve flört süresi özellikleri de dikkate alınarak incelenmesidir. Bu kapsamda literatürde “toplumsal cinsiyet rollerine yonelik tutumlar” ve “boyun eğici davranışlar” değişkenlerinin doğrudan bir arada incelendiği başka çalışmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle bu konunun ilerideki çalışmalarda tekrar ele alınması önemli bir husustur. Özellikle yapılacak çalışmaların farklı yaş gruplarına ve farklı eğitim düzeylerine hitap etmesi literatüre büyük bir katkı sağlayacaktır.

Literatürde boyun eğici davranışların pek çok kez incelendiği dikkati çekiyor olsa da, boyun eğici davranışların farklı fakülteler açısından karşılaştırıldığına bu araştırma haricinde herhangi bir araştırmada rastlanmamıştır. Bu nedenle ileride yapılacak araştırmalarda farklı fakültelerde okuyan öğrencilerin boyun eğici davranışlar açısından karşılaştırılması gerekli ve önemlidir. Bunun yanı sıra sınıf düzeyi açısından boyun eğici davranışların nasıl değiştiğine yonelik literatürde çelişkili sonuçlar mevcuttur ve bu konunun bir netlik kazanabilmesi için de ileride yapılacak farklı araştırmalara ihtiyaç vardır. Flört durumuna göre boyun eğici davranışların ele alındığı bir çalışmaya da literatürde

rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu araştırma sonuçlarının karşılaştırılabileceği yeni araştırma sonuçlarına ihtiyaç vardır.

Araştırma sonuçlarında kadınlar toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar açısından erkeklere kıyasla daha eşitlikçi bulunmuşlardır. Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar açısından geleneksel tutumdan eşitlikçi tutuma geçişin yaşandığı şu dönemde; toplumsal cinsiyet rollerinde daha eşitlikçi bir tutumun benimsenmesini kolaylaştırabilmek adına tüm topluma, bilhassa da erkeklere farklı eğitimler verilebilir. Araştırma kapsamında ulaşılan şaşırtıcı sonuçlardan biri de; Eğitim Fakültesi öğrencilerinin “erkek cinsiyet rolleri” alt boyutunda Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden ve “toplam puan bazında” da Mühendislik Fakültesi öğrencilerinden daha geleneksel tutuma sahip çıkmalarıdır. Geleceğin öğretmenlerinin, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik daha eşitlikçi bir tutuma sahip olabilmeleri için onlara da bu noktada uyumu kolaylaştırıcı farklı eğitimler verilebilir.

5. Sonuç

Araştırmanın temel amacı üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu kapsamda ulaşılan sonuç: Boyun eğici davranışlar arttıkça, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar; hem genel bir tutum olarak hem de alt boyutlar bazında daha geleneksel olmaktadır. Bu sonuç, literatür açısından önemli bir sonuçtur. Çünkü hem “toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutum” hem de “boyun eğici davranışlar” literatürde pek çok kez ele alınmış konular olsalar da bu iki değişken arasındaki ilişkiye dair direkt bir sonuca ilk kez bu araştırma kapsamında ulaşılmıştır. Bu nedenle bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen daha pek çok araştırmaya ihtiyaç vardır.

Kaynakça

Arslan Özkan, İ. ve Özen, A. (2008). Öğrenci hemşirelerde boyun eğici davranışlar ve benlik saygısı arasındaki ilişki. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7 (1), 53-58.

Atli, A., Kaya, A. ve Bölükbaşı Macit, Z. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin boyun eğici davranış düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 61-79.

Aylaz, R., Güneş, G., Uzun, Ö. ve Ünal, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolüne yönelik görüşleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23 (5), 183-189.

Baykal, S. (1991). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1 (2), 66-75.

Berber Çelik, Ç. ve Odacı, H. (2011). Öğretmen adaylarının kendilik algılarını yordayıcı olarak boyun eğici davranışlar. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (2), 1388-1396.

Eraydın, Ş. (2010). *Farklı müfredat programlarında öğrenim gören hemşirelik öğrencilerinin öz-duyarlılık, öz güven ve boyun eğici davranışlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Hünler, O. S. ve Gençöz, T. (2003). Boyun eğici davranışlar ve evlilik doyumu ilişkisi: Algılanan evlilik problemleri çözümünün rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51), 99-108.

Kabasakal, K. (2007). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C.Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Kara, H., Uzgören, N. ve Uzgören, E. (2013). Yöneticilerde boyun eğici davranışların kökenleri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Science*, 6 (3), 263-284.

Kaya, M., Güneş, G., Kaya, B. ve Pehlivan, E. (2004). Tıp fakültesi öğrencilerinde boyun eğici davranışlar ve şiddetle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5 (1), 5-10.

Koç, M., Bayraktar, B. ve Çolak, T. S. (2010). Üniversite öğrencilerinde boyun eğici davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 257-280.

Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne Dergisi*, 1 (2), 21-43.

Öcal Yüceol, S. E. (2016). *Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ile ilişki doyumu ve romantik ilişkilerde akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48, 1-18.

Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Sayar, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları ile umutsuzluk ve boyun eğici davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (4), 2446-2458.

Sis Çelik, A.,Pasinlioğlu, T., Tan, G. ve Koyuncu, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi. *FlorenceNightingaleHemşirelik Dergisi*, 21 (3), 181-186.

Şahan Yılmaz, B. (2015). Eğitim fakültesi öğrencilerinin boyun eğici davranışlarının yordayıcıları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (43), 82-94.

Tekin, M. ve Filiz, K. (2008). Beden eğitimi ve spor yükseköğrencilerinin antrenörlük eğitimi ve spor yöneticiliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin umutsuzluk ve boyun eğici davranış düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VI (1), 27-37.

Torun, S., Arslan, S., Nazik, E., Akbaş, M. ve Öner Yalçın, S. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin benlik saygısı ve boyun eğici

davranışlarının incelenmesi. *CumhuriyetTıp Dergisi*, 34 (4), 399-404.

Tuzcuoğlu, S. ve Korkmaz, B. (2001). Psikolojik danışma ve rehberlik öğrencilerinin boyun eğici davranış ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14 (14), 135-152.

Tümkaya, S., Aybek, B. ve Çelik, M. (2010). Yoksul ailelerden gelen ergenlerde psiko-sosyal bir olgu olarak umutsuzluk ve boyun eğici davranışların incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 970-984.

Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K. ve Taşkın, L. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 14 (2), 26-38.

Vefikuluçay Yılmaz, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 775-792

Yıldırım, İ. (2004). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışların yaygınlığı. *Hacettepe ÜniversitesiEğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 220-228.

Yüksel, Ö. ve Dağ, İ. (2015). Kadınlarda evlilik uyumu ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Stresle baş etme biçimleri ve toplumsal cinsiyet rolü tutumlarının aracı rolleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26 (3), 181-188.

Zeyneloğlu, S. ve Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim FakültesiDergisi*, 40, 409-420.

Çukur ve İstanbullu Gelin Dizilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Açısından İncelenmesi

Şener ŞENTÜRK, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Filiz ZAYIMOĞLU ÖZTÜRK, Ordu Üniversitesi

Giriş

Gelişen teknoloji, birçok alanda olduğu gibi kültürel alanda da etkisini göstermektedir. Kültür, çoğunluğun kabul ettiği, yerleşik söylemlerle, çevresel yaşantılarla aktarılan maddi-manevi değerler, günümüz kuşağına yakın çevredeki rol modellerin yanı sıra televizyon ekranlarında oluşturulan stereotipler aracılığı ile aktarılmaya başlanmıştır. Bu sayede toplumdan beslenen sanal dünya, aynı zamanda toplumu dizayn etmeye başlamıştır. Günümüzde artık birçok kadın ve erkek hatta çocuklar, görünülerinden aile yaşantılarına, ilişkilerinden ahlak anlayışına, meslek seçiminden başarı anlayışına kadar neredeyse her şeyi dizilerden filmlerden öğrenir ve uygular hale gelmiştir. Özellikle çocukların, ileri yaşlarda toplumsal cinsiyete ilişkin yargılarının oluşmasında, yaşanan çevrenin ötesinde kitle iletişim araçlarının etkisi çok büyük bir öneme sahiptir (Gürkan, 2017).

Bu araştırmanın amacı da diziler aracılığı ile verilen toplumsal cinsiyet mesajlarını ele almaktır. Bu doğrultuda araştırmada öncelikle toplumsal cinsiyete ilişkin kuramsal yaklaşımlara, dizilerde toplumsal cinsiyetin sunumuna değinilmiş, ardından “Çukur ve İstanbullu Gelin” dizileri bu doğrultuda ele alınmıştır.

Toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının oluşmasına ilişkin ilk hareketler, 19. Yüzyılın başlarında kadınların oy, eğitim ve çalışma hakları mücadelesi olarak başlamış, sonrasında 1960’lı yıllarda ataerkil toplum baskısına karşı bir mücadele hareketine dönüşmüştür. Ataerkillik ve cinsiyetçilik kavramlarının ortaya koyulmasıyla birlikte toplumların ön kabulleri eleştirilmeye başlanmış, kültür, ekonomik faaliyetler, siyaset, özel-kamusal alanlarda kadının temsili, kitle iletişim araçlarında sunulan cinsiyet

rolleri incelenmeye farklı açılardan (feminist eleştiri) ele alınmaya başlanmıştır (Koç, 2014).

Son otuz yılda kadının merkeze alındığı kuramsal çalışmalar, feminist kuramcılar sayesinde cinsiyeti merkeze alan yaklaşımlara dönüşmüş, sentezler oluşturmuşlardır (Yıldız, 2011). Toplumsal cinsiyete ilişkin bu farklı bakış açıları, cinsiyet rol kuramı (biyolojik, kültürel, sosyal öğrenme yaklaşımları), toplumsal cinsiyet ve psikanaliz yaklaşımına uygun kuramlar (klasik, bireysel, analitik, bütüncül, varoluşçu, yapısalcı kuramlar...) ve feminist yaklaşımlar (Liberal, kültürel, radikal...) olarak sınıflanmaktadır. Bunlardan araştırmaya konu olan feminist yaklaşım ise, temelde kadınlar ile kadınlar ve kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışmalardır. Feminist yaklaşımlardan, liberal feministler, kadına siyasal haklar, sosyal haklar verilmesi onun birey olarak kabul edilmesinin yanında kadına kamusal alanda haklar tanımlayan ama özel alanla ilgili yorum yapmayan bir anlayışa sahiptir. Liberal siyasal düşünceden etkilenen liberal feminizm, eşitsizliğin doğanın bir emri olmayıp, gelenek ve göreneklerin bir sonucu olduğunu ileri sürer (Yıldız, 2011). Kadının biyolojik açıdan erkekten farklı olduğu fikrinden hareket eden kültürel feministler ise kadınlık rollerini kültürle ilişkilendirmişlerdir. Marksist anlayışa göre ise kadın, üreten bir birey iken zamanla bu statüsü ataerki bir yapıyla kaybolmuştur. Onun bilinçli bir şekilde kendini var etmesi için, öncelikle aile kavramını ortadan kaldırması gerekir fikrindedirler (İmançer, 2000). Bu fikre yakın olarak tanımlanabilecek olan radikal feministler ise küçük gruplarda örgütlenerek, bilinç yükseltme grupları oluşturmuş ve 'kişisel olan siyasaldır' düşüncesini yaygınlaştırarak evrensel kız kardeşliğini savunmuş, erkeklerle birlikte yaşamayı reddetmiş, lezbiyenliği kutsayan bir anlayışa sahip olmuştur (İmançer, 2000; Yıldız, 2011).

Osmanlı aile-kültür yapısının izlerini taşıyan kendine özgü gelişim gösteren Türk toplumunda ise, kadın ve erkek kimliğine ilişkin toplumsal cinsiyet farkındalığı batının psikanalitik ve feminist yaklaşımlarla izah ettiği bir bakış açısıyla ele alınmış, konuya ilişkin söylemler ve eylemler, bazen desteklense de çoğunlukla eleştirilere maruz kalmıştır (İmançer, 2000). Bu süreç içerisinde

değişimin ve farkındalığın en önemli araçlarından olan kitle iletişim araçları, toplumun genel kültürünü aktaran, bu sayede de var olduğu gibi büyük bir etki ve pazar payına sahip olan, aynı zamanda istediği kültürel değişimi de empoze eden yanı sıra popüler bir anlayışa sahip olmuştur. Çünkü ekran karşısındaki seyirci, kendinden bir şeyler bulduğu sürece takipte kalmaktadır. İsteğe bağlı olan bu durumun yanı sıra, sosyal bir varlık olan ve aidiyet duygusundan hareketle kendisine sunulan toplumsal değişime ayak uydurmak isteyen insan, zamanla bu baskın kültür karşısında inançlarını, değerlerini, rollerini, kalıplarını da sorgular hale gelmiştir. Bu noktada bireylerin doğuştan getirdiği biyolojik cinsiyet değiştirilemez olarak tanımlanırken, sonradan öğrenilen, toplumsal cinsiyet denilen kadınlık ve erkeklik kimlikleri tartışılır hale gelmiştir. Çünkü biyolojik cinsiyeti ile var olan birey, toplumsal cinsiyeti ile bir kültüre ait olmaktadır. Cinsiyetlere ilişkin toplumsal kalıplar ise, zamana, yaşanılan yere (kırsal-kent) topluma göre değişiklik göstermektedir. Bu değişimde en önemli roller, kadınlığın ve erkekliğin öğrenildiği kültürel yapılar, toplumsal örgütler iken teknolojinin gelişimi, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile her eve giren televizyon sayesinde toplumsal algılar da değişmeye başlamıştır.

Türkiye’de ilk değişim hareketleri ekran aracılığı ile değil, baskın ideoloji ile gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kadına biçilen yeni statü ve kimlik arayışı, rol model olarak batılı kadın tiplemesini uygun görmüştür (Ataman, 2002). Bu sayede kadınlar dinin ve kültürel kısıtlamaların etkisinden kurtulurken, kadına ve erkeğe yeni, çağdaş bir imaj çizilmiştir (Göle, 2010). Bu süreçte kadın ve erkek, cinsiyetçi, psikoloji temelli ya da feminist akımlara göre farklı şekillerde resmedilmiştir. Cumhuriyetin Kemalist kadınları, modern görüntüleriyle kamusal alanlarda boy gösterip kendini “bu vatanın evladı” olarak görürken, İslamcı kadının örtünen, mahrem alan yaratan yapısını eleştirerek, onu devletin değil cemaatin bir üyesi olarak damgalamış, kamusal alanda söz hakkı olmayan vatandaşlar olarak görmüştür. Tanzimat dönemi ile başlayıp, Cumhuriyetle devam eden bu süreçte kadın sadece bir nesne olarak görülmüş, vatandaşlık verilmiş ancak cinsiyetiyle, kimliği ile birey olarak kabul edilmemiştir (Kadıoğlu, 1999).Konu, temelde kadının erkekle toplumsal hayatı paylaşımı

değil, İslamcı kadınla-modern kadının kimlik çatışması haline gelmiştir. Bu süreci aşmak için de baskın ideoloji, eğitim programlarından, kamusal alana, televizyon programlarından medyadaki haberlere kadar her alanda kültürel değişime ilişkin mesajlar vermiştir. Özellikle kitle iletişim araçlarına kültürü etkilemek gibi bir görev yüklenmiştir. Bu görev, mevcut ataerkil yapıyı desteklediği gerekçesi ile feminist yaklaşımı savunanlar tarafından eleştirilmiştir. Kısmen doğru olan bu iddia, kültürün, toplumun yaşayan gelenek, göreneklerinden, örf ve adetlerinden oluşmuş olması nedeniyle doğal karşılanmaktaydı. Çünkü bireyin kendinden olanı daha çabuk kabul edip benimseyeceği, onu takip edeceği bir gerçektir ve bu gerçeği fark eden baskın ideoloji, kitle iletişim araçlarının gücünü fark etmiş ve onları, topluma yön veren yeni bir kültür üreten araçlara dönüştürmüştür.

Bu yeni kimlik ve kültür inşası öncelikle beyaz perde de yerini almış ve zamanla toplumun algıları değişime uğramıştır. Örneğin kadın, 1960'lı yıllarda faziletli ana, iyi-kötü kadın tiplmeleri ile resmedilirken, 1970'li yıllarda cinsel sömürüye alet edilmiş, 1980'lerde seks dozu düşük, cinsel imajı yüksek ikonlara dönüştürülmüştür. 1990'lardan sonra ise ana kahramanlar etrafında dönen olaylar serisi olarak çıkan aile dizileri, topluma yeni rol kalıpları öğretmekle görevlendirilmiştir. Bu dönemde aşk, aile ve sosyal hayat ilişkilerini kadın üzerinden aktaran soap operalarla yerli dizilerle özel kodlar, müzikler eşliğinde aileye yönelik birleştirici mesajlar verilmiştir (Bizimkiler, Süper Baba, Çiçek Taksi, İkinci Bahar ...) Bunun yanı sıra yerli diziler topluma, yeni bir tüketim ideolojisi aşlamış, yeme kültüründen kıyafetlere, yaşam tarzından hayata dair birçok şeyin sunulduğu olaylar serisi popüler isimlerle seyirciye aktarılırken başrol oyuncu ve eylemleri kutsanarak anlam göz ardı edilmiştir. Bu çalışma da irdelenen Çukur dizisinde de benzer durum söz konusu olup, uyuşturucu satmak dışında her türlü suç göz ardı edilmiş, erkek şiddetle ilişkilendirilirken kadın, modern ve geleneksel ayrımı yapılsa da bağımlı kadın tiplmesiyle resmedilmiştir.

Araştırmada feminist yaklaşımlara göre analiz edilen "Çukur" ve "İstanbul Gelin" dizileri kültürel kodlarla eleştirilerek ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi (içerik analizi) kullanılmıştır. Doküman analizi sadece yazılı metinleri değil aynı zamanda film video ve fotoğraf gibi görselleri de içine alan çalışmalardır. Bu tür çalışmaların en önemli özeliği, göze hitap etmesi nedeniyle sözel olmayan davranışları gözlemleyebilme, tekrar tekrar izleyebilme fırsatı sunmasıdır. Ayrıca araştırmacının konuyu uzun süreli analiz edebilme imkânının olması ve araştırmacının ortaya koyduğu tespitlerin geçerli ve güvenilir olduğunun başkaları tarafından da test edilebilmesine imkân sağlar (Marshall ve Rossman, 1995). Araştırmada, problemle ilgili niteliklere sahip kişi, olay, nesne ve durumları ortaya koyması sebebiyle seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçsal ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Büyüköztürk ve diğ., 2010). Bu doğrultuda araştırmada kentsel ve kırsal yaşama ilişkin günümüz Türkiye’indeki toplumsal kalıpları ortaya koyan, 2018 yılı ocak ayı toplam reyting sonuçlarına göre Türkiye’de en çok seyredilen 5 diziden “Çukur” ve “İstanbullu Gelin” dizileri örneklem olarak belirlenmiştir. Dizilerin ilk 20 bölümü içerik analizi ile analiz edilmiştir.

İçerik analizi yapılan sosyal çalışmalarda örneklemin belirlenmesinin ardından yapılması gereken, araştırman hangi temalarla, kategorilerle analiz edileceğine karar verilmesidir. Bu noktada araştırmada İmançer (2000)’in oluşturduğu, film karakterlerine ilişkin kategorik kodlamadan yararlanılmıştır. Türk aile dizilerinde toplumsal cinsiyet sunumunu konu alan çalışmasında İmançer (2000), analizi yaptığı dizileri, dizi karakterlerinin demografik özellikleri, meslekleri, genel rol ve görünüşleri, ev- aile yapıları, boş zaman faaliyetleri ve kişiler arası ilişkiler olarak kategorilendirmiştir. Bu çalışmada da aynı yöntemle karakter ölçümleri yapılmıştır. Araştırmada kodlamanın güvenilirliği için araştırmacılar (1 erkek, 1 kadın) ayrı ayrı kodlamalarda bulunmuş, sonrasında ortak kodlar temel alınmıştır. Kategoriler, bütün tablolar halinde verilmiş, verilerin nitelik ve nicelik olarak analizi yapılmıştır.

Filmlerin Kısa Özeti:

Çukur: İstanbul'un en belalı mahallerinden biridir Çukur. Burada şans, kader değil sadakattir aslanan. Çukur'un kontrolü Koçova ailesinin elindedir. Koçovalıların Çukur'u yönetirken en önemli kuralları da uyuşturucuya asla izin vermemeleri ama diğer gayri meşru işleri yapmalarıdır. Ancak gözünü bu mahalleye dikmiş ve bu yasağı kırmaya hazırlanan yeni bir grubun ortaya çıkması ile mevcut düzen bozulur. Tam Koçovalıları pes ettirdiklerini düşündüklerinde, ailenin küçük oğlu Yamaç (Aras Bulut İynemli) yıllar önce bambaşka bir hayat kurmak için arkasında bıraktığı Çukur'a geri dönecek ve yeni bir dönem başlayacaktır. Yamaç yıllar önce Çukur'u ve ailesini arkasında bırakarak yarınını düşünmediği bir hayata dalmıştır. Gündüzleri kimyagerlik, geceleri müzisyenlik yapan biridir. Karşısına en az kendisi kadar hesapsız, yaralı ve tehlikeli ama bir o kadar da güzel bir genç kadın olan Sena (Dilan Çiçek Deniz) çıkınca sonsuz aşkı bulduğuna inanır. "Ölene kadar mutlu" olmak üzere çok kısa bir sürede bir araya gelen bu genç çiftin hayatına Çukur'un ve Yamaç'ın ailesinin yeniden girmesi ile her şey değişir(Öztürk, Sevimli ve Horzum, 2017).

Fotoğraf 1. Çukur Dizi Afışı

İstanbullu Gelin: İstanbul’da yaşayan Süreyya (Aslı Enver) genç yaşta annesini ve babasını kaybetmiş hayatın ağır yükünü sırtlamış çok güzel ve gururlu bir genç kızdır. Ansızın karşısına çıkan Bursalı zengin ve karizmatik iş adamı Faruk’a (Özcan Deniz) aşık olup Bursa’ya gelin gitmesiyle başlayan, bir zamanlar ekranlarda büyük bir beğeni ile izlenen “Asmalı Konak” dizisine benzeyen, dramatik bir aşk hikayesi. İstanbul’da yetişmiş olan Süreyya özgürlüğüne düşkün, modern bir kadinken, Faruk ise modern görünümüne rağmen ailesine, gelenek ve görenekleri sıkı sıkıya bağlıdır. Süreyya eve adımını atarken ev halkını yavaş yavaş tanıyacaktır. Her şeyin tek hâkimi olmak isteyen kayın validesi Esmâ Hanım (İpek Bilgin), tek işi genç kızın ayağını kaydırarak onun statüsünü elde etmek isteyen eltisi İpek (Dilara Aksüyek), kocasının her biri birbirinden sorunlu olan kardeşleri Fikret (Salih Bademci), Osman (Güven Murat Akpınar) ve Murat (Berkay Hardal) ile boğuşurken Faruk ise hiç hesapta yokken ortaya çıkan sürpriz düşmanı ile baş etmek zorunda kalacaktır. Olaylar geliştikçe neredeyse 400 yıldır tüm haşmetiyle dimdik ayakta duran konak temellerinden sallanacak ve tüm aile bundan nasibini alacaktır (Güvenatam, Tan ve Koloş, 2017).

Fotoğraf 2. İstanbullu Gelin Dizi Afişi

Bulgular

Araştırmada ana kategoriler, dizi karakterlerinin demografik özellikleri, meslekleri, genel rol ve görünüşleri, ev- aile yapıları, boş zaman faaliyetleri ve kişiler arası ilişkiler olarak aşağıda sırasıyla sunulmuştur.

Demografik Özellikler

Çukur ve İstanbullu Gelin dizi karakterlerinin demografik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Demografik özellikler

		Çukur					İstanbullu Gelin				
		Kadın		Erkek		Top	Kadın		Erkek		Top
		f	%	f	%		f	%	f	%	
Uyruğu	Türk	8	100	15	100	23	13	100	12	100	25
	Yabancı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yaş	0-18	2	25	1	7	3	1	8	1	8	2
	19-35	3	28	4	27	7	5	38	3	25	8
	36-50	2	25	8	53	10	3	23	5	42	8
	51+	1	13	2	13	3	4	31	3	25	7
Dini	İslam	8	100	15	100	23	13	100	12	100	25
	Diğer dinler	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sosyo- EkonomikDurum	Yüksek	7	88	8	53	15	10	77	10	83	20
	Orta	1	-	5	33	6	3	23	2	17	5
	Düşük	-	-	2	13	2	-	-	-	-	-
Medeni durum	Kodlanamaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Evli	4	50	4	27	8	7	54	7	58	14
	Bekâr	3	28	10	67	13	3	23	4	33	7
	Ayrılmış	-	-	1		1	1	8	1	8	2
	Kocası/karısı ölmüş	1	13	-	-	1	2	15	-	-	2

Çukur dizisinde sürekli rol alan karakterlerden 15’i erkek, 8’i kadındır. Karakterlerin tamamı Türk vatandaşı olup, filmdeki cenaze merasimleri, mezarlık ziyaretlerine ilişkin görüntülerden ötürü Müslüman oldukları fikri baskındır. Dizide rol alan erkek karakterler çoğunlukla bekâr olarak verilmiş ve kadınlarla

erkeklerin genellikle ekonomik düzeyleri iyi olarak kodlanmıştır. Karakterlerin yaşları bakımından orta yaş aralığında olduğu görülmüştür.

İstanbul Gelin dizisinde ise, sürekli rol alan karakterlerden 13'ü kadın, 12'si erkektir. Karakterlerin tamamı Türk vatandaşı olup, dini inanış noktasında çok vurgu olmasa bile geleneklere bağlılık ve cenaze merasimleri vb. ritüeller Müslüman olduklarını düşündürmektedir. Dizide rol alan hem erkek hem de kadın karakterlerin yüksek gelir düzeyine sahip olduğu kodlanmakta sadece ev hizmetlerinde çalışan kadın ve erkeklerin sosyo ekonomik düzeylerinin orta olduğu düşünülmektedir. Karakterler yaşları bakımından incelendiğinde farklı yaş aralıklarına sahip karakterlerin dizide rol aldığı görülmektedir. Karakterlerin medeni durumları incelendiğinde ise 7 evli çiftin olduğu, 7 kişinin bekar olduğu, 2 kişinin eşinden ayrılmış ve 2 kişinin ise eşlerinin ölmüş olduğu bilinmektedir.

Meslek Özellikleri

Çukur ve İstanbul Gelin Dizi karakterlerinin temsil ettiği mesleklere ilişkin özellikler Tablo 2'de verilmiştir.

Çukur dizisindeki karakterlerin temsil ettiği mesleklere ilişkin tabloda bazı kişilerin birden fazla mesleği olması sebebiyle kodlama sayısı fazla çıkmaktadır. Örneğin Dizideki Yamaç karakteri, kimyager, müzisyen ve aynı zamanda kaçakçılık yapan özelliklere sahiptir. Dizi genelinde erkeklerin suçla ve şiddetle ilişkilendirildiği, kadınların ise ev hanımı olarak kodlandığı görülmektedir. Mesleki memnuniyet bakımından ise öğrenciler dışındaki kadınların tamamının durumlarından memnun olmadıkları, erkeklerin ise çoğunluğunun memnuniyetsizlik göstermedikleri şeklinde kodlama yapılmıştır. Dizide erkelerin dışa dönük yaşamları sebebi ile mesleklerini değiştirebileceği, ancak kadınların içlerinde bulunan durumu kabullenmek zorunda oldukları şeklinde bir izlenim sergilenmiştir. Ayrıca dizide erkeklerin mesleklerine, para kazanmak, kendilerini kanıtlamak, güç, prestij ve başkalarına yardım etmek mesajları yüklenmiştir.

Tablo 2. Meslek özellikler

		Çukur					İstanbul Gelin				
		Kadın		Erkek		Top	Kadın		Erkek		Top
		f	%	f	%		f	%	f	%	
Meslek	Kodlanamaz	-	-	-	-	-	1	8	-	-	1
	İş insanı	-	-	-	-	-	-	-	6	50	6
	Avukat	-	-	1	7	1	-	-	1	8	1
	Çöpçü	-	-	1	7	1	-	-	-	-	-
	Esnaf	-	-	1	7	1	-	-	-	-	-
	Ev Hanımı	6	75	-	-	6	6	46	-	-	6
	Gazeteci	1	13	-	-	1	-	-	-	-	-
	Kaçakçı	-	-	9	60	9	-	-	1	8	1
	Kimyager	-	-	1	7	1	-	-	-	-	-
	Müzişyen	-	-	1	7	1	2	15	-	-	2
	Öğrenci	2	25	1	7	3	1	8	2	17	3
	Mühendis	-	-	-	-	-	-	-	1	8	1
	Şoför	-	-	-	-	-	-	-	1	8	1
	Ev Hizmetleri	-	-	-	-	-	3	23	1	8	4
Doktor	-	-	-	-	-	1	8	-	-	-	
Memnuniyet	Kodlanamaz	-	-	-	-	-	9	69	9	75	18
	Memnun	2	25	12	80	14	2	15	2	17	4
	Memnun değil	6	75	3	20	9	1	8	2	17	3

İstanbul Gelin dizisinde de Çukur dizisine benzer şekilde bazı karakterlerin birden fazla mesleğe sahip olması nedeniyle frekanslar farklılaşmaktadır. Örneğin Adem karakteri hem iş adamı hem de kaçakçı olarak nitelenebileceği gibi Bade karakteri hem öğrenci hem de ev hizmetlerinde çalışan bir rol üstlenmiştir. Dizide yer alan kadın karakterlerin genel anlamda herhangi bir meslek grubuna dahil olmadıkları çoğunluğunun ev hanımı olarak adlandırılabilceği ancak ev işlerinde de aktif olarak görev almadıkları dikkat çekmektedir. Kadın karakterler içerisinde sadece Süreyya ve Dilara karakterlerinin müzik okulunda hobi olarak çalıştıkları, Begüm karakterinin doktorluk mesleğini icra ettiği, Nurgül, Gülistan ve Bade'nin ise ev hizmetlerinde çalıştıkları bilinmektedir. Kadın karakterlerin mesleki

memnuniyetlerine dair dizide ipucu verilmemekle birlikte nadiren de olsa Süreyya'nın müzik yapmakla ilgili serzenişleri duyulmakta ve bazen de ev hizmetlerinde çalışan Gülistan'ın işinden şikâyetleri gündeme gelmektedir. Erkek karakterler mesleki anlamda incelendiğinde çoğunluğun aile şirketi olan bir turizm firmasında çalıştıkları ve işlerini önemsedikleri görülmektedir. Çukur dizisinde olduğu gibi erkeklerin mesleklerine, para kazanmak, kendilerini kanıtlamak, güç, prestij ve başkalarına yardım etmek mesajları yüklenmiştir. Dizi mesleki anlamda incelendiğinde kadınların meslek edinmeleri önemsizleştirilirken erkeklerin mesleklerini iyi yapmasının ve işlerinde en iyisi olmalarının çok önemli olduğu kodlanmıştır. Dolayısıyla para kazanmak ve ailenin geçimini sağlamak toplumsal cinsiyet anlamında erkeklere yüklenmiş bir sorumluluk olarak kodlanmıştır.

Genel Rol ve Görünüm Özellikleri

Çukur ve İstanbullu Gelin Dizi karakterlerinin rol ve görünümüne ilişkin özellikler Tablo 3'te verilmiştir. Çukur dizisinde toplumsal kadın ve erkek tiplmesi kentsel bir yaşam sürülmesine karşın, daha çok geleneksel bir karakterle sunulmuştur. Modern olarak ifade edilen karakterle ise gençlerdir. Tiplmeler genellikle olumlu, sadık, iyi, cömert olarak yorumlanmış, kadın ve erkekler çoğunlukla iyi olarak kodlanmıştır. Yaşam başarısı açısından erkekler istediklerini elde etmiş başarılı olarak kodlanırken, kadınlar başarısız olarak kodlanmıştır. Erkeklerin sevgilerini göstermede kadınlara göre daha yeteneksiz oldukları bir tablo çizilirken, kadınların sevgilerini göstermede başarılı oldukları ama aynı zamanda anlaşamadıkları şeklinde kodlanmıştır.

Ayrıca dizi de kadınlar saç rengi ve biçimi bakımından koyu renkler ve orta uzunlukta iken erkeklerin de kel ya da kısa saçlı olduğu, yeni nesli temsil eden erkeklerin ise yanların çok kısa, üst tarafların uzun olduğu şeklinde bir imajın çizildiği görülmektedir. Bu imaj dizide zaman zaman geleneksel kesim tarafından "tas kafa" yakıştırması ile yerilmektedir. Kadınların başrol dışında (Sena) tamamına yakını ağırbaşlı, ciddi, özgüveni olmayan ve

güvenilmez olarak kodlanırken, erkekler kendinden emin, ciddi, ağırbaşlı kişiler olarak kodlanmıştır. Kadınlar vücut tipi bakımından orta ya da zayıf olarak kodlanırken, erkekler atletik olarak kodlanmıştır. Karakterlerin giyimlerinde kadınlar farklı yaş aralıklarına sahip olmalarına rağmen uyumlu ve erotik olmayan bir tarza sahipken, sadece başkarakterlerden Sena şık, rahat, erotik olarak kodlanmıştır. Farklı yaş aralıklarında yer alan erkekler ise klasik bir giyim tarzına sahiptirler. Kadınların da erkeklerinde tamamına yakını güzellik idealine uygun olarak verilmiştir.

Tablo 3. Rol ve görünüm özellikleri

		Çukur					İstanbul Gelin				
		Kadın		Erkek		Top	Kadın		Erkek		Top
		f	%	f	%		f	%	f	%	
Toplumsal kadın erkek tipi	Geleneksel	7	88	10	67	17	8	62	5	42	13
	Modern	1	13	4	27	5	3	23	5	42	8
	Karışık	-	-	1	7	1	2	17	2	17	4
Karakter tipi	İyi	5	63	8	53	13	8	62	10	83	18
	Kötü	2	25	2	13	4	5	38	1	8	6
	Karışık	1	13	5	33	6	-	-	1	8	1
Yaşam başarısı	Başarılı	1	13	10	67	11	4	31	2	17	6
	Başarısız	7	88	2	13	9	5	38	2	17	7
	Karışık	-	-	3	20	3	3	23	8	67	11
Sevgi gösterme	Gösteriyor	4	50	10	67	14	10	77	7	58	17
	Göstermiyor	-	-	5	33	5	2	15	3	25	5
	Anlaşmıyor	4	50	-	-	4	1	8	2	17	3
Karakteristik Özellikler	Kendinden emin	1	13	13	87	14	5	38	6	50	11
	Küstah	1	13	3	20	4	5	38	7	58	12
	Güvensiz	1	13	2	13	3	6	46	6	50	12
	Ciddi	4	50	13	87	17	9	69	9	75	18
	Güler yüzlü	1	13	3	20	4	5	38	4	33	9
	Güvenilmez	6	75	4	27	10	5	38	4	33	9

İstanbul Gelin dizisinde ise, toplumsal kadın erkek tipi bağlamında köklü bir aile vurgusuyla geleneksel karakterlerin daha çok vurgulandığı ancak yaşam tarzı anlamında bu karakterlerin modern görünümüyle dikkat çektiği görülmektedir. Özellikle dizinin başrol oyuncularından olan Esmâ Sultan geleneksel karakterin en belirgin örneği olarak sunulmaktadır. Modern olarak sunulan karakterler ise geleneksel karakterler tarafından sürekli sorgulanmakta ve her türlü düşünce ve davranışları geleneksel anlayışla kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Karakterler özellikleri bakımından genellikle ‘iyi’ olarak kodlanmış ve kötü karakterler ise abartılı olarak sunulmuştur. Yaşam başarısı kriteri dikkate alındığında kadınların erkeklere oranla daha güçlü ve hayattan istediklerini alma noktasında daha hırslı oldukları görülmektedir. Erkeklerin ise yaşam başarısı anlamında iş hayatı ve ekonomik gelir sağlama noktasında başarılı kodlandığı söylenebilir. Sevgi gösterme kriteri incelendiğinde karakterlerin genellikle sevgilerini gösterdikleri görülmektedir. Özellikle başrol oyuncusu Faruk, duygularını ifade etmekten, sevgisini göstermekten çekinmeyen bir karaktere sahiptir. Bu yönüyle erkeğe biçilen “erkek adam sever ama sevdiğini belli etmez” söylemini yıkan bir anlayışın sergilendiği görülmektedir.

İstanbul Gelin dizisinde sunulan karakterlerin karakteristik özellikleri (kendinden emin olma, özgüven, küstah, ciddi, güler yüzlü ve güvenilmez) bir karakterin birden fazla özelliği olduğu kabulüyle incelenmiş ve kadın ve erkeklerin aynı oranda özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

Ciddi olma özelliği karakterlerde ön plana çıkarken toplumsal olarak olumsuz kodlanan küstahlık ve özgüven eksikliğinin vurgulanması dikkat çekicidir. Ayrıca fiziksel özellikler bakımından kadınların ve erkeklerin ideal erkek ve ideal kadın tiplerine uygun olarak sunulduğu görülmektedir. İş adamı olma özelliğiyle erkekler takım elbiseyle kadınlar ise ev içinde bile sürekli bakımlı ve şık olarak sunulmaktadır.

Ev - Aile Rol Özellikleri

Çukur ve İstanbullu Gelin Dizi karakterlerinin ev aile değerlerine ilişkin kategorileri yansıtan değerler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Rol ve görünüm özellikleri

		Çukur					İstanbullu Gelin				
		Kadın		Erkek		Top	Kadın		Erkek		Top
		f	%	f	%		f	%	f	%	
Birlikte yaşanılan kişi	Yalnız	1	13	5	33	6	2	15	2	17	4
	Eşyle	-	-	2	13	2	4	31	4	33	8
	Ailesi ve diğerleri	6	75	7	47	13	7	54	6	50	13
	Aile üyesi olmayan	1	13	1	7	2	-	-	-	-	-
Aile	Var	8	100	8	53	16	10	77	10	83	20
	Yok	-	-	4	27	4	1	8	1	8	2
	Var ilişki yok	-	-	3	20	3	2	15	1	8	3
Aileye karşı tutum	Bağlı	4	50	15	100	19	10	77	8	67	18
	Bağımsız	-	-	-	-	-	2	15	2	17	4
	Asi	4	50	-	-	4	1	8	2	17	3

Çukur dizisinde kadınların tamamı aile ile ilişkilendirilirken erkeklerin ailesi olmayan ya da ailesi olduğu halde ilişkisi olmayan şeklinde kodlanmıştır. Çekirdek aile görüntüsünün dışında geleneksel konak tarzı bir yaşantı sürdürdüğü ve erkeklerin bu durumdan memnuniyetsiz olmalarına rağmen aile büyüklerini kırmamak adına ses çıkarmadıkları, ancak kadınların tamamının kendi evlerine çıkmak istedikleri vurgulanmaktadır. Kadınların aileye karşı tutumlarında asi koduyla ilişkilendirilirken, erkeler için aile birbirine bağlı ilişkiler yumağı olarak gösterilmiştir. Aile olmanın önemini sürekli altının çizildiği dizide aile kavramına ilişkin geleneksel kodlar eleştirilmiştir. Ayrıca dizide kadınların tamamının ev hanımı olarak kodlanmış, ev işlerini kadınların yaptığı, erkeklerin ise ev işlerinde hiçbir şey yapmadıkları görülmektedir.

İstanbul Gelin dizisinde ise, aile vurgusu ve geleneksel geniş aile yapısı ön plana çıkmaktadır. Özellikle aile olarak bir olmak kenetlenmek birlikte güçlü ve var olma ifadeleri sıklıkla vurgulanmaktadır. Aile dışında yaşayan kadın ve erkek sayıları yok denecek kadar azdır ve karakterler kadın ya da erkek olma özelliğine bakılmaksızın ailelerine bağlı bir yaşam sürmektedirler. Hatta aile ile bağları zayıflayan asi bireylerin dahi karşılaştıkları sıkıntılı durumlarda sorunu yine aile ile atlattıkları resmedilmektedir. Çukur dizisine benzer şekilde dizide geleneksel konak tarzı bir yaşantı sürüldüğü ve erkeklerin bu durumdan memnuniyetsiz olmalarına rağmen aile büyüklerini kırmamak adına ses çıkarmadıkları, ancak kadınların tamamının kendi evlerine çıkmak istedikleri vurgulanmaktadır. Dizide vurgulanan ise çekirdek aile yerine geleneksel geniş ailedir. Bu noktadan hareketle kadına verilen rol ise geleneksel anlayışa uygun olarak çocuk doğurmak olarak kodlanmıştır. Kadın olmanın tek gayesi çocuk doğurabilmekten geçiyor mesajı kodlanmaktadır. Ayrıca kadınların ev hanımı olarak evde erkeklerle eşit denebilecek düzeyde herhangi bir iş yapmadıkları görülmekte ve bu durum yüksek gelir düzeyine sahip olmakla ilişkilendirilmiştir.

Boş Zaman Faaliyetine İlişkin Özellikleri

Çukur ve İstanbul Gelin Dizi karakterlerinin boş zamanlarında neler yaptıklarına ilişkin faaliyetler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Rol ve görünüm özellikleri

		Çukur					İstanbul Gelin				
		Kadın		Erkek		Top	Kadın		Erkek		Top
		f	%	f	%		f	%	f	%	
Boş zaman faaliyeti	Sohbet etme	8	100	14	93	22	11	85	12	100	23
	Müzikle uğraşma	-	-	1	7	1	2	15	-	-	2
	Hobi	-	-	1	7	1	-	-	-	-	-
	Satranç	-	-	1	7	1	-	-	-	-	-
	Gezme	1	13	1	7	2	-	-	-	-	-
	Alışveriş	1	13	-	-	1	-	-	-	-	-

Çukur dizisinde kadınların genellikle boş zamanlarında sohbet etmekle ilişkilendirildiği, erkeklerin ise sürekli bir yoğunluklarının olduğu ve bu nedenle çok da boş zamanlarının olmadığı izlenimi verilmektedir. Bununla birlikte dizide erkelerin boş zamanları değerlendirme faaliyetleri kadınlara göre çeşitlilik göstermektedir.

İstanbul Gelin dizisinde ise, Çukur dizisine benzer şekilde kadınların boş zamanlarını sohbet ederek geçirdikleri, erkeklerinse işleri gereği genellikle çok meşgul ve yoğun oldukları kodlanmaktadır. Erkeklerinde boş zamanlarında kadınlar gibi yine sohbet ederek zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir.

Kişiler Arası İlişkiler

Çukur ve İstanbul Gelin Dizi karakterlerinde kişiler arası ilişkilere ait veriler çiftler halinde sunulmuştur. Karakterlerin haklı ve haksız olma durumları, sosyal ve sosyal olmama durumları, güçlü ve aciz olma durumları vb. dikkate alınarak analiz edilmiş ve Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6 incelendiğinde her iki dizi bağlamında sadık olmak, duygusal olmak, Özverili olmak kişiler arası ilişkilerde ön plana çıkarılırken, mutlu olan bireylerin sunumunun arka planda bırakıldığı dikkat çekici görülmektedir. Çukur dizisinde kadınlar genellikle sosyal olmayan, aciz, duygusal, beceriksiz, mutsuz olarak kodlanmışken; erkekler güçlü, haklı, sadık, mantıklı ve mutlu olarak kodlanmıştır.

İstanbul Gelin dizisinde ise, kadınların becerikli, haklı, sadık, özverili, sosyal, hatta erkeklerden daha güçlü bir imaj çizdikleri görülmektedir. Bu güçlü karakterlerinin yanında mutsuz, aciz ve duygusal olan karakterler ise ataerkil yapıya bağlı olmakla ilişkilendirilmiştir. Benzer şekilde aynı güç, özveri, sosyal olma ve haklı olma özellikleri erkeklere de eşit oranda tanımlanmış durumdadır. Dizinin en güçlü karakteri ailenin annesi olan Esmâ Sultan gibi görünse de büyük erkek çocuk olan Faruk'un annesi üzerindeki etkisi ve Esmâ Sultan'ın büyük oğluna sürekli temkinli yaklaşması, geleneksel ailedeki erkek egemenliğini göstermesi bakımından önemlidir. Yine aynı şekilde Esmâ Sultan, konağın

hanımı ve aile reisi gibi görünse de dizinin ilerleyen bölümlerinde oğulların daha bağımsız ve asi davrandıkları görülmektedir.

Tablo 6. Kişilerarası İlişkiler

Kategoriler	Çukur					İstanbul Gelin				
	Kadın		Erkek		Top	Kadın		Erkek		Top
	f	%	f	%		f	%	f	%	
Haklı	4	50	10	67	14	7	54	8	67	15
Haksız	4	50	5	33	9	6	46	4	33	10
Sosyal	1	13	10	67	11	8	62	7	58	15
Sosyal değil	7	88	5	33	12	5	38	5	42	10
Güçlü	2	25	13	87	15	7	54	5	42	12
Aciz	6	75	2	13	8	6	46	7	58	13
Sadık	3	38	10	67	13	12	92	6	50	18
Sadakatsiz	5	63	3	20	8	1	8	6	50	7
Duygusal	8	100	11	73	19	11	85	10	83	21
Mantıklı	-	-	13	87	13	2	15	2	17	4
Becerikli	3	38	13	87	16	5	38	5	42	10
Beceriksiz	5	63	2	13	7	8	62	7	58	15
Mutlu	1	13	11	73	12	2	15	7	58	9
Mutsuz	7	88	4	27	11	11	85	5	42	16
Nazik	3	38	10	67	13	4	31	8	67	12
Kaba	5	63	5	33	10	9	69	4	33	13
Bencil	3	38	6	40	9	5	38	4	33	9
Özverili	5	63	9	60	14	8	62	8	67	16

Sonuç

Günümüz bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, iletişim dünyasını değiştirdiği gibi kadının ve erkeğin rol kalıplarını da etkilemiş, geleneksel ataerkil aile tipini sorgular hale getirmiştir. Tarım toplumunda sosyal hayatın içinde yer bulan kadın, sanayi toplumuna geçişle özel hayatla sınırlandırılmış, kamusal alan çoğunlukla erkeklere tahsis edilmiştir (İmançer, 2000). Bilgi toplumu olarak adlandırılan günümüzde ise gelişen teknoloji sayesinde kadın ve erkeğe yönelik yeni bir kültür anlayışı sunulmuştur. Özellikle son yıllarda izlenme oranları artan diziler,

toplumda farklı algıların oluşmasında da büyük bir etkiye sahip olmuştur.

Marketing Türkiye (2017) için Xsights Araştırma ve Danışmanlık'ın gerçekleştirdiği “2017'nin En Beğenilen Dizileri” araştırmasında 450 kişiyle yapılan görüşmede de, Türk halkının televizyon ve dizi izleme alışkanlıklarının her geçen gün daha da arttığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre 2016'da haftada ortalama 6 saat olan dizi izleme süresinin 2017'de 7 saat 40 dakikaya yükseldiği, katılımcıların çoğunun (% 82) dizileri yayın saatinde izledikleri, dizileri kaçıranların (% 66) ya da reklamsız dizi izlemek (% 46) isteyenlerin ise dizileri internetten izledikleri tespit edilmiştir. Bu durumun en önemli yanı ise, kar amaçlı yapılan bu dizilerde kadın ve erkeğe biçilen rollerin sunuş biçiminin toplumun kültürel kodlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesidir. Bu önemli hususu göz ardı ederek, ticari bir kaygı ile yürütülen dizilerin geleneksel yapıyı eleştirse de dizilerde tekrara düştüğü görülmektedir. Bunun temel sebebinin ise, seyircinin diziyi takip etmesi için, söz konusu senaryonun beslendiği kültürle ilişkili olması zorunluluğu olduğu söylenebilir. Bu sebeple televizyon dizilerinde kadınlara ve erkeklere ilişkin rollerin yeterince ve doğru temsil edilmediği, diziler üzerinden verilen mesajların da zihnimizdeki kadın-erkek profilini etkilediği ifade edilebilir (Atkin, 1991, Brown, 1987, Inness, 1999; Kuhn, 2007).

İnsanlara bir şeyleri direkt olarak söylemek yerine, hikâye içinde mesajlar göndermeyi ve belki de daha derin bir etki yaratmayı amaçlayan televizyon, Kozloff (1992: 67)'un da dediği gibi, “en büyük hikâye anlatıcısıdır.” Bu hikâye anlatma sürecinde izleyiciye sunulan sadece gerçek olmayacaktır. Gerçeklik, defalarca yeniden anlatılma sürecinde büyük olasılıkla çarpıtılacak ve toplumun beklentisi, yapımcıların ve yatırımcıların talebi gibi değişkenlerden etkilenerek değişik formlarda sunulacaktır. Dizilerde başrol ile temsil edilen kahramanların dizi bittiğinde bütüncül anlamda bir değişim yaşamadıkları ve hatta geleneksel pozisyonlarını koruyarak toplumsal rollerine bağlı yeni konular geliştiremedikleri görülür (Özsoy, 2016).

Çukur ve İstanbullu Gelin dizilerine bakıldığında da fiziksel mekân olarak büyük şehirlerin seçildiği ancak toplumun ataerkil yapısının, ana karakterler etrafında dönen ailevi ilişkilerle resmedildiği görülmektedir. Çukur dizisinde modern izlenimi verilen başrol karakterler ataerkil yapıya ilişkin kodları kabul etmeyen, giyimi, yaşam tarzı, aile anlayışı bakımından diğer oyunculara göre farklı kodlarla ilişkilendirilirken modern kadın yalnızlaşan, erkek ise toplumsal değerlerini koruyan izlenimi ile verilmiştir. Bu durum her iki cinsiyetin geleceğe ilişkin beklentilerini farklılaştırmakta, duygusal zeminlerin yarattığı evlilikler ise kısa süre sonra çatışmaların yaşandığı aile içi iletişimsizliklere neden olmaktadır. Dizide kadınlar, meyve sebze satan bir pazarcı, doktor, hemşire, garson, sanatçı vb. mesleklerle toplumsal alanda resmedilse de filmin ana karakterlerinden tek çalışan kadın olan Hale (Elif Doğan-gazeteci)'nin bir cinayete kurban gitmesi, “kadının yeri evidir”, “elinin hamuru ile erkek işine karışma” mesajlarını doğrulayan, ataerkil yapının filmde desteklendiği mesajını vermektedir.

Çukur dizisinde kadın ve erkekler giysi ve görünüşleri bakımından ataerkil kalıplara uygun seçimlerle sunulurken, yeni nesil, kıyafet ve görünüş olarak kendi tarzlarıyla sunulmuş ve bu tarzların toplum tarafından benimsenmesi yönünde bir beklentinin olduğu, toplumun da her ne kadar yadırgasa da (tas kafa) bu durumu kabul ettiği mesajı verilmiştir. İstanbullu Gelin’de ise kadınların motosiklet sürmesi, hamile olan Senem’in eşi Akif’in hamilelik kursuna beraber gitmesi, kötü erkek karakter olan Adem’in psikolog desteği alması, ağlaması gibi örneklerin, kadın ve erkeğe ilişkin cinsiyet kalıplarını yıktığı söylenebilir. Her iki dizide de aile olmanın önemi sürekli vurgulanırken, aile yalnızca anne-baba ve çocuklardan oluşan yapının dışına çıkarılarak, geniş aile kutsanmış, hatta bütün bir mahalleyi kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra Çukur’da yalnız yaşayan Sena tiplmesi, güçlü, özgür, geleneksel yapıya direnen kadın tiplmesiyle özdeşleştirilirken dizideki diğer kadınlar ikinci sınıf kadın görüntüsüyle resmedilmiştir. İsyan eden, geleneğe direnen özgür kadın kutsanırken dizinin ilerleyen bölümlerinde bu duruma çelişkili olarak modern kadının da yanlış yolda olduğu, erkeğin otoritesini kabul ettiği görülmektedir. Radikal feministlerin karşı

olduğu aile yapısı her iki filmde de eleştirilmeye çalışılsa da kutsanarak devam ettirilmekte olduğu söylenebilir.

Çukur dizisinde erkek ana karakterler, (Yamaç, İdris, Salih...) her türlü kirli işi yapan, çalan, insan öldüren ama garibana yardım eden bir Robin Hood tiplemesi gibi sunulmuş, erkek şiddet ve suçla, kadın onu tamamlayan ama kontrol edilemeyen bir güçle resmedilmiştir. Benzer durum İstanbullu Gelin’de de yer almaktadır. İki erkek kardeş olan Faruk ve Fikret arasındaki güç/iktidar savaşı etrafında dönen olaylar serisinde kadınlar da konumlarını korumak ya da yüceltmek adına bu durumdan istifade etmeye çalışan rollerle ilişkilendirilmiştir.

Kadınlar ataerkil yapının kendine özgü stereotip davranışlarına uygun olarak edilgen, duygusal, özverili, sosyal yaşantıları geniş aile içerisindeki sohbetlerle sınırlı iken; erkek, mantıklı, lider, evi geçindirmekle yükümlü, dışa dönük bir hayat süren, gayri meşru bir hayatının olabileceği izlerini taşıyan özelliklerle kodlanmıştır.

Erkeğin evlilik hayatı sarsılsa da, sosyal ilişkileri devam ederken, kadının bağımlı hayatı sarsılan evlilikle yerle bir olabilmektedir. İdris Koçovalı’nın kendisinden gayri meşru çocuğunu saklayan eşini evden kovması üzerine, Sultan Koçovalı’nın sığınacak yer olarak gelininin yanına gitmesi ya da Ayşe’nin ayrılmak istediği Selim tarafından kovulması üzerine gidecek hiçbir yerinin olmaması filmde bağımlı kadının başına geleceklerle ilgili görsel bir çıkarım sunmaktadır. Burada temelde erkeğe yüklenen sert, acımasız, gözü kara olmak rolleri ile baş edemeyen dolayısıyla da kabul görmeyen Selim de aslında kendisine biçilen kalıba uyamadığından kendi içinde sorun yaşamaktadır.

Dizilerin her ikisinde de sorunların kaynağı olarak yine “femme fatale” denen erkeği baştan çıkaran, bütün kötülüklerin anası olarak görülen kadın tiplmeleri karşımıza çıkmaktadır. Çukur dizisindeki Ayşe, kocasını aşığılayan, beklentilerini karşılayamayan biri olarak, Selim’i taciz etmekte, kışkırtarak gizli kapaklı işler yapmasına neden olmaktadır. İstanbullu Gelin dizisinde de İpek karakteri femme fatale olarak resmedilmiştir. Genel olarak her iki dizide de erkeğin başına sürekli bela açan

pozisyonundaki kadınlar, seyircinin gözünde başına gelecekleri hak eden biri olarak gösterilmektedir.

Sonuç olarak her iki dizide de erkeğe ve kadına ilişkin geleneksel yapının eleştirilse de devam ettiği söylenebilir. Aslında medya, diziler gibi herkese ulaşabilen programlar aracılığıyla toplumsal yapı tarafından tanımlanmış kadın ve erkek rollerini izleyicisine sunduğu içerikle tekrar üretmektedir. Araştırmaya konu olan bu dizilerde de kadınların medyada sınırlı roller üzerinden temsil edildiği görülmektedir. Toplumsal yaşamdaki kadının sadece belirli roller üzerinden temsil edildiği dizilerde, kadınlardan beklenen ve istenmeyen çeşitli davranış kalıplarını da sürekli hatırlatarak yeniden ürettiği düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının sadece feminist yaklaşımlar aracılığıyla yapılan kadın çalışmalarıyla değil erkeklik çalışmalarının da araştırmalarda hak ettiği ilgiyi görmesiyle mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Ataman, Ö. E. (2002). Sinemada toplumsal cinsiyet rolleri:198-1990 Yılları arsında Türk sinemasında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. Anadolu üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir.

Atkin, D. (1991). *Evolution of television series addressing single women*, 1966- 1990. J. Broad. &Elec. Media, 35, 517.

Brown, M. E. (1987). *The politics of soaps: pleasure and feminine empowerment*. Australian Journal of Cultural Studies. 4(2), 1-25.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (6.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çukur Dizi Afışı (2018). Erişim adresi: <http://www.showtv.com.tr/dizi/haber/1645612-sezonun-merakla-beklenen-dizisi-cukurdan-carpici-tanitim-afisi>

Göle, N. (2010). *Modernleşme bağlamında İslami kimlik arayışı. Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik*. Editörler Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.

Gürkan, S. (2017). *Türkçe çocuk dergilerinde toplumsal cinsiyetin oluşturulma stratejileri*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 44, Nisan 2017, s. 510-537

Güvenatam, O., Tan, Z.G., ve Koloş, D. (2017). İstanbullu Gelin. Türkiye:03 Medya. Erişim: <https://www.startv.com.tr/dizi/istanbullu-gelin> adresinden 15.03.2018.

İmançer, D. (2000). Televizyonda Toplumsal Cinsiyet sembollerinin Türk aile dizilerinde sunumu. Ege üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü Yayınlanmamış doktora tezi. İzmir.

Inness, S. A. (1999). *Tough girls: women warriors and wonder women in popular culture*. University of Pennsylvania Press.

İstanbullu Gelin Dizi Afışı (2018). Erişim adresi: <https://www.dizisi.info.tr/istanbullu-gelin/afisi/>

Kadioğlu, A. (1999). Cumhuriyet idaresi demokrasi muhakemesi, metis yayınları İstanbul.

Koç, N. (2014). Feminist kadın temsili açısından kadının adı yok filminin irdelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kozloff, S. (1992). *Narrative theory and television*. Channels of Discourse, Reassembled, 67-100.

Kuhn, A. (2007). Women's genres: melodrama, soap opera and theory. *Feminist Television Criticism: A Reader*, 145-154.

Marketing Türkiye (2017). 2017'nin En Beğenilen Dizileri. Xsights Araştırma ve Danışmanlık Şirketi. Erişim: <http://www.marketingturkiye.com.tr/arastirmalar/2017nin-en-begenilen-dizileri/>

Marshall, C., Rossman, G. B. (1995). *Designing Qualitati ve Research (Second Edition)*. London: SAGE Publications.

Ormanlar, Ç. (1999). *75 yılda değişen yaşam değişen insan cumhuriyet modaları*. Editörler: Oya Bayda ve Derya Özkan. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul.

Özbek M. (2010). *Arabesk Kültür: bir modernleşme ve popüler kimlik örneği. Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik*. Editörler Sibel bozdoğan, Reşat kasaba. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.

Özsoy, A. (2016). *Yerli televizyon dizilerinde farklılaşan toplumsal cinsiyet temsilleri üzerine bir tartışma*. Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri, (Ed.: Şahide Yavuz), İstanbul: Heyamola Yayınları.

Öztürk, S., Sevimli, Ö. ve Horzum, G. (2017). Çukur. Türkiye: Ay Yapım. Erişim: <http://www.showtv.com.tr/dizi/tanitim/cukur/2076> adresinden 15.03.2018.

TUSİAD. (1991). *Türk Toplumunun değerleri. Türkiye sanayici ve işadamları derneği*. Boyut Matbaacılık İstanbul.

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığında Kadın ve Hemşirelik Mesleğinin Durumu

Müge SEVAL, Bülent Ecevit Üniversitesi

Buket GENÇ ROLLAS, Hacettepe Üniversitesi

Giriş

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları ele alındığında *cinsiyet*; bireyleri kadın ve erkek olmak üzere gruplandırmak ve farklılaştırmak için kullanılan bir kavramdır (T.C Başbakanlık, 2006; WHO, 1998). Rice 'nda(1996) belirttiği gibi *toplumsal cinsiyet* isekadın ve erkeğe biyolojik cinsiyeti sebebiyle uygun görülen toplumsal ve kültürel davranış biçimleri, beklentiler, sorumluluk ve rolleri kapsar. Cinsiyet biyolojik olarak belirlenirken, toplumsal cinsiyet ise toplum tarafından oluşturulmuş yargılara dayanmaktadır (Türkmenoğlu, 2016). Biyolojik olarak “kadın ve erkek olmak, doğal vedoğustan olarak tanımlanırken, kadınlık ve erkeklik isetoplumsallasma süreci ile beraber kültürel bir yapılanmayaisaret etmektedir” (Hepsen, 2010: 14).Scott' un (2006) belirttiği üzere toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal koşullarda üretildiğini ifade eden kültürel inşalara işaret etmenin bir yoludur (Kahraman, Tunçdemir ve Özcan, 2015).Avrupa Konseyi toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkeğin toplumsal olarak inşa edilmiş tanımları biçiminde kavramsallaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetin toplumsal yaşamda, kamusal alanda ve özel yaşamda kadınlarla erkeklere atfedilen görevler,fonksiyonlar ve roller doğrutusunda tasarlanmış biçimi, kadınlık ve erkekliğinkültüre özgü olarak tanımlanmış halidir.Bununla birlikte toplumsal cinsiyet, yalnızca kadınlarla erkeklerin toplumsal olarak tanımlanmalarının anlamını taşımamakta, aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerin de toplumsal olarak belirlenmesi anlamına gelmektedir(Council of Europe [CoE], 2004).

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığında Kadın

Eşitlik bireyin bütün yeteneklerini tam ve özgürce geliştirebilecekleri toplumsal bir ortamın yaratılması, bu ortamın önündeki bütün toplumsal ve siyasal engellerin ortadan kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Eşitsizlik ise önlenemez olması nedeniyle gereksiz ve aynı zamanda adil olmayan farklılıktır. Bu nedenle kadın ve erkek arasındaki genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar eşitsizlik çerçevesinde ele alınmamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği farklı boyutlardaki iktidar ilişkilerinin sonucu olarak toplumun kadın ve erkeğe ilişkin algısından kaynağını almaktadır (Şimşek, 2011; CEDAW 2005).

İnanç ve Üstünöz'ün(1998) belirttiği gibi geçmişten günümüze tarih boyunca kadınlar ve erkekler yaşadıkları bu evreni eşit olarak paylaşamamışlar, eşitsizlikten doğan olumsuz durumları en çok kadınlar yaşamıştır. Eski zamanlarda aileyi bir arada tutan güçlü bir role sahipken, orta çağa gelindiğinde güzelliği ve cilvesiyle sanata konu olmuş, bu zamanın sonlarında dinin etkisi altında kalarak olumsuz etkilenmiş ve kadın cinselliği ile erkeği baştan çıkartan günahkar bir varlık olarak görülmeye başlanmıştır (Dinç, 2016). O güne dek kadının sorumluluğaltında bulunan doğuma yardım, çocuk ve yaşlı bakımı, hastalıklardasağaltım, topluma şifa dağıtma gibi sağlık alanındaki rolleri, tıp biliminin ortaya çıkmasıyla birlikte elinden alınmaya başlanmıştır. Özellikle insanlara şifa dağıtan kadınlar büyücü vecadı olarak adlandırılıp katledilmişlerdir (Akın, 2007). Bu durumun anlaşılması ve ilk örgütsel mücadele, 1789 Fransız devrimi sonrası bir grup devrimci, teorisyen ve aktivist kadınlar tarafından verilmeye başlanmış ve 1791 yılında kadın haklarını savunan ilk yazılı belge niteliğindeki "Kadının Yurttaşlık Hakkı Beyanname'si"ni hazırlamışlardır. Fransa'da başlayan ve "I. Kadın Hareketi" olarak bilinen bu mücadele tüm dünyaya yayılmış ve kadınların yasal olarak insan haklarına kavuştukları 1948 Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne kadar sürmüştür (WHO, 2011). Yıllar boyu süren bu mücadele ile 1980'de Kopenhag'da yapılan ikincisinde "Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW)" ya da ülkemizde

“Kadınlara Karşı HerTürlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” olarak bilinenkadının temel insan hakkını öne çıkarılan bu bildirge, dünyaülkelerinin imzasına açılmıştır.1990’lı yıllarda “toplumsal cinsiyet eşitliği” dünya kadın konferanslarının gündemineyerleşmeye başlamıştır. 1995 yılında Pekin’de yapılan “IV.Dünya Kadın Konferansı” nda Pekin Deklarasyonu ve eylemplatformu isimli iki belge kabul edilmiştir. Pekin Deklarasyonu’nda kadın erkek eşitsizliğinin devam ettiği, artanyoksulluğun bu durumu şiddetlendirdiği belirtilmiş; hükümetler kadının güçlenmesi ve ilerlemesi, kadın erkekeşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin anapolitika ve programlara yerleştirmesi konusunda yükümlükılınmıştır(Yılmaz ve ark, 2009; Akın, 2007).

Cinsiyet rolleri kadın ve erkek arasındaki algılanan farklılıklara göre biçimlenmektedir ve toplumu oluşturan bireylerin davranışlarını içinde yaşadığı toplumun kültürel kalıplarından biri olan toplumsal cinsiyet rollerini de etkilemektedir (Türkmenoğlu, 2016).Dökmen(2010) ‘un belirttiği gibi toplumsal cinsiyet kavramının içinde barındırdığı kavramlardan bir tanesi de toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri; geleneksel olarak kadınlarla ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade etmekte ve toplumda kültürel olarak kadına ve erkeğe uygun görülen kişilik özellikleri ve davranışları içermektedir (Aydın vd.,2016).Cinsiyete dayalı ayrımcılık aile içinde başlamaktadır. Anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları, çocuklarına aldıklarıoyuncaklar onlara cinsiyet temelli rollerini öğretmektedir. Genellikle, erkek çocuklarınaalınan oyuncaklar onları dışarıda oyun oynamaya ve kız çocuklarına alınan bebekler dekız çocuklarını ev içerisinde oynamaya, bebeklere bakmaya ve ilgi göstermeyeyönelmektedir. Bu şekilde rollerini öğrenen kadınların ileride iş hayatına girmektenkaçındıkları ve evde çalışmayı tercih ettikleri düşünülmektedir (Türkmenoğlu, 2016).Kültürel değerler ile de kız ve erkek çocuklar farklı yönlendirilereksonuçta toplumsal cinsiyet eşitsizliğine onayveren kadınlar ve erkekler yetiştirilmektedir. Toplumunkadına biçtiği rol ve beklentiler, eğitim, evlilik ve çalışmagibi hayatını etkileyecek konularda karar verme ve kararlarınıuygulamalarını büyük ölçüde engellemektedir (Arslan, 2003; Demirbilek, 2007). Bunun yanında doğum öncesi

kız bebeklerin eşyaları için pembe erkek bebeklerin eşyaları için mavi rengin tercih edilmesiyle başlayan süreç kadınların ve erkeklerin yapabileceği işler, evlilikte eşler arasındaki rol dağılımı gibi farklı konularda da ayrımların toplumsal cinsiyetçi yaklaşımın bir sonucu olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bu bağlamda erkek cinsiyeti ile kadın cinsiyeti arasında toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılık oluşmaktadır (Aydın vd. 2016). Geleneksel olarak kadınlara erkeklere yardımcı olmaları, öfkelerini göstermemeleri, hayır dememeleri, diğer insanların mutluluğu ve refahı için çalışmaları, atılgan olmayan davranışlara sahip olmaları öğretilmektedir. Bunun sonucu olarak dakendine güvensiz, pasif, kararsız, başkaları tarafından verilen kararlara uyan, çatışmadan kaçınan geleneksel kadın imajı üretilmektedir. Buna karşın erkekler aile mülkünün sahibi ve evin reisi, tüm yaşam alanlarını denetleyen ve yönlendiren atılgan bireyler olarak yetiştirilmektedir (Kahraman, 2010).

Cinsiyet rollerinin belirlenmesinde şüphesiz toplumsal yapıyı oluşturan çeşitli öğeler belirleyicidir. Bu öğeler arasında değerlerimiz de bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde çeşitli araştırmalar anne-baba, öğretmenler, kitle iletişim araçları vb. unsurların çocuğun sosyalleşmesinde etkili olduğu gibi, aynı zamanda da kişinin toplumsal cinsiyet rol kalıpları belirlenmesinde de etkisini ortaya koymaktadır (Seçgin, 2011). Saraç (2013)'ün belirttiği gibi toplumun birbirinden farklı olarak kadın ve erkekte göstermelerini beklediği özellikler toplumsal cinsiyet kalıpyargıları olarak tanımlanmaktadır. Daha çocukken öğrenilmeye başlanan bu kalıpyargılar, kadın ve erkeğe karşı geliştirilen önyargıların bir kısmını oluşturur. Yani cinsiyet kalıpyargıları, toplumda kadın erkek eşitsizliğine neden olan en kuvvetli önyargılardan birisidir (Pehlivan, 2017). Aydın ve arkadaşlarının (2016) bir üniversitede lisans öğrenimine devam eden hemşirelik öğrencilerinin çalışma yaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamına ilişkin toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlı yaptığı araştırmaya göre, öğrencilerin cinsiyetlerine göre toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarına bakıldığında, genel olarak eşitlikçi cinsiyet rolü, evlilikte cinsiyet rolü, geleneksel cinsiyet rolü, erkek cinsiyet rolü alt boyutlarında ve toplam ölçek puanında kadın ve erkekler

arasında anlamlı bir fark olduğu; ancak kadın cinsiyet rolünde kadın ve erkekler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Çalışmada kızların eşitlikçi cinsiyet rolü puanları erkeklerden daha yüksek olarak belirtilmiştir (Aydın, 2016). Vefikuluçayve arkadaşlarının Kafkas Üniversitesi'nde lisans öğrenimi gören son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyetrollerine ilişkinbakışaçılarını belirledikleri çalışmaya göre, çalışma yaşamına ilişkin durumlarda erkek öğrencilerin geleneksel bakış açısına sahip oldukları belirlenmiştir (Vefikuluçay, 2007). Kahraman (2010) 'ın kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yaptığı bir araştırmaya göre kadınların erkeklere muhtaç olmamak için çalışması gerektiğini düşünen kadınların oranı aile bütçesine katılmak ve maddi özgürlük için çalışması gerektiğini düşünen kadınlardan fazla olarak belirlenmiş, elde edilen bulgulara göre kadınların eğitim olanakları, evlilikte eş seçimlerinde karar verme ve çalışma hayatına girebilmekonularında toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir (Kahraman, 2010). Türkmenoğlu (2016)'nun hemşirelik öğrenimi gören birinci ve son sınıf üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve tutumları etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yaptığı araştırma bulgularına göre, birinci sınıf öğrencilerinin son sınıf öğrencilerine göre daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Erkek öğrencilerin kadın öğrencilerden daha eşitlikçi tutuma sahip oldukları ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Öğrencilerin aile tipi, anne öğrenim ve çalışma durumları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği puan ortancaları arasındaki farkın önemli olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Sonuç olarak öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutuma sahip oldukları saptanmıştır (Türkmenoğlu, 2016).

Toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler neredeyse tüm toplumlarda mevcuttur ve bu eşitsizliklerin nedeni toplumsal ilişkilerin yapısı, ataerkil sistem ve ideoloji olarak sıralanabilir.

Dünya Ekonomik Forumu 2017 yılı Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu'na göre (Global GenderGap Report) Türkiye toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından 144 ülke arasında 135. sırada yer almaktadır. Cinsiyet eşitliğinde en iyi ülke ise İzlanda olmuştur. Bu raporda ülkeler arasında karşılaştırılan boyutlar ise; ekonomik katılım, sağlık ve yaşam, eğitim düzeyi ve politik güçlendirme başlıkları olmuştur (WEF, 2017). Dünya'daki uygulamalar ve istatistikler ele alındığında, toplumsal cinsiyet açısından sonuçların genel olarak kadınların daha fazla aleyhine olduğu kolayca görülmektedir. Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu 2016 (UNDP Human Development Report 2016) verilerine göre, insani gelişme endeksi, toplumsal cinsiyete dayalı gelişme endeksi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi başlıkları ele alındığında İsviçre ilk sırada yer alarak cinsiyet eşitsizliğinin en az olduğu ülke olmuştur. İkinci sırada Danimarka, üçüncü sırada ise Hollanda çok yüksek insani gelişme başlığı altında yer almakta, ülkemiz ise bu rapora göre yüksek insani gelişme başlığı altında 69. sırada yer almaktadır (UNDP, 2016).

Tablo 1. Türkiye için son dört yılda Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu Sıralamaları

YILLAR	TÜRKİYE	ÜLKE SAYISI
2012 yılı	90. sırada	187 ülke
2013 yılı	69. sırada	187 ülke
2014 yılı	72. sırada	188 ülke
2015 yılı	71. sırada	188 ülke

TUIK (2014) verilerine göre ülkemizdeki kadın nüfusu %49,8 (38 711 602 kişi) olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre erkeklerde okuma yazma bilmeyen oranı 449 328 iken, kadınlarda 2 205 315'tir. 2004 yılında erkeklerin işgücüne katılma oranı %70,3 iken 2014 yılında %71,3'e yükselmiş olup kadınların işgücüne katılma oranı %23,3'den %30,3'e yükselmiştir. 2014 yılında çalışan kadınların yaklaşık üçte biri aile işçisidir. Ücretli veya yevmiyeli çalışan kadın sayısı %60,2 iken kendi hesabına çalışan kadın oranı %9,1'dir. Kadınlarda işsizlik oranı erkeklerden daha fazladır. 2004 yılında kadınlarda işsizlik oranı %11 iken, 2014 yılında %11, 9

olmuştur. Erkeklerde ise 2004 yılında işsizlik oranı %10,8 iken 2014 yılında %9'a düşmüştür(TUİK, 2014).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması (2006) verilerine göre kadınlar ve erkekler arasındaki roller belirgin olarak göstergelerle ifade edilmiştir. Kadınların yaptığı aktiviteler sıralandığında yemek yapma %87,1, ütü yapma %84,3, çamaşır (makine bile olsa) %88,7, bulaşık (makina bile olsa) %87,2, basit dikiş %88,9, akşamları çay servisi %80,1, sofranın kurulup kaldırılması %74,1 olarak erkeklerden yüksek oranda fazla belirtilirken, erkeklerin aylık fatura ödenmesi %69,1, küçük bakım onarım tamir işleri %68,4 olarak belirtilmiştir. Kadının çalışması ile ilgili kanaatlere bakıldığında ise genel olarak %83,6'sı kadınların çalışmasına evet demiş olup, %16,4'ü ise hayır olarak değerlendirmişlerdir. Görüldüğü üzere hala kadınların çalışmasını istemeyen bir kesim mevcuttur(TUİK, 2014). Kadınların çalışmasının uygun görülmeşişinin nedenlerine bakıldığında ise; %14,3'ü çalışma ortamları kadın için güvenli değil, %61,9'u kadının asli görevi çocuk bakımı ve ev işidir, %12,6'sı gelenek göreneklerimizimize aykırı, %7,3'ü çalışan kadınların çocukları mağdur olur, %2,2'si bir işte çalışmak kadını yıpratır yanıtlarını vermişlerdir (Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması, 2006). Kadınların eğitim durumuna göre fiziksel veya cinsel şiddet yaygınlığı oranlarına bakıldığında, yaşamın herhangi bir döneminde maruz kalınan fiziksel veya cinsel şiddetten herhangi birinin yaşanmasına ilişkin oranlar kadının eğitim düzeyinin artması ile azalmaktadır. Eğitimi olmayan veya ilköğretimi bitirmemiş kadınların %55,7'si yaşamlarının herhangi bir dönemlerinde fiziksel veya cinsel şiddetten birini yaşamışlardır. Yakın dönem dikkate alındığında hiç eğitimi olmayan kadınların %17,4'ü ve lise ve üzeri eğitim olan kadınların %10'u fiziksel veya cinsel şiddetten herhangi birini yaşamışlardır(Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2008). Yapılan bu araştırmalar gösteriyor ki, kadınlar ve erkekler arasında gözle görülebilir farklar mevcuttur. Toplumun oluşturduğu kadına yönelik birtakım yargılar toplumsal cinsiyet ayrımında kadının olumsuz olarak etkilenmesine sebebiyet vermektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu başlıcaolgulardan biri kadına yönelik şiddettir. Kadına yönelik şiddet,aile içinde fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel şiddet biçiminde görülebileceği gibi silahlı çatışma durumlarında sistematik tecavüz, cinsel kölelik, gebeliğe zorlama, gözaltında tacizve tecavüz, kadınların siyasal yaşama katılmalarının önlenmesi,mobbing, töre-namus cinayetleri, kızlık zarı muayenesi, zorlaevlendirme, kadın intiharları, işyeri/sokakta cinsel taciz, ergengebelikler, kız gebeliklerin sonlandırılması, kız çocukların ihmalibiçiminde de görülebilir (Coşkun ve Özdilek, 2012). Şiddet, bireyi fiziksel, duygusal ve sosyal yönden etkileyerek yetersiz beslenmeye, depresyona, travma sonrası stres bozukluğuna, sosyal izolasyona, madde bağımlılığına, beden travmalarına,geçici ve kalıcı engellilik ve hastalıklara, kronik ağrıya,güvenli olmayan cinselliğe, pelvik enflamatuvar hastalıklara, intiharlara, ölüme neden olmaktadır. Ayrıca gebelikte uygulananşiddet, erken doğum, düşük, plasentanın erken ayrılması,erken membrane rüptürü gibi riskleri de beraberinde getirmektedir.Bebekte ise çeşitli yumuşak doku hasarları ve kemik kırıklarınaneden olmaktadır (Şimşek, 2011). Dünya çapında erkeklerden fiziksel şiddet gören kadınların tahmini oranının %25–50 olduğu rapor edilmiştir. Türkiye Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2009) sonuçlarına göre, ülkemizde kadınların %39’u fiziksel, %15’i cinsel ve %44’ü duygusal şiddete maruz kalmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’ndan aktaran; Başar, 2017).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerinden birisi de sağlık alanındaki eşitsizliklerdir. Dünya Sağlık Örgütü, 1994 Kahire Dünya Nüfus Konferansı ve1995 Pekin Dünya Kadın Konferansında tanımladığı biçimde“Kadın Sağlığı”, kadının yalnızca hastalık ya da sakatlığınınolmayışı değil beden, ruhen ve sosyo-ekonomik açıdan tamber iyilik durumunda olmasıdır. Kadının fiziksel, duygusal vesosyal iyiliğini içerir. Biyoloji kadar hayatlarının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik boyutu tarafından da belirlenir (WHO, 2011;Binyıl kalkınma hedefleri raporu Türkiye, 2010 ‘dan aktaran Coşkun ve Özdilek, 2012).Kadınların sağlık haklarının insan hakları içinde değerlendirilmesiyle birlikte, kadının insan haklarının, sağlık

bilgisine erişim, yeterli beslenme ve sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkını da kapsadığı kabul edilmiştir. İnsan hakları açısından bakıldığında sağlık konusunda kadınların dezavantajlı olduğu durumlar bir hak ihlali olarak düşünülmektedir. Bunun en uç örneği ise anne ölümleridir (Akın, Esin ve Çelik, 2004). Kadın sağlığı, kadının toplumdaki statüsü ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebebiyle, kadın sağlığına yönelik iyileştirme girişimlerinde, sağlığı olumsuz yönde etkileyen toplumsal cinsiyet davranışlarını da göz ardı etmemek gerekir. Kadının statüsünün kadın sağlığı üzerindeki etkisini; yüksek anne ölüm oranlarının düşük statülü kadınların olduğu toplumlarda daha çok görülmesinden anlayabiliriz. Anne ölümleri ve nedenleri ile ilgili bilgiler genellikle hastane kayıtlarından elde edilmesi nedeniyle sosyo - kültürel nedenler, yani statü, göz ardı edilmektedir (Akın ve Mihçioğur, 2003 ‘den aktaran İlçioğlu, Keser ve Çınar, 2017).

Kadın ve sağlık alanındaki toplumsal cinsiyet konularını iki ana kategoride toplamak mümkündür. Bu kategorilerden *birincisi*, kadınların sağlık sorunları ve hastalık riskleri; *ikincisi* ise, kadınların sağlık hizmetlerine erişimi ve mevcut hizmetlerinkadınlar tarafından gerçek anlamda kullanılmasıyla ilgili sorunlardır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı Kadın Ve Sağlık, 2008). Kadınların sağlık sorunları ve hastalık riskleri kadın ve sağlık alanında ele alınması gereken konuların başında gelmektedir. Kadınların beklenen yaşam süresi erkeklere kıyasla daha fazladır; ancak hemen hemen tüm toplumlarda kadınların erkeklere göre daha fazla hastalık ve stres yaşadıkları bildirilmektedir. Kadınların daha uzun yaşamaları, onların ileri yaşlardaki daha yüksek hastalık oranlarının bir nedenidir (TNSA, 2003’den aktaran T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı Kadın Ve Sağlık, 2008). *İkincisi*, kadınlar ve erkeklerin üreme ile ilgili hastalık yükleri incelendiğinde, kadınların üreme sağlığı sorunlarını erkeklerden çok daha fazla yaşadıkları ve bu durum özellikle üreme çağında (15-49 yaş arası) daha da arttığı görülmektedir (Türkiye Ulusal Anne Ölümleri Çalışması 2005’den aktaran T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı Kadın Ve Sağlık, 2008). Ayrıca menopoz ile bağlantılı hastalıklar ortaya çıkmaktadır. Sağlıksız

koşullarda çalışma ve şiddete maruz kalma gibi toplumda kadınların daha yüksek oranda maruz kaldıkları durumların yanı sıra sağlıklı yaşam biçimi de belirli sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar(CYBH) üzerinde de olumsuz etkisi bulunmaktadır.Türkiye’de CYBH ve HIV’in öncelikli bulaşma biçimi korunmasız heteroseksüel ilişkidir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından düşünüldüğünde özellikle kayıt dışı çalışan seks işçileri hem zorunlu sağlık izleminden yoksun olduğu hem de kondom kullanımına ilişkin ısrarcı olamayacağından en riskli grubu oluşturmaktadır. Aynı zamanda seks işçileri ile birlikte olan evli erkeğin eşi de bu bulaş açısından risk altındadır. Risk altında olan bir diğer grup da zorla cinsel ilişkiye girilen kadınlardır ki bunun da nedeni zorla girilen cinsel ilişkinin mikrolezyon riskini ve dolayısıyla HIV bulaşma riskini artırmasıdır (Şimşek, 2011). Dünya Sağlık Örgütü 2012 Aralık verilerine göre 35,3 milyon kişi HIV ile enfekte olup, yaklaşık yarısını (17,7 milyon) kadınlar ve genç kızlar oluşturmaktadır (WHO, 2012). Salgının bu anlamda ‘feminizasyonu’ Sahra Güneyi Afrika’da çok belirgindir. Bu bölgede HIV pozitif kişilerin %60’ı kadın ya da kızdır; bölgede 15–24 yaş grubundaki nüfusun %75’ini HIV’li kadınlar ve kızlar oluşturmaktadır. Ülkemizde ise toplam 6802 vakanın 1/3’ünü kadınlar (1869 kişi) oluşturmaktadır (Demirgöz, 2014).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığında kadınların ve erkeklerin meslekleşme durumlarını da etkilenmiştir. Kadın için “anne” ve “eş” şeklinde çizilen toplumsal cinsiyet rolü ve kadın ve erkeğe ait işlerin ne olduğuna dair toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, kadın ve erkek işgücünün farklı mesleklere yönelmesine ülkeden ülkeye ve işten işe değişebilen “mesleki cinsiyet ayrımcılığına” yol açmaktadır (Özvarış, 2015). Ücretli çalışma ise kadınların güçlendirilmesinde en önemli faktörlerden biridir. Ev dışında ücretli çalışma kadınların toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla karşılaştıkları temel alan olmakla birlikte, kadınlar için toplumsal cinsiyet eşitliğine giden yolda çok önemli basamaktır (Dinç, 2013). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadınların çalışma yaşamına en önemli yansımaları işe alınma, ücret, terfi gibi

uygulamalarda görülmektedir. Kadınların iş bulması için erkeklere göre daha nitelikli olması gerekmektedir. Kamu dışı sektörde çalışan erkek, aynı nitelikte ve aynı tür işi yapan kadından daha fazla ücret almakta, yine bu iş yerlerinde kadınlar terfi olanaklarından daha az yararlanmaktadır. İş gücüne katılım ve gelir getiren bir işte çalışmada kadınların karşılaştıkları diğer bir sorun alanı ise kazançlarını kullanmada çoğunlukla kendilerinin söz sahibi olamamasıdır. Kazancın kullanımına karar vermede genellikle eşler ve kentlerde yaşayan kadınlar daha fazla etkili olurken, eğitimin ise belirleyici olmadığı saptanmıştır (TC. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Dünya’da mevcut 3.1 milyar yoksul insanın %70’i kadındır. Uluslararası Çalışma Örgütü verileri, kadınların tüm dünyada istihdamın %40’ını oluşturmalarına rağmen, çalışan yoksulların %60’ının kadın olduğunu ortaya koymuştur (Doğan, 2014). Bu verilere göre tüm dünyada ve ülkemizde kadınların işgücüne katılımındaki artışa rağmen, yoksul kadınların sayısının artması “yoksulluğun kadınlaşmasına” neden olmuştur. Kadın istihdam oranının düşük olması, ücretsiz aile işçiliğinin kadınlar arasında yüksek olması, kadınların büyük bir çoğunluğunun gelir açısından ailelerine ve eşlerine bağımlı olması, özelleştirme, iş güvencesinin azalması yoksulluğun kadınlaşmasının önemli sebeplerindendir. Ülkemizde ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi hariç tüm bölgelerde kadın yoksulluğu erkek yoksulluğundan yüksektir. Kadın yoksulluğu, en yüksek değeri Kuzeydoğu Anadolu, en düşük değeri ise Doğu Marmara Bölgesi’nde almaktadır (Demiröz Bal, 2014).

Kadınlara toplumsallaşmasürecinde dayatılan cinsiyetçi rol yaklaşımı, kadının *çalışma yaşamına* girmesini ve ileriye yönelik beklenti geliştirmesini deolumsuz yönde etkilemektedir. Bunun sonucundakadınlar, geleneksel rollerini aksatmayacak işlere yönelmekte ya da her iki rolünü yerine getirirken daha fazlagüç sarf etmek zorunda kalmaktadır (Chen, Subramanian, Acevedo-Garcia ve Kawachi, 2005;Demirbilek, 2007).Cinsiyet rolleri,toplumların mesleklere özgü belirledikleri rol kalıplarının içerisinde yer almakta olup, toplumsal kültürün etkisi ile bu roller bir kadın ve erkeğin nasıl düşünüp davranacağına ve nasıl hareket edeceğine ilişkin toplumun beklentilerini göstermektedir (Vefikuluçay, 2007;Karaöz, 2002).Yapılan araştırmalara göre

toplumsal cinsiyetrolleri açısından kadın ve erkek arasında özellikle çalışmayaşamı, toplumsal yaşam, evlilik ve aile yaşamında öne çıkanbelirgin farklılıklar mevcuttur (Kahraman, 2010). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadınların çalışma yaşamına en önemli yansımaları işe alınma, ücret, terfi gibi uygulamalarda görülmektedir. Kadınların iş bulması için erkeklere göre daha nitelikli olması gerekmektedir. Kamu dışı sektörde çalışan erkek, aynı nitelikte ve aynı tür işi yapan kadından daha fazla ücret almakta, yine bu iş yerlerinde kadınlar terfi olanaklarından daha az yararlanmaktadırlar. İş gücüne katılım ve gelir getiren bir işte çalışmada kadınların karşılaştıkları diğer bir sorun alanı ise kazançlarını kullanmada çoğunlukla kendilerinin söz sahibi olamamasıdır. Kazancın kullanımına karar vermede genellikle eşler ve kentlerde yaşayan kadınlar daha fazla etkili olurken, eğitimin ise belirleyici olmadığı saptanmıştır (TC. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008).

Kadın ve Hemşirelik Mesleği

Hemşirelik, sağlığın sektör olmasıyla ortaya çıkan yaklaşık yüz yıllık geçmişi olan “bakım verme sanatı” özelliği ile kadın mesleği olarak belirlenmiştir. Tanımıyla gelenekselleşmiş kadın işi olarak algılanan, bakım verme, ilk elden meslek ile toplumsal cinsiyet kavramları arasında ilişkiyi göstermektedir (Belek, 2003).Cinsiyet ayrımcılığının yaşandığı mesleklerden biri olan hemşirelikte de kadınların geleneksel rolü olarak algılanan bakım verme ile özdeşleşme sonucu kadın mesleği olarak algılanma durumu söz konusudur (Sankır, 2010).

Geleneksel hemşirelik rolü; bakım, besleme, konforu sağlama ve yardım etmeyi içermektedir (Berman, 2008). Gelenekselleştirilmiş kadın işi olarak algılanan bakım verme, meslek ile toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Aştı 2009’dan aktaran; Turan, 2011). Bu bağlamda bakım ve hemşirelik, yüzyıllar boyunca kadın ile birlikte tanımlanmış ve kadınlara özgü bir meslek olarak kalmıştır. Hemşirelik, tüm dünyada kadınların baskın olduğu mesleklerden biri olmuş ve insanoğlunun var oluşu ile başlayan hemşirelik, kadının şefkatli, şifa verici rolü ve doğasında bulunan fedakarlık ile özdeşleşmiştir

(Kaya, Turan ve Öztürk 2011). Hemşireliğin kadın yoğun bir meslek olması, sağlık hizmetlerindeki bakım ve tedavi görevlerinin on dokuzuncu yüzyıl başında cinsiyetçi bir şekilde ayrışması ile yakından ilgilidir. Bu süreçte erkekler daha fazla eğitim gerektiren, daha teknik bir iş olan ve daha yüksek statü ve ücret sunan doktorluğa yönelmiş, ev içi rollerinin devamı niteliğinde görülen bakım işlerini içeren hemşirelik ise kadınlara bırakılmıştır (Evans, 2004; Cottingham,2015’den aktaran; Gönç, 2016). Oysa ki hemşirelik; bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını koruma ve geliştirmeye yardım eden ve hastalık halinde iyileştirme, rehabilite etme ve yaşam kalitesini her durumda yükseltmeyi hedefleyen bir meslek olup, cinsiyet ayrımcılığı olmaksızın her iki cins tarafından da uygulanabilecek bir meslektir (Terzioğlu ve Taşkın 2008).

Hemşirelik mesleğinin tarihsel gelişim sürecine bakıldığında; hemşire sözcüğü Türkiye’de 1910’lu yıllarda kullanılmaya başlamıştır. 1900 yıllarında Gülhane Seririyat Mektebi ve Hamidiye Etfal Hastanesi’ne Almanya’dan Şvesterler gelmiş olup kız kardeş ve rahibe anlamına gelen bu sözcüğün karşılığı Türkçe’de hemşire olmuştur. Bu hemşireler kısa zamanda bilgi ve çalışkanlıkları ile beğenilmiş ve kabul edilmiştir. “Tıp camiasının önceleri şvester olarak hitap ettikleri bu hanımlara zamanla bunun Türkçe karşılığı olan hemşire denilmeye başlamıştır. Bu tarihten önce genellikle bu görevi yapanlara “kadın hastabakıcı”, “hastabakıcı”, “inas hademe” veya sadece “hademe” sözcükleri kullanılıyordu. (Altıntaş,1998:373)Hasta, yaralı ve düşkünlere yardım ile başlayan hemşirelikte inanılan aksine tarih boyunca hemşireler hep erkek olmuştur. Bizans ve Roma dönemlerinde ondan önce Orta Çağ’da, özellikle şövalyelerin ve askerlerin sağlıklarından erkek hemşireler sorumlu olmuşlardır.Örgütlü hasta bakım hizmetlerini “dekon” adı verilen erkekler ve “dekones” adı verilen kadınlarla beraber gerçekleştirmişlerdir. Amerikan İç Savaşı’nda (1861) kadın hemşireler erkek hemşirelerin yanında görev almış ve yaralıları ile ilgilenmişlerdir. Savaşın bitiminden sonra ise kadınlar sağlık ve tıp alanında daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır. 1941’de Amerika ordusunda kadınlardan oluşan Hemşire Birliklerinin kurulması ile birlikte hemşirelik mesleği tamamıyla kadınların hakimiyetine geçmiştir. Avrupa ise bu

dönüşümü Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşamış olan Florence Nightingale (1820-1910) hemşirelerin en önemli figürü haline gelmiş olup ve hemşirelik, kadın mesleği olarak algılanmaya başlanmıştır. (Kahraman, Tunçdemir ve Özcan, 2016). Hemşirelik mesleği toplumsal algı içerisinde kadınların hakim olduğu bir alan haline gelmiştir. Bu algıya ek olarak tüm dünyada kadın hareketlerinin artması ile de kadınların iş hayatında daha fazla temsil edilmesi şeklinde sonuçlanmıştır. Fakat bu iş alanlarından kadınların en yoğun olarak bulunduğu meslek ise hemşirelik olmuştur (LiminanaGras, 2013).

Türkiye’de hemşirelikte mesleki eğitim kurumlarının tarihçesi incelendiğinde hasta bakıcılık ve hemşirelik ayrımının mutlaklığı göze çarpmaktadır. Hemşire yetiştirmeye yönelik ilk eğitim kurumu olarak kabul edilen okul 1911 yılında açılan ‘Gönüllü Hastabakıcılık Kursu’dur. Bu kursun İstanbul’da üst sosyal sınıflara hitaben açılmış olması hemşireliği bir orta sınıf mesleği olarak kurmaya çalışan (Ehrenreich ve English, 1992’den aktaran Ulusoy, 1998) Florence Nightingale’in bakış açısını yansıtmaktadır. Daha sonraki yıllarda açılan hemşire okulları, genel olarak yetersiz taleple karşılaşmıştır. İstanbul’da Amerikan Hastanesi’nin hemşire ihtiyacını karşılamak için 1920 yılında bir okul açılmış, ancak Müslüman kadınların ev dışında çalışmaması nedeniyle ilk yıllarda bu okula sadece azınlıkların kızları gönderilmiştir (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 1973’ten aktaran Ulusoy, 1998). Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra 1925 yılında iki yıllık parasız yatılı bir okul olarak açılan Kızılay Hastabakıcı Okulu’na da fazla başvuru olmadığı sebebiyle okul yöneticileri yetimhanelerden uygun nitelikte kız çocukları seçerek okula almışlardır (Türkiye Kızılay Derneği Genel Merkezi, 1975’ten aktaran Ulusoy, 1998). Bu okulda eğitim gören hemşireler sadece hasta bakımından değil, temizlik işlerinden de sorumlu tutulmuş olup (Ulusoy, 1998:3), bu durum toplumda mesleğin düşük statüde algılanmasında etkili olmuştur (Gönç, 2016).

Hemşirelik Mesleğinde Erkeklerin Yer Alması

Türkiye’de 1954 yılında çıkarılan hemşirelik kanununda yasal olarak erkeklerin hemşire olarak çalışması yer almazken, 50 yıldan fazla bir süre yürürlükte kalan bu yasa, günümüzün gereksinimlerini karşılayamadığından ve bir kadın mesleği olduğuna ilişkin maddeyi barındırdığından 2007’de yeni hemşirelik kanunu ile bu durum değiştirilmiştir. Böylece 2007’de yapılan yasal düzenlemeler ile hemşirelikte cinsiyet ayrımı ortadan kalkmıştır ve günümüzde erkekler yasal olarak hemşire olabilmektedirler (Kaya vd., 2011).

Hemşirelik mesleğine ilişkin toplum tarafından oluşturulan ‘*kadın mesleği*’ imajını etkileyen birçok faktör mevcut olup bu faktörler arasında televizyon programlarında ya da dizilerde hemşirelerin kadınlardan seçilmesi yoluyla topluma cinsiyetçi önyargıların yayılması durumu da söz konusudur. Günümüzde var olan bu sosyal yapı ise hemşirelik mesleğine erkeklerin girmesine engel olabilmekte ve erkek hemşireler açısından aşılması gereken sorunları beraberinde getirebilmektedir (Loughrey, 2007; Jackson, 2009).

Dünyada ve ülkemizde 20 ve 21. yüzyılda sosyal, ekonomik, teknolojik, bilimsel ve politik güçler sağlık bakım alanında büyük gelişmelere ve değişimlere neden olmuştur. Sağlık bakım hizmetlerindeki gelişmelerden, hemşirelik uygulamaları da doğal olarak etkilenmiştir. Geleneksel hemşirelik rolü; belirli hemşirelik işlevlerini başararak bakım verme, konforu sağlama ve yardım etmeyi içerir (Turan, 2013). Fakat çağdaş hemşirelik, profesyonel bir disiplin olarak uygulama becerisi ile bilimsel bilgi birikimini birleştirir. Mesleğin bilimsel ve çağdaş düzeyde gerçekleştirilmesi için meslekte cinsiyet ile ilgili kalıp yargıların azalmasıyla olumlu yönde katkı sağlanabilir (Çınar ve Olgun, 2013).

Türkiye’de erkeklerin hemşirelik mesleğine katılmasına yönelik literatür incelendiğinde; Ünver (2016)’nin hemşirelik bölümünde eğitim görmekte olan erkek öğrencilerin, sosyal yaşamlarında yaşadıkları sorunlara yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada, hemşireliğin toplumda kadın mesleği görülmesi, kıskançlık, aynı bölümdeki kız öğrencilerle iletişimin yetersiz olması, soğuk esprilere mazur kalınması, hasta ve hasta

yakınları tarafından beceriksizlik önyargısı ve cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle dışlanması gibi sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Erkek öğrencilerin en çok sorun yaşadıkları alanın klinikler olduğu, öğretim elemanları/gözetmenleri tarafından öğrencilerin klinikte desteklenmesi, hasta ve yakınlarına geleceğin hemşirelik mesleğini icra edecek bireylerin arasında bu öğrencilerin de yer alacağı yönünde bilgilendirmelerin yapılmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir (Ünver, 2016). Başçı ve Yılmazel (2016)'in hasta bakım ve tedavisinde hizmet vermeye başlayan erkek hemşirelere yönelik genç nüfusun bakış açısının belirlenmesi amaçla yaptıkları araştırmada, kadınların %61,6'sı ve erkeklerin %38,4'ü erkeklerin hemşirelik mesleğinde olmasının mesleği geliştireceğini belirtmişlerdir (Başçı ve Yılmazel, 2016). Gönç (2016)'ün Eskişehir'de 2015 yılında yapılmış olan bir nicel araştırmanın verileri üzerinden erkek ve kadın hemşirelik öğrencilerinin meslek seçim nedenlerini, meslek hakkındaki düşüncelerini, meslekle cinsiyet arasında bir ilişki kurup kurmadıklarını ve toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını benimseyip benimsemediklerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymayı ve bu değişkenlerin cinsiyetle ilişkili olup olmadıklarını incelemeyi amaçladığı araştırmada, erkek öğrenciler meslek içinde çalışılacak alanların cinsiyete göre ayrışmasını, erkeklerin yöneticilik yapmalarını, hemşireden farklı bir unvan kullanmalarını ve geleneksel ataerkil cinsiyetrollerini kadınlara oranla daha yüksek düzeyde desteklemektedir. Hem hemşirelik hem de başkameslekler için mesleklerle cinsiyet arasında ilişki kurma düzeyi erkek öğrencilerde kadın öğrencilere oranla daha yüksek olarak bulunmuştur (Gönç, 2016). Ünsal, Akalın ve Yılmaz (2010)'ın farklı meslek gruplarında çalışan bireylerin erkek hemşirelere ilişkin görüşlerini belirlemek amacı ile yaptıkları araştırmaya göre, araştırmaya katılanların %42.1'i akademisyen, % 31.0'ı polis, % 26.9'u ise öğretmen olup katılımcıların % 69.3'ü erkek hemşirelerin olduğunu bilmekte, bilenlerin % 66.9'u bu durumu medya aracılığı ile öğrendiğini belirtmiş, katılımcıların % 58.5'i erkek hemşirelere nasıl hitap edileceğini bilmediklerini, % 45.8'i erkek hemşirelerin normal kıyafet üzerine beyaz önlük, % 37.5'i ise hemşire üniforması giydiklerini ifade ettiği, katılımcıların % 53.6'sının "halkın erkek hemşirelere tepkisi

olumlu olur”, % 85.8’inin “erkekler de bayanlar kadar iyi hemşirelik yapabilir” ve % 78.3’ünün “erkeklerden de hemşire olabilir” şeklinde görüş bildirdikleri belirtmişlerdir (Ünsal, Akalın ve Yılmaz, 2010). Brafty, Brafty, Claw ve Wu, hemşirelik mesleğinde çalışan erkeklere yönelik toplumsal algı ve tutumu, hemşire olan ve hemşire olmayan erkekler ve kadınlarla karşılaştırmak için Kanada’da niteliksel bir araştırma yaptı. Hemşirelik Mesleğinde Erkeklerle Yönelik Tutum Skalası (ATMINS) kullanılarak öğrencilerin hemşirelik mesleği ile ilgili algı ve tutumlarını değerlendirdiler. Kanadalı toplum, hemşirelik mesleğinin kadınlar için daha uygun olduğunu belirtmişler, ayrıca hemşirelik mesleğinde erkeklere karşı eşcinsel olarak adlandırma gibi olumsuz algılamaların ve daha az özen gösteren bir tutum belirlenmiştir. Bu olumsuz algılamayı değiştirmek için büyük çaba göstermeye ihtiyaç olduğunuda çok erkeklerin hemşirelik mesleğinde olması gerektiğini önermiş olup, bu durumun klinik uygulamada pozitif cinsiyet rolünü tasvir etmesinde ve akademik olarak hemşirelik mesleğinde çeşitlilik sağlamaya yardımcı olabileceğini belirtmişlerdir (Brafty vd. 2010). Zenobia, Vera ve Judy (2014) tarafından erkek hemşirelik öğrencileri ile kadın hastalar arasındaki terapötik ilişkiyi saptamak amaçlı yaptıkları araştırmada, terapötik bir ilişkinin gelişimini etkileyen temel faktörlerin cinsiyet, sembolik anlamlar ve kariyer özellikleri olduğu bulunmuştur (Zenobia, Vera and Judy, 2014). Abushaikhavd (2014)’nin hemşirelik bölümünde okuyan erkek öğrencilerin öğrenim süresince karşılaştıkları zorlukları ve olumlu yönlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmada; öğrencilerin karşılaştıkları zorluklar, akademik zorluklar, önyargılı politikalar, sosyal hayatın olmayışı, hemşirelikte olumsuz benlik görüşü olarak saptanmış ve olumlu yönler ise hemşirelik eğitiminin kişisel olarak yararları, her evde bir hemşireye ihtiyaç vardır ve hemşirelik bir bilimdir görüşleri ortaya çıkmıştır (Abushaikha, 2014). Kahraman, Tunçdemir ve Özcan (2015)’in toplumsal cinsiyet bağlamı içerisinde hemşirelik bölümünde okuyan erkek öğrencilerin meslek algısının belirlenmesi amaçlı yaptıkları araştırmada, erkek öğrenciler tarafından genellikle ekonomik kaygılar nedeni ile tercih edilen hemşirelik mesleği ağırlıklı olarak kadınların mesleği olarak görülmektedir. Öğrencilerden sadece

güç gerektiren durumlarda erkek hemşirelerin faydalı olacağına inandıkları saptanmıştır (Kahraman, Tunçdemir ve Özcan, 2015).

Erkek hemşirelerin sayısı son yıllarda artmasına rağmen Kanada, ABD, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde bile bu oran %10 civarındadır (Dyck,2009). Türkiye’de diğer ülkelere benzer şekilde erkek hemşire sayısı düşüktür. TÜİK tarafından 2015 yılında yayınlanan “Rakamlar Ne Diyor” verilerine göre Türkiye’de 2013 yılındaki hemşire sayısının 139.544 olduğu bildirilmiştir (TÜİK, 2015).Türkiye genelinde 2006-07 akademik yılında 27 olan erkek hemşirelik öğrencisisayısı 2015’te 14.929’a ulaşmıştır (Gönç, 2016).

Hemşirelik mesleğinde cinsiyet ile ilgili kalıp yargıların azalmasıyla olumlu yönde katkı sağlanabileceği gibi bunun yanında erkeklerin kadın yoğun mesleklere girdiklerinde meslek içinde geleneksel olarak erkeklikle ilişkilendirilen alanlara yöneldikleri ve fiziksel güç ya da teknik uzmanlık üzerinden erkekliklerini vurgulamaya çalıştıkları hem hemşirelikle (Williams, 1993; Cottingham, 2015’den aktaran Gönç, 2016) hem de diğer kadın yoğun mesleklerle (Roulston ve Mills, 2000’den aktaran; Gönç, 2016) ilgili çalışmalarda ortaya konmuştur. Erkeklerin kadınlardan farklı davranarak işleri yapmanın ‘erkeksi’ yollarını aramaları, kadın yoğun mesleklerin icra edilme biçimini değiştirmektedir. Duygusal ve yakınlık gerektiren, bakım ve bağımlılık içeren bir meslek olarak hemşirelik, geleneksel hegemonik erkeklik söylemi içinde korkulan ve reddedilen özelliklere sahip bir meslek olarak görülmüştür (MacDougall,1997’den aktaran Gönç, 2016). Dolayısıyla mesleğin erilleştirilmesi sürecinde erkek hemşirelerin mesleğin bu üç özelliğine verdikleri tepkiler özellikle önemlidir.

Sonuç

Geçmişten günümüze insanların gelişim süresince toplumların ve kültürlerin etkisiyle oluşan, bireye daha doğmadan önce başlayan ve bireyin gelişim süreci boyunca öğretilen cinsiyet kavramı ve toplumsal rollerkadının sosyal yaşam, eğitim yaşamı, evlilik hayatı, bireysel yaşam, ekonomik durum, çalışma yaşamı, sağlık

alanı gibi birçok alanlarda olumsuz olarak etkilenmesine sebebiyet vermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında her yaş ve cinsiyetteki insanın, özellikle erkeklerin, sağlık çalışanların, yasa koyucuların, liderlerin vb. karar verici pozisyondaki kişilerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve eşitlikçi bir bakış açısı geliştirmeleri önemlidir. Toplumsal cinsiyet ile ilgili düzenlenen panellerle, sempozyumlarla toplum tarafından şekillendirilen geleneksel görüşlerinin farkına varılması sağlanmalı ve eşitlikçi bakış açısı kazandırılmalıdır. Medeni ve gelişmiş bir toplum olmanın en önemli göstergelerinden biri bireylerin kadınlara verdiği değerdir. Ülkemizin gelişmişlik düzeyini arttırmaya yönelik toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmayı amaçlayan girişimler planlanmalıdır.

Özellikle çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik çabalar sürse de işgücü piyasalarının cinsiyet temelinde ayrışması kadınların çalışma koşullarını olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Erkeklerin hemşirelik mesleğine girişi toplumsal cinsiyet eşitliği için bir fırsattır ve ataerkil değerlerin çalışma yaşamında pekiştirilmesine ve yeniden üretilmesine neden olmamalıdır. Aksi takdirde meslek içinde oluşacak ataerkil işbölümü çalışma yaşamındaki cinsiyet eşitsizliklerinin derinleşmesine neden olabilir. Türkiye’de mevcut olan ataerkil yapı aynı meslek içerisindeki erkeklerin kadınlar üzerinde otorite kurmasını kolaylaştırmakta olup, meslek içerisinde cinsiyetçi bir işbölümü kadın hemşirelerin düşük statülü ve ücretli alanlarda çalışmalarına, meslek içinde daha fazla erkek hakimiyetine maruz kalmalarına ve mesleğin belirli alanlarından ayrıştırılarak işgücü piyasasının dışında kalmalarına neden olabilir. Kadınların yoğun olduğu hemşirelik mesleğine erkeklerin girmesi ile mesleğin dönüştürülmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu dönüşümün dikkatli bir biçimde izlenmesi, meslekteki gelişimlerin, değişimlerin yakından takip edilmesi gerekmektedir. Mevcut olan erkek egemen sistemin hemşirelik mesleğine yansımaması için kurum içerisinde kadınları kapsayan politikalar erkekleri de kapsayacak bir biçimde düzenlenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Hemşirelik eğitim programları, toplumsal cinsiyet tarafsızlığı kavramının geliştirilmesine yardım ederek eğitim programlarını düzenleyebilirler. Hemşirelik eğitimi veren okullarında cinsiyet ayrımcılığı eğilimine karşı koymaya yönelik çabalarında daha gayretli olmaları gerekmektedir.

Kaynaklar

Hepsen, Özlem. (2010). Tevrat, İncil Ve Kuran-I Kerimde Kadın Bedeni, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Genel Müdürlüğü. (2006). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü. Ankara: Beyda Ofset Yayıncılık

World Health Organization (WHO). (1998). Gender and Health,. Technical Paper, Geneva, Switzerland. 18.02.2018 tarihinde http://www.who.int/whr/1998/en/whr98_en.pdf adresinden alınmıştır.

Akın, A. Bahar Özvarış, Ş. (2006). "Dünyada ve Türkiyede Kadın Sağlığının Durumu" Halk Sağlığı Temel Bilgiler (Ed. Ç. Güler, L. Akın), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Council of Europe (CoE). (2004). National Machinery, Action Plans and Gender Mainstreaming in the Council of Europe Member States Since the 4th World Conference on Women (Beijing, 1995). Strasbourg: Council of Europe Press.

Dinç A. (2013). Toplumsal Cinsiyet Ve Kadın Sağlığı. V. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi. 2530-40.

Kahraman, Tunçdemir ve Özcan. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında hemşirelik bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin mesleğe yönelik algıları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi / Journal of Sociological Research*. 18(2), 108-44.

Şimşek H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: türkiye örneği. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.

CEDAW (2005). Concluding Comments: Turkey. Advance Unedited Version.

<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports/docs/concludcoments/Turkey.rev.1.pdf> (Erişim Tarihi: 19.02.2018).

Akın A. (2007). Toplumsal cinsiyet (Gender) ayrımcılığı ve sağlık. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(2), 1-9.

World Health Organization.(2011). Human rights and gender equality in health-sector strategies how to assess policy. Geneva: Publications of the World Health Organization, s.9-21.

WEF. (2017). The Global GenderGap Report. <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017> erişim tarihi 21.02.2018.

UNDP.(2016).United Nations Development Programme. http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/human-development-report-20161.html erişim tarihi 21.02.2018.

Aydın M., Bekar EÖ.,Gören YŞ., Sungur MA. Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.2016;16(1);223-42.

Demirbilek, S. Cinsiyet ayrımcılığın sosyolojik açıdan incelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 2007;44 (511); 45-49.

Arslan, A. Eşitsizliğin teorik temelleri: Etik teorisi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2003;6 (2);115-135.

Seçgin, F., ve Tural, A. (2011). “Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları”, *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*,1C0452, 6, (4), 2446-2458.

Kahraman SD. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *DEUHYO* 2010; 3(1):30-35.

Vefikuluçay, D. (2010). "Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları". *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(2), 26-38

Kahraman DS. (2010). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *DEUHYO ED*, 3 (1), 30-35.

Özvarış, Ş. B. (2015). Toplumsal cinsiyet, çalışma yaşamı ve kadın sağlığı. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, 15(56).

Demiröz Bal M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *KASHED*, 1(1), 15-28.

Doğan E. (2014). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi. Planlama Uzmanlığı Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 1-160.

Pehlivan V.P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. *istanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 497-521.

Chen, Y.Y., Subramanian, S. V., Acevedo-Garcia, D., ve Kawachi, I. (2005). Women’s status and depressive symptoms: A multi level analysis. *Social Science & Medicine*, 60 (1), 49-60.

TC. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2008). Kadın Statüsü Ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler, Ankara.

Yılmaz DV, Zeyneloğlu S, Kocaöz S, Kısa S, Taşkın L, Eroğlu K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.

Belek, İ. (2003). Antalya’da Hekimler, Sınıf ve Statü Konumu Açısından Değerlendirme, TTB Yayını. Ankara.

Altıntaş, A. (1988). “Türkiye’de Hemşireliğin Başlangıcı”, Derleyen, Nuran Yıldırım, Sağlık Alanında Türk Kadını, Baskı Forum Renkleri Hizmetleri, İstanbul, s.372-441.

Liminana-Gras, R., Sanchez-Lopez M.P., Saavedra-San Roman, A. I., Corbalan-berna. (2013). Health and gender in female-dominated occupations: the case of male nurses. *The Journal of Men’s Studies*, 21(2), 135-148.

Ulusoy, M. F. (1998). “Türkiye’de hemşirelik eğitiminin tarihsel süreci. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1). 1-8.

Karaöz, S. (2002). Hemşirelik öğrencilerinin eğitimleri sırasında mesleğe ilişkin algılarındaki değişimin incelenmesi: Hemşireliğe giriş dersinin bu değişimdeki rolü. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, (6), 10-20.

Sankır, H. (2010). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin “Kadın Sanatçı Kimliği”nin Oluşum Sürecine Etkileri, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 13, 1-26.

Jackson, D. (2009). “Editorial: Nursing on television: Are we being served?”, *Journal of Clinical Nursing*, 18, 2249-2250.

Loughrey, M. (2007). “Just how male are male nurses...?”, *Journal of Clinical Nursing*, 17, 1327-1334

Ünver, S., Avcıbaşı, M.İ, Özkan, K.Z. ve Motör, D. (2016). Hemşirelik Bölümünde Okuyan Erkek Öğrencilerin Sosyal Çevrelerinde Yaşadıkları Sorunlar, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 1636-48.

Dyck JM, Oliffe J, Phinney A, Garrett B. (2009). Nursing instructors’ and male nursing students’ perceptions of undergraduate, class room nursing education. *Nurse Education Today*, 29, 649-53

TÜİK 2015, Türkiye İstatistik Kurumu Rakamlar Ne Diyor? 2015. Sayfa: 8-9. URL: http://www.tuik.gov.tr/kitap.do?metod=kitapdetay&kt_id=0&kita_p_id=4 (Erişim Tarihi: 25/02/2018)

Turan N, Öztürk A, Kaya H, Atabek A.T. (2011). Toplumsal cinsiyet ve hemşirelik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 167-173.

Coşkun, A. ve Özdilek, R. (2012). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: sağlığa yansması ve kadın sağlığı hemşiresinin rolü. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, 9 (3), 30-39.

Başçı, B.A., Yılmazel, G. (2018). Genç erişkinlerin erkek hemşirelere bakış açısı. *G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN*, 2(2), 68-74.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Politika Dokümanı Kadın Ve Sağlık, 2008.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Ve Sağlığı İle İlgili Gerçekler, 2008, Ankara.

Şimşek H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye örneği. *DEU Tıp Fakültesi Dergisi*, 25, 119–26.

Demirgöz Bal M. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış. *KASHED*, 1,15–28

Başar, F. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Kadın sağlığına etkisi, *ACU Sağlık Bil Derg*, 2017(3),131-137.

Berman A, Snyder SS, Kozier B, Erbs G, (2008). *Fundamentals of Nursing Concepts, Process and Practice*, 8 th ed. New Jersey, 5-13.

Kaya, N., Turan, N., Öztürk, A. (2011). Türkiye’de erkek hemşire imgesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 16-30.

Terzioğlu F, Taşkın L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12 (2), 62-67.

Ünsal, A., Akalın, İ., Yılmaz, V. (2010). Farklı Meslek Çalışanlarının Erkek Hemşirelere İlişkin Görüşleri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 420-31.

Brafty WJ, Brafty E, Clow KA, Wu T. (2010). Attitudes men in nursing education. *Internet J Allied Health Sci Pract*, 8, 1-7.

Zenobia C. Y., Vera W. S. And Judy K. M. (2010). The trapeutic relationship between male nursing students and female patients. *American Journal of Men’s Health*, 8(4), 300–9.

Abushaikha, L., Mahadeen A., AbdelKaderR., and Nabolsi, N. (2016). Academic Challenges and Positive Aspects: Perceptions Of Male Nursing Students. *International Nursing Review*, 61(2), 263-69.

Kahraman, A.B., Tunçdemir, O.N. ve Özcan, A. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında hemşirelik bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin mesleğe yönelik algıları, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 108-44.

Gönç, T. (2016). Kadın yoğun meslekleri erilleştirmeye yönelik stratejiler: Türkiye’de erkek hemşireler örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 96-144.

Kadın Çalışanların Toplumsal Cinsiyet Algısı ve İşin Anlamlılığını Algısı Arasındaki İlişkinin Ortaya Konulması

Serdar Yener, Sinop Üniversitesi

Giriş

Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya Pasifik ülkelerinde çalışan yaklaşık 100.000 kişi ile yapılan bir çalışmada, katılanların %51'i “eğer anlamlı bir şeye katkıda bulunan bir işte veya anlamlı bir işte çalışacaklarsa” daha düşük seviye veya daha düşük maaş karşılığında çalışmayı kabul edebilecekleri belirtilmektedir (Kelly Araştırması, 2009). Yapılan pek çok çalışmada her düzeyde çalışanın, anlamlı bir işi arzuladığı görülmektedir (Schnell vd., 2013). Örgütler ve dolayısıyla ulusal ekonomiler çalışanlarının işe yönelik sadakat, adanmışlık vb. olumlu duygularının yoksunluğunun oluşturduğu verimsizlikten dolayı her yıl yüksek oranlarda maddi zarara uğramaktadır (Gallup, 2012). Örgütlerde çalışanların adanmışlığının çalışanın işini anlamlandırmasından geçtiği çalışmalarda ortaya konulmaktadır (Holbeche ve Springett, 2004). Dolayısıyla işin anlamlılığı makro seviyede ulusal ekonomileri de etkileyebilmektedir.

Fiske (1998) toplumda doğal veya farklı kaynaklarla oluşan sınıflandırmaların bireylerin davranışlarına referans olacak normları oluşturduğunu ifade etmektedir. Toplumda en yaygın kullanılan sınıflandırmaların başında cinsiyet sınıflandırması gelmektedir (Rosch, 1978). Cinsiyet sınıflandırması toplumların özelliklerine göre uzun bir tarihe dayanan ve cinsiyete yönelik inanış, algı ve davranışları belirleyen bir sınıflandırma türüdür. Biyolojik cinsiyet özelliklerine göre farklılaşan düşünce, inanış ve beklentiler normların alt kategorisi sayılan cinsiyet normlarını oluşturur (Eagly vd., 2004). Cinsiyet normlarının alt kategorisi olan ve kadın cinsiyetine ilişkin toplumda yerleşmiş düşünce, inanış ve beklentiler kadınsı cinsiyet normlarının belirleyicisi olmaktadır denilebilir (Boudet vd., 2012). Kadınsı cinsiyet

normlarına ilişkin atfedilen düşünce, inanış, beklenti ve davranışlarla bireylerin zihinlerinde kadınsı cinsiyet şemaları oluşmaktadır (Cialdini ve Trost, 1998). Şemalar aynı zamanda ilgili konuda ilgili kişileri ve kişilerin davranışlarını düzenleyen senaryoları da belirlemektedir. Yukarıda literatür taramasında çocuklu çalışan anne örneğinde ifade edildiği gibi cinsiyet normlarına ilişkin bir şema denildiğinde o toplum içinde bireylerin zihninde cinsiyete ilişkin benzer roller ve davranışlar canlanmaktadır (Mackie vd., 2015). Şemalar yoluyla zihnimizde oluşan bu senaryolardaki rol sahipleri daha önceki deneyimlerimize ve inanışlarımıza göre bildiğimiz rollerini oynamaktadırlar (Gilbert vd., 1998). Rol uyum kuramına (Eagly ve Karau, 2002) göre bireylerin içinde yaşadığı toplumda uyumlu yaşama ihtiyacı ve sosyal onaylanma kaygısından dolayı cinsiyet şemalarına uygun davranış sergilemesi beklenmektedir (Bicchieri, 2015).

İşin anlamlılığının belirleyen faktörlerin işin çalışanın yeteneklerini farklılaştırması, işin bireyin özelliklerine uyuşan tanımı ve işin topluma etkisi veya artı katkısı olduğu ifade edilmektedir (Hackman vd., 1975: 59). Bundan yola çıkarak kadının yaptığı işlere oluşan düşünce, inanış, beklentileri barındıran kadınsı cinsiyet normlarının olumlu olması Rol Uyum Kuramı çerçevesinde kadının işini anlamlandırmasını sağlayabileceği öngörülmektedir.

Literatür Taraması

İşin Anlamlılığı

Vroom (1964)'a göre iş, bir güç uygulanmasıyla enerjinin transfer edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Deneysel psikolojiye göre iş, kas çalışması faaliyeti olarak ifade edilmektedir. Günlük kullanımda da, ortaya çıkarılan bir ürün olarak ya da istenmeden yapılan faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Vroom iş kavramının ortaya çıkardığı farklı anlaşılmalara ortadan kaldırmak için iş yerine "iş rolü" kavramını önermiştir. Çalışanın herhangi bir ürün ya da hizmet üretmek için oynadığı rol ve bu rolün performansını ifade etmektedir. Bunun yanında Brown (1954) işin sosyal bir

faaliyet olduğunu ifade ederek sosyal bir kültürün parçası olarak toplumda kabul edilen temel bazı algılarla herkese göre farklılaşan düşünceleri barındırdığını söylemektedir.

Rosso vd. (2010)'ne göre işin anlamlılığı çalışanların ya da işsizlerin hayatlarını kazanmak için yaptıkları işin hayatlarındaki önemini ifade etmektedir. İşin anlamlılığı sorgulanırken aslında işin genel olarak ne anlam ifade ettiği; yani işin özel olarak özellikleri ya da işin iç yapısı değil, işin genel sembolü sorgulanmaktadır. Burada iş, insanlar için ne ifade eder ve insanlar neden çalışır ya da çalışanlar açısından iş ne anlam ifade eder sorularının cevabıdır (Overell, 2009). Bu bakış açısı genellikle antropolojik ve sosyolojik temeller üzerine şekillendirilmiş olup insanların günlük yaşamlarında işle ilgili norm, değer ve geleneklere göre şekillenir. Dempsey ve Sanders (2010) işin çalışana hitap ettiği anlamın bireysel bir algı olmasına rağmen sosyal norm ve kültürel değerlerden etkilendiğini ifade etmektedir. Çünkü işin anlamının oluşması, çalışan ve işletmenin etkisiyle olmaktadır (Vanden Heuvel vd., 2010). İşin anlamlı olması bireyin bireysel değerlerle işin gereklerinin birbirine uyuşmasıyla doğru orantılı olmaktadır (Overell, 2009).

İşin anlamlılığı yönetim ve psikoloji alanında da giderek artan düzeyde çalışmaya konu olmaktadır (Harrison, 2009). Bunun yanında işin anlamlılığı benzer bir çok kavramla aynı yerde kullanılmasına rağmen alanyazında araştırmacılar ayırım yapılması gerektiğini ifade etmektedirler.

İşin anlamlılığının işletmede oluşturduğu olumlu sonuçlar yapılan araştırmalarda ortaya çıktığı kadarıyla çalışan bağlılığı veya adanmışlık (Höge ve Schnell, 2012; Hirschi, 2012), yüksek örgütsel vatandaşlık seviyesi (Podsakoff vd., 2009), içsel motivasyon (Grant, 2008), iş memnuniyeti, yüksek performans, örgütsel bağlılık, işgücünün sürekliliği, düşük çalışan döngüsü ve işten ayrılma, düşük sinizm, tükenmişlik ve iş kaynaklı stres (Fairlie, 2011) olarak ifade edilmektedir.

Anlamlandırma sürecinin sonunda birey anlamlandığı olguya saygı beslemeye başlar. Bu saygı anlam verdiği olgunun bireyin

yaşamındaki rolüyle doğru orantılıdır. Örneğin birey, yaptığı işin yaşamındaki rolünün büyük ve yadsınamayacak olduğunu düşündüğünde, duyduğu saygı ve verdiği anlam da büyüyecektir. Bundan yola çıkarak işin anlamlılığı birey için ifade ettiği öznel anlam çerçevesinde tanımlanabilir. Fairlie vd. (2011) bireyin yaptığı iş yoluyla çevresinde olumlu değişim sağlaması ve özellikle bireysel gelişimine katkıda bulunması sayesinde işin anlamlılığının gerçekleştiğini ifade etmektedirler. Bireyler bu yönden bakıldığında kendilerinde olumlu anlamda değişimler yapan ve birşeyler katan işlere anlam atfetmektedirler. Örgütsel açıdan işin anlamlandırılması yönetim ve organizasyon, insan kaynakları, örgütsel davranış, liderlik çerçevelerinde incelenmiştir. Bu açılardan işin anlamlandırılması verim, etkinlik, çalışan devri, çalışan gelişimi, liderlik tipleri, örgüt iklimi ve aidiyet çerçevelerinde incelenebilir (Pajo ve Lee, 2011). İşin anlamlandırılması yoluyla bireylerin bireysel motivasyonlarının artacağı, aidiyet ve kimlik kazanacakları, olumlu çıktılarının artacağı vurgulanmaktadır.

Bununla birlikte işin anlamlılığının öncülleri olarak kimlik algısı, eğitim ve iş deneyimi, aile, kültür, toplumsal özellikler ve örgütsel (bağlamsal) faktörler incelenmesine rağmen kültürün çerçevesinde incelenen cinsiyet algıları veya cinsiyet rol stresi gibi faktörlerin incelenmediği görülmektedir (Hutmire, 2016). Bu açıdan bakıldığında öncelikle ulusal seviyede, akabinde uluslararası düzeyde cinsiyet algısı ve cinsiyet rol stresinin işin anlamlılığı üzerindeki etkilerini inceleyecek bu araştırma mevcut bir yazın boşluğunu doldurmayı amaçlamaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Algısı (Kadınsı Cinsiyet Normları)

Toplumsal cinsiyet, ırk ve etnisite gibi sosyal değer ve inanışlar yoluyla açıklanabilir (Boudet vd., 2012). Toplumsal cinsiyet toplum tarafından kadın ve erkek cinsiyetine atfedilen rol ve statü tarafından belirlenmektedir. Biyolojik olarak kadın ve erkek cinsiyetine toplumun bakış açısı sahip olduğu değer algıları ve inanışlar yoluyla şekillenmektedir. Bu değer algıları ve inanışlar ise cinsiyete yönelik oluşturmuş olduğu normlarla toplumun kadın ve erkek bireylerinin algı, tutum ve davranışlarını

tanımlamaktadır. Kadın ve erkek bireyler toplumun değer ve inanışlarına göre oluşan normlarla kendilerine biçilen statü ve beklentiye göre davranırlar. Bireylerin kadınsı cinsiyet normlara göre şekillenen bu beklentiye uygun davranması, sosyal uyumu sağladığı için olumlu görülürken, uyumlu davranmaması sapma olarak ifade edilmektedir (Dudte, 2008). Bronfenbrenner (2005) sosyal normları bireylerin davranışlarının temel belirleyicisi olarak görmektedir.

Cinsiyet normları sosyal normların cinsiyete ilişkin türleridir (Eagly vd., 2004). Cinsiyet normları toplumda kadın ya da erkek cinsiyetine ilişkin yerleşmiş olan inanış ve tecrübelerden oluşmakta olup o toplum için beklenen davranışları belirler (Boudet vd., 2012). Cinsiyet doğal bir sınıflandırma olmasına rağmen kadın ve erkek sınıflandırması sosyal düşünce ve inanışlarla farklı şemalar oluşturarak kadın ve erkeğe ilişkin farklı senaryolarda farklı roller ortaya çıkarmıştır (Cialdini ve Trost, 1998). Burada hatırlanması gereken önemli bir konu, yukarıda ifade edildiği gibi kadınsı cinsiyet rollerinin kadının içinde yaşadığı topluma göre ve içinde bulunacağı farklı senaryolara göre farklılaşabileceğidir. Çünkü roller, içinde yaşanılan toplumun genel inanışına ve tecrübelerine göre şekillenen sosyal normlar tarafından belirlenmektedir. Cinsiyete ilişkin normların yayılması aile, öğretmen, akran ve arkadaşlar, medya gibi sosyal taşıyıcılar (Agents) tarafından olmaktadır (Mahalik vd., 2005). Lytton ve Romney (1991) bireylerin beş yaşına geldiklerinde toplumda kadın ve erkeğe ilişkin rolleri tanımlayabildiklerini ifade etmektedir. Buradan toplumda kadın ve erkeğin davranışlarını yönlendiren cinsiyet normlarının bilindiğinden daha erken yerleştiği ve yerleşmesinden itibaren bireylerin davranışlarında etkiye sahip olduğu çıkarılabilir. Cinsiyet normları bireylerin doğumundan itibaren öncelikle ailelerin davranışlarıyla öğrenilmektedir. Ailelerin çocuklara cinsiyete göre farklılaşan davranışları, bakımı, kıyafet alması ve oyun oynaması, çocuğun etrafındaki kadın ve erkek cinsiyetlerin yaptıkları farklı işleri kadın ve erkek cinsiyetiyle ilişkilendirmesi, medya araçlarıyla tüketicileri etkilemek üzere cinsiyet farklılığı teması üzerindeki reklamlar bireylerin küçük yaşlardan itibaren cinsiyet konusunda şema oluşturmasını sağlar (Blackmore, 2003).

Cinsiyet normları tanımlardan görüleceği üzere kadın ve erkek bireylerin davranışlarını beklentilere uygun şekilde sınırlandırırken, diğer taraftan bireylerin kendilerini kimliklendirmesini sağlamaktadır (Bem, 1981). Cinsiyet normları bireylerin içinde yaşadığı toplumda uyumdan kaynaklanan fiziksel ve psikolojik rahatsızlık yaşamamaları için yaş, statü, iş ve konumuna göre şekillenen davranış formlarını sunar. İçinde yaşanılan toplumda sosyal cinsiyet normuna aykırı davranan bir erkek, kadını ya da bir kadın erkeksi ya da aykırı olarak tanımlanabilmekte ve bundan dolayı diğer rollerine ilişkin sorumluluklarını aksatabilmektedir (Boudet vd., 2012). Cinsiyet normları, içinde yaşanılan toplumun inanış ve deneyimine göre şekillendiği için toplumdan topluma da farklılık gösterebilmektedir. Diğer yandan bireylerin uyumdan kaynaklanan fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklarının tedavisi için de ilgili kişilere referanslar sunabilmektedir. Bireyler, cinsiyete göre farklılaşan rolleri öğrenirken aynı zamanda, farklı senaryolara göre farklılaşan cinsiyet rollerini de öğrenmektedirler (Pool vd., 2007). Örneğin, çocuğun erkek cinsiyet normlarına yönelik algısı, yemek masasında gözlemediği babasına ait rol ile aynı babanın evdeki herhangi bir sorunu çözme sürecindeki rolünü karşılaştırması ile olmakta; yani çocuğun algısı farklılaşan senaryoların yüklediği farklı rollere göre olmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, şemalar yaşamın farklı alanlarında farklı senaryolarla bireylere farklı roller yükleyebilmektedir.

Kadını Cinsiyet Normları ve İşin Anlamlılığı

Wrzesniewski vd. (2013) bireylerin işini anlamlandırma sürecinde kimlik algılarının eğitimlerinin, mesleki deneyimlerinin, aile yapılarının, kültürlerinin, içinde yaşadıkları toplumun normlarının ve çalışmış oldukları örgütün niteliklerinin etkili olduğunu iddia etmektedirler.

Eissler (1989) normların toplumun genel inanış ve beklentilerine göre bireyin davranışlarını şekillendiren güçlü belirleyicilere sahip olduğunu ifade etmektedir. Birey üzerinde baskı oluşturarak genel inanış ve beklentiye uyumlu davranmasını sağlayan normlar ayrıca duygusal kontrol sağlayarak, toplumun beklentileri ortaya koyarak

(Bicchieri, 2006), davranış ve tutumlar konusunda belirleyicilik sağlayarak (Akerlof ve Kranton, 2000) ve bireyin toplumla özdeşleşmesine olanak vererek düzenleyici bir rol üstlenir.

Fiske (1998) toplumda doğal veya farklı kaynaklarla oluşan sınıflandırmaların bireylerin davranışlarına referans olacak normları oluşturduğunu ifade etmektedir. Toplumda en yaygın kullanılan sınıflandırmaların başında cinsiyet sınıflandırması gelmektedir (Rosch, 1978). Cinsiyet normlarının alt kategorisi olan ve kadın cinsiyetine ilişkin toplumda yerleşmiş düşünce, inanış ve beklentiler kadınsı cinsiyet normlarının belirleyicisi olmaktadır denilebilir (Boudet vd., 2012). Kadınsı cinsiyet normlarına ilişkin atfedilen düşünce, inanış, beklenti ve davranışlarla bireylerin zihinlerinde kadınsı cinsiyet şemaları oluşmaktadır (Cialdini ve Trost, 1998). Şemalar aynı zamanda ilgili konuda ilgili kişileri ve kişilerin davranışlarını düzenleyen senaryoları da belirlemektedir. Şemalar yoluyla zihnimize oluşan bu senaryolardaki rol sahipleri daha önceki deneyimlerimize ve inanışlarımıza göre bildiğimiz rollerini oynamaktadırlar (Gilbert vd., 1998). Rol uyum kuramına (Eagly ve Karau, 2002) göre bireylerin içinde yaşadığı toplumda uyumlu yaşama ihtiyacı ve sosyal onaylanma kaygısından dolayı cinsiyet şemalarına uygun davranış sergilemesi beklenmektedir (Bicchieri, 2015).

İşin anlamlılığının belirleyen faktörlerin işin çalışanın yeteneklerini farklılaştırması, işin bireyin özelliklerine uyuşan tanımı ve işin topluma etkisi veya artı katkısı olduğu ifade edilmektedir (Hackman vd., 1975: 59). Bundan yola çıkarak kadının yaptığı işlere oluşan düşünce, inanış, beklentileri barındıran kadınsı cinsiyet normlarının olumlu olması kadının işini anlamlandırmasını sağlayabilir denilebilir. Çünkü kadın, oluşan bu normlar çerçevesinde ve içselleştirdiği yani kabullendiği şekilde işini yorumlayarak iş kimliği algısını oluşturacak ya da yaptığı işin toplumdaki saygınlığına göre işine ilişkin duygu geliştirecektir. İşini tanımlama sürecinde yaptığı işi kadınsı cinsiyet normlarına uygunluğu ölçüsünde algılayan ve yorumlayan kadının işini anlamlandırması da bu ölçüde gelişecektir. Erkekten daha fazla görev ve sorumluluğa sahip kadının çalışırken karşılaştığı işle ilgili ve iş dışındaki faktörlerin işini icra etmesini etkilediği

düşünüldüğünde, kadının zorlu çalışma sürecinde yaşamını kolaylaştıran kadınsı cinsiyet normlarının sadece işinde değil yaşamın diğer alanlarında da anlam oluşturmasını sağlayabileceği düşünülebilir ya da tam tersi olabilir.

Normlarla oluşan şemalara uygun rol ve davranışların sergilenmesi bireylerin normlara uyum derecesini belirlerken memnuniyet, iyi oluş yaşam kalite algılarını da arttırmaktadır (Grant-Vallone ve Donaldson, 2001). Bunu destekler şekilde Hofstede (1984) özellikle kolektivist topluluklarda değişik sınıflandırmalara dayandırılan normların, bireylerin algı ve davranışları üzerine olan etkisinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Hofstede (1984) bu beklentilere uyum derecesinin bireylerin memnuniyet, iyi oluş ve yaşam kalite algılarının belirleyicisi olduğunu savunmaktadır. Bundan yola çıkarak, kadınsı cinsiyet normlarına dayandırılan katı beklentilere karşılık veremeyen kadının, hem özel hem de iş hayatında yaşayacağı olumsuz deneyimler mutsuzluk duymasına yol açarken, anlamlandırma sürecini de engelleyebilecektir. Bu düşünceyi destekleyecek bir başka çalışmada Dempsey ve Sanders (2010), işin anlamlılığının bireysel bir algı olmasına rağmen normlardan etkilendiğini ifade etmektedir. Yayılım kuramına göre kadının herhangi bir alandaki olumsuz deneyimlerinin diğer alanları da etkileyebileceği gözönüne alınırsa işinden anlam çıkarması muhtemel görülmemektedir. Bunun tersi değerlendirildiğinde, ev veya iş hayatında kadının kaynak ve sorumluluklarına uygun oluşan kadınsı cinsiyet normlarına uyumu daha kolay olacağından, olumsuzluk yaşanması da muhtemel görülmeyecektir. Bu durumda hem ev hem de iş hayatında kadınsı cinsiyet normlarının makul beklentilerine uyum gösteren kadının, her iki alandaki rolünden de anlam çıkaracağı düşünülebilir.

Yöntem

Samsun il merkezinde 150 kadın çalışana kolayda örneklem yoluyla ulaşılarak yapılan saha çalışmasında ilgili kavramların ölçekleri kullanılarak veriler toplanmış olup toplanan veriler IBM SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir.

Ölçme Araçları

Anlamlı İş Envanteri

Anlamlı İş Envanteri Akın vd. (2013) tarafında Türkçe'ye uyarlanmıştır. Pozitif anlam (1,4,5,8), işin kattığı anlam (2,7,9) ve yüksek motivasyon (3,6,10) olmak üzere üç alt faktör ve 10 sorudan oluşmaktadır.

Kadınınsı Cinsiyet Normlarına Uyum Envanteri

Mahalik vd. (2005) tarafından geliştirilen ve 84 sorudan oluşan envanter daha sonra tekrardan faktör analizine tabii tutularak 45 soruluk kısa versiyonu geliştirilmiştir (Parent ve Moradi, 2010). Hem bu ölçek hem de Kadın Rol Stresi ölçeği Türkçe'ye uyarlanmadığından bahse konu araçların uyarlanma işlemleri de pilot çalışmalar ile bu araştırma kapsamında gerçekleştirilmiştir.

Örneklem ve Tanımlayıcı İstatistiksel Sonuçlar

Örneklemin yaş ve medeni durumunu gösteren Tablo 1' bakıldığında örneklemin % 47'sinin 26-33 yaş aralığında, % 45'nin 34-41 yaş aralığında olduğu görülmekte olup % 74'nün bekar % 26'nın evli olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Örneklemin Yaş ve Medeni Durumunu Gösterir Tablo

			Medeni Durum		Total	
			evli	bekar		
Yasiniz	18-25	Count	1	10	11	
		% of Total	0,7%	6,7%	7,3%	
	26-33	Count	21	50	71	
		% of Total	14,0%	33,3%	47,3%	
	34-41	Count	18	49	67	
		% of Total	12,0%	32,7%	44,7%	
	42-49	Count	0	1	1	
		% of Total	0,0%	0,7%	0,7%	
Total			Count	40	110	150
			% of Total	26,7%	73,3%	100,0%

Kadın çalışanların konum ve eğitim durumunu gösteren Tablo 3' bakıldığında örneklemini oluşturan kadın çalışanların yüzde 5'nin (7

Katılımcı) yönetici konumunda çalıştığı, % 34'nün (51 Katılımcı) Lise-MYO mezunu olduğu, % 59'nun (89 Katılımcı) Lisans mezunu olduğu, 10 katılımcının lisansüstü eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Çalışanların Konum ve Eğitim Seviyesini Gösterir Tablo

			İşyerindeki Konumunuz		Total
			Yönetici-Yon.yrd.	Düz Calisan	
Eğitim Durumunuz	Lise-MYO	Count	2	49	51
		% of Total	1,3%	32,7%	34,0%
	Lisans	Count	4	85	89
		% of Total	2,7%	56,7%	59,3%
	YüksekLi-Master	Count	7	1	8
		% of Total	4,7%	0,7 %	5,3%
	Doktora	Count	2	0	2
		% of Total	1,3%	0,0%	1,3%
Total		Count	7	143	150
		% of Total	4,7%	95,3%	100,0%

Ölçme Araçlarına Ait Geçerlik ve Güvenirlik Sonuçları

Tablo 3. Ölçme Araçlarına Ait Geçerlik ve Güvenirlik Sonuçları

	Cinsiyet Normu	İşin Anlamlılığı
KMO and Barlett	, 709 (p < .001)	,864 (p < .001)
Faktör sayıları ve Açıklama Oranları	3 Factors 62 % 45 Madde	2 Factors % 60 10 Madde
Chi-Square	1387,529	752,425
Bartlett Küresellik Testi df	630	45
Cronbach Alpha Güvenirlik	$\alpha=0,82$	$\alpha=0,78$

Araştırma Modelinin Test Sonuçları

Araştırma modelinin test edilmesi için ilk olarak uygulanan korelasyon test sonucu aşağıdaki Tablo 4 Araştırma Model Özeti Tablosunda görülmektedir. Modele bakıldığında değişkenler arasında düşük seviyede bir korelasyon ($R= ,29$) görülmesine rağmen ilişki anlamlıdır.

Tablo 4. Araştırma Model Özeti Tablosunda görülmektedir

Model	R	R ²	Uyumlandırılmış R ²	Tahmini Std. Hata
1	,286 ^a	,082	,079	,54987

a. Predictors: (Constant), Norm

Tablo 5. Araştırma Modeline İlişkin Regresyon Test Sonucu

Coefficients ^a						
Model		Standardize Edilmemiş Katsayı		Standardize Katsayıları	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,020	,211		19,086	,000
	Norm	-,379	,073	-,286	-5,208	,000

a. Dependent Variable: İş_Anlam

Örneklem boothstrap yöntemiyle 1000 düzeyine çıkarıldıktan sonra uygulanan doğrusal regresyon testinin sonuçları Tablo 5' de görülmektedir. Sonuçlara bakıldığında toplumsal cinsiyet algısının işin anlamlılığını % 38 anlamlı olarak azalttığı ($B= -,379$, $p<0,01$, $R^2=,08$) ve işin anlamlılığı üzerindeki değişimin % 8'nin toplumsal cinsiyet algısı yoluyla açıklanabildiği görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

İşin anlamlılığının örgütsel açıdan karşılığı, işletmenin kurumsal sosyal sorumluluk, sürdürülebilirlik ve hesap verilebilirlik çerçevesinde çalışanlara sağladığı standartlarla doğru orantılıdır (Tams ve Marshall, 2011). İşin bireyde oluşturduğu kimlik açısından bakıldığında ise, bireyin iş çevresinde edindiği anlam ya

da bireyin iş örgütünün bir üyesi olmasıyla hissettiği anlamın da, işin anlamlılığında etkisinin olabileceği ifade edilmektedir Cohen-Meitar vd. (2009). Kahn (1990) işin anlamlılığını bireyin fiziksel, bilişsel ve duygusal enerjisiyle yapmış olduğu katkının geri dönüşümü olarak tanımlamaktadır. Bireyin işine karşı tepkisi olarak tanımlanabilen işin anlamlılığı, işin tipi ya da karakteristik özellikleriyle ilgili değildir. Harrison (2009) işin anlamlılığının öznel bir yapıda olduğunu ifade ederek dinamik, öznel, tecrübeye dayalı oluşan psikolojik değer ve tecrübeler bütünü olarak tanımlamaktadır. İşe adanmışlık davranışının oluşmasında temel iç faktör olarak gösterilen işin anlamlılığının bireyde oluşması için işe ilişkin değer algısının oluşması gerektiği ifade edilmektedir (Thomas, 2009). Bireylerin yaşamlarında parçası oldukları süreçlerden anlam çıkarma ihtiyacı olduğunu ifade eden Thomas (2009), salt maaşla çalışılan işlerde de bu ihtiyacın duyulduğunu iddia etmektedir. Bireylerin çevrelerindeki süreçlerden anlam çıkarmaya çalışmaları işin anlamlılığının oluşmasında da rol oynamaktadır (Dik ve Duffy, 2009).

Toplumsal cinsiyet algısının işin anlamlılığı üzerinde olumsuz etkisinin dayandırılabilceği faktörlerden bir tanesi Hofstede'in kültür tipolojisinde de ifade ettiği kolektivist toplum yapısıdır. Bireysel batılı toplumlarda bu çalışma yapılmış olsaydı toplumsal cinsiyet algısı işin anlamlılığını olumlu etkileyebilirdi. Bu araştırma toplumumuzun hala kolektivist kültür özelliklerini etkin olarak yaşadığını göstermektedir.

Kaynakça

Akerlof, G.A. ve R.E. Kranton. (2000). Economics and identity. *Quarterly Journal of Economics* 115: 715–753.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing, *Psychological Review*, 88, 354-364.

Bicchieri, C. (2014). Norms, conventions, and the power of expectations. In Cartwright, N. and Montuschi, E. (Eds.), *Philosophy of social science: A new introduction* (pp. 208-229). Oxford: Oxford University Press.

Boudet, A.M., Pettesch, P. ve Turk, C., with Thumala, A. (2012). *On Norms And Agency. Conversations with Women and Men about Gender Equality in 20 Countries*. Washington, DC: World Bank. (<http://bit.ly/ljGGobQ>, 12 Nisan 2017 tarihinde erişildi).

Bronfenbrenner, U. (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cialdini, Robert B. ve Trost, M.R. (1998). *Social Influence: Social Norms, Conformity and Compliance*. In Gilbert, D., Fiske, S.T., and Lindzey, G.(Eds.), *The Handbook of Social Psychology* (4th ed, Vol.2, pp. 151–192). Boston: McGraw-Hill.

Dempsey, S.E. ve Sanders, M. L. (2010). *Meaningful Work? Nonprofit Marketization and Work/Life Imbalance in Popular Autobiographies of Social Entrepreneurship*, *Organization*, 17, 437-459.

Dudte, K. (2008). *Social Influence and Gender Norms*. Ohio State University, Unpublished Doctoral Thesis, 2008.

Eagly, A. H. ve Karau, S. J. (2002). *Role congruity theory of prejudice toward female leaders*, *Psychological Review*, 109, 573–598.

Eagly, A. H., Beall, A. ve Sternberg, R. S. (Eds.). (2004). *The psychology of gender* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Fairlie, P. (2011). *Meaningful work, employee engagement, and other key employee outcomes: Implications for human resource development*, *Advances in Developing Human Resources*, 13, 508–525.

Fiske, S. T. (1998). *Stereotyping, prejudice, and discrimination*. In Gilbert, D. T., Fiske, S. T., and Lindzey, G. (Eds.), *Handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 357-411). New York: McGraw-Hill.

Gallup (2012). *Gallup Engagement Index*. (<http://eu.gallup.com/berlin/118645/gallup-engagement-index.aspx>, 13.04.2017 tarihinde erişildi).

Gilbert, D. T., Fiske, S. T. ve Lindzey, G. (Eds.) (1998) *Handbook of social psychology* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.

Grant, A. M. (2008). Does intrinsic motivation fuel the prosocial fire? Motivational synergy in predicting persistence, performance, and productivity, *Journal of Applied Psychology*, 93(1), 48-58.

Grant-Vallone, E.J. ve Donaldson, S.I. (2001). Consequences of work-family conflict on employee well being over time, *Work and Stress* , 15, 214-226.

Hackman, J. R., Oldham, G., Janson, R. ve Purdy, K. (1975). A new strategy for job enrichment, *California Management Review*, 17 (4), 57-71.

Harrison, M. M. (2009). Finding meaning in the every day: An in-depth investigation of meaningful work experiences. (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database.

Hirschi, A. (2012). Callings and work engagement: Moderated mediation model of work meaningfulness, occupational identity, and occupational self-efficacy, *Journal of Counseling Psychology*, 59(3), 479-485.

Hofstede, G. (1984). *Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values* (abridged ed.). Beverly Hills, CA: Sage Pub.

Holbeche, L. ve Springett, N. (2004). *In search of meaning in the workplace*. Horsham: Roffey Park.

Höge, T. ve Schnell, T. (2012). Kein Arbeitsengagement ohne Sinnerfüllung. Eine Studie zum Zusammenhang von Work Engagement, Sinnerfüllung und Tätigkeitsmerkmalen [No work engagement without meaningfulness. A study on the relationship between work engagement, meaningfulness and job characteristics], *Wirtschaftspsychologie*, 1, 91–99.

Hutmire, J.L. (2016). *Meaningfulness of Work as Perceived by Women from Diverse Social Classes: A Grounded Theory* (Unpublished Doctoral Thesis). Walden University.

Kelly Araştırması (2009). Kelly Global Workforce Index: February 2009. (www.kellyservices.com 16.05.2014 tarihinde erişilmiştir.).

Lytton, H. ve Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis, *Psychological Bulletin*, 109, 267–296.

Mackie, G., Moneti, F., Shakya, H. ve Denny, E. (2015). What is social norms how they are measured, UNICEF / University of California, San Diego, Center on Global Justice. (https://www.unicef.org/protection/files/4_09_30_Whole_What_are_Social_Norms.pdf, 14.06.2017 tarihinde erişildi.)

Mahalik, J. R. vd. (2005). Development of the conformity to Feminine Norms Inventory, *Sex Roles*, 52, 417-435.

Overell, S. (2009). The Meaning of Work, Provocation Paper 3. The Good Work Commission Report, 2009.

Pajo, K. ve Lee, L. (2011). Corporate-sponsored volunteering: A work design perspective, *Journal of Business Ethics*, 99(3), 467-482.

Podsakoff, N. P., Whiting, S. W., Podsakoff, P. M. ve Blume, B. D. (2009). Individual and organizational-level consequences of organizational citizenship behaviors: A meta-analysis, *Journal of Applied Psychology*, 94(1), 122-141.

Pool, G.J, Schwegler, A.F, Theodore B.R ve Fuchs P.N (2007). Role of gender norms and group identification on hypothetical and experimental pain tolerance, *Pain*, 129, 122–129.

Rosch, E. (1978). Principles of Categorization. In Rosch, E. and Lloyd, B. (Eds), *Cognition and categorization* (pp. 27-48). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Rosso, B. D., Dekas, K. H., ve Wrzesniewski, A. (2010). On the meaning of work: A theoretical integration and review, *Research in Organizational Behavior*, 30, 91–127.

Schnell, T. (2011). Individual differences in meaning-making: Considering the variety of sources of meaning, their density and diversity, *Personality & Individual Differences*, 51(5), 667-673.

Schnell, T., Höge, T. ve Pollet, E. (2013). Predicting meaning in work: Theory, data, implications. *The Journal of Positive Psychology*, 8(6), 543–554.

Van den Heuvel, M., Demerouti, E., Schaufeli, W. B., ve Bakker, A. B. (2010). Personal resources and work engagement in the face of change. In J. Houdmont (Ed.), *Occupational health psychology, European perspectives on research, education and practice*, 4, 124–150.

Wrzesniewski, A., LoBuglio, N., Dutton, J. E. ve Berg, J. M. (2013). Job crafting and cultivating positive meaning and identity in work, *Advances in positive organizational psychology*, 1(1), 281-302.

Wrzesniewski, A., McCauley, C. R., Rozin, P. ve Schwartz, B. (1997). Jobs, careers and callings: People's relations to their work, *Journal of Research in Personality*, 31, 21-33.

Kadın Çalışanların Yaşam Kalite Algılarının Kadın Rol Stresi Üzerindeki Etkisi

Serdar YENER, Sinop Üniversitesi

Özgür DEMİRTAŞ, İnönü Üniversitesi

Giriş

Kadınınsı cinsiyet normlarının temeli toplum kültürü olup bir taraftan erkek egemen bir bakış açısı ve baskısını diğer taraftan toplumsal kültürün dayattığı örf, adet ve geleneklerin topluca yarattığı baskıyı temsil etmektedir (Paluck ve Ball, 2010). Bu tarz bir önyargılı bakış açısı kadının iş dünyasındaki rekabet için zayıf kaldığı, kendini işine veremediğini, kadınınsı rolleri (hamilelik, annelik vs.) kullanarak kaytarma eğilimleri gösterdiği, işinden bir anlam çıkaramadığından dolayı işini sevemediğini ve dolayısı ile düşük etkinlik ve verimlilik ile iş yaptığını savunabilmektedir (Paluck ve Ball, 2010).

Yaşam kalitesi ile anlatılmak istenen yaşamın bir çok alanındaki ihtiyaçların karşılanma düzeyi ve memnuniyet ölçüsüdür (Cummins vd., 2003; Haas, 1999). Bireylerin gereksinimleri, bu gereksinimlerin karşılanma düzeyi ve buna yönelik algıları arasındaki ilişki, değerlendirme kapasiteleri, kültürel bağlam, eğitimleri, bilgi düzeyleri, mizaç ve karakterlerinden kaynaklanan nedenlerden dolayı aynı toplumda aynı şartlara sahip bireylerde bile farklılık gösterebilmektedir (Constanza vd., 2007). Bu çerçevede en büyük öneme sahip faktör öznel boyut olup, bireylerin algılarının içinde yaşadığı kültürün değişkenlerine göre şekillendiği ifade edilmektedir (Azar, 2004). Herhangi bir topluma göre ihtiyaç olarak gösterilen bir faktörün bir başka toplumda ihtiyaç olarak görülmemesi, ihtiyaç karşılanma düzeyi problemini de ortadan kaldıracığı için memnuniyet düzeylerini etkileyebilir. İnsanların ihtiyaçları, kültürlerine bağlı olarak fiziksel barınma ve güvenlik ihtiyaçlarından başlayarak en üstte kendini

gerçekleştirme vb. ihtiyaçlara kadar farklı şekilde ortaya çıktığı için, değerlendirmelerin de kültürel bağlamda yapılmasının gereklilik olduğu düşünülebilir. Kültür perspektifinden bakıldığında, farklı kültürlerde farklı nesnel göstergelere sahip bireylerin benzer yaşam kalitesi algısına sahip olması veya benzer nesnel göstergelere sahip bireylerin farklı yaşam kalitesi algılarına sahip olması (Schalock ve Keith, 2016) ihtiyaçlarının da kültüre göre şekillendiğini gösterebilmektedir.

Yapılan bu çalışma ile kadınların etkisinin gittikçe yoğun olarak hissedildiği günümüz iş yaşamında, kadının ev ve iş yerinde üstlenmiş olduğu farklı rollerin kadınlarda oluşturmuş olduğu stres üzerinde yaşam kalite algılarının etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bireylerin yaşam kalite algısının bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillendiği öngörüldüğünden bu araştırma Birey İhtiyacı Kuramı (Theory of Human Need, THN) çerçevesinde şekillendirilmiştir.

2.1. Kadın Cinsiyet Rol Çatışması

Biyolojik olarak kadın ve erkek cinsiyetine toplumun bakış açısı sahip olduğu değer algıları ve inanışlar yoluyla şekillenmektedir. Bu değer algıları ve inanışlar ise cinsiyete yönelik oluşturmuş olduğu normlarla toplumun kadın ve erkek bireyelerinin algı, tutum ve davranışlarını tanımlamaktadır. Kadın ve erkek bireyler toplumun değer ve inanışlarına göre oluşan normlarla kendilerine biçilen statü ve beklentiye göre davranırlar. Bireylerin kadınsı cinsiyet normlara göre şekillenen bu beklentiye uygun davranması, sosyal uyumu sağladığı için olumlu görülürken, uyumlu davranmaması sapma olarak ifade edilmektedir (Dudte, 2008). Bronfenbrenner (2005) sosyal normları bireylerin davranışlarının temel belirleyicisi olarak görmektedir.

Cinsiyet normları sosyal normların cinsiyete ilişkin türleridir (Eagly vd., 2004). Cinsiyet normları toplumda kadın ya da erkek cinsiyetine ilişkin yerleşmiş olan inanış ve tecrübelerden oluşmakta olup o toplum için beklenen davranışları belirler (Boudet vd., 2012). Cinsiyet doğal bir sınıflandırma olmasına rağmen kadın ve erkek sınıflandırması sosyal düşünce ve

inancılarla farklı şemalar oluşturarak kadın ve erkeğe ilişkin farklı senaryolarda farklı roller ortaya çıkarmıştır (Cialdini ve Trost, 1998). Burada hatırlanması gereken önemli bir konu, yukarıda ifade edildiği gibi kadınsı cinsiyet rollerinin kadının içinde yaşadığı topluma göre ve içinde bulunacağı farklı senaryolara göre farklılaşabileceğidir. Çünkü roller, içinde yaşanılan toplumun genel inancına ve tecrübelerine göre şekillenen sosyal normlar tarafından belirlenmektedir. Cinsiyete ilişkin normların yayılması aile, öğretmen, akran ve arkadaşlar, medya gibi sosyal taşıyıcılar (Agents) tarafından olmaktadır (Mahalik vd., 2005). Lytton ve Romney (1991) bireylerin beş yaşına geldiklerinde toplumda kadın ve erkeğe ilişkin rolleri tanımlayabildiklerini ifade etmektedir. Buradan toplumda kadın ve erkeğin davranışlarını yönlendiren cinsiyet normlarının bilindiğinden daha erken yerleştiği ve yerleşmesinden itibaren bireylerin davranışlarında etkiye sahip olduğu çıkarılabilir. Cinsiyet normları bireylerin doğumundan itibaren öncelikle ailelerin davranışlarıyla öğrenilmektedir. Ailelerin çocuklara cinsiyete göre farklılaşan davranışları, bakımı, kıyafet alması ve oyun oynaması, çocuğun etrafındaki kadın ve erkek cinsiyetlerin yaptıkları farklı işleri kadın ve erkek cinsiyetiyle ilişkilendirmesi, medya araçlarıyla tüketicileri etkilemek üzere cinsiyet farklılığı teması üzerindeki reklamlar bireylerin küçük yaşlardan itibaren cinsiyet konusunda şema oluşturmasını sağlar (Blackmore, 2003).

Cinsiyet normlarının kadın erkek eşitsizliğini desteklediği toplumlarda, kadın erkek eşitsizliklerinin cinsiyet normu olarak kabul edildiğini ifade etmek gerekir (Boudet vd., 2012). Bu toplumlarda kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında hayatta daha fazla olumsuz sosyal normlara maruz kalması, sosyal normların toplumun genelindeki etkisinden dolayı normal olarak görülmekte olup, bu inanışların yakın zamanda da değişmeyeceği ileri sürülmektedir (Ridgeway, 1997).

Cinsiyet rol kuramı 1970'lerde Sandra BEM'in alanyazına tanıttığı cinsiyet şema kuramına dayandırılmaktadır. Cinsiyet şema kuramı kişilerin cinsiyetlerine göre bir takım özellikler göstererek toplumsallaştığını önermektedir (Bem, 1981). Biyolojik cinsiyet insanların birbirine yönelik algılarını şekillendiren temel

kategorilerden biridir. Biyolojik olarak cinsiyetler arasında birçok farklılığın olması, cinsiyete yönelik bir kategori oluşturmayı şart kılmıştır. Bu şekilde psikolojik şemalar oluşturularak insanların birbirine yönelik algıları şekillendirilmektedir. Kategorileştirme ile kast edilen cinsiyetin önceden öğrenilebilen ancak daha sonra toplumsal algılarla biraz daha şekillendirilebilen bir olgu olduğu varsayımdır. Kadın ve erkeğin toplumda farklı rolleri ve görevleri olduğu düşünülmektedir. Toplum içerisinde bu tarz bir kategorizasyon yapmak ve içselleştirmek için cinsiyet ve psikolojik cinsiyet ayrımını öneren iki tane kuram vardır. Bunlardan bir tanesi Cinsiyet diğeri de Benlik Şeması kuramıdır. Bem bu bağlamda cinsiyet rol ölçeğini cinsiyet şema kuramı ve cinsiyet rol kuramına göre oluşturmuştur. Cinsiyet rol ölçeğine göre 4 farklı cinsiyet rol yeterliliği önerilmektedir (Bem, 1977: 199). Bunlar;

- Cinsiyete bağlı şekillenen cinsiyet rolleri
- Diğer cinsiyete bağlı şekillenen roller
- Her iki cinsiyetten bağımsız şekillenen roller
- Her iki cinsiyete bağlı şekillenen roller.

O'Neil (1981) bireylerin cinsiyet rol çatışmasını, benlikleriyle uyuşmayan ve kendilerini kısıtlayarak zarar veren cinsiyet rolü yaşamaya zorlandıklarında yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu ikilem ile görev ve sorumluluklar zamanla strese yol açmakta ve kişi zarar görebilmektedir (Greenhaus ve Beutell, 1985). Bir yandan toplumun beklentilerini ve dayatmalarını yerine getirmeye çalışmakta, diğer yandan sahip olduğu potansiyelin ortaya çıkarılması engellendiğinden eli kolu bağlı hissetmekte ve maruz kaldığı psikolojik rahatsızlık ile öngörülemeyen zararlar görebilmektedir (Stillson vd. 1991). Örneğin, erkek rollerini yaşamak zorunda kalmak, öz bakım yetersizliği, içselleştirme ve duyguların bastırılması, hesapsız risk alma davranışlarını doğurmaktadır (Liu vd., 2005). Benzer şekilde araştırmalarda kadınsı rollerini yaşamak zorunda kalan bireylerin, diğerlerine kendinden daha fazla öncelik vermesi ile dolaylı bir mutsuzluk yaşamasına neden olmaktadır (Richmond vd., 2015).

O'Neil ve Denke (2016) Cinsiyet rol çatışmasının aşağıda ifade edilen farklı psikolojik içeriklerde yaşandığını belirtmektedir. Bunlar (O'Neil ve Denke, 2016:54);

- Cinsiyet rolleri hakkındaki bilişsel düşünce,
- Baskın cinsiyet rolüne göre davranırken diğer rollerin bastırılması,
- Cinsiyete dayalı rolleri gösterirken başarı ya da başarısızlık durumunda yaşanan mutluluk ya da keder,
- Bilinçli olarak ifade edilmeyen duygu, düşünce ve davranışlar.

Erkek cinsiyet rol çatışması konusunda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen kadın rol çatışmasına ilişkin kapsamlı herhangi bir kuram ortaya konulamamıştır (Curtin vd., 2011). Kadın rol çatışmasına ilişkin Coyle vd. (2015:9) tespitleri aşağıda yer almaktadır;

- Bazı kadınların bedenlerinin erkeksi yaratılışından dolayı maruz kaldıkları çatışma,
- Yaşamlarındaki amaçsızlık (unassertiveness),
- Erkeklerle karşı saygı ve itaat dayatması,
- Annelik, aile ve ev işlerinin kendilerinden ve kariyerlerinden öncelik kazanması gibi konular çözüm bekleyen sorular.

Yüksek cinsiyet rol çatışmasına sahip bireylerin daha fazla stres yaşadıkları ifade edilmektedir (Liu vd., 2005). Levant vd. (2007) cinsiyet rollerinin ve cinsiyet rol stresinin cinsiyetin yanında kültürden de kaynaklanabildiğini söylemektedir. Örneğin, erkekler açısından cinsiyet rol çatışması bazen bir tartışmada odak noktası olduklarında ya da erkekliklerine karşı bir tehlike sezdiklerinde ortaya çıkabilmektedir (Mahalik vd., 1998). Erkekler bu tür savunma mekanizmasına dayalı tepkisel rol çatışmasını, güven ve üstünlük ile ilgili erkeklik normlarında yaşadıkları çelişkilerde gösterebilmektedir. Ve ayrıca rol çatışması yüksek olan erkeklerin şiddet, diğerlerine baskınlık kurma ve kullanma gibi davranışlar sergiledikleri de iddia edilmektedir (Amato, 2012). Diğer yandan

kadın rol stresi, düşük özsaygı ve özgüven, depresyon, düzensiz yeme alışkanlığı, utangaçlık ve endişe gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir (Efthim vd., 2001).

Kadın cinsiyet rol stres ölçeği ise Gillespie ve Eisler tarafından (1992) alanyazına kazandırılmış olup beş alt faktörden oluşmaktadır. Bunlar (s.430):

- Duygusal olmayan ilişki korkusu.
- Fiziksel çekici olmama.
- Kurban olma (victimized, obje olma).
- İddialı davranış.
- Destek ihtiyacı şeklindedir.

2.1. Yaşam Kalitesi Algısı

Yaşam kalitesi ile anlatılmak istenen yaşamın bir çok alanındaki ihtiyaçların karşılanma düzeyi ve memnuniyet ölçüsüdür (Cummins vd., 2003; Haas, 1999). Alanyazında bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda ortak noktanın, bireylerin kendi deneyimleri çerçevesinde geliştirdiği algı ile yaşam kalitesini değerlendirdiği şeklindedir (Constanza, 2007). Yaşam kalitesi göstergeleri olarak geçmişte ekonomik göstergeler referans alınmasına rağmen günümüzde bunun yeterli olmadığı görülmektedir (Bognar, 2005). Geçmişte aynı toplumda yaşayan benzer ekonomik göstergelere sahip bireylerin benzer yaşam kalite algılarına sahip olacağı düşünülürken, günümüzde bireysel psikoloji ve algı süreçlerinin farklılığının yaşam kalitesi algılarını değiştirebildiği gözlemlenmektedir (Zapf, 2000). Bireylerin yaşam kalitesi algılarının sadece ekonomik göstergeler değil hayatın farklı alanlarındaki farklı rolleri veya durumlarıyla şekillenebildiği düşünüldüğünde, araştırma çerçevesinin öznel değişkenleri de içine alacak şekilde genişlemesi normal olarak görülmektedir. Bundan dolayı yaşam kalitesi araştırmalarında öznel göstergeleri ortaya koyan araştırma süreçleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu yaklaşıma göre bireylerin öznel yaşam kalite algılarını ölçen herhangi bir yöntemin onların mutluluk veya yaşam

memnuniyetlerini ölçebileceği önerilmektedir (Sumner, 1996). Bu yaklaşımda objektif göstergelerin (tanımlayıcı yaşam kalitesi göstergeleri) etkisinin en iyi öznel algılarla değerlendirilebileceği düşünülmektedir. İnsanların kendilerine yaşamı kolaylaştıran ürün, hizmet vb. araçlara sahip olmasının göstergesi olarak ifade edilen objektif göstergelerin (tanımlayıcı yaşam kalitesi göstergeleri) bireyler tarafından nasıl algılandığının ortaya konulması, yaşam kalitesi araştırmalarının temel amacı olmaktadır (Hagerty vd., 2001). Yaşam kalitesi araştırmalarının hem objektif hem subjektif göstergeleri içine alması, bir yandan da aynı objektif göstergelerin farklı kültürlerdeki etkisinin de ortaya konulması için önemlidir. Kültürlerarası karşılaştırmalar için referans olabilecek yaşam kalitesi araştırmaları devlet politikalarının da şekillendirilmesini sağlamaktadır (Rothstein ve Tannenber, 2015). Öznel bakış açılarıyla salt bireylerin kendi deneyimlerini referans alan bir yaklaşımda bireylerin kendi deneyimlerini ne ölçüde tanımlayabildikleri bir başka problem sahasını oluştururken, nesnel bakış açılarıyla tüm insanoğlunun kalite algısını etkileyecek faktörlerin olduğunu önermekte hataya sürükleyebilir. Yaşam kalitesi bireyin fiziksel sağlığı, psikolojik durumu, otonomi derecesi, sosyal çevresi ve ilişkilerinden etkilenmektedir (Schalock vd., 2002). Bu değişkenler çerçevesinde içinde yaşadığı toplumda sosyal olarak bir çevreye sahip olup etkileşimde bulunan, yakın çevresinden destek ve saygı gören ve kendini güvende hisseden, kendini sözel veya farklı yollarla ifade edebilen, fiziksel olarak kendini sağlıklı hisseden bireylerin yaşam kalite seviyesinin yüksek olduğu söylenebilir. Buna göre yaşam kalitesi algısını şekillendiren etkenler (Pereira vd., 2006:14) aşağıdaki gibi sayılabilir;

- Psikolojik Durum: Bireyin yaşamdan doyum almasını, yararlı olduğunu düşünmesini, fiziki imaj algısını, gündelik hayatla ilgili uğraşlarına yönelik algısını şekillendiren psikolojik durum bireyin stres veya memnuniyet duymasını sağlar.
- Fiziksel Durum: Bireylerin gündelik yaşam aktivitelerini yerine getirebilme derecesini ifade etmektedir. Bunun seviyesi bireyin yaşam kalitesi algısını şekillendirmektedir.

- Sosyal Çevre ve Etkileşim: Bireyin yaşadığı sosyal çevrede çevresiyle etkileşim düzeyi ve bu sosyal çevrede kendini konumlandırması yaşam kalitesini şekillendirmektedir.
- Finansal Durumu: Bireyin yaşamı ve beklentisiyle orantılı olarak finansal durumu, ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılaması açısından yaşam kalite algısını şekillendirir.

Constanza vd. (2007) bireylerin ihtiyaçlarını karşılama konusunda sahip oldukları kaynakların, yaşam kalitesi algılarını şekillendirdiğini ifade etmektedir. Bu kaynaklar (s.271);

- Sosyal Sermaye : Bireyin sahip olduğu bağlantı ve ilişkilerini ifade etmektedir.
- İnsan Sermayesi: Bireysel sahip olunan bilgi ve düşünce yeteneğidir.
- Fiziksel Kaynaklar: Bireylerin gündelik gereksinimlerini yerine getirmede kullandıkları fiziksel araçlardır.
- Doğal Kaynaklar : Bireylerin yenilenebilir veya yenilemez kaynak ve hizmetlere sahip olma düzeyidir.

Yaşam kalite algısının bireylerin ihtiyaçlarına göre şekillendiği gözönüne alındığında, bu ihtiyaçları gidermek için sahip oldukları kaynakların da bu algının şekillenmesinde etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin, barınma ve güvenlik ihtiyacının karşılanması için fiziksel kaynaklara; aidiyet ve sosyal katılım için de bireysel ilişki ve bağlantı kaynaklarına ihtiyaç duyulabilmektedir. Bu kaynaklardan fiziksel olanları, yani yenilenebilir-yenilenemez kaynakların kullanım ömürlerinde gereksinimleri karşılama çerçevesinde yaşam kalitesi algısını etkilediği söylenebilir. Bireylerin yaşamın farklı alanlarındaki gereksinimlerine göre bilişsel ve duygusal deneyimleri şekillenmektedir (Sirgy, 2002). İhtiyaçların bireysel, toplumsal, ulusal ve evrensel değerlendirilmesi yaşam kalitesi algısının çok boyutlu olmasının bir başka nedenidir. Yaşamın farklı alanlarındaki ihtiyaçların bireylerin yaşam kalitesi algısını ne ölçüde etkilediği sorusunun cevabı ise ilgili alanın bireyin yaşamındaki önemidir. Bireyin, yaşamın herhangi bir alanına

verdiği önem derecesi ve bu alandaki gereksinimlerinin karşılanma düzeyi, dolaylı olarak yaşam kalitesini de aynı derecede etkilemektedir. Bu önem derecesi topluma, zamana ve kültürel çevreye göre değişebilir (Constanza, vd., 2007). Schwarz ve Strack (1999) bireyin ilgili yaşam alanına verdiği önemi belirleyen birkaç faktörün olduğunu ifade etmektedirler. Bunlar ilgili yaşam alanının (s.65);

- Bireyin geçmişindeki payı.
- Bireyin halihazırdaki yaşamındaki yeri.
- Bireyin geçmişindeki tanımı (Sıradışı etki oluşturup oluşturmadığı).
- Diğerleriyle karşılaştırma konusunda referans derecesi ile
- Bireyin içinde yaşadığı toplumdaki diğer bireylerin ilgili yaşam alanına yönelik değerlendirmelerinden oluşmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında yaşam alanlarının değerlendirilmesi daha değişken ve çok yönlü bir konu olmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu toplum, kültür, zaman ve diğer değişkenlerin değişmesiyle birlikte bu alana verdiği önem de değişebilmektedir. Örneğin, barınma ve güvenliğe yönelik ihtiyaçların zaman, toplum ve kültüre göre farklılaşacağı düşünülebilir. Dolayısıyla genel yaşam kalitesi algısının ölçülmesi sürecinde içinde, yaşanılan toplum, kültür, zaman vb. faktörlerin dikkate alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Kagawa-Singer vd., 2010). Yaşam kalitesi algılarını şekillendiren ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçların karşılanmasına aracılık eden kaynaklar yukarıda anlatılmıştı. Ancak ihtiyaç ve kaynaklarla yaşam kalitesi algısını etkilemesi açısından ele alınmasında önem atfedilen birkaç faktör daha bulunmaktadır. Bunlar (Constanza, 2007: 272);

- İhtiyaçların giderilmesiyle ihtiyaçların önemi arasındaki ilişki etki seviyesini şekillendirir. Yaşam kalitesi algısı için çok önemli görülen bir ihtiyacın giderilemeyecek derecede kaynağa ihtiyaç duyması veya yaşam kalitesi algısı açısından önemli olmayan bir ihtiyacın çok kolay giderilebilmesi.
- İhtiyacın giderilmesi ve ihtiyaç duyulan kaynağın sağlanması konusundaki uyumsuzluk,

- Nüfusun özelliklerinin farklılaşması,
- Toplumların herhangi bir ihtiyacının diğer toplum üzerinden karşılanması olarak sayılabilir.

Bu faktörler bireyleri, ihtiyaçları ve kaynakları konusunda yanlış değerlendirmelere itebilir. Örneğin Sirgy (2002), bireylerin deneyimleri, kendilerini kimliklendirmesi, beklentileri, sosyal anlamda diğerleriyle karşılaştırmaları gibi nedenlerle yanlış değerlendirmelere itilebileceklerini ifade etmektedir.

2.3. Yaşam Kalite Algısı ve Kadın Rol Stresi İlişkisinin Kuramsal Altyapısı

Kadının rolü geleneksel toplumlarda ev çevresinde şekillendiği için işteki rolleri de bazen ikinci planda kalabilmekte ve öncelik hep ev olacağından işe yönelik olumsuz algılar ortaya çıkabilmektedir. Çalışan kadın sayısının artması ve şehirleşme ile birlikte olumsuz tavırlarda göreceli bir azalışın olduğu görülse de kadının evde veya işte ihtiyaç duyacağı yardım ve desteği sağlama konusunda sorunlar halen yaşanmaya devam etmektedir. Ev ve işteki olumsuz duygular, memnuniyetinin düşmesine ve mutsuz olmasına yani yaşam kalite algısının düşmesine yol açabilmektedir. Buradan hareketle, yüksek yaşam kalitesi algısının, kadını cinsiyet normları ve cinsiyet rol stresi arasında düzenleyici rol oynayabileceği ve olumsuz etkinin düzeyini düşürebileceği düşünülmektedir. Buna göre bir toplumda yaşayan bireylerin hangi rolü oynayacakları konusu büyük ölçüde o topluma ait normlar tarafından belirlenmekte (Bem, 1981) ve bu kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir (Dökmen, 2004). Günlük iş yaşamında kadın çalışan yüksek performans beklentisi ile erkeklerle sıkı bir şekilde rekabet etmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda evde şefkatli ve çocuklarının üzerine titreyen bir anne ama aynı zamanda eşinin arzu ve isteklerini duraksamadan yerine getirmeye çalışan bir kadın ve nihayet ev işlerini titizlikle yapan ve herkesin arkasını toparlamaya çabalayan bir hizmetçi olmaya gayret etmektedir. Bu tarz farklı yerlerde farklı rollere bürünmek zaman zaman birbiriyle çakışan rollerin oluşmasına neden olabilmektedir. Aslında kadına biçilen rol daha önceki bölümlerde

bahsedilen şemalar yoluyla zihnimizde oluşan ve farklı senaryolardaki deneyimlerimize göre şekillenen rollerini oynamaktadırlar. Aynı şey erkekler için de söylenebilir.

Kadınların farklı alanlardaki rolleri, baş edebilecek kaynaklarının yetersizliğinden dolayı (Repetti, 1987), oluşabilecek rol stresini sürekli hale getirebilir. Bu durumda fiziki ve ruhsal olarak tepki verecek gücü de kalmamakta tükenmişlik yaşayabilmektedir (Hayes ve Mahalik, 2000).

Birey ihtiyacı kuramına (Theory of Human Need, THN) göre bütün toplumlarda kişisel ihtiyaçların temeli otonomi ve sağlıktır ve bunların sağlandığı sürece insanların yaşam memnuniyeti duyduları ifade edilmektedir (Doyal ve Gough, 1991). Bundan yola çıkarak bireyin ulaşılabilir, kendini zorlayan, yeteneklerini ortaya çıkaran ve diğerlerinden farklılaştıran amaçlarına ulaşma sürecinin otonomi sağlayacağını ve bu otonomi seviyesinin yaşam memnuniyetinin göstergesi olabileceği ifade edilmektedir (Ryan ve Deci, 2000). Bireysel toplumlarda yaşam memnuniyeti duygusuyla yüksek anlamlılık gösteren otonomi seviyesi, kolektivist toplumlarda aynı etkiyi göstermemektedir (Oishi ve Diener, 2001). Ulusal gelişmişlik seviyesi ve gelirin yaşam memnuniyeti üzerinde bireysel gelirden daha fazla etkiye sahip olduğu ifade edilirken, bireylerin algılarını toplumdaki diğer bireylerin de etkilediği ifade edilmektedir (Mercier vd., 1998). Diener ve Suh (2000) bunu kültüre bağlayarak fiziksel olarak olumsuz şartlara sahip bütün toplumlarda öznel iyi oluş seviyesinin düşük olmadığını ifade etmektedir. Genel olarak ulusal gelirin artmasıyla birlikte altyapı ve diğer fiziksel imkanların seviyesinin artarak toplumun genelinin olumlu duygularını arttıracığı düşünülebilir.

Birey ihtiyacı kuramından yola çıkarak kadınların yaşamlarının farklı alanlarındaki rollerinin ortaya çıkaracağı rol stresinin yaşamın farklı alanlarındaki ihtiyaçlarının giderilmesiyle düşebileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H1 : Algılanan yaşam kalitesi kadınsı normların yaratabileceği cinsiyet rol stresini azaltır.

3. Materyal ve Yöntem

3.1 Amaç

Sinop il merkezi ve ilçelerinde kadın çalışanların yaşam kalite algılarının cinsiyet rol stresi üzerine etkisinin araştırılması hedeflenmiştir. Kısaca, erkek egemen bakış açısı ve toplumsal dayatmaların sonucu oluşan kadın rol stresinin kadınların yaşam kalite algılarından ne ölçüde etkilendiği araştırılmıştır.

3.2 Yöntem

Sinop il merkezi ve ilçelerinde 212 kadın çalışana kolayda örneklem yoluyla ulaşılarak yapılan saha çalışmasında ilgili kavramların ölçekleri kullanılarak veriler toplanmış olup toplanan veriler IBM SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir.

3.3 Konu Kapsamı

Sinop İl Merkezi ve ilçelerinde 212 kadın çalışanla (kamu-özel) yapılan anketler sonucu elde edilecek verilerle, kadın rol stresinin kadınların yaşam kalite algıları üzerine olan etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu tarz saha çalışmalarının son derece az olduğu değerlendirildiğinden Türkiye genelinde kadın çalışmalarına ışık tutacak nitelikte bir çalışmanın yapılması ve ilgili alanyazına katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

3.4. Gereç ve Yöntem

3.4.1. Saha Çalışması için Kullanılan Ölçekler

3.4.1.1. Yaşam Kalitesi Ölçeği

Orijinali SF36 olarak bilinen ve ilk olarak Ware ve Sherbourne (1992) tarafından alanyazına kazandırılan bu ölçeğin Türkçe'deki karşılığı MF07-01 "Yaşam Kalitesi Formu" olarak bilinmektedir (Salbaş, 2017). Toplam 17 soru sorulmuştur.

3.4.1.2. Kadın Rol Stresi Ölçeği

Gillespie ve Eisler (1992) tarafında alanyazına kazandırılan ölçek Türkçe’de bulunmadığından bu proje kapsamında pilot uyarlaması da yapılmıştır. Toplam 39 sorudan oluşmaktadır.

3.4.2. Örneklem ve Tanımlayıcı İstatistiksel Sonuçlar

Örnekleme ait tanımlayıcı bilgiler (medeni durum, yaş, konum, eğitim seviyesi) aşağıdaki Çapraz Tablo 1 ve Tablo 2 ‘de verilmiştir.

Tablo 1. Medeni Durum ve Yaşı Gösterir Tablo

		Medeni Durum		Total
		evli	bekar	
Yasiniz	18-25	2	10	12
	26-33	32	73	105
	34-41	22	73	95
Total		56	156	212

Tablo 2. Eğitim Durumu ve Çalışma Konumunu Gösterir Tablo

		İsyerindeki Konumunuz		Total
		Yoneticı-Yon.yrd.	Duz Calisan	
Egitim Durumunuz	Lise-MYO	7	65	72
	Lisans	2	122	124
	Yuksek Lisans-9 Master	9	4	13
	Doktora	3	0	3
Total		21	191	212

3.4.2. Analiz Sonuçları

3.4.2.1. Değişkenlere ait Güvenirlik ve Geçerlik Analiz Sonuçları

Modelde yer alan her değişkene ait geçerlik analizi için KMO değerlerine, faktör yüklerine ve teklik değerlerine bakılmıştır.

%30'dan az olan faktör yüküne sahip ifadeler çıkartılmıştır. Güvenirlilik analizleri için de hem alt faktörler hem de her ölçeğin genel güvenirlilik değeri olan alpha katsayıları incelenmiştir.

3.4.2.1.1. Kadın Rol Stresi Ölçeği Değişkenlerine ait Güvenirlilik ve Geçerlik Analizleri

Kadın Rol Stresi ölçeğine ait analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur. %30'dan düşük faktör yüküne sahip toplam 6 ifade çıkarılarak analizler yapılmıştır. Sonuçlara göre ölçek KMO değeri yeterlidir (%96). Ölçek iki faktörden oluşmakta olup tüm ölçeğin güvenirlilik katsayısı %95'dir. Sonuçlara ait detaylı analizler aşağıdadır. Faktör yükleri düşük olan 16,19,24,25,36,37 no'lu ifadeler çıkarılmıştır.

Tablo 3 Kadın Rol Stresi Ölçeğine ait Faktör Analizi Sonuçları

KMO=0,96				
Rotation: orthogonal varimax (Kaiser on)				
	Factor1	Factor2	Uniqueness	
Rol1	0,54		0,64	
Rol2	0,54		0,62	
Rol3	0,55		0,62	
Rol4	0,52		0,66	
Rol5	0,57		0,59	
Rol6	0,52		0,62	
Rol7	0,60		0,60	
Rol8	0,63		0,55	
Rol9	0,60		0,61	
Rol10	0,60		0,62	
Rol11	0,55		0,63	
Rol12	0,51		0,67	
Rol13	0,56		0,61	
Rol14	0,48		0,68	
Rol15	0,56		0,62	
Rol17	0,58		0,57	
Rol18	0,50		0,66	

Rol20	0,60		0,59	
Rol21	0,50		0,65	
Rol22	0,50		0,63	
Rol23	0,55		0,57	
Rol26		0,52	0,58	
Rol27		0,53	0,54	
Rol28		0,55	0,53	
Rol29		0,62	0,58	
Rol30		0,63	0,54	
Rol31		0,63	0,50	
Rol32		0,62	0,56	
Rol33		0,61	0,51	
Rol34		0,67	0,49	
Rol35		0,57	0,57	
Rol38		0,57	0,62	
Rol39		0,61	0,57	
		Tüm ölçek	$\alpha=0,95$	
Factor	Variance	Difference	Proportion	Cumulative
Factor1	7,56	1,73	0,50	0,50
Factor2	5,83		0,39	0,89
LR test: independent vs. saturated: $\chi^2(528) = 6112.25$ Prob> $\chi^2 = 0.0000$				

3.4.2.1.2. Yaşam Kalitesi Ölçeği Değişkenlerine ait Güvenirlik ve Geçerlik Analizleri

Yaşam kalitesi ölçeğine ait analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur. %30'dan düşük faktör yüküne sahip toplam tek ifade çıkarılarak analizler yapılmıştır. Sonuçlara göre ölçek KMO değeri yeterlidir (%85). Bu ölçek de üç faktörden oluşmakta olup tüm ölçeğin güvenirlilik katsayısı %76'dır. Ölçek için faktör analizi genellikle yapılmamakta ve her 8 faktör için bir puan hesaplaması olmaktadır (Bkz. <http://www.fronline.com/sf-36-nasil-hesaplanır/>). Araştırma modeli için kullanılan 16 maddenin aritmetik ortalamasını alınarak analizlere dahil edilmiştir. Akademik

çalışma olması nedeniyle diğer değişkenlerde olduğu gibi bu değişken için de faktör analizi yapılmıştır. Sonuçlara ait detaylı analizler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. Yaşam Kalitesi Ölçeğine ait Faktör Analizi Sonuçları

Rotation: oblique promax (Kaiser on) KMO = 0,85				
Variable	Factor1	Factor2	Factor3	Uniqueness
YasKal1	0,36			0,78
YasKal2	0,36			0,79
YasKal3	0,44			0,77
YasKal4		0,35		0,85
YasKal5		0,42		0,79
YasKal7		0,51		0,74
YasKal8		0,30		0,84
YasKal9		0,35		0,75
YasKal10			0,35	0,78
YasKal11			0,47	0,67
YasKal12			0,35	0,77
YasKal13			0,39	0,75
YasKal14			0,51	0,76
YasKal15			0,40	0,81
YasKal16			0,51	0,77
YasKal17			0,32	0,89
			Tüm ölçek	$\alpha=0,76$
Factor	Variance	Proportion		
Factor1	2,32	0,83		
Factor2	2,06	0,74		
Factor3	1,37	0,49		
LR test: independent vs. saturated: $\chi^2(120) = 802,55$ Prob> $\chi^2 = 0,0000$				

3.6.3.3. Araştırma Modeli için Yapılan Analiz Sonuçları

Araştırma modelinde ileri sürülen ilişkilerin analizi için SPSS yazılımı 21 kullanılmıştır. Analize tabii 212 kişilik örneklem büyüklüğü %95 güven aralığında bootstrap yöntemi ile 5000 olarak yeniden oluşturulmuştur. Bootstrap yöntemi ile analize giren veri setinden daha büyük veri setleri üretmek amacıyla yeniden örnekleme yapabilme mümkün olabilmektedir (Sacchi, 1998). Böylece küçük veri setlerinde çıkan sonuçların sağlıklı olup olmadığını kontrol etmek için, yeniden örnekleme ile elde edilen daha büyük veri setleri için de benzer analizler yapılmakta ve benzer sonuçlar verip vermediğine bakılmaktadır. Ayrıca normal dağılım vb. önşartlar gerektirmediği de ileri sürülmektedir (Hayes, 2013).

Regresyon analizlerinden önce modelde yer alan değişkenler arası bir ilişkinin olup olmadığına da bakılmış ve bu amaçla yapılan pearson korelasyon testi sonuçları Tablo 5’de ($R = -.531$) verilmiştir.

Yaşam kalitesinin kadın rol stresi üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin de istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmaktadır ($\beta = -0,38$, $p < ,000$; %95 $R^2 = ,28$). Bu sonuçlara göre algılanan yaşam kalitesinin kadınların yaşayacağı cinsiyet rol stresini % 38 azaltabileceği ve cinsiyet rol stresinin % 28’nin yaşam kalitesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Test Sonucu

		RolStres	YasKalite
RolStres	Pearson Correlation	1	-,531**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	212	212
YasKalite	Pearson Correlation	-,531**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	212	212

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 6. Araştırma Model Özeti

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,531 ^a	,282	,279	,50381

a. Predictors: (Constant), RolStres

Tablo 7. Regresyon Test Sonucu

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,595	,108		33,374	,000
	RolStres	-,388	,043	-,531	-9,083	,000

a. Dependent Variable: YasKalite

4. Sonuç ve Öneriler

4.1. Sonuç

Modelde yaşam kalitesinin normların baskısı sonucu kadınların yaşayabileceği kadın cinsiyet rol stresini azaltabileceği görülmüştü. Yapılan analizler sonucu bu savların doğrulandığı görülmüştür. Yaşam kalitesi algısını olumlu etkileyecek düzenlemelerin yapılmasının çalışanların etkinliğini ve dolaylı olarak işletmelerin gelirlerini arttıracığı gözönüne alınmalıdır (Afşar, 2014). Özellikle kadınlar için yaşam kalitesi algılarının yukarıda anlatılanlar ışığında çalışma ve yaşam koşullarının hem nesnel hem öznel değerlendirmelerle şekillendiği tartışılmıştı. Sirgy vd. (2008) yaşam kalitesi algılarının örgütsel aidiyet, iş memnuniyeti ve iş performansını olumlu olarak etkilediğini ifade etmektedir. Bu nedenle nesnel ve öznel koşulları olumlu etkileyecek düzenlemelerin dolaylı olarak örgütsel aidiyeti, iş memnuniyetini, iş performansını da etkileyebileceği düşünülmektedir. Nesnel olarak bakıldığında yaşam kalitesinin çalışanlar için belirleyenleri ücretler, (esnek) çalışma saatleri, çalışma koşulları, iş güvenliği olmaktadır (Davis, 1983). Ancak nesnel etkenlerin her çalışan tarafından aynı algılanamayacağı ve bu farklı algıların yaşam kalitesi algısını da şekillendirebileceğini ileri sürülmektedir (Sirgy vd., 2002). Birey ihtiyacı kuramının da önerdiği gibi bireylerin ihtiyaçlarının iyi analiz edilmesi yaşam kalite algılarını arttıracak tedbirleri şekillendirebilir. Örneğin Hakim (2000) düşük seviyeli bir işte çalışan fakat iç ve dış motivasyonları yüksek olan kadınların yüksek yaşam memnuniyetine sahip olduğunu iddia etmiştir. Fahey vd. (2003) kadınlar için iş ve aile rolleri arasındaki dengenin yaşam memnuniyetinin temel belirleyicisi olduğunu ifade etmektedir. Uygun bir iş ve aile rol dengesinin kadınlar için hemen hemen tüm kültürlerde yaşam kalitesi algısının da belirleyicisi olduğu öne sürülmektedir (Wallace vd., 2007). Hofstede'in gözlemlerine dayanarak kolektivist özellikler taşıyan Türk toplumunda aile bireylerinin geleneksel bakış açısının dışına çıkarak, günümüz gereklerine göre çocuk yetiştirme ve ailedeki diğer sorumluluklara ortak olması, kadının ev ve iş rolleri arasındaki dengeyi kurmasını sağlayabilir. Avrupa Birliğinin kadın iş hayatına katılımını artırıcı

politikalarının temel vurgusu da bu olmaktadır (EUC, 2017). Kadının iş ve evine ilişkin rollerinin sorumluluğunun sadece kadına yüklenemeyeceğini, bu dengenin kurulması için birtakım kalıcı devlet politikaların uygulanması gerektiği ifade edilmektedir. Wallace vd. (2007) çalışmaları kadının iş ve aile dengesinin kurulmasının yaşam memnuniyeti ve dolayısıyla yaşam kalite algısının temel belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Kurum yaptığı araştırmada kadınların iş-aile dengesini sağlayabildiği sürece yaşam memnuniyetinin arttığını iddia etmektedir

4.2 Öneriler

Her şeyden önce ataerkil ağırlıklı normların egemen olduğu Türk toplumunda kadına olan genel bakış açısı ve subjektif değerlendirmelerin bir anda değiştirilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu konunun geniş kapsamlı bir şekilde yaygın ve örgün eğitimde müfredat konularında işlenmesi, özellikle kırsal kesimde ve büyük şehirlerin varoşlarında yaşayan ailelerin devlet veya STK'lar yardımı ile eğitilmeleri gibi önlemlerin alınması ancak orta ve uzun vadede bir değişiklik beklentisi yaratabilecektir. Herşeyden önce araştırmada da çıkan en önemli bulgu, kadınların algılayacağı yaşam kalitesindeki ciddi bir iyileşmenin duyumsuyacakları baskı ve stresi ciddi ölçüde azaltabileceğinin görülmesidir. Toplumsal refah seviyesinin artması ile yaşam koşullarında yaşanacak göreceli iyileşmenin de bu bağlamda faydalı olabileceği değerlendirilmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu işyerinde “eşit davranma ilkesi” başlıklı 5. Maddesi çalışanın ayrıma tabi tutulamayacağı, çalışanlar arasında eşit davranılması gerekliliğini düzenlemektedir. Ancak uygulamada sıkıntıların olduğu ve etkin denetleme yapılamadığından işyerlerinin kendi işine gelecek şekilde kanunu yorumlayıp uyguladığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Türkiye'nin işgücü piyasası ve işgücü istatistiklerine göre cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın mevcut olduğu ve özellikle kadınların bundan dolayı işgücü piyasasında birtakım sorunlarla karşılaştığı öne sürülmektedir (Parlaktuna, 2010: 1223'den aktaran Alparslan vd., 2015). Öyle görülüyor ki kadınlar daha çok düşük maaş ve

tekdüze mesleklerin ağırlıkta olduğu işlerde çalışmaktadırlar (Giddens, 2000:340'tan aktaran Alparslan vd., 2015). Kısa vadede alınabilecek önlemler arasında kadın çalışanların liyakatı ve performansı ölçüsünde erkeklere denk maaş ve yan ödemelerle göreceli yaşam kalitesinin artırılabilmesi değerlendirilmektedir.

Son olarak 6715 sayılı iş kanunu ile yasal hale getirilen uzaktan ve esnek çalışma imkanlarından özellikle kadın çalışanların yararlandırılması yönünde teşviklerin ve bilinçlendirmenin yapılması ve pozitif ayrımcılık kapsamında 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanununa dayanılarak, kimi işyerlerinde kreş açma zorunluluğunun (150'den fazla kadın çalışanı olan işyerlerinde) uygulanması ve denetimi ile kısa vadede kadınlar için yaşam kalitesi algısında farkındalık yaratılabilecek önerilerden bazılarını oluşturmaktadır.

Kaynakça

Afşar, S.T. (2014). Impact of Quality of Work-life on Organizational Commitment, *International Journal of Social Sciences*, 3(4), 124-152.

Alparslan, A.M., Bozkurt, Ö.Ç. ve Özgöz, A. (2015). İşletmelerde Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın Çalışanların Sorunları, *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 66-81.

Amato, F. J. (2012). The Relationship of Violence to Gender Role Conflict and Conformity to Masculine Norms in a Forensic Sample, *The Journal of Men's Studies*, 20(3), 187-208.

Azar, O.H. (2004). What sustains social norms and how they evolve? The case of tipping, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 54, 49-64.

Beaglaioich, C., Sarma, K. ve Morrison, T.G. (2013). New directions in gender role conflict research. In Gelfer, J. (Ed.), *Masculinities in a global era* (pp. 17-51). New York: Springer.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing, *Psychological Review*, 88, 354-364.

Bicchieri, C. (2014). Norms, conventions, and the power of expectations. In Cartwright, N. and Montuschi, E. (Eds.),

Philosophy of social science: A new introduction (pp. 208-229).
Oxford: Oxford University Press.

Blackmore, J. E. O. (2003). Children's beliefs about violating gender norms: Boys shouldn't look like girls, and girls shouldn't act like boys, *Sex Roles*, 48, 411-419.

Bognar (2005). The Concept of Quality of Life, *Social Theory & Practice*, 31(4), 561–580.

Boudet, A.M., Pettesch, P. ve Turk, C., with Thumala, A. (2012). On Norms And Agency. Conversations with Women and Men about Gender Equality in 20 Countries. Washington, DC: World Bank. (<http://bit.ly/1jGGobQ>, 12 Nisan 2017 tarihinde erişildi).

Bronfenbrenner, U. (2005). Making human beings human: Bioecological perspectives on human development. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cialdini, R. (2006). Influence: The Psychology of Persuasion. New York: Harper Business.

Costanza, R. vd. (2007). Quality of Life: An Approach Integrating Opportunities, Human Needs, and Subjective Well-Being, *Ecological Economics*, 61, 267–276.

Crane, M. ve Markus, H. (1982). Gender identity: Benefits of a self-schema approach, *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 1195-1197.

Cummins, R.A., Eckersley, R., Pallant, J., Van Vugt, J. ve Misajon, R. (2003). Developing a national index of subjective wellbeing: the Australian Unity Wellbeing index, *Social Indicators Research* 64, 159–190.

Davis, L. E. (1983). Design of new organizations. In H.Kolodny & H.V.Beinum (Eds.), *The quality of working life and the 1980s*. New York: Praeger Publishers.

Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being, *Journal of Happiness Studies*, 7(4), 397–404.

Doyal, L. ve Gough, I. (1991). A theory of human need. London: Macmillan.

- Dudte, K. (2008). *Social Influence and Gender Norms*. Ohio State University, Unpublished Doctoral Thesis, 2008.
- Eagly, A. H., Beall, A. ve Sternberg, R. S. (Eds.). (2004). *The psychology of gender* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- Efthim, P. W., Kenny, M. E. ve Mahalik J. R. (2001). Gender Role Stres in Relation to Shame, Guilt, and Externalization, *Journal of Counselling & Development*, 79, 430-438.
- EUC (2017). *Report on Equality between Women and Men in the EU*. European Commission Report. Belgium.
- Fahey, T., Nolan, B. ve Whelan, C. (2003). *Monitoring quality of life in Europe*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Office for Official Publications of the European Commission, Luxembourg, 2003.
- Gillespie, B.L. ve Eisler, R.M. (1992). Development of the Feminine Gender Role Stress Scale: A cognitive-behavioral measure of stress, appraisal, and coping for women, *Behavior Modification*, 16, 426-438.
- Greenhaus, J. H. ve Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles, *Academy of Management Review*, 10 (1), 76-88.
- Haas, B.K. (1999). A multidisciplinary concept analysis of quality of life, *Western Journal of Nursing Research*, 21, 728–742.
- Hakim, C. (2000). *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Hofstede, G. (1984). *Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values* (abridged ed.). Beverly Hills, CA: Sage Pub.
- Kagawa-Singer, M., Padilla, G. V. ve Ashing-Giwa, K. (2010). Health-related quality of life and culture, *Seminars in Oncology Nursing*, 26, 59-67.
- Kahn, R.L. ve Quinn, R.P. (1970). Role stress: A framework for analysis. In McLean, A. (Ed), *Occupational mental health*. New York NY:Rand-McNally.

- Levant, R. F. vd. (2007). Initial validation of the Male Role Norms Inventory-Revised (MRNI-R), *The Journal of men's Studies*, 15(1), 83-100.
- Liu, W. M., Rochlen, A. ve Mohr, J. J. (2005). Real and ideal gender-role conflict: Exploring psychological distress among men, *Psychology of Men & Masculinity*, 6(2), 137-148.
- Lytton, H. ve Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis, *Psychological Bulletin*, 109, 267–296.
- Mahalik, J. R. vd. (2005). Development of the conformity to Feminine Norms Inventory, *Sex Roles*, 52, 417-435.
- O'Neil, J. M. ve Denke, R. (2016). An empirical review of gender role conflict research: New conceptual models and research paradigms. In Wong, Y. J., Wester, S. R., Wong, Y. J., and Wester, S. R. (Eds.), *APA handbook of men and masculinities* (pp. 51-79). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- O'Neil, J.M. (2008). Summarizing 25 years of research on men's gender role conflict using the gender role conflict scale: New research paradigms and clinical implications, *The Counseling Psychologist*, 36(3), 358-445.
- Paluck, E.L. ve Ball, L. (2010). *Social Norms Marketing Aimed at Gender Based Violence: A Literature Review and Critical Assessment*. NY: International Rescue Committee.
- Pool, G.J, Schwegler, A.F, Theodore B.R ve Fuchs P.N (2007). Role of gender norms and group identification on hypothetical and experimental pain tolerance, *Pain*, 129, 122–129.
- Ratzlaff, C., Matsumoto, D., Kouznetsova, N., Raroque, ve Ray, R. (2000). Individual psychological culture and subjective well-being. In Diener, E. and Suh, E. M. (Eds.), *Culture and subjective well-being* (pp. 37–60). Boston, MA: Massachusetts Institute of Technology.
- Repetti, R. L. (1987). Linkages between work and family roles, *Applied Social Psychology Annual*, 7, 98-127.

Richmond, K., Levant, R., Smalley, B. ve Cook, S. (2015). The Femininity Ideology Scale (FIS): dimensions and its relationship to anxiety and feminine gender role stress, *Women & Health*, 55(3), 263-279.

Ridgeway, C.L. (1997). Interaction and the conservation of gender inequality: considering employment, *American Sociological Review*, 62, 218-35.

Rothstein, B. ve Tannenber, M. (2015). The Quality of Government and Development Policy, The Quality of Government Institute Report, 2015. (http://qog.pol.gu.se/digitalAssets/1549/1549815_the-quality-of-government-and-development-policy.pdf, 15 Mayıs 2017 tarihinde erişildi).

Schalock, R. L. ve Keith, K.D. (Eds.) (2016). Cross-Cultural Quality of Life: Enhancing the Lives of People with Intellectual Disability (2nd Ed). American Assoc. on Intellectual and Developmental Disabilities.

Schwarz, N. ve Strack, F. (1999). Reports of subjective well-being: judgmental processes and their methodological implications. In Kahneman, D., Diener, E., and Schwarz, N. (Eds.), *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology* (pp. 61–84). Russell Sage Foundation, New York.

Sirgy, M.J. (2002). *The Psychology of Quality of Life*. Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.

Skevington, S.M., MacArthur, P. ve Somerset, M. (1997). Developing items for the health in Britain, *British journal of health psychology*, 2, 55-72.

Stillson, R. W., O'Neil, J. M. ve Owen, S. V. (1991). Predictors of adult men's gender-role conflict: Race, class, unemployment, age, instrumentality-expressiveness, and personal strain, *Journal of Counseling Psychology*, 38(4), 458-464.

Sumner, L.W. (1996). *Welfare, Happiness, and Ethics*. Oxford: Clarendon Press.

West, C. ve Fenstermaker, S. (1995). Doing difference, *Gender & Society*, 9 (1), 8-37.

Zapf, W. (2000). Social Reporting in the 1970s and 1990s, *Social Indicators Research*, 51, 1-15.

Kadın Çalışanların Kariyer Engellerinde Cam tavan sendromu ve doğurduğu travmalar: Teorik Bir Çerçeve

Muhammet YÜKSEL, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Kurtuluş Yılmaz GENÇ, Giresun Üniversitesi

Giriş

İnsanlık varoluşundan itibaren hep bir uğraş ile uğraşmaktadır. Daha önceleri açlığını gidermek ve hayatta kalmak için belli uğraşlar gösteren insanlık ilerleyen dönemlerde kadınlara ve erkeklere bazı roller vererek uğraşlarında cinsiyetçi görevler belirlemiştir. Cinsiyet kavramsal olarak, kişinin kadın ya da erkek olarak gösterildiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikler anlamına gelmektedir (Seçkin ve Tural, 2011: 2447). Aslında cinsiyet insanlığın elinde olmayan ve doğuştan kendisine verilen bir yapısal özellik olmasına rağmen toplumsal düşünüşün temel yönlendiricilerinden olan bir kavramdır. Cinsiyet kavramı kendiliğinden, doğal süreçlerle gerçekleştiği halde cinsiyetçilik insanlığın varoluşundan beri kendini göstermiştir. Konu kutsal kitapların da ilgi alanı içerisinde (Sağlam, 2010: 31).

Cinsiyetçilik daha çok erkeklerin tekelinde belirmiş ve çoğu toplumda erkek egemenliği ön plana çıkararak, erkekleri ülkeleri yöneten ve savaşması gereken, kadınları ise özellikle ev işlerinde işlevsel olan bir varlık olarak görmüştür. Bu bakış açısı günümüzde de tartışılmaktadır. Modern Dünya’da, bilgi çağında bu konunun halen tartışılıyor olması kadınlarla ilgili sorunların, cinsiyet ayrımcılığının günümüzde de azalarak da olsa sürmesi ile ilişkilidir (Aktaş, 2013: 54). Kadınların artık her alanda varlığının söz konusu olduğu bu çağ da bile özellikle iş hayatında bazı cinsiyetçi yaklaşım ve uygulamalar yaşanabilmektedir. Günümüzde çalışma yaşamında yer alan kadın sayısı çok yüksek olmasına rağmen, gelişmiş ülkeler de dâhil birçok kültürde kadınlara farklı roller biçildiğinden hala erkek işgücü kadın işgücünden fazladır. Kadın ve erkek farklı fizyolojik ve genetik özelliklere sahip olduklarından, onlardan farklı toplumsal rolleri

göstermeleri beklenmektedir. Bu şekilde, bireylerin toplumda gösterecekleri davranışları belirleyen bu ön yargılı görüşlerin yansıttığı duruma cinsiyet rolü denilmektedir (Ergeneli ve Akçamete, 2004: 86). Cinsiyetçi rolde, birçok farklı toplumsal kültür kadınlara ve erkeklere iş gücünde belirli roller vermekte ve bu roller çerçevesinde hareket etmesini istemektedir. Kadınlar bu belirlenen rollerin dışına doğru hareketlendiklerinde çok fazla engelle karşılaşmakta ve özellikle de kariyer anlamında kadınlara karşı görünmeyen engelleri ifade eden cam tavan sendromu yaşanmaktadır. Bu çalışmada, literatür çerçevesinde, kadınların çalışma yaşamında karşılaşmış olduğu birçok zorluklardan biri olan cam tavan sendromu ve bu sendromun kadınlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Cam Tavan Sendromu

Sanayi devriminin ardından dünya her alanda çok hızlı değişimlere uğramıştır. Özellikle bilginin ve teknolojinin kullanımı iş dünyası adına bazı eski alışkanlıkları da ortadan kaldırmıştır. Bilgi çağındaki iş dünyasında işlerin yürütülmesinde artık aklın, bilginin ve teknolojinin kullanımı belirleyici olduğu için, kadınlar iş süreçlerinde çok daha fazla yer almaktadırlar. Ne var ki, dünyanın yarısını kadınlar oluşturmasına rağmen iş hayatında özellikle de üst kademelerde kadınların varlığı erkeklere oranla daha azdır. Kadınlar eskiye oranla günümüzde iş dünyasında daha yüksek oranda yer alsalar da, birçok engel ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Cam tavan kavramı ilk olarak 1970'lerde ABD'de kadın çalışanların kariyer önlerindeki engellere sebep olan davranış ve önyargıları anlatmak için kullanılmaya başlanmıştır. Cam tavan sendromu genellikle kadınların günlük iş akışlarına engel olan değil, daha çok kariyer basamaklarında yükselmelerini önleyen, görünmeyen ama var olan bir durumu tanımlar (Wirth, 2001: 45-47). Bir başka ifadeyle, kavram, kadınların başarılarının ardından profesyonel işlerinde dikey hareketliliğin tıkanması, yönetici pozisyonunda çalışan kadınların, belirli bir aşamadan sonra yükselmelerine çoğu zamanda görünmez bir şekilde engellenmesi durumunu ifade eder (Örücü vd., 2007: 118). Birçok gelişmiş ülkenin yasalarında ve uluslararası antlaşmalarda hiçbir cinsiyet,

ırk, din vb. ayrımlar yapılmaksızın özellikle kadın erkek tüm çalışanlara iş hayatının tüm alanlarında fırsat eşitliği sunan hükümlere rağmen, kadınlar çalışma hayatında açıkça belirlenmeyen görünmez engellere maruz kalmaktadırlar (Korkmaz, 2014: 2). Bu durum özellikle, ekonomik yapı ve kültürle ilişkilidir. Geleneksel olarak cinsiyetler için belirlenen roller, iş yaşamındaki görünmez engellerin temel kaynağıdır.

Kadınların iş hayatında karşılaştıkları cam tavan engeli genellikle:

- ***Erkek Yöneticiler Tarafından Konulan Engeller:***

Erkeklerin üst yönetimde kadınların yeterli olamayacaklarına karşı inandıkları önyargılar,

- ***Kadın Yöneticiler Tarafından Konulan Engeller:*** Kadın yöneticilerin yine kadın yönetici olarak sadece kendisinin olmasını istemesi,

- ***Kişinin Kendi Kendine Koyduğu Engeller:*** Kişinin kendi kendine yetersiz olduğunu düşünmesi şeklinde üç ana boyutta ele alınabilmektedir (Aycan, www.aneyizbiz.com, 07.03.2007). Bu tip engellemelerin yanı sıra kişisel tercihler ve algılar, çoklu rol üstlenme, örgüt kültürü, örgüt politikaları, mentör eksikliği ve enformel iletişim ağlarına katılamama, mobbing (psikolojik taciz) ve cinsel taciz, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyete özgü kalıplar gibi nedenler dolayısıyla da kadın çalışanlar cam tavan sendromu ile karşı karşıya kalabilmekte (Çaha vd., 2016:1-177).

İnsanların başından geçen ileri derecede üzücü ve sarsıcı yaşantılara travma adı verilmektedir. Kadın çalışanlarda da gerek erkeklerin önyargıları gerek hemcinslerinin engellemeleri gerekse kendi kendilerini kısıtlamaları içsel çatışmalar yaratmaktadır. Bu durumun sonucu olarak da zihinsel ya da bedensel travmalar ortaya çıkabilmektedir. Travma, depresyon, sel gibi doğal felaketler, yangınlar, trafik kazaları, saldırılar, işkenceler, tecavüz ve taciz gibi insanın yaşantısını oldukça olumsuz etkilere sahip olayların sonucudur (Eyüpoğlu, 2008: 61). Çalışma hayatında cam tavan sendromu ile karşı karşıya gelen kadın çalışanlar da, maruz kaldıkları ileri derecede üzücü ve sarsıcı etkilerle travmatik durumlar yaşayabilmektedirler.

Kadın çalışanların kariyer engellemeleri yaşaması onların topluma, çalıştıkları örgütlere, çevrelerine, ailelerine karşı olumsuz birçok geri dönüşümü olmaktadır. Bu sendroma maruz kalan kadın çalışanlar topluma karşı, kendisini önemsiz hissederek toplumdaki uzak durmak isteyebilmekte, örgütleri açısından çalıştıkları örgütlere karşı beklentilerini düşürüp, bağlılıklarını azalabilmekte, ayrıca örgütsel sinizm yaşayabilmekteler. Kadınlar, çevrelerine karşı aşırı duyarlılık ya da aşırıya varan bir duyarsızlık davranışları sergileyebilmektedirler. Yine, ailelerine karşı olan yaklaşımları ise, erkeklerin evlerinin reisi olduğunu kabul etme, aile içi çoğu sorumluluğu erkeklere bırakma, kendilerini geri çekme şeklindedir. Ayrıca bu sendrom, stres ve içine kapanma gibi zihinsel etkilenmelerinin yanı sıra halsizlik, yorgunluk, kilo kaybı, sindirim, mide ve bağırsak sistemlerinin bozulması gibi bedensel etkileri görülmektedir (<http://blog.milliyet.com.tr>).

Literatürde Cam Tavan Sendromu

Dünyamız çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Geçmişle kıyaslandığında, günümüzde özellikle de endüstri devriminden sonra beden gücünden çok bilginin gücü ön plana çıkmaktadır. Bilgi, ırk, dil, din, cinsiyet ya da herhangi bir ayırım yapmamakla birlikte, bilgiyi kim daha iyi kavrar ve kullanırsa daha başarılı olacağı açıktır. Günümüz örgütleri bu gelişim ve değişimin farkına varmakta ve kimden gelirse gelsin bilgi sermayesine önem vermektedir. Bilginin ve bilgi kullanımının bu kadar önemde olduğu bir dönemde dahi çalışma dünyasında hala bazı gruplar, özellikle kadın çalışanlar engellerle karşılaşabilmektedirler. Kadın çalışanların özellikle kariyer basamaklarında yaşadığı engeller, yani cam tavan sendromu 21. Yüzyıl bilgi ve teknoloji çağında bile etkisini göstermektedir. Bu kavramın yeni bir dünya ve yönetim anlayışında bile var olması araştırmacıların ilgisini çekerek, birçok araştırmacı bu konuda gerek kavramsal gerekse çözümsel araştırmalarda bulunmuştur. Kadın çalışanların, kariyerlerinde ilerlemek isteyip de görünmeyen bir engel ya da engeller tarafından önlendiklerinin farkına varmaları sonucunda, uğradıkları zihinsel ve bedensel travmalar çalıştıkları örgütlere olan olumsuz etkileri açısından bakıldığında, konunun araştırılması ve çözümlerin tespit edilmesi büyük önem

taşımaktadır (Tükeltürk, 2008: 125). Cam tavan sendromu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde birçok araştırma vardır. Bu çalışmalarda kadın çalışanların kariyer engellerinde cam tavan sendromu ve doğurduğu travmalar incelenip değerlendirilmektedir.

Hong (2018)'a göre çalışma hayatında kadın çalışanların önlerinin kesilmesi onları zihinsel olarak yıpratmaktadır. Barutçu ve Kaçar'ın (2017) yapmış olduğu çalışmada Denizli ilinde kadın çalışanların psikolojik sermayeleri ve cam tavan sendromunu aşma stratejileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Temel saptama, kadın çalışanların cam tavan sendromunu aşma mücadelesinde psikolojik sermayelerinin güçlendirilmesinin olumlu yönde etkisinin olacağıdır. Kılıç ve Çakıcı (2016), 'Sağlık ve Eğitim Sektöründeki Kadın Çalışanların Cam Tavan Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi' adlı araştırmalarında Milli Eğitim Bakanlığı kadın çalışanlarının Sağlık Bakanlığı kadın çalışanlarına göre daha fazla cam tavan sendromuna maruz kaldığı bulgusuna ulaşmışlardır. Yazarlar, eril ve cinsiyet ayrımcılığı kültürünün egemen olduğu kurumlarda, bu eşitsizlikleri gidermeye yönelik çalışmalar yapılması önermektedirler. Yine, Hoşgör ve diğerleri (2016), sağlık çalışanları üzerine yaptıkları bir araştırmada, katılımcıların öğrenim durumları ile cam tavan sendromu alt boyutlarından sadece 'çoklu rol üstlenme' ve 'basmakalıp yargılar' değişkenlerine ait puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu anlamlı farklılığın ise yüksek lisans mezunu olanlar ile lise mezunu olanlardan kaynaklandığı değerlendirilmiştir.

Güleç (2015), kadın çalışanlarda cam tavan sendromunun örgütsel vatandaşlığa etkilerini, otel işletmelerinde yaptığı bir araştırma ile ortaya koymuştur. Yazar, cam tavan sendromu ile örgütsel vatandaşlık arasında herhangi bir ilişki olmadığı bulgusuna ulaşmış ve üst düzey kadın yönetici sayısının erkek yöneticilere oranla daha az olduğu tespitinde bulunmuştur. Yine, İnel ve diğerleri (2014)'nin araştırmalarında cam tavan ile kurumların örgütlenmesi arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuç, ankete katılan kadın yöneticilerin bu faaliyetten dolayı pozisyonlarının riske gireceği ya da bulunduğu kuruma yönelik olumsuz algı

oluşacağı kaygısıyla hareket etmeleri ile açıklanmıştır. Karaca (2007), çalışmada ele alınan hiçbir demografik faktörün, çalışmaya katılan kadın ve erkek ilk kademe banka yöneticilerinin kadın yöneticilere ilişkin tutumları ile ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Ezzedeen ve diğerleri (2015), çalışmalarında talepler, kültürel baskılar, medya mesajları ve kariyer kaygılarının, kadın çalışanların yaşadıkları kariyer engellerinin esas kaynakları olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde, Özyer ve Azizoğlu (2014), çalışmalarında cam tavan ile toplam algılanan örgütsel adalet arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aksu ve diğerleri (2013)'nin araştırmalarında okul müdürleri, genel anlamda toplumsal önyargıların kadınların yönetim kademelerinde ilerlemelerine engel olduğunu ifade etmişlerdir. Toplumsal önyargıların olumlu hale getirilebilmesi ve cinsiyet ayrımcılığının engellenmesi için aile eğitimi, okul öncesi eğitim ve ilköğretim çağında verilen eğitimlerin etkili olacağını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, Bingöl ve diğerleri (2011), cam tavan sendromu ve kadınların hiyerarşik yükselmelerindeki engeller konusunu incelenmişler ve bu kadın çalışanların çalıştıkları örgütte erkeklerin önyargısı ile karşılaştıklarını, mesleki bir ayrıma tabi tutulduklarını, mentorluk ilişkisinden faydalanmadıklarını, informel iletişim ağlarına giremediklerini, örgüt kültürü ve uygulanan politikaların yükselmelerinde engel teşkil edildiği tespit edilmiştir. Mızrahi ve Aracı (2010) araştırmalarında, kadın çalışanlara yönelik tutumların yöneticilerin yaşına göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Irmak (2010) araştırmasında, çalışan kadın sayısındaki artışın, toplumda kadın ve erkeklerin çalışan eş ve çalışan anne rolüne alışmalarını sağladığını ve çevresindeki bu kabullenmenin de çalışan kadına iş ve aile yaşamı arasında denge kurmakta yardımcı olduğu ileri sürmüştür. Yine, Ersoy (2009)'un çalışmasında, kadının ve erkeğin davranışlarında geleneksel norm ve değerlerin etkisini sürdürmekle olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, Bell ve diğerleri (2002)'nin çalışmalarında, kadın çalışanların ayrımcılığa ve cinsel tacize uğradıkları belirtilmiş, ayrımcılığın ve cinsel tacizin önüne geçmek için yeni stratejilerin uygulanması gerektiği savunulmuştur.

Yukarıda açıklanan çalışmalar Tablo 1`de özetlenmektedir.

Tablo 1: Literatürde Cam Tavan Sendromu ve Başlıca Bulgular

Yazar	Temel Bulgu
Hong (2018)	Çalışma hayatında kadın çalışanların önlerinin kesilmesi onları zihinsel olarak yıpratmaktadır.
Barutçu ve Kaçar (2017)	Kadın çalışanların cam tavan sendromunu aşma mücadelesinde psikolojik sermayelerinin güçlendirilmesinin olumlu yönde etkisi olacaktır.
Kılıç ve Çakıcı (2016)	Eril ve cinsiyet ayrımcılığı kültürünün egemen olduğu kurumlarda, bu eşitsizlikleri gidermeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
Hoşgör ve Diğerleri (2016)	Kadın çalışanlarda öğrenim durumları ile cam tavan sendromu alt boyutlarından sadece ‘Çoklu Rol Üstlenme’ ve ‘Basmakalıp Yargılar’ değişkenlerine ait puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark vardır.
Güleç (2015)	Cam tavan sendromu ile örgütsel vatandaşlık arasında herhangi bir anlamlı ilişki yoktur. Üst düzey kadın yönetici sayısı erkek yöneticilere göre daha azdır.
Ezzedeem ve diğerleri (2015)	Talepler, kültürel baskılar, medya mesajları ve kariyer kaygıları kadın çalışanlar için kariyer engelleri oluşturur.
İnel ve diğerleri (2014)	Cam tavan ile kurumların örgütlenmesi arasında bir ilişki bulunamamıştır.
Özyer ve Azizoğlu (2014)	Cam tavan ile toplam algılanan örgütsel adalet arasında anlamlı bir ilişki vardır.
Aksu ve Diğerleri (2013)	Genel anlamda toplumsal önyargıların kadınların yönetim kademelerinde ilerlemelerinde engel oluşturduğu tespit edilmiştir.
Bingöl ve Diğerleri (2011)	Kadın çalışanlar örgütte, erkekler tarafından önyargı ile karşılaşırlar. Mesleki bir ayrıma tabi tutulurlar. Mentorluk ilişkisinden faydalanamazlar. Biçimsel olmayan iletişim ağlarına giremezler. Örgüt kültürü ve uygulanan politikalar kadınların yükselmelerine engel oluşturur.
Mızrahi ve Aracı (2010)	Kadın çalışanlara yönelik tutumlar yöneticilerin yaşına göre farklılık göstermez.
Irmak (2010)	Çalışan kadın sayısındaki artış, toplumda kadın ve erkeklerin çalışan eş ve çalışan anne rolüne alışmalarını sağlar. Çevresindeki bu kabullenme, çalışan kadını iş ve aile yaşamı arasında denge kurmakta destekler.
Ersoy (2009)	Kadının ve erkeğin üstünde geleneksel norm ve değerler etkisini sürdürmektedir.
Karaca (2007)	Hiçbir demografik faktörün, çalışmaya katılan kadın ve erkek ilk kademe banka yöneticilerinin kadın yöneticilere ilişkin tutumları ile ilişkisi yoktur.
Bell ve Diğerleri (2002)	Kadın çalışanların ayrımcılığa ve cinsel tacize uğrarlar. Ayrımcılığın ve cinsel tacizin önüne geçmek için yeni stratejilerin uygulanması gerekir.

Sonuç

Bu çalışmada, çalışma yaşamında kadınların yükselmelerinin önündeki görünmez engelleri simgeleyen ‘cam tavan’ kavramı ele alınmıştır. Çalışmanın temel bulgusu, ‘cam tavan’ın kültürel koşullanmalarla ilişkili olduğudur. Bunun dışında, bireysel çıkarların da yine ‘cam tavan’ın oluşumuna etki edebileceği gerçeği vurgulanmalıdır. Var olan konumlarını kaybetmek istemeyen insanlar, kültürel kodları, duyarlılıkları öne çıkarma yoluyla amaçlarına ulaşmayı denemektedirler. Bir başka ifadeyle, kültürel duyarlılıklardan, gerçek niyetlerini gizlemek için faydalanmaktadırlar. Bu kafa yapısında olan insanların, toplumsal gelişmenin kadın ve erkeklerin birlikte katkısıyla olabileceği, cinsiyetlerden birinin geri kalmasının ya da bastırılmasının bütün toplumu olumsuz etkileyeceği gerçeğini göz ardı ettikleri açıktır. Diğer taraftan, kadınların en az erkekler kadar çalışma yaşamında ve yönetim kademelerinde yer almalarıyla birlikte güçlenecek olan adalet duygusunun örgütsel performansı yükselteceği de öngörülebilir.

Cam tavan sendromu kadınlara karşı önyargılı olan erkeklerin tavırları, kadınların hemcinsleri ve yine kadın çalışanların kendilerini yetersiz görmelerinden kaynaklanabilmektedir. Bu konuda uzun vadede başarının peşinde olan tüm kurum ve kuruluşlar kadınların iş yaşamlarındaki kariyer olanaklarının engellenmesini önleyici tedbirler almalıdırlar. Bu önlemler şunlar olabilir:

- ✓ Cinsiyetçilik içeren her türlü davranışın yanlış olduğuna dair çocukluk döneminden başlayarak, ailede ve okulda eğitim verilmesi,
- ✓ Eğitimde fırsat eşitliği yoluyla kadınlara da her alanda yetişmiş personel olabilme olanaklarının sağlanması,
- ✓ Devletin cinsiyetçiliğe karşı yaptırım içeren yasalar yapması,
- ✓ Özel sektörde kadınlara kariyer olanakları sağlayanlara destek verilmesi,
- ✓ Kadınların sosyal alanlarda daha çok var olması,
- ✓ Kadınların kendilerine güvenmesidir.

Sonraki alışmalar, cam tavan durumunun ortaya çıkışında özellikle ülkeye ya da farklı kültürlere, toplumlara göre farklılıklar olup olmadığını ortaya çıkarmalıdır. Bu yönde yapılacak araştırmalar, kadınların toplumsal alanda güçlenmelerine katkıda bulunacağından, bir tür sosyal sorumluluk niteliği de taşımaktadır.

Kaynakça

AKSU, A., EK, F., & şENOL, B. (2013). Kadınların Müdür Olmalarının nndeki Cam Tavan ve Cam Tavanı Aşma Stratejileri'ne İlişkin İlkretim Okulu Müdürlerinin Görüşleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 133-160.

AKTAş, G. (2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.

AYCAN, Z. (2007.03.07). * Boyutlu Cam Tavan: Kadınların Kariyer Gelişiminde Kim, Kime, Neden Engel Oluyor?* www.aneyiz.biz/haber/haberdtl.php?hid=1809. adresinden alındı, [İndirme Tarihi: 23.02.2018].

BARUTÇU, E., & KARAKEN KAÇAR, Z. (2017). Kadın alışanların Psikolojik Sermayeleri ve Cam Tavan Sendromunu Aşma Stratejileri Arasındaki İlişi: Denizli rneği. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 79-86.

BELL, M., MCLAUGHLİN, M., & SEQUEİRA, J. (2002). Discrimination, Harassment and the Glass Ceiling: Women Executives as Change Agents. *Journal of Business Ethics*, 65-76.

BİNGÖL, D., AYDOğAN, E., şENEL, G., & ERDEN, P. (tarih yok).

ÇAHA, H., Çaha, ., & AYDIN YILMAZ, E. S. (2016). *Türkiye'de Cam Tavan Sendromu Hizmet Sektöründe Kadın*. İstanbul: Piya Matbaa Sanatları Sanayi ve Ticaret Ltd. şti.

DEMİREZEN, . (2012, 02 02). *Cam Tavan Sendromu*. <http://blog.milliyet.com.tr: http://blog.milliyet.com.tr/cam-tavan-sendromu/Blog/?BlogNo=346753> adresinden alındı

ERGENELİ, A., & AKÇAMETE, C. (2004). Bankacılıkta Cam Tavan: Kadın ve Erkeklerin Kadın Çalışanlar ve Kadınların Üst Yönetime Yükseltmelerine Yönelik Tutumları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 22(2), 85-109.

ERSOY, E. (2009). CİNSİYET KÜLTÜRÜ İÇERİSİNDE KADIN VE ERKEK KİMLİĞİ (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.

EYÜPOĞLU, H. (2008). Cinsel Taciz ve Travma: Eleştirel Bir Deneyim Aktarımı. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*(1), 61-68.

EZZEEDEN, S., BUDWORTH, M.-H., & BAKER, S. (2015). The Glass Ceiling and Executive Careers: Still an Issue for Pre-Career Women. *Journal of Career Development*, 42(5), 355-369.

GÜLEÇ, M. (2015). Kadın Çalışanlarda Cam Tavan Sendromunun Örgütsel Vatandaşlığa Etkileri Kuşadası 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

HONG, L.-H. (2018). Does “Glass Ceiling” Or “Slippery Ladder” Lead To The Scarcity Of Women In Academic Leadership? An Approach Of Q-Methodology. *International Journal of Social Sciences*, 4(1), 343-359.

HOŞGÖR, H., GÜNDÜZ HOŞGÖR, D., & MEMİŞ, K. (2016). Sosyo-Demografik Özellikler İle Cam Tavan Sendromu Arasındaki İlişki Ve Farklılıkların İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 345-362.

İNEL, M., GARAYEV, V., & BAKAY, A. (2014). Kurum Yapısının Cam Tavana Etkisi: Türkiye’Nin Ege Bölgesi Kurumları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1-14.

IRMAK, R. (2010). Cam Tavan Sendromu - Bir Hastane Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.

KARACA, A. (2007). Kadın Yöneticilerde Kariyer Engelleri: Cam Tavan Sendromu Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma. *Selçuk*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

KILIÇ, T., & ÇAKICI, A. B. (2016). Sağlık ve Eğitim Sektöründeki Kadın Çalışanların Cam Tavan Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 19(3), 283-303.

KORKMAZ, H. (2014). Yönetim Kademelerinde Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı ve Cam Tavan Sendromu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(5), 1-14.

MIRZAHI, R., & ARACI, H. (2010). Kadın Yöneticiler Ve Cam Tavan Sendromu Üzerine Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 149-156.

ÖRÜCÜ, E., KILIÇ, R., & KILIÇ, T. (2007). Cam Tavan Sendromu ve Kadınların Üst Düzey. *Celal Bayar Üniversitesi İktidadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 118-135.

ÖZYER, K., & AZİZOĞLU, Ö. (2014). İş Hayatında Kadınların Önündeki Cam Tavan Engelleri İle Algılanan Örgütsel Adalet Arasındaki İlişki. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 95-106.

SAĞLAM, Z. (2010). Kur'an-ı Kerim ve Tevrat'a Göre Habil ve Kabil Kıssası. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.

SEÇGİN, F., & TURAL, A. (2011). Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 2447-2458.

WIRTH, L. (2001). *Breaking Through The Glass Ceiling: Women in Management*. Geneva: ILO.

Uygar Barbarlık Olarak Kadına Karşı Şiddet Olgusu

**Doç. Dr. Azize Serap Tunçer, Ahi Evran Üniversitesi
Cennet Nur Ödemiş, Ahi Evran Üniversitesi**

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet; dünya üzerindeki şiddet türlerinin en yaygını olarak, kadınların güvenlik, özgürlük, saygınlık, fiziksel ve duygusal sağlık ve hatta yaşam hakkı gibi temel haklarını ihlal etmeye devam etmektedir. Çok boyutlu bir sorun alanı olan kadına yönelik şiddet ve özellikle ev içi şiddet, bir bütün olarak toplumu da olumsuz etkilemekte, çocuklar başta olmak üzere, şiddet uygulayanın da etik varoluşunu sorunlu hale getirmektedir. Bu nedenle şiddetin ortadan kaldırılması, kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar gerektirmektedir.

1. ŞİDDET ÜZERİNE

1.1.Şiddetin Azalması Beklentisi

Uygarlık tarihinin incelenmesi süreci, insanlığın “barbar” tutum ve alışkanlıklarının zamanla azaldığı; bu barbar eğilimler içerisinde en önde yer alan şiddetin de uygarlığın ilerlemesi oranında azalmaya devam edeceği beklentisini sergiler. Özellikle liberal görüşün temel savlarından olan: feodal toplumun kapitalist topluma dönüşmesi sürecinde önemli rol oynayan ticaretin, “aristokrat toplumların, ancak askeri mücadele ve fetih yoluyla tatmin edilebilecek şana ve şerefe sahip olma arzusu üzerine kurulmuş yapısının, burjuva toplumlarınca daha dar bir şahsi çıkar ilkesine evrilmesiyle, süreç içerisinde aristokratik yapının acımasız ve şiddet içerikli alışkanlıklarını yumuşattığı”nı ileri süren Montesquieu ve kimi takipçilerinin görüşlerine karşın (Fukuyama, 2009, s. 324-325); dünyada küresel düzlemde gerçekleştirilen ticaret yapısının, şiddet olgusunun varlığını ortadan kaldıramadığı açıktır. Dahası kimi toplumlarda, tarihteki örnekleri aratır tarzda şiddetin yaygınlaştığı da söylenebilir.

1.2.Şiddet Kuramları

Şiddeti açıklayan kuramları ve dayandıkları kavram ya da ilkeleri, “sosyo-ekonomik-psikolojik açıdan ve sosyo-ekonomik-siyasal açıdan, olmak üzere başlıca iki grupta toplayabiliriz:

A) Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Yaklaşımlar

- 1.Engelleme-Kızgınlık-Saldırganlık Kuramı
2. Göreceli Yoksunluk Kavramı
3. Göreceli Refah – Şiddet İlkesi
4. Toplumsal Değişme ve Sürekli Engellenme Kuramı

B) Sosyo – Ekonomik ve Siyasal Yaklaşımlar

- 1.Devlet Karşısında Yeni Egemenlik Odaklarının Türemesi
- 2.Geçiş Dönemindeki Toplumlarda Şiddet şeklinde özetlenebilmektedir. (Keleş-Ünsal, 1982: 15-23)

Şiddet olgusunu kentleşmeye bağlayan görüşler de bulunmaktadır. Laborit, kent ortamının doğal olarak kapatılmışlık duygusuyla gelen şiddeti beslediğini düşünmekte (1990: 60); diğer bazı araştırmacılar ise kentin büyümesinin nüfus yoğunluğuna bağlı olarak suç oranlarını artıracığı önermesini ileri sürmektedirler (Fukuyama, 2009: 111).

“Bugün kentler, artarak büyüyen ve çeşitlenen suçların en yaygın olarak işlendiği merkezler olma durumuna gelmiştir... Son günlerde ülkemizde ilköğretim okulları düzeyine inen şiddet haberlerinin de gösterdiği bu duruma karşı, “çağdaş” yaşamın pek çok teknolojik yeniliği devreye girmektedir. Güvenlik kameraları, güvenli siteler, özel güvenlik şirketleri, en güvenli ulaşım firmaları ve daha birçok ürün güvenliğimizin “ticari” boyutunu simgeler... Kuşkusuz bu gelişimin “kentsel” kökenli nedenleri yanında, genel toplumsal arka planları da bulunmaktadır. Küresel işsizlik ve yoksulluğun tırmanışı, bu durumdan beslenen terör ve uluslararası suçların artışı gibi. Ancak bu arka planın kentsel ortamlara yansımaları, kentsel çelişkilerle de beslendiğinde, ortaya ürkütücü bir tablo çıkmaktadır” (Tunçer, 2008).

1.3.Uygar Barbarlık

Bugün geçmişe göre daha az şiddet olduğu yargısına bir itiraz olarak, günümüzdeki barbarlığın sadece biçim değiştirdiği ve bu anlamda “uygar barbarlık” tanımına uyabilecek birçok şiddet tavrı olduğunu ileri sürülmektedir. “Kamu yaşamında olduğu denli özel yaşamda da, sıradan bir modern günün, aldatmalar, skandallar, dille eziyet ve açıklanamayan vahşiliklerle dolu olduğu; hatta televizyonda bile kişilerin çok sevdiği tv karakterlerinin vaktinin çoğunu bağırarak, yalan söyleyerek ve hayal edilebilecek her şekilde birbirlerini rencide ederek geçirdikleri” örnek olarak gösterilmektedir (Mestroviç, 2004: 252). Hemen Türk televizyonlarına döndüğümüzde bu yargının ne denli doğru olduğunu teslim etmek zorunda kalırız.

Durkheim da bu görüşe destek olmak üzere, uygarlık-disiplin ilişkisini irdeleyerek destek vermiş ve uygarlığın, fiziksel şiddetle bağlantılı barbar eğilimleri yumuşattığı iddiasına karşı, “kültürün başlangıcının dayak cezasının uygulanmasıyla ortaya konması” gerçeği ile itiraz ederek; “kırbacın kolej yaşamında sürekli kullanımının Rönesans’ın doğmakta olduğu 16. yüzyıla rastladığını ve 18.yüzyılın ortalarına kadar kamçının eğitimde kullanılmasını” örnek vermiştir (Mestroviç, 2004: 70-71). Doğru toplumlarında sopadan falakaya, cetvele uzanan oldukça yaratıcı pek çok yöntem bulunduğu da anımsandığında, şiddetin bu en erken aşamada doğallaştırılmasını dikkate almamız gerekmektedir.

1.4.Şiddet Erkeklik Ayinidir

Ancak bütün bu genelleştirilmiş ifadelere karşın, şiddet yaygın olarak “erkeksi” bir olgu kabul edilmektedir. Atlatlı, Amerika Başkanı Theodore Roosevelt’in anılarında söz ettiği bir av olgusundan söz ederken; 1906’da Nobel Barış Ödülünü kazanan bu avcının, “Afrika’daki bir safari sırasında tam 11.397 hayvan öldürüldüğünü; bunlardan 512’sinin hipopotam, beyaz gergedan, fil gibi devasa hayvanlar olduğunu; bunların 262 tanesini yediklerini, kalanını tuzlayıp (beraberlerinde 4 ton da tuz götürdüklerinden) Washington’a, Smithsonian ve Natural History müzelerine gönderdiklerini” anlatırken, “Porto Rico, Filipinler ve Guam’a el koyan, ırkçı, yayılmacı bir kovboy” olarak tanımladığı avcının duyduğu övünç karşısında, bir söylemi anımsatıyor:

“şiddet erkeklik ayinidir” (2009: 36-37). Gerçekten de tarihe bakıldığında savaşıllığın ve şiddet kullanma yetkesinin erkeklerde olduğu görülür.

1.5.Kadınlar Günü

Kadınlar Günü'nün ortaya çıkışı dahi kadına karşı şiddet ile ilişkilidir. “Kadınlara özgü bir günün var olması düşüncesi ilk kez, 26-27 Ağustos 1910'da Kopenhag'da 2. Enternasyonal kapsamında düzenlenen Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansında Alman Sosyal Demokrat Partisinden Clara Zetkin tarafından, Amerika Birleşik Devletlerinde daha iyi çalışma koşulları amacıyla gerçekleştirilen tekstil fabrikası grevi sırasında greve giren kadın işçilerin fabrikaya kilitlenmesi sonrasında çıkan yangında ölen kadın işçilerin anısını yaşatmak amacıyla gündeme getirilmiş, öneri oybirliği ile kabul edilmiştir. Bu kararın ardından ilk Dünya Kadınlar Günü 1911'de Almanya, Avusturya ve Danimarka'da kutlanmıştır (Demir, 2008: 21).

1.6.Kadına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Günü

25 Kasım tüm dünyada, “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü”dür. 25 Kasım 1960 tarihinde Dominik Cumhuriyet'inde, Patria, Minerva ve Maria Terasa Mirabel adlı kardeşler Trujillo diktatörlüğü tarafından tecavüz edilerek katledildiler. Cesetleri bir uçurumun dibinde bulundu. Diktatörlük karşıtı mücadelelerinin sembolü haline gelen Clandestina hareketi ve kadrosu olan Mirabel kardeşler devletin baskılarına maruz kaldılar. Diktatörlük, mücadele edenlere yönelik öfkelerini kadın bedenini aşağılayıp yok ederek gösterdi. Dominik bu olaya tepkisini bir yıl içinde Trujillo'yu devirerek gösterdi.

İşte bu nedenle, 25 Kasım tüm dünyada Mirabellerin anısına, Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma günü olarak çeşitli etkinliklerle değerlendirilen bir dikkat çekme günüdür.

2- KADINA KARŞI ŞİDDET

Kadına karşı şiddet olgusunun bu denli yaygın olmasının kökeninde, gelenekler, toplumsal cinsiyet algısı, sevgi ve aile kavramının sahiplik ilişkisi olarak kurgulanması, ezilen erkeklerin kadınları ezerek mağduriyet transferi yoluna gitmeleri ve tarihsel olarak güç ilişkisinin ataerkillik ve şiddet bağlamında yükselmesi gibi faktörler bulunmaktadır.

2.1. Kadına Karşı Şiddetin Kökeni

2.1.1. Geleneklerin Rolü

Çağdaş dünyanın eski çağlara göre çok daha medeni ve gelişkin olması gerektiği yolundaki iyimser modern bakışımız, her gün bir olayla daha kararıyor. Şiddet özümüzün en kolay yansıdığı yerler ise hala bu yüzyılda “kadın bedenleri” oluyor. Ne denli eğitim programları düzenlediğimizi söylesek, süslü projeler üretsek de hepimiz bir büyük yalanı içten içe paylaştığımızı biliyoruz. Bir anne bir baba olarak, “eşitlikçi” bir dünya için evlatlar yetiştirmiyoruz; “oğlumuzu” ve “kızımızı” hayata ayrı yaklaşımlarla hazırlıyor ve ayrılığı kanıksasınlar istiyoruz. Sonra ülke olarak bitmeyen “vahşet” örnekleri ile dünya haber tarihine geçiyoruz. Karısını döven kocaları bildiğimiz halde onları polise ihbar etmiyor ve kadını “aile içindeki” konumuna hapsediyoruz. Kızkardeşine “efelenen” oğlumuzu bıyık altı gülere pohpohluyor ve sonra kadına şiddet konferanslarında “bazı kötü adamları lanetleyerek” vicdan temizliyoruz. Hep içeriye oynadığımız için “evrensel” ilkeleri dışarıda bırakıyor ve “bizim kendimizden başka dostumuz yok” tekerlemesiyle, dışarının bizi nasıl dehşetle izlediğini anlamaya çabalamıyoruz. Oysa tüm kötü sicil hepimizin adına yazılıyor, kimse masum değil çaba göstermediği bu karanlık senaryoda.

Şiddeti “erkek” ile ilişkilendirdikten sonra, doğal sonuç, kadına da bu şiddetten pay düşmesi olmaktadır. Hemen tüm toplumlarda geleneksel olarak “erkekliğin kışkırtıldığı, kadınlığın ise bastırıldığı” (Atabek, 2010: 31) adetler bulunmakta; “ilk cinsiyet rolü şartlanmalarındaki farklar” (Cowan ve Kinder, 1991: 21) gösterisel niteliklerini korumakta ve bunun sonucu olarak da her

engeli aşma başarısında inanılmaz bir güç gösterisinde bulunan annenin, aynı anda küplere binmiş bir babanın karşısında süt dökmüş kediye dönmesini de izleyen oğullar, erkek egemen süreci devam ettirmektedir (Button, 2001: 236-237)

Kadına karşı şiddet öylesine kanıksanmış bir olgudur ki, eve kapatılması gerektiği görüşü savunulurken, “bacağını kırıp evde oturması” önerilir ve bu yargı sanıldığından çok daha fazla evrenseldir. “Cervantes, İspanya ve Latin Amerika’da yüzyıllarca kadınların içinde yaşadıkları durumu, acımasız bir ironi ve aynı zamanda büyük bir şefkatle, Teresa Panza’nın ağzından şöyle dile getirmiştir: ‘Namuslu kadın, bacağı kırık ve evde oturan kadındır’ (Bendason: 86)

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet rolleri sadece kadın için bir sorun olmamakta, erkek için de “kendisinden beklenen ‘erkek’ davranışları, başarı ve performans baskıları, bir yandan kaygı oranlarını yükseltirken, diğer yandan da güçlü, güvenli görünmek amacıyla saldırgan davranışlarını körüklemekte”dir (Navaro, 1997: 144).

Bu davranışlar arasında en simgesel olanı öfke duygusudur ve genellikle ölüm, yaralama, darp, hakaret, küfür gibi şiddetle sonuçlanan bu duygunun yaratımı sonuçlar, hemen her gün basın tarafından paylaşılır. Peki “öfke” ile “ölüm” arasındaki bu mesafenin kısalığı ve bu denli iç içe örülmüslüğü doğal mı? Nasıl olur da diğer insani duygulara böylesine kapalı, geçirimsiz bir alan kurabiliyoruz?

Durumu biraz irdelendiğimizde, Alev Alatlı’nın bir yargısının haklılığına hükmetmek gerekiyor. Alatlı, öfke ile bu ilişkiyi “öfkemizi sahiplenmek” olarak tarif ediyor. Bu tür durumlarda “öfkemizi sahiplenmiyor, onu bizim dışımızdaki nedenlere bağlı bir dürtü olarak yaftalıyoruz. Bu da sahiplenmediğimiz öfkenin “sorumluluğunu da duymadığımız” sonucuna götürüyor bizi. Şöyle ifade ediyor Alatlı, “öfkeli baba” modelini: “Yaşamı

boyunca, bir gün olsun, öfkelerini sahiplenmedi, sorumluluğunu duymadı, nedenlerini kendi içinde aramadı babam. Sanki kendi dışında, başına buyruk, özgür bir yaratıktı “öfkesi”. Acı verdiğinde sorumluları acı vermesine sebebiyet verenler, yani incittiği insanlardı! İhsan beyin öfkelerini hoş tutmak, azdırmamak, sonunda ondan zarar göreceklere ait bir görevdi, zarar göreceklere yani, karısına, çocuğuna, öğrencilerine ve dış geçirebileceği diğer insanlara.” (2001: 28)

Tanıdık geldi mi bu baba modeli? Hani annelerin kolay yolu seçerek, talebine uygun yanıt vermek istemediği çocuğuna söylediği, “babanı kızdırma şimdi” itirazı? Babanın “öfkesi” üzerinden kurulmaya çalışılan disiplin? Bu “disiplin”in ürünü genç erkeklerin, bu “rol model babalar” ile yaşadıkları özdeşleşme süreci, onların da “öfkelerinin sorumluluğunu almamaları” ile sonuçlanır doğal olarak. Yani “İhsan beyin öfkelerini hoş tutmak, azdırmamak, sonunda ondan zarar göreceklere ait bir görev” ise gündelik yaşamımızın diğer “İhsan Beyleri” de bu öfkelerini “tek taraflı” bir şekilde “öfkeden zarar göreceklere yani, karısına, çocuğuna, öğrencilerine ve dış geçirebileceği diğer insanlara” aynı “sorumsuzlukla” yöneltebilirler.

Günümüzde “öfke kontrolü”, psikolojik tedavi yöntemleri ile sağlanmaya çalışılmakta ve “öfke”, tedavisi gereken bir “hastalık hali” olarak görülmektedir. Bu nedenle acı sonuçlarla karşılaşmamak için, “öfkemizi sahiplenmeyi”, “onu dizginlemenin bizim görevimiz olduğunu” ve en önemlisi öfkemizi, başkalarının davranışları ile mazur görme/gösterme çabasından vazgeçip, “öfkemizin sorumluluğunu üstlenme”yi öğrenmemiz gerekmektedir. Hele resmi rakamlarda bile çok yüksek çıkan ve yüksek olasılıkla, resmi rakamlara yansımayan vakaların daha da yüksek olduğu, “aile içi şiddet” sözkonusu olduğunda, “öfke kontrolü” daha da önemli bir unsur olarak sıyrılmaktadır.

“İnsani” olan, her zaman “doğal olan” içgüdüler değildir; “öfke”nin “doğal” bir dürtü olduğu da son derece tartışmalıdır; daha çok “toplumsal olduğu” bile ileri sürülebilir ve bütün

bunların ötesinde “yaşam hakkına saygı” mutlaka “öğretilmeli/öğrenilmeli/içselleştirilmeli”dir.

2.1.3. Sahiplik İlişkisi

Şiddeti olağanlaştıran olgulardan biri, kadın-erkek ilişkilerinin “sahiplenme” üzerine kurulması; böylece kişiler arasında sorun çıktığında, güçlü olanın, kendine ait hissettiği taraf üzerindeki söz hakkını abartmasıdır. Gerçekte toplumsal olarak aşk ve evlilik olgularına bağlanan ‘sahiplik’ ilişkisi, “özneler ve nesnelere arasındaki canlı ilişkiyi, ölü bir ilişki haline getirir ve hem nesnelere, hem de özneleri birer “şey” yapar” (Fromm, 2004: 117). Bu ilişkide “sahip” rolü genellikle erkeğe ait olup, “ataerkil” anlayış ile doğrudan ilişkilidir. “Babaerkil toplumun evrimi, özel mülkiyetin evrimiyle atbaşı gider (Fromm, 1998). Oysa İ.Ö. 5 bin yılında Sümerlerin ülkesi Mezopotamya’da, Babil’de kurulan ilk uygarlığı yaratan kabileler anaerkildiler (matriyarkal). Otoriteyi kadınlar kullanırdı... Babil, Asya’nın batısında, askeri gücü ve bilimcilerle sanatların gelişmesi sayesinde parlayan, örgütlenmiş ilk uluslardan biriydi. 1.Sargon döneminde aşiretler anaerkildi” (Bendason, 6, 19)

Anaerkil toplum aşamasının “kadına göre hukuk” sürecinden, babaerkil toplumun “babaya göre hukuk” sürecine geçişi, toplumsal güç, iktidar ve ekonomi bağlamlarında değişim yarattı. Konu uzun ve çok kapsamlı olmakla birlikte, özetle kabul etmemiz gereken gerçek şudur ki, “mülkiyet” kavramının çekirdeğini oluşturduğu her türlü toplumsal düzende, “otorite ve rekabet” kurgusu, “şiddet” olgusunu dayanak alır. Otorite kavramı yerine eşitlikçiliği ve rekabet kavramı yerine dayanışmacılığı yerleştirmedığımız sürece de baskı ve şiddet, mutlaka üreyecektir... Şiddet, eşitliksiz ilişkilerin ortamında ürer ve yaşar. Bu görüşü gözlerden irak tutmaya çalışan ve sadece merhametçi söylemlerle yetinen yaklaşımlar ise sorunu çözmek değil, örtmekle yetinirler (Tunçer, 2014).

Bizim coğrafyada, kıskançlık demek “aşk” demektir; aşk sahiplenmektir; koruduğumuz aşkımız değerlidir; aşık olduğumuz

için “mülkiyetimizde” olması gerektir... aşktan mutlu olunmaz; aşk için ölünür, öldürülür; aşk ilişkisi “mülkiyet” ilişkisidir... Bizim dizilerde de bu ilkel yaklaşım ne kadar sık kullanılmaktadır: kendisini reddeden sevgililer, hemen bir köye vb mekana hapsedilmekte, zorla alıkonulmakta, gerekirse şiddet uygulanmakta ve buradan aşkın açığa çıkması/üstün gelmesi beklenmektedir. Aşkın karmaşık doğası çözülemez olabilir ve belki de bu nedenle insanlığın en değerli duygusudur. Ama o duygunun “sahiplik” kavramıyla ilişkisini sağlıklı kurmak ve onun üzerinden bir yaşamı sonlandırmak anlayışını tümüyle ezmek gerekmektedir. Bu sapkın coşku, aşk için öldürme olgusunda ne kadar vahşi ise aşk için intihar olgusunda da o denli kınanması gereken bir özbarbarlıktır (Tunçer, 2014).

2.1.4. Mağduriyetin Transferi

Şiddet özellikle toplumsal roller gereği sorumluluklar dayatılmış erkeğin bu görevini yerine getirmekte zorlanması hallerinde açığa çıkar; mağduriyetin paylaşılması, hatta transfer edilmesi işlevi görür. “İşsizlik, pahalılıkla, geçim derdiyle, köşeye kısıtılmışlık, yetersizlik duygusuyla karşı karşıya kalan “kışkırtılmışlık erillik”, “kültürel mubahaları” üzerinden boşaltır hıncını. “Aile-dışı” kadınlar olduğu kadar, kendi “mahremi”, yani “ailesi” olan kadınlar ve çocuklar üzerinde de ve “yukarısı” karşısında çaresizleştikçe, “aşağısı” karşısında saldırganlaşır. (Özbudun vd, 2011: 136)

Hayatın doğal yansıması olarak, bu mağduriyet transferi olgusu, edebiyata da yansımıştır. Örneğin Panait Istrati, kadın üzerindeki “erkek şiddeti”ni, toplumsal kabulleri arasında muhafaza eden Balkanlar coğrafyasının yazarı olarak önemlidir (Tunçer, 2015). Onun anlattığı halkın insanları köylerde yaşar, tutucu ve acımasız töre ve alışkanlıklara körü körüne bağlıdır, yoksul ve kurnazdır. Bir eserinde, trene kaçak olarak binen iki kardeşin, gittikleri yolda, gizlendikleri yerden çıkıp çevreye baktıklarında gördüklerini anlatır örneğin. Şöyle der: “birkaç saatte ancak bir yılda tanıyabileceğimiz şeyler gördük. Bunların başında çorak toprakları

süren, karlılarıyla hayvanlarını sopalayan köylüler geliyordu” (2014: 62). Cümle çok çarpıcı bir özet tahlil içermektedir: Çorak toprakla mücadelede zorlanan/başarısız olan erkek, yaşadığı bu mağduriyet karşısında “karlılarıyla hayvanlarını sopalayarak” mağduriyet aktarımı yapmaktadır.

Yazar bir başka eserinde ise, babasından dayak yiyen annesini, “birkaç saat sonra geri döndüğümüzde onu sofaya uzanmış, morluk ve şişlikleri yok etmek üzere yüzüne kırmızı şaraba batırılmış ekmeğin içi bastırırken buluyorduk.” diye anlatır (2012: 43). Onun “dayak yiyen kadınları”, hayatın mağduru erkeklerin, kendilerini bir derece daha iyi hissetmelerinin aracıdır yalnızca. Mağdur oldukları için kötüdürler, hayat onlara darbe vurdukça onlar da kendilerinden daha mağdur olan kadını ezerler.

En çarpıcı eseri Baragan'ın Dikenleri'nde kadın gözüyle yaşananları şöyle anlatır: “Halkı ayyaş yapan yoksulluktur. Rumen ayyaş değildir ama kederlenince içer... İçki herkesin gönlünü hoş edebilirdi. Kadınların dışında. Kadınlar herkesin yerine çile çekiyordu: kocanın, Tanrının, yasanın, Boyar'ın, saman kıtlığının, hatta kötü hayvanın. Her akşam kalbura dönmüş karanlık köy yollarında bir eşin, ananın, bir kız kardeşin iki adımda bir yere yıkılan bir köylüyü derme çatma kulübelerine doğru sürdüğü görülüyordu. Kadın çamura bata çıka adamı izliyor, arada birkaç hatırı sayılır yumruk yiyordu. Evde daha sıkı yumruklar bekliyordu onu. Ertesi sabah adam pişman olurdu.” (2014: 63, 81)

Ama bilir ki “kötülük” bireysel olmaktan öte, toplumsaldır. Bir başka eserinde de kötülüğünü itiraf eden bir kahramanına şu sözleri söyler: “Siz “sapıklıktan”, “şiddetten”, “kötü alışkanlıktan” söz ediyorsunuz. Böylece beni utançtan öldüreceğinizi sanıyorsunuz... Sapıklık, şiddet, kötü alışkanlık ha? Hey gidi Mihailciğim hey? Bu dediklerin her gün çevremizde ama kimse başkaldırmıyor! Yasalara, törelere girdi hepsi; birer yaşama kuralı oldu. Ben de işte bu sapık yaşamın sakatladıklarından biriyim; ömrümde herşey sapıklık, şiddet ve kötü alışkanlık oldu;

başka bir deyişle salgınların etkisi altında büyüdüm. Oysa hiç de eğilimim yoktu bunlara.” (2012: 17)

Bu açıklamalarla, kötülüğü sisteme yükleyip vahşeti gerçekleştiren kötülerini mazur göstermeye çalışıldığı ya da sadece yoksulluğa bağlandığı düşünülmemelidir. Vurgulanmak istenen şey, toplumsal bir ürün olan insanın biçimlenmesinde, içinde yaşadığı iklimin karmaşık bir ağ şeklinde rolü olduğudur. Şiddet yaratan mutlaka şiddet mağduru olmuştur, kişiliği mutlaka ezilmiştir. Son sözü yine Istrati'nin acı çeken kadınına bırakmak uygundur, çünkü o yine de herkesin acısını çeker: “Çok yerindeydi halkın şu sözü: “Güzelim ülke, kötü yönetim, Tanrı'nın cezası yönetmelidir”. Buydu işte. Kötü örgütlenmiş, kötü yönetilen, varlıklı ülke; anam da bütün Rumen köylüleri gibi çok iyi bilirdi bunu. Eflak'ın bir ucundan öbürüne süren uzun göçebelik yılları boyunca herhangi bir ırmaktan uzak, et alamayacak kadar yoksul, Tuna nehri ile kollarının, uzantılarının geçtiği yüzlerce kilometrelik kıyılarda milyonlarca kilo balık yatarken, çürürken, boşa giderken, yalnız mamaliga (mısır unundan yapılan yemek) ve sebzeyle yaşayan insancıkların içler acısı yaşamını binlerce kez görmüştü” (2014: 12)

Ezilmeyen erkeklerle şiddet görmeyen kadınların dünyasında yaşamın daha farklı olacağı beklentisi yine de vardır elbette.

2.1.5. Kadının Kendi Hakkındaki Algısı

Bu süreçte kadının kendi hakkındaki algıları kanıksaması veya destekleyici davranışlar göstermesinin de rol oynadığı ileri sürülmektedir. Fiske'ye göre, kadınlar yüksek topuklu ayakkabılar giyerek ataerki ideolojik pratiğe katılırlar. “Böylece kadın kendisini erkek bakışı için çekici bir nesne olarak inşa etme eylemine katılmaktadır ve kendisini erkek iktidarına teslim etmektedir (onay vermektedir). Ayrıca bu ayakkabıları giyerek fiziksel etkinliğini ve gücünü de sınırlamaktadır. –bunlar kadınları aksatmakta ve tehlikeli bir şekilde yürümelerine yol açmaktadır; böylece bunları giymek kadınların ataerki içindeki ikincil konumlarını pekiştirmektedir” (2014: 300-301)

Nitekim toplumsal sorunlara dönük araştırmalar da, toplumun erkeğe verdiği değerin, kadının kendini algılayışına olumsuz etkisini göstermektedir. Bazı araştırmalarda “kız öğrenciler erkek öğrencilerden daha yüksek sosyo-ekonomik-düzeve sahip oldukları halde... erkeklere nispetle daha yetkeci, dindar, kendi gelecekleri hakkında kötümser, dıştan kontrole inanan, anomik kişiler olarak” belirlenmektedir. (Kağıtçıbaşı, 1979: 317-319)

2.2. Şiddet Karşısında Tutum Geliştirme

Kadına karşı şiddetin kökenindeki unsurlar dikkate alındığında, sorunun sosyo-ekonomik, toplumsal ve tarihsel pek çok öge ile ilgili olduğu görülür. Sorunun ortaya çıkmasını önlemek konusunda bu alanların tümünde bir mücadele yürütmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, sorun gerçekte olduğunda yapılabilecekler de hukuksal ve psikolojik çerçeve başta olmak üzere önemlidir. Şiddete boyun eğme ya da direnme tutumu bu aşamada temel bir duruş farkı olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2.1. Şiddete Boyun Eğme

Şiddet her zaman belli bir ideolojik şekillenmenin çerçevesini oluşturmuştur. Kendine uygulanan şiddete yenik düşen, bu şiddet koşulları altında yaşamayı devam ettirebilmek için uygun bir düşünüş biçimini de benimsemek zorunda kalır. Zira iki şıktan başkası yoktur. Ya yenildiği şiddete başkaldırarak yok edilmeyi kabullenmek ya da bu şiddeti uygulayanın tayin etmiş olduğu çerçeveyi kendisi için rasyonel kılıp o çerçevede yaşamak” (Sena, 1988: 40-55)

2.2.2. Şiddete Direnme

Kadının şiddet karşısındaki tutumunda kimi kez ‘bakış’dan daha güçlü silah bulamayabilirler ama gerçekte de “bakışlarla etkilemek, istenmeyen davranışları durdurmak genelde çok olasıdır... korkmadığını belirtmek, gözleriyle dik dik bakarak kabul etmeyeceğini belirtmek, etkileyici bir sınırdır” (Navaro, 2002: 114-115).

3- TÜRKİYE'DE KADINA KARŞI ŞİDDET

3.1. Genel Olarak Aile İçi Şiddet

Kadına karşı şiddetin önemli bir bölümü “aile içi”nde yaşanmakta olduğundan bu konuda adeta veri bolluğu mevcuttur (Tekil örneklerden bir derleme, çalışmanın sonunda ek olarak verilmektedir)..

- Özbudun'a göre: “Türkiye’de her 100 kadından 97’si, en az bir kez eşinden, babasından ya da yakınlarından şiddet görüyor... “CİSED’in Türkiye genelinde 18 ile 48 yaş arasında 6 bin kadın üzerinde yaptığı cinsel şiddet anketinin sonuçları yayımlandı. Anket sonuçlarına göre kadınların yüzde 50’si nadiren, yüzde 20’si ise devamlı olarak partnerleri tarafından cinsel şiddete maruz kalıyor. (2011: 146).
- 30.03.2011 tarihli TÜBAKKOM basın açıklamasında: “son yedi yılda istatistiklere giren kadın cinayeti oranı yüzde 1400 artmıştır. Resmi rakamlara göre son yedi ayda 226 kadın öldürülmüş, 478 kadın tecavüze, 722 kadın tacize uğramış, 6 bin 423 kadın ise aile içi şiddet nedeniyle hastaneye başvurmuş. Verilere göre kadına yönelik cinsel saldırı suçlarında son beş yılda %30 artış meydana gelmiştir” (url 1).
- Mor Çatı Vakfı’nın 2016 yılı Faaliyet Raporu verileri, kadına şiddetin bilançosunu gözler önüne serdi. Mor Çatı’ya bir yılda başvuran 912 kadınla toplam 2 bin 117 görüşme yapıldı. Geçen yıllara benzer şekilde 2016 yılında da şiddet uygulayanların neredeyse tamamı kadınların tanıdığı, ilişkide ve iletişim halinde olduğu, güvendiği erkekler oldu. Kadınlara en fazla şiddet uygulayan kişiler yüzde 46.6 ile eşleri oldu. Kadınların, yaşadıkları şiddet sebebiyle utanç duyduğu, kendilerini güçsüz hissettiği ve özgüvenlerinin zarar gördüğü ortaya konuldu. Mor çatıdan aktarılan 2016 raporuna göre, kadınların yüzde 44.8’i psikolojik şiddet adı altında tanımlanan davranışlara maruz kaldı. Başvuran kadınların yüzde 24.5’i ise fiziksel şiddete

maruz kaldı. Kadınların bazıları fiziksel şiddet nedeniyle yaralandı, bazıları ise kalıcı olarak sakatlandı (url 2).

- 25.11.2017 tarihli gazetede: “ülkemizde her üç kadından birinin fiziksel şiddet gördüğü, hayatı boyunca eşinden en az bir kez fiziksel şiddet görmüş kadınların oranının Türkiye genelinde en az %35 olduğu bilinmektedir. Kocalarından ayrılmış kadınların %78’i fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Ekim ayında (2017) 31 kadın boşanmak istedikleri için kocaları tarafından öldürüldü (url 3).
- 2017’de kadınların 88’i kendi hayatına dair karar almak, 30’u boşanmak istediği için öldürülürken; 134 şüpheli ölüm ve 110 tespit edilemeyen kadın cinayeti gerçekleşti. Kadın cinayetlerinde öldürülen kadınların yaş aralığı da düştü. Bu yıl 15-18 ve 19-25 yaş arasında toplam 65 kadın öldürüldü. Bir yıl içerisinde en çok kadın cinayetinin gerçekleştiği iller İstanbul’da 57, İzmir’de 32, Antalya’da 25, Bursa’da 18, Adana’da 17 (url 2).
- 02.01.2018 tarihli gazete haberinde yer aldığı üzere: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun verilerine göre, 2017 yılında 409 kadın cinayeti işlendi, 387 çocuk cinsel istismara uğradı ve 332 kadına cinsel şiddet uygulandı. Platformun verilerine göre, 2016 yılında 328 kadın, 2015 yılında ise 303 kadın öldürülmüştü (url 4).
- 24.11.2017 tarihli kadına yönelik şiddetle mücadele günü basın açıklaması: “AKP’nin 15 yıllık iktidarı boyunca 6375 kadın öldürüldü. AKP’nin iktidara geldiği 2002 yılında kadın cinayetlerinin sayısı 66 iken geçtiğimiz yıl (2016) 328’e bu yılın (2017) ilk 10 ayında ise 338’e ulaştı. Üstelik bu cinayetlerin %50’sinden fazlası olağanüstü güvenlik önlemleriyle hayatımızın antidemokratik koşullara mahkum edildiği OHAL sürecinde gerçekleştiği belirtilmiştir (url 5).
- 2018 Şubat ayında 28 günde 47 kadın katledildi. Bu ay içerisindeki kadın cinayetlerinin en çok gerçekleştiği iller şu şekilde: İstanbul’da 6, İzmir’de 5, Kocaeli’nde 3,

Balıkesir’de 3. Kadınların 21’i evinde, 7’si sokakta, 3’ü arabada, 2’si iş yerinde öldürülürken 7’sinin nerede öldürüldüğü tespit edilemedi (url 6).

3.2. Töre Cinayetleri

Kadına karşı şiddeti meşrulaştıran sosyolojik gerçekliklerden biri de “töre cinayetleri”dir. Özellikle “namus” olgusu kadın üzerinden tanımlanarak, her tür şiddete namus gerekçesi ile yer açılmaktadır. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından hazırlanan ‘Töre ve Namus Cinayeti Raporu’ndan tüyler ürpertici sonuçlar çıktı. Bu alanda yapılan en kapsamlı çalışma olan rapora göre İstanbul’da her hafta en az bir kişi töre cinayetine kurban gidiyor. Son beş yılda ‘namus’ nedeniyle işlenen cinayetlerin sayısı bini geçti. Katiller, cezaevinde kahraman gibi karşılanıyor (Özbudun, 2011: 146).

3.3. Ekonomik Şiddet

Kadınların yaygın olarak maruz kaldıkları fakat çoğu zaman adlandıramadıkları bir diğer şiddet biçimi ise ekonomik şiddettir. Kadının maaşına el koyma, çalışmasına izin vermeme, para saklama, ihtiyaçlarını karşılamama, kadın adına kredi çekip borçlandırdıktan sonra bunu bir tehdit aracı olarak kullanma en yaygın görülen ekonomik şiddet biçimleridir.

3.4. Hukuksal Düzenlemelerde Şiddet

Şiddetle mücadelede kuşkusuz en etkili faktör hukuksal düzenlemelerdir. Her ne kadar hukuk sistematığı hakkında da yaygın yakınlıklar olsa da çözüm hemen her zaman öncelikle toplumsal düzenlemelerde, sonra da hukukta aranmalıdır. Tolstoy, suç olgusunun hukukla içiçeliğini “Toprak mülkiyetiyle ilgili mevcut yasaların hukuka uygun olduğunu kimse söyleyemez. Şiddetin suçun ve iktidarın kökleri hep bu yasalardadır” şeklindeki keskin yargısıyla açığa vurmakta ve ceza sistemi için de “Mevcut ceza sistemimiz ve ceza yasalarımız hakkındaki her şey, gelecek nesillerce, bugün yamyamlık veya eski pagan tanrıları için insan kurban etmek hakkında biz ne düşünüyorsak, benzeri şekilde

değerlendirilecektir. Torunlarımız bizim hakkımızda, “nasıl olur da bunların yararsızlığını ve zalimliğini görmediler” diye söylenecekler” sözleriyle dile getirilen endişesine yansımaktadır (2003: 208, 289). Hukukun kadına dönük şiddete ilişkin maddelerinde de bu ayrımcılık dikkati çekmekte ve hemen her uygar ülkede bu tür maddeler ayıklanarak geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Örneğin şeref ve kadın olgusu birbirine endekslenmek yoluyla, şiddetin en ağırı ile birlikte kurgulanmıştır. “Şerefini kurtarmak amacıyla öldürme”nin en yaygın mağduru kadınlar olurken, toplumsal ve hukuksal onay da şiddeti olağanlaştırmıştır. “Eski TCK’da “yeni doğan çocuğun şerefini kurtarmak amacıyla öldürülen anne” için ceza indirimi öngörülürken, yeni TCK’da bu durum da ortadan kaldırılmıştır. İsbetli olan da budur. Zira “şerefini kurtarma “da neyin kastedildiği açık olmamakla beraber her türlü evlilik dışı bebeğin şerefi kurtarma bahanesiyle öldürülmesinin önünü açan çağ dışı bir düzenlemedir” (Demir, 2008: 15).

Şiddet uygulayan eşi hakkında “tedbir” kararı aldırان kadının bu süreçte yaşayacağı ekonomik sorun da değerlendirilerek, “4320 Sayılı Kanunda, şiddet mağduru kişilerin tedbir kararı sonrasında ekonomik sıkıntı çekmelerini önlemek için tedbir nafakası hükme bağlanmıştır. (Alica, 2008: 25)

3.5. Kırşehir’de Aile İçi Şiddet Verileri

2014 yılı kasım ayında Kırşehir’de yerel basında, ilin yeni valisinin ilk dikkat çektiği konulardan birinin, “kadına şiddet sorunu” olduğu; muhtarlara, “kadına şiddetle mücadelede destek” çağrısı yapan valinin, “çünkü kadına karşı şiddet, burada yoğun olarak gördüğüm bir hadise” dediği; “muhtarlarla gerçekleştirdiği anılan toplantıya gelirken bile, 3-4 kadın için çağrılı, sistemli koruma tahsisi yaptıklarını” belirten valinin, “kadınların hayatının tehlikede olduğunu, koruma kararı alınan kadınlara çağrı halinde polis gönderdiklerini” belirttiği ifade edilmiştir (Tunçer, 2014a).

Aydın Büyükşehir Belediye Başkanı'nın koruması olan Kırşehirli bir kadın polis de kocasıyla evde tabancayla öldürülmüş olarak bulunmuş ve intihar olasılığı konuşulsa da kadının ailesinin, eşinin kıskançlık nedeniyle kızlarını öldürdüğüne inandıkları haberine yer verilmiştir (Tunçer, 2014b).

Diğer resmi değerlendirme verileri ise Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün çıktıkları olarak alınmıştır. Kırşehir Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün de en öncelikli hizmet alanını, Müdürlüğe bağlı Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nde görev yapan Aile Danışmanlığı Sertifikası bulunan meslek elemanları tarafından verilen “Aile danışmanlığı hizmeti” oluşturmaktadır. Bu konuda 2004 yılı içerisinde 7 aileye ve 2015 yılı içerisinde 5 aileye Aile Danışmanlığı Hizmeti verilmiştir.

Ama “aile” kavramının hemen çağrıştırdığı diğer hukuksal kavram ne sevgidir ne saygı; “şiddet”tir, kanıksanmış bir doğallıkla. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında; Kırşehir’de de “olay” üzerine, koruyucu – önleyici tedbir kararı verilen kişiler, yazılı çağrı ile rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmek üzere Müdürlüğe bağlı Sosyal Hizmet Merkezine davet edilmektedirler. Yazılı olarak çağrı yapılan kişilerden 2014 yılı içerisinde 21 kişiye 2015 yılı içerisinde ise 10 kişiye psikolojik, mesleki, hukuki ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmiştir.

Ancak bu tür “danışmanlık” hizmetlerinin, belli bir “toplumsal” ard alana sahip olduğu dikkate alındığında, genel sorunlar ve bunlara özgü “hazır reçeteler” yanı sıra, öznel sorunlara yanıt verip veremediği net değildir. Esasen bu hizmeti almaya talip olan vatandaşların çözüm önerilerini anlama ve uygulamaya ne kadar “hazır” oldukları da ayrı bir sorundur. bu tür hizmet sunumlarında da sıklıkla karşılaşılan sorun şudur: taraflar haklılıklarına dair onaylanma arzusu ile gelirler ve özellikle suçlanan taraf, “standartı pek de fazla aşmayan tavırları nedeniyle

eleştirilmesini” abartılı bir müdahale olarak bulur ve uyarıları çok da ciddiye almaz. (Tunçer, 2014a)

Bilirler ki, tavırları “mevzuat” a uymasa da “toplumsal örtük kabuller” e pek de aykırı düşmemektedir. Toplumsal karakterin baskın ataerkil doğası dönüşmedikçe, eylemlerinin “suç” olduğu konusunda fazlaca ikna olmazlar. Çünkü “toplumda yaygın olan ve kabul gören kurallar, üyelerin karakterlerini de belirler (sosyal karakter).” (Fromm, 2004: 106) Dolayısıyla danışma hizmetinin gerçekten etkili olabilmesi için, “sertifikalı elemanların” yapacağı çok az şey vardır. Kimi kez bu elemanların bile kendilerini ikna edemedikleri bir ayrı toplumsal kabuller alanı mevcutsa, asıl görev evrensel değerleri o art alana da sindirmenin yolunu bulmaktadır. Ancak toplumsal ayıplama oluştuğunda, bir geri adım beklenebilir. Bu da bizim “sosyal karakter” kodlarımızdan “kadına karşı şiddet” i gerçekten çıkarmamızla mümkündür.

Kırşehir’ de 2010-2015 yılları arasında toplam olarak;

Koruyucu tedbir kararı verilen kişi sayısı 459

Önleyici tedbir kararı verilen kişi sayısı 703

Zorlama hapsi 2

İlgili kanun kapsamında Koruyucu Tedbir Kararları şiddete maruz kalan kadınlara yönelik verilen kararlar olup; Önleyici Tedbir Kararları ise şiddet uygulayan kişilere genellikle erkeklere yönelik verilen kararlardır. Şiddet uygulayan kişilere-erkeklere verilen önleyici tedbir kararlarının daha çok olduğu ve yıldan yıla verilen koruyucu-önleyici kararlarının giderek arttığı görülmektedir.

Ülke olarak sicilimize işlenen bir kara leke de, “20 yaşındaki üniversite öğrencisi Özgecan Aslan’ ın, boğazı kesilerek ve yakılarak öldürülmüş halde bulunması” olmuştu. Evine dönmek için bindiği minibüsün şoförünün tecavüz amacıyla genç kıza saldırdığı, direnmesi üzerine boğazını keserek öldürdükten sonra ormanda yaktığı belirlenmişti. Davaya ilişkin tek avuntumuz, hukukun kamuoyu duyarlığını dikkate alarak “en ağır”

cezalandırma yolunu izlemesi oldu. Ama aslolan “cezaî tedbirler” değil, “önleyici tedbirler” olmalıdır. Kırşehir Milli Eğitim Müdürlüğü Akçakent Halk Eğitim Merkezi adına düzenlenen Erasmus Programı kapsamında da “Özge Canlar Solmasın” başlıklı proje yürütülmüştür (Tunçer, 2015b).

Bu verilerden hareket edildiğinde, “Kadına yönelik şiddetin özel alanda meydana gelmesi ve cinsiyet temelli olması, aile kavramının ve bu çevrede kalıplaşmış kadınlık ve erkeklik rollerinin sorgulanmasını zorunlu kılmakta; bu sorgulamanın kendisi, aile içinde kadına yönelik şiddetle mücadelenin uzun yıllar boyunca, kamusal politikaların gündemine girememesinin de en önemli nedenini oluşturmaktadır.” (Ülker, 2008: 36).

3.6. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı

Bu çerçevede, Aile Bakanlığı tarafından kadına yönelik şiddetin kabul edilemez olduğu inancıyla yürütülen çalışmaların somut örneklerinden birisi olan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2012-2015)”nın uygulama süresinin 2015 yılı sonunda dolması nedeniyle, Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu çıktıları ve son dönemde ortaya çıkan toplumsal ihtiyaç ve gelişmeler göz önünde bulundurularak “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020)” hazırlanmıştır.

Eylem Planı ile;

- Mevzuat Düzenlemeleri
- Farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşümü
- Koruyucu ve önleyici hizmet sunumu ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi
- Sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması
- Kurum kuruluşlar arası işbirliği ve politika olmak üzere temel alanda iyileştirmeler hedeflenmektedir.

4. ÇÖZÜM

Çözüm önerisini Özbudun'dan ödünç alıyoruz. Yazar yapılması gerekenleri üç boyutta toparlayarak şöyle diyor:

“Çözüm, çok daha derinlemesine, çok daha geniş kapsamlı, köklü ve üç ana vehçesi olan bir “dönüştürme” edimini içeriyor... Vehçelerden birincisi, kadın(lar)ın “aile-içi ya da dışı”, cinsel ya da değil, her türlü eril şiddet ya da şiddet tehdidi karşısında, iki ayakları üzerinde durabilecekleri maddi-manevi donanımın, özgüvenin sağlanması.; Yani ataerkinin geleneksel ya da modern tüm versiyonlarıyla mücadele etmelerine olanak veren, kişiliklerini güçlendirecek bir donanım sağlayan bir eğitim; insan onuruna uygun, bağımsız bir geçimi olanaklı kılacak bir gelir getiren bir iş; genelde insanlar, özellikle de kadınlar arası dayanışmacı toplumsal ilişkilerin, yaşam koşullarında köklü dönüşümleri harekete geçirecek ve denetleyecek örgütlülüklerin desteklenmesi; kadınların tüm karar alma mekanizmalarına eşit katılımının, kamusal yaşamın tüm alanlarındaki mevcudiyetlerinin teşviki... Başka bir deyişle, “Kadınların Kurtuluşu” perspektifinin içerdiği her şey... İkinci vehçe ise, tüm bir toplumun rehabilitasyonu, zihniyetlerin dönüştürülmesi ile ilgili: Erillik ile dişlilik arasında kültürel mesafenin azalmasına, her iki cinsiyetin birbirlerini tamamlayıcı ve denk olarak algılamalarına, özellikle erkeklerin cinselliği sonunda zafer kazanılacak bir savaş/ fetih olarak değil de, rızaya dayalı, özgürce paylaşılacak bir insan sıcaklığı; kadınlarıysa “aile” kategorisi içinde değil, kendileriyle eşit haklara sahip “kişiler” olarak görmelerine yönelik formal ve informal eğitim süreçlerinin devreye sokulması; kadın bedeninin bir teşhir nesnesi, üzerinden kazanç sağlanabilecek pornografik bir meta ya da örtülerek denetim altında tutulabilecek bir “has bahçe” olmadığı bilincinin yaygınlaştırılması; cinselliğin “yasak”lar, “ayıp”lar, “günah”lardan soyularak “insanileşmesi”; yani toplumsal cinsiyete ilişkin algı ve rollerin eşitlikçi bir tarzda dönüştürülmesi ya da geleneksel ya da modern ataerkilliğin zihinlerde yarattığı deformasyonların giderilmesi yönünde ısrarlı, inatçı bir “kültürel savaşım”... Üçüncü vehçe de tüm bu dönüşümleri olanaklı kılacak, toplumdaki her türlü sömürü ve tahakküm ilişkisini ortadan kaldırmaya yönelik, eşitlikçi-özgürlükçü bir devrimci atılım...(Özbudun, 2011: 136- 137)

SONUÇ

Kadına karşı şiddet bir “toplumsal olgu”dur ama unutmayalım ki, kökeninde “aile” olgusu bulunmaktadır. Yani kadınlar, “dış unsurların” şiddetinden daha sıklıkla, en yakınlarından ve “ev içinde” şiddet görmektedirler ve bu şiddetin örtük kanıksanmışlığı, dışarıdaki şiddetin de ana damarını oluşturur. Dolayısıyla neo-muhafazakar yakınılarda yer alan, “modernite ile gelen sosyal devlet olgusunun anne ve babaların görevlerini üstlenerek ailenin dağılmasını kolaylaştırdığı” iddiası kısmi gerçeklik taşısa da doğal olarak şiddeti getirmez. Oysa aile kurumu, kadına karşı şiddetin geleneksel mekanı gibi görülmektedir. Özellikle modern yaşamın iş, yol sorunları; kazanma ve başarıya hırslının yarattığı stres ve bireycilikle gelen yalnızlaşma süreçleri, şiddeti daha da yakınımıza çağırarak ve gücün gösterisi haline dönüşmektedir.

Bu çarpık gelişimden hem kadınları, hem onların yetiştirdiği yeni nesilleri ve hem de sistem karşısındaki mağduriyetini, kendisinden daha mağdur durumdaki kadınlar üzerinden transfer ettiğini sanan sorunlu erkekleri bir bütün olarak düşündüğümüzde, şiddetin tüm olumsuz yanları ile günlük yaşamı sardığı anlaşılmaktadır. Kadınlar bu süreçten ancak hem bireysel hem de toplumsal mücadele ile güçlenerek çıkmak zorundadırlar.

KAYNAKÇA

Alatlı, Alev (2001), Valla Kurda Yedirdin Beni! (Orda Kimse Var Mı? 3), Everest Yayınları, İstanbul.

Alatlı, Alev (2009), Hollywood’u Kapattığım Gün, 2.Basım, Everest Yay., İstanbul.

Alıca, Süheyla Suzan, ”Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması ile Kadına Yönelik Şiddet Önlenebilir Mi?”, Memleket Dergisi, (Cilt 3, Sayı 33), Mart 2008, s.23-27.

Atabek, Erdal (2010), Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık, Altın Kitaplar, 23. Basım, İstanbul.

Bendason, Ney, Başlangıcından Günümüze Kadın Hakları, Çev. Şirin Tekeli, İletişim, İstanbul.

Button, Alain De (2001), Romantik Hareket, Çev. Ahu Sıla Bayer, 3. Basım, Sel yay., İstanbul.

Cowan, Connell ve Kinder, Melvyn, (1991), Akıllı Kadınlar Yanlış Seçimler Çev. Serap Kökdil Alıcı, Form Yayınları, İstanbul.

Demir, Ayşegül, “ Türkiye Cumhuriyeti Yasalarında Kadın Konusu İle İlgili Düzenlemeler”, Memleket Dergisi, (Cilt 3, Sayı 33), Mart 2008, s.13-22.

Fiske, John (2014), İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev. Süleyman İrvan, Üçüncü Basım, Pharmakon Yayınevi, Ankara.

Fromm, Erich (1998), Sevme Sanatı Çev. Işitan Gündüz, Say Yayınları, İstanbul.

Fromm, Erich (2004), Sahip Olmak Ya Da Olmak, Çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yayınevi, İstanbul.

Fukuyama, Fukuyama (2009). Büyük çözülme, Çev: Hasan Kaya, İstanbul: Profil Yayın.

Istratı, Panait (2012), Kira Kiralina, Çev. Bertan Onaran, 2. Basım, İş Yayın, İstanbul.

Istratı, Panait (2014), Baragan'ın Dikenleri, Çev. Bertan Onaran, 2. Basım, İş Yayınları, İstanbul.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1979). İnsan ve İnsanlar, 3. Basım, Cem Ofset, İstanbul.

Keleş, Ruşen – Ünsal, Artun (1982) Kent ve Siyasal Şiddet, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 507, Ankara.

Laborit, Henri (1990), İnsan ve Kent, Çev. Bertan Onaran, Payel Yay., İstanbul.

Mestrovic, Stjepan G. (2004), Uygar Barbarlık, Çev. Mehmet Özay, Açılım Kitap, İstanbul.

Navaro, Leyla (1997), Tapınağın Öbür Yüzü, 2. Basım, Varlık Yay., İstanbul.

Navaro, Leyla (2002), İki Boy Ufak Pabuç (Depresyonda Kadın-Erkek Farklılıkları), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Özbudun, Sibel Cahide Sarı, Temel Demirer (2011), Liberalizm/Muhafazakarlık Kısılcacında Kadın, 2. Baskı, Kaldıraç Yayımevi, İstanbul.

Sena, Nedret (1988), Kadın Sorunu Erkeklerin De Sorunudur, Yeni Aşama Dergisi Yayınları, İstanbul.

Tolstoy, Lev (2003), Bilgelik Takvimi, Çev.Alp Eker, 2.Basım, Kaknüs Yayın, İstanbul.

Tunçer, Azize Serap (2008), “Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi”, Gazi İİBF Dergisi, C.10, S.3, ss.201-228.

Tunçer, Azize Serap (2014a), “Kadına Şiddete Karşı Çağrılı, Sistemli Koruma Tahsisi”, 23.11.2014 günlü Kırşehir Arena gazetesi, <http://www.kirsehirarenagazetesi.com/kadina-siddete-karsi-cagrili-sistemli-koruma-tahsisi.html>

Tunçer, Azize Serap (2014b), “Aşk Kıskançlığı”, 28.12.2014 günlü Kırşehir Arena gazetesi, <http://www.kirsehirarenagazetesi.com/ask-kiskancligi.html>

Tunçer, Azize Serap (2015a), “Şiddet, Mağduru Da Zalimi De Ezer”, 21.02.2015 günlü Kırşehir Arena gazetesi, <http://www.kirsehirarenagazetesi.com/siddet-magduru-da-zalimi-de-ezer-2.html>

Tunçer, Azize Serap (2015b), “Özge Canlar Solmasın” 14.12.2015 Kırşehir Arena gazetesi, <https://www.kirsehirarenagazetesi.com/ozge-canlar-solmasin.html>

Ülker, Gülsen (2008), “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Yerel Yönetimler ve Kadın Dayanışma Vakfı Deneyimi”, Memleket Dergisi, (Cilt 3, Sayı 33), Mart ss.34-39.

url 1: <http://www.barobirlik.org.tr/Detay.aspx?Tip=Menu&ID=7390>

url 2: <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/mor-cati-kadin-siginagi-vakfi-2016-yili-faaliyet-raporu-yayinlandi>

url 3: <https://www.istabip.org.tr/4744-25-kasim-kadina-yonelik-siddete-karsi-uluslararası-mucadele-ve-dayanisma-gunu-basin-aciklamasi.html>

url 4: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/2017-utanc-raporu-2017de-409-kadin-olduruldu-387-cocuk-cinsel-istismara-ugradi-40696747>

url 5: <https://www.chp.org.tr/Haberler/4/senal-sarihandan-kadina-yonelik-siddetle-mucadele-gunu-basin-aciklamasi-65339.aspx>

Kadın Şiddetinde Tekil Örnekler

Denizli’de 42 yaşındaki Oktay Şahin, boşanma aşamaları süren evli olduğu 31 yaşındaki Ayşe Şahin ve 13 yaşındaki kızları Nurdan Şahin’i ateşli silahla öldürdükten sonra da intihar etti. Ayşe Şahin, katil Oktay Şahin’i olay gerçekleşmeden 2 gün önce savcılığa şikayet etmişti. Ayşe Şahin’in şikayeti dikkate alınıp, hemen gerekli işlemler yapılmış olsaydı kızıyla birlikte yaşıyor olacaktı. <https://www.haberler.com/denizli-de-pompali-dehset-esi-ile-kizini-oldurup-10566536-haberi/> (15.02.2018).

Adana’da Mahmut Demirci, boşandığı Zuhal Kırılanc’ı barışma teklifini reddettiği için cadde ortasında ateşli silahla vurduktan sonra intihar girişiminde bulundu. <http://www.hurriyet.com.tr/eski-esten-sevgililer-gunu-dehseti-40741069> (13.02.2018).

Ordu’da 38 yaşındaki Rüstem Kılıç, evli olduğu 36 yaşındaki Bahar Kılıç’a kesici aletle saldırdıktan sonra ateşli silahla öldürdü. Annesini korumak isteyen 11 yaşındaki Ömer Kılıç’ı da öldüren Rüstem Kılıç, 14 yaşındaki kızı E.K’yi de kaçırmaya çalıştı. Katilin elinden kurtulan E.K, polise haber verdi. 1 hafta sonra ormanda sanık yakalandı. <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/419721> (03.03.2018)

29 Nisan 2017 tarihinde Siirt ilinde üniversite girişi sınavına hazırlanan Nurhayat Beytekin (18) kaldığı Özel Bayar Kız öğrenci yurduna giderken, erkek arkadaşı olduğu ve bir kaynakçada

çalıştığı öğrenilen M.O.K. (18) tarafından yolu kesilerek 20 yerinden bıçaklandı. Ağır yaralanan genç kadın, kaldırıldığı hastanede kurtarılamayarak yaşamını yitirdi. Cinayeti kıskançlık nedeniyle işlediği iddia edilen M.O.K., polis tarafından gözaltına alındı. <http://www.milliyet.com.tr/nurhayat-beytekin-davasinda-karar-cikti-siirt-yerelhaber-2611748/> (23.12.2018)

Bursa'da G.A ayrılmak istediği için erkek arkadaşının tecavüz girişimine maruz kaldı. Genç kadın kurtulmak için evin camından atlamak istedi. Çevredekilerin müdahalesiyle hastaneye kaldırılan genç kadın, kurtulmak için intihar etmek istediğini açıkladı. <http://www.milliyet.com.tr/o-kavganin-sebebi-ortaya-cikti--gundem-2560585/> (24.11.2017)

TBMM'de görevli memur 52 yaşındaki F.K, stajyer lise öğrencisi genç bir kadını taciz ederken başka bir çalışan tarafından görüldü. Şahıs hakkında soruşturma başlatıldı, sanığın 4 aydır tacizlerinin sürdüğü ortaya çıktı. <https://www.birgun.net/haber-detay/tbmm-de-lise-ogrencisi-stajyeri-4-ay-boyunca-taciz-eden-memura-sorusturma-204127.html> (13.02.2018)

Eskişehir'de 16 yaşındaki A.K, tramvayda Murat O. tarafından taciz edildi. Tacize tepki gösteren A.K'yi tramvaydaki halk korudu, şahsı polise teslim ettiler. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/922317/Tramvaydaki_16_yasindaki_cocuga_taciz_ettiği_öne_surulen_süpheli_serbest_birakildi.html (23.12.2018)

Şiddete ve Sosyal Travmaya Yol Açan Bir Kavram Olarak Toplumsal Cinsiyet

Senem Gürkan, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Bireylerin toplumsallaşma sürecinde edindikleri erillik ve dişiliğe ait görevler, roller ve sorumluluklar olan toplumsal cinsiyet, zaman içerisinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ve cinsiyet ayrımcılığını vücuda getirir.

Alan yazın tarandığında tüm dünyada ve Türkiye’de yayılmakta olan toplumsal cinsiyet çalışmalarının feminize edildiği, toplumsal cinsiyetin sadece kadına ilişkin sorunları çalışır bir fenomen olarak algılandığı göze çarpmaktadır. Oysaki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları kadınların, erkeklerin ve hatta diğer cinsiyetteki bireylerin hayatına bir takım sınırlamalar getirmektedir. Bu yüzden günümüzde hem “kadın çalışmaları”, hem de “erkeklik çalışmaları” önem arz etmektedir.

Türkiye’de cinsiyetlerle ilgili disiplinler arası çalışmalar, Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı’na bağlı olarak üniversitelerin “*Kadın Çalışmaları*” ve “*Toplumsal Cinsiyet*” Anabilim Dalları’nda lisansüstü programlarca yürütülmektedir. Avrupa ve Amerika’da ise “*Women’s Studies*” veya “*Gender Studies*” olarak isimlendirilmektedir. Bunların yanında yine farklı bölümlerden bilim insanlarının hem kadınlık hem de erkekliğe yönelik niceliksel ve niteliksel çalışmaları bulunmaktadır:

Her iki cinsi de kapsayan çalışmalardan biri olan Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (ÇCDCÖ) ise Glick ve Fiske tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki alt boyut vardır ve korumacı cinsiyetçilik heteroseksüel yakınlık, koruyucu ataerkillik, cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma şeklinde üç alt boyuta ayrılmaktadır. 22 maddeden oluşan Likert tipi bu ölçek tersten kodlanan bir madde içermemektedir. Ölçeğin Türk diline uyarlaması Sakallı-Uğurlu

tarafından yapılmış, yine Sakallı-Uğurlu (2008) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışması Glick ve Fiske ile aynı düzeyde çıkmıştır (2001).

BEM Cinsiyet Rollerı Envanterı (BCRE), yabancı literatürde öne çıkan en yaygın ölçeklerden biridir. Ölçeğin hazırlık aşamasında öncelikle taslak olarak 400 adet kişilik özelliği belirlenmiş, daha sonra bu özellikler üzerine çeşitli değerdendirmeler yapılarak maddeler 60'a indirilmiştir. Ölçeğin nihai hali toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Bu 60 maddenin 20'si kadınsı özellikler, 20'si erkeksi özellikler, 20'si de sosyal beğenirlikle ilgilidir. Ölçeği Kavuncu 1987'de, Dökmen ise 1991 ve 1999'da Türkçeye uyarlamıştır (Bem, 1981).

Bunların yanında yalnızca erkeklikle ilgili çalışmalara bakıldığında ise çok daha az çalışmanın varlığı dikkat çekicidir.

Bu çalışmaların biri Özbay'ın (2013) 'hegemonik erkeklik' modelinin Türkiye'deki erkekliklere nasıl uygulanabileceğine dair bir çalışmadır. Bu çalışmada konu, askerlik, ordu beden, yaş, mekan, popüler kültür, din ve mezhep, siyaset, spor gibi yapılanmalar üzerinden incelenmiştir. Bir diğer çalışmada ise Odabaş (2013), internette erkek bedeninin işlenişine ve kurgulanışına ataerkillik, tıbbileştirme gibi kavramlar çerçevesinde ele alınmıştır.

Gerek cinsiyetlerin bir arada ve karşılaştırmalı olarak çalışıldığı, gerekse tek bir cinsiyet üzerinde yapıldığı çalışmalarda öne çıkan konu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadının erkeklerin karşısındaki ikinci durumu olduğu görülmektedir.

Bu yönelimden hareketle bu çalışma, sosyal bir belirlenim olan toplumsal cinsiyetin kadınların ve erkeklerin hayatına getirdiği sınırlılıklardan yola çıkarak şiddete ve dolayısıyla sosyal travmaya yol açmadaki etkilerini ortaya koymaktır.

Bu çalışma nitel bir çalışmadır. Nitel çalışmalar bireylerin yaşamlarını, davranışlarını ve sosyal değışmeyi ortaya koymaya yönelik bir bilgi üretme sürecidir (Strauss ve Corbin, 1990). Bu

çalışmada analiz tekniği olarak betimsel analiz kullanılmış, literatür taranarak konuyla ilgili sınıflandırmalar derlenmiştir.

Bu amaçtan hareketle şu sorulara yanıt aranacaktır:

- 1- Toplumsal cinsiyet kadınların hayatına ne gibi sınırlılıklar getirmektedir?
- 2- Toplumsal cinsiyet erkeklerin hayatına ne gibi sınırlılıklar getirmektedir?
- 3- Toplumsal cinsiyet eşitsizliği nasıl şiddete ve sosyal travmaya yol açmaktadır?

Toplumsal Cinsiyetin Kadınlara ve Erkeklerle Getirdiği Sınırlılıklar

Sosyal bir belirlenim olan toplumsal cinsiyet hem erkeklerin hem de kadınların hayatlarında birçok alanda sınırlılıklara yol açmaktadır.

Gerek kamusal, gerekse özel alanda hem kadınlar hem de erkekler bu kalıp yargıların etkisi altında kalmakta, fiziksel, psikolojik ve daha bir çok bakımdan etkilenmektedirler. Literatüre ve genele bakıldığında kız çocukların eve yönelik erkek çocukların ise dışa dönük yetiştirildiği görülmektedir. Bir diğer çıkarım ise toplumun beklentileri ışığında erkeklerin aktifken, kızların daha pasif kişilik özellikleri ile büyütülmeleridir. Bu ayrımın izlerine akademik, reklamcılık ve konuşma dilinde de rastlanabilmektedir.

Kadınlar daha küçük yaştan, hatta anne karnında cinsiyetleri belli olur olmaz erkeklerle nazaran daha baskıcı bir hayat çizgisinin sınırlarına girmeye başlarlar. Naif, duyarlı, becerikli, özverili, çalışkan gibi nitelikleri taşıması beklenen bir kadın, tüm bu önyargılar ve baskıcı tutumlarla birlikte birtakım sınırlılıkların etkisine dahil olur. Sosyal, eğitim, sağlık, din, siyaset, yöneticilik, hukuk gibi birçok alanda kadınların erkeklerle oranla daha geri planda kaldıkları görülmektedir.

Dökmen (2016), yukarıda sayılan tüm bu alanların yanında, cinsiyet kalıp yargılarının ve cinsiyet rollerinin sonuçları üzerine yaptığı bir değerlendirmede ev işlerinin paylaşımı, çalışma

yaşamı, ruh sağlığı ve fiziksel sağlık gibi dört ana maddede kadınların yaşadığı sınırlılıkların altını çizmektedir. Ev işleri, çalışma yaşamı ve ruh sağlığından özellikle kadınların daha yüksek oranla etkilendiği, fiziksel sağlıktan ise erkeklerin daha fazla etkilendiğini söylemektedir.

Eve dönük bir iş olan ev işlerinde aslında tam olarak bir paylaşım söz konusu değildir; temizlik, çocuk ve yaşlıların bakımı, yemek yapımı gibi işler hep kadına yüklenmiştir. Kadın ev dışında kamusal alanda çalışsa da çalışmasa da evdeki bu işlerin yükümlülüğü üzerindedir ve ücretsiz bir ev emeği ortaya çıkmaktadır.

Bir diğer alan olan çalışma yaşamında ise çalışan kadın annelik, eşlik ve ev kadınlığı görevlerinin yanında geleneksel tutumlarla genelde “aile bütçesine katkı” olarak ele alınmaktadır (Dökmen, 2016: 201).

Bunların yanı sıra kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunları derlediği çalışmasında Küçük, bu sorunları şu şekilde sıralamış ve devletin bu konuda çözümler alması gerektiğinin altını çizmiştir:

- kadın emeğinin çalışma saatleri dışında ve hafta sonları kullanılarak sömürülmesi
- kadın ve erkeğin yaptığı aynı işe rağmen adaletsiz ücretlendirilmeleri
- kadınların işlerinde yükselme gösterememeleri (Cam Tavan Sendromu)
- yoğun çalışma şartları nedeniyle bekar olan kadınların evliliklerini ertelemeleri
- yoğun çalışma şartları ve ekonomik zorluklar sebebiyle evli kadınların çocuk planlarını ertelemeleri
- sözlü taciz ve mobbinge uğramaları
- sigortasız çalışmaya zorlanmaları
- işe alım sürecinde erkeklere öncelik verilmesi, vb. (2015).

Bir diğer alan olan ruh sağlığı konusunda ise Dökmen (2016), tüm bu ayrımcılıklardan ve kalıp yargılardan ötürü kadınların ruh

sağlığının erkeklerden daha kötü durumda olduğunu söyler. Her alanda kadınların hayatında oluşan baskılar psikolojik belirtileri ve depresyonu arttırmakta, stres ve öfke kaynaklı diğer bir çok hastalığa neden olmaktadır.

Bu bozulma yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda fiziksel sağlığın da kötüye gitmesine neden olmaktadır. Fakat fiziksel sağlığın bozulmasıyla ilgili duruma erkeklerde daha fazla rastlandığı için aşağıda değinilecektir.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları tıpkı kadınlar gibi erkeklerin yaşantısına da bir takım sınırlılıklar getirmekte ve kendilerini gerçekleştirmeleri yolunda erkeklerin de baskı altında kalmalarına yol açmaktadır.

Burn (1996, aktaran Dökmen, 2016), toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının erkeklerin yaşamına getirdiği sınırlılıkları başarı ve statü normu, güçlülük normu ve kadınsı olmama normu olarak üç grupta incelemiştir.

İlk grup olan başarı ve statü normu, toplumun erkeklerden her zaman başarılı ve statü sahibi olmalarını beklmeleriyle alakalıdır. Yaptığı işi sevse de sevmese de aile içinde geçim rolünü üstlenen erkekler aile bireylerine ve evlerine yabancılaşarak psikolojik ve fiziksel hastalıklara yakalanmakta, bazen de “maço” kalıplarına bürünürler (Dökmen, 2016: 220).

Güçlülük normu ise toplumun erkeklerden daima fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak güçlü olmalarını ummalarına işaret eder. Fiziksel olarak güçlü olmak isteyen erkek spora ve çeşitli kimyasallara ihtiyaç duyar ve fiziksel olarak ölümcül rahatsızlıklarla sonuçlanabilir. Erkekler tedaviyi reddedebilir veya fiziki güçlerinin varlığına sığınıp saldırgan davranışlar sergileyebilirler. Duygusal olarak da sıkıntılarını paylaşamaz, duygularını açıkça ifade edemezler (Dökmen, 2016: 221-223).

Kadınsı olmama normu ise kadına özgü olarak toplumca kabul edilmiş ağlamak, duygulanmak, ev işleriyle ilgilenmek, duygularını paylaşmak gibi eylemlerin kadınlar tarafından

yapıldığı varsayıldığı için erkeklere uygun olmadığı kabulüne işaret eder (Dökmen, 2016: 223).

Şiddet ve Sosyal Travma Kavramları

Şiddet, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” olarak tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü).

Polat (2016) çalışmasında şiddetin farklı bakımlardan tipolojisini sunmuştur. Bu tipolojilerden ilki, şiddete maruz kalan gruplara göre şiddet türleridir. Bunlar:

1. Kadına yönelik şiddet
2. Çocuğa yönelik şiddet
3. Yaşlıya yönelik şiddet
4. Akranlar arası şiddet
5. Kardeşler arası şiddet
6. Flört şiddeti
7. Engelliye yönelik şiddet
8. LGBT şiddeti
9. Mülteci şiddeti
10. Kişinin kendine yönelik şiddeti

Polat’ın bir diğer tipolojisi ise uygulanan şiddet tipine göredir ve 5 başlıkta incelenebilir:

1. Fiziksel şiddet
2. Cinsel şiddet
3. Duygusal şiddet
4. Ekonomik şiddet
5. Siber şiddet

Sosyal veya toplumsal travma ise kazalar, savaşlar, doğal afetler, politik, etnik, dini, cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddet olayları gibi bireylerin ve toplumun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü tehdit eden olay ya da durumlar olarak tanımlanmaktadır (Çopur ve Dinçer, 2015). Bir sonraki bölümde şiddet, sosyal travma ve toplumsal cinsiyet kavramlarının ilişkilerine değinilecektir.

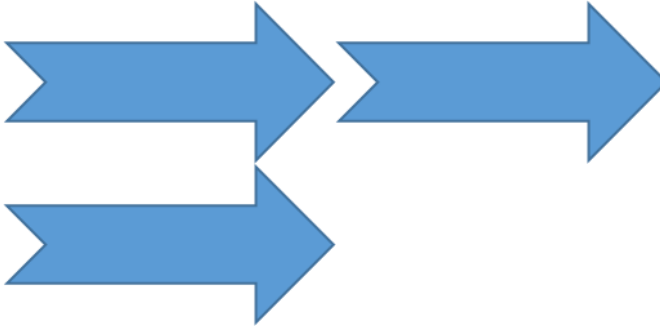
Toplumsal Cinsiyet, Şiddet ve Sosyal Travma

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadın ve erkeklerde hem birlikte hem de ayrı ayrı sınırlılıklara yol açar. Bu sınırlılıklar da bir takım psikolojik durum ve davranış bozukluklarını beraberinde getirir.

Yukarıda bahsi edilen sınırlılıklardan etkilenen bireyde, tüm bu baskılardan ve önyargılardan kaynaklı olarak oluşan olumsuz psikolojik hal şiddete varabilen bir takım eylemlere neden olmaktadır. Bu şiddet eylemleri ve/ya söylemleri de ciddi boyutlarda ekonomik, psikolojik ve fiziksel hasarlara neden olmaktadır. Bu psikolojik hasarlardan biri “sosyal travma”dır.

**Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları
Sosyal Travma**

Şiddet

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarının Yol Açtığı Şiddet ve Sosyal Travma

Şekilde görüldüğü gibi, toplumun kadından ve erkekten beklentileri ve ön kabulleri anlamına gelen toplumsal cinsiyet kalıp yargıları şiddete, ve şiddet eylemleri de sosyal tarvmaya neden olmaktadır.

Sonuç Yerine

Kadın veya erkek doğan birey sosyalleşme sürecinde kadınlık ve erkekliğe işaret eden toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının etkisi altına girer. Birçok alanda hem kadını hem de erkeği etkileyen bu önyargılar kabuller, kadının ve erkeğin hayatında bir takım sorunlara ve engellemelere yol açar.

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kadınlar ve erkekler açısından sonuçları Dökmen'in (2016) kadınların ve erkeklerin kamusal ve özel alanda karşılaştıkları ev içi roller, çalışma yaşamı, fiziksel ve ruhsal sağlık çerçevesinde tartışılmıştır.

Bir diğer tartışma çerçevesi ise Burn'un (1996) erkeklik rollerine ilişkin başarı ve statü normu, güçlülük normu ve kadınsı olmama normudur.

Ardından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yol açtığı olgulardan başlıcası olan şiddetin tanımı ve türlerine çok kısaca değinilmiş ve sosyal travmaya nasıl yol açtığı anlatılmıştır.

Kaynaklar

Bem, S.L. (1981). *Bem sex-role inventory*, Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.

Burn S.M. (1996). *The Social Psychology of Gender*. Mc Grav Hill. (Aktaran) Zehra Y. Dökmen (2016). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal ve Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çopur, A. S. ve Dinçer, A. D. (2015). "Toplumsal Travma Nedir?" İstanbul Bilgi Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı Psiko-Eğitim Broşürleri. <http://psyma.bilgi.edu.tr/static/docs/toplumsa-travma.pdf> (26.05.2018).

Dökmen, Z. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal ve Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Glick P., T. Fiske, S. (2001). "An ambivalent alliance, hostile and benovelent sexism as complementary justifications for gender inequality", *American Psychologist*, 109-118.

- Küçük, M. (2015). “Çalışma hayatında kadınlar ve karşılaştıkları sorunlar: bir işverene bağlı olarak çalışan emekçi kadınlara ilişkin bir araştırma”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi* Cilt 7, No 1, 2015, 1-17.
- Odabaş, S. (2013). İnternette erkeklik, cinsel sağlık politikası ve ticareti, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 16, 63, 205-222.
- Özbay, C. (2013). Türkiye’de hegemonik erkekliği aramak, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 16, 63, 185-204).
- Polat, O. (2016). “Şiddet”, *MÜHF - HAD*, C.22, S.1, 15-34.
- Sakallı Uğurlu, N. (2008). “Erkeklere ilişkin çelişik duygular ölçeğinin Türkçeye uyarlanması”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 11, 1-11.
- Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures And Techniques*. New Delhi: SAGE Publications.
- “Violence”, http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/en/ , (27.05.2018).

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Arka Bahçesi

Filiz Bayoğlu Kına, Atatürk Üniversitesi

Çalışmamızın amacı erkeklerin kadınlar üstündeki gücünü (ve bu gücü gösterme şekli olan şiddetini) tarihsel olarak meşrulaştırıp sürdüren temel toplumsal kurumların ve değerlerin izini sürme cabasıdır. Erkek şiddetinin toplumsal kurgulanmasına ve ideolojik olarak meşru sayılmasına kaynaklık eden yapıların izini sürmektir. Bu bağlamda toplumsal eşitlik ve adalet arayışında cinsiyetler arasındaki farklılığın nasıl ayrımcılığa dönüştüğünü fark etmek önemlidir. Bu ayrımcılığı ortadan kaldırma cabaları, toplumbilimlerinde cinsiyetler arası farklılıklar konusunu tekrar gündeme getirir. Böylece vaktiyle bilimsel açıdan objektif ve cinsiyetler açısından nötr olduğu düşünülen kavram ve kuramların tutarlı bir yanlılık gösterdikleri ortaya çıkar. Ardından bilimin varsayılan nötrlüğü, tıpkı dilin kendisinin nötrlüğü gibi, bilgi kategorilerinin insan yapımı olduğunun kabul edilmesinin önünü açar. Buna karşılık gelen yargının göreliliği, hayatı erkeklerin gözüyle görmeye alıştığımızı fark etmeye başladığımız anda bilimsel anlayışımıza tesir eder (Gilligan, 2017, s.48). Örneğin çok uzun bir süre boyunca kadınların yurttaşlık haklarından yoksun bırakılmış olmaları gerçeği, klasik “yurttaş” ve “birey” soyutlamalarının cinsiyet açısından nötr değil, tümüyle eril bir nitelik taşıdığını gösterir.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin toplumsal ve kültürel kurgulanışıdır. Her toplum; bir erkek ya da kadını, farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları ve beklentileri olan eril ve dişile dönüştürür. İtaate yol açan yatkinlikler gibi, hükmetme hakkı ve onu uygulamaya sevk eden yatkinlikler da, doğanın içinde yazılı değildir uzun bir toplumsallaşma cabasının ürünüdürler. Biyolojik olan cinsiyetten farklı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik ve sosyolojik -yani tarihsel ve kültürel- olarak belirlenmiştir. Bu terimi sosyolojiye sokan Ann Oakley’e göre: “Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların ‘eril’ ve ‘dişil’ olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. İnsanların erkek ya da kadın olduğu, çoğunlukla biyolojik

göstergelere göre anlaşılabilir. İnsanların eril veya dişil olduğu ise aynı şekilde anlaşılabilir; ölçütler kültürel, yere ve zamana göre değişiklik gösterir. Cinsiyetin değişmezliğini kabul etmek zorunludur, ama böylece toplumsal cinsiyetin değişkenliği de kabul edilmelidir.” (Bhasin, 2003, s.8-9)

Bhasin, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımın, kadınların, erkeklerin hükmü altındaki ikincil konumunu kadınların anatomilerine dayandıran genel eğilimle mücadele etmek için ortaya çıktığını söyler. Yıllar boyunca toplumda kadınlara ve erkeklere atfedilen farklı özelliklerin, roller ve statülerin biyolojik olarak (yani cinsiyet ile) belirlendiğine, bunların doğal, dolayısıyla da değiştirilemez olduğuna inanılmıştır (Bhasin, 2003, s.8). Kadınlarla erkeklerin farklı olması farklı yeteneklerinin, farklı eğilimlerinin olması doğaldır. Fakat bu farklılıkların maddi, pratik sonuçlarının bir cinsiyet açısından hayatı zorlaştırması doğal değildir. Çünkü bu durumda farklılığın ayrımcılığa, eşitsizliğe, dayatmalara, adaletsizliğe ve şiddete neden olduğunu görürüz. Toplumsal ve siyasal bütün modern söylemlerin toplumsal cinsiyet sisteminin ideolojik ön kabulleriyle yüklü olduğu yadsınamaz. Peki bunların meşruiyeti nereden gelmektedir?

Meşruiyet, güçle birliktelik, otoriteye ve toplumsal kurallara uygunluk ve onlarla çatışmama, anlamlarına gelmektedir. Diğer bir ifade ile eylem ve söylemlerin toplum tarafından kabul göreceğ şekilde ahlaka ve makul gerekçelere dayandırılması demektir (Gordon, 1999, s.495-496). Bir davranışın toplum tarafından onanması ve kabul edilmesi meşrulaştırma kavramı ile ifade edilmektedir. Bir davranışın toplum tarafından onanması da o davranışın bir ilkeye dayanması anlamına gelir. Çünkü insanlar ve toplumlar, bir dayanağı olmayan eylemleri desteklemezler. Bu nedenle kadına yönelik şiddetin, her türünün ataerkil sosyal yapılar analiz edilmeden anlaşılamayacağı kanaatindeyiz. Toplumsal cinsiyet toplum tarafından belirlenen erkeklik ve kadınlık hakkında inançlar, kültürel görüşler, değerler ve beklentilerle şekillenmiştir. Walby (1990, s.128), Durkheim’ın intiharı bireysel bir eylem olarak değil, toplumun sosyolojik bir analizi olarak değerlendirmesine atıfta bulunarak, şiddeti de bireysel bir eylem

ya da psikolojik bir rahatsızlığa dayalı bir eylem olarak değil ataerkil sosyal yapıların terimleriyle açıklanacak sosyal bir gerçeklik olarak ele alır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil sistemin varlığı nedeniyle çarpıtılmıştır. Daha açık ifadeyle ataerkilliğin çıkardığı problemlerden biri de biyolojik bir kategoriyi (sex) toplumsal bir kategori gibi değerlendirerek cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti aynı kefeye koymasındır. Genel deyişle ataerkil sistem erkek egemenliğini ifade eder. Ataerki kelimesi yazınsal olarak babanın ya da “aile reisi sayılan adam”ın yönetimi anlamına gelir. Belirli bir “erkek-egemen aile” türünü tarif etmek için kullanılmıştır: egemen erkeğin yönetimi altında bulunan kadınları, daha genç erkekleri, çocukları, köleleri ve ev hizmetlilerini kapsayan geniş ev halkını (Gordon, 1999, s.47). Ataerkil sistem, hem toplumsal bir yapı hem de bir ideoloji ya da erkeklerin üstün olduğunu iddia eden bir inanç sistemidir.

Meşruiyetini önemli ölçüde erkek egemen toplumsal yapıdan alan şiddet, Connell’in ifadeleriyle erkek hegemonyasına dayanmakta ve büyük ölçüde erkeğin sertliği ve iktidarı üzerine kurulmuş olan ataerkil erkek idealinden beslenmektedir (Connell, 2017, s.247). Erkek şiddeti erkeğin kadın üzerindeki iktidarının bir şekli ve kadın üzerinde bütün alanlarda görülen ataerkil kontrolün bir sonucu olarak kendini gösterir. Şiddet, yalnızca erkeklik performansı değildir, kadın ve erkek arasındaki karşıtlık ve hiyerarşiye dayalı toplumsal cinsiyet düzenini yeniden üreterek, normalleştirilmesine katkıda bulunur (Anderson, 2001, s.375). Erkeklerle kadınlar ve diğer erkekler arasındaki hiyerarşiye dayalı olan ataerkil iktidar, erkeklere şiddet kullanma yetkisinin verilmesiyle kurulmakta ve sürdürülmektedir. Erkeğin ayrıcalık taşımasının hak olduğuna dair inanç, kadın ve erkekler tarafından onaylanarak, şiddetin meşrulaşmasına katkıda bulunmaktadır (Kaufman, 1999).

Foucault’un “Cinselliğin Tarihi” adlı eserinin toplumsal cinsiyetin bir iktidar stratejisi olduğunu göstermesiyle, toplumsal cinsiyetin toplumdaki iktidar ilişkileri bağlamında oluştuğu düşüncesi gelişmeye başlamıştır. Toplumsal cinsiyetin, öznelerin üzerinde bir etkiye sahip olmayan kültürel bir değişmez olarak ele alınmasına karşı çıkan Butler da, toplumsal cinsiyetin iktidar

ilişkilerine dâhil olan veya dışında kalmaya çalışan özneler tarafından yeniden üretildiğini ve “altüst edilebildiğini” savunur (Butler, s.25-32). Connell’in hegemonik erkeklik kavramı da, mevcut ideolojik yapının yaygın bir şekilde devam edebilmesini anlamamızı sağlamaktadır. *“Hegemonya” acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür.* Bir erkekler grubunun, silah zoru ile ya da işsiz bırakma tehdidiyle başka bir grup üzerinde kurduğu üstünlük hegemonya değildir. Dinsel öğreti veya pratiğe, kitle iletişim içeriğine, ücret yapılarına, ev tasarımına, vergilendirme-yardım politikalarına vb. kök salan üstünlük hegemonyadır. Her ne kadar hegemonya güce dayalı üstünlük anlamına gelmese de, güce dayalı üstünlükle bağdaşmadığı söylenemez. Hegemonya ile üstünlüğün birbiriyle uyumlu oluşu açıktır. Fiziksel veya ekonomik şiddet egemen konumdaki bir kültürel örüntüyü destekler ya da ideolojiler fiziksel güce sahip olanları onaylar (Connell, 2017, s.269). Connell’a göre modern kapitalist toplumlardaki iktidar yapısında toplumsal cinsiyet ilişkilerini barındıran dört temel bileşen bulunmaktadır. Bunlar, “kurumsallaşmış şiddetin hiyerarşileri ve işgücü” olan asker, polis, cezaevi sistemi gibi güçler. Ağır sanayinin ve yüksek teknolojinin hiyerarşilerini oluşturan özel şirketler. Merkezi devletin planlama ve denetim mekanizması. Ve fiziksel güçle üretime atıfta bulunan bazı işçi sınıfı çevreleri olarak belirtilmektedir (Connell, 2017, s.167-168). İktidarın “nüveleri” olan ve kadınların dışlandığı bu alanlar, toplumsal cinsiyetin oluşumunda etkili olarak, erkeklikle iktidarı ve şiddeti bağlantılandırır. Bunlar da hegemonik erkekliğin ve kadına yönelik şiddetin oluşumunda temel olmaktadır.

Bourdieu’ya göre ise cinsiyet ayırımından beslenen eril tahakküm, gücünü egemenlik altına aldığı kadınların bu durumu meşru ve doğal kabul etmelerinden alır. Bir başka deyişle, kadınlar boyun eğme durumuna kendi rızalarıyla, bilinçli olarak değil fakat zorlama da olmaksızın kendiliğinden razı olurlar. Eril tahakküm tüm toplumsal düzenin işleyişinde belirgindir; kadınlar da bu düzenin bir ürünü ve devam ettiricisi olarak eril tahakkümü “doğal” ve “normal” olarak kabul etme eğilimindedir. İşte bu “sembolik şiddet”tir. Kadınlar eril tahakküm fikrini üreten

şemaları meşrulaştırır ve yeniden üretirler. Kısacası, kadının egemenlik altına alınma ilişkisini kabul etmesi, kadının bu egemenliğin üretildiği ayrımları kabul etmesiyle ve bu ayrımları doğal olarak kabul etmesiyle ilişkilidir. Bourdieu bu süreci, sembolik iktidar olarak adlandırır, çünkü bu iktidarın işleyişi hem egemen olanlar hem de boyun eğenlerce bilinçli olarak işletilmez. Sembolik iktidar olarak kurulan eril tahakküm, algı ve anlamlandırma şemalarında cisimleşir. Kadınları sembolik nesnelere olarak kuran eril tahakküm, kadınların bedensel güvensizlik ve sembolik bağıllık duygusu içinde olmalarını teşvik eder. Kadınlardan sürekli sakin, edilgen olmaları, erkeklerin beklentilerini karşılamaları ve daima erkeklere bağıllık göstermeleri beklenir; bağıllık kadınlığın kurucu öğelerindedir (Bourdieu, 2002, s.49-58). Sembolik şiddetin uygulanışı bakımından kadınlık, erkeklerin beklentilerine müsamaha göstermektir. Bu bakış açısından başkalarına bağımlı olmak var olmanın bir koşulu haline gelmiştir. Kadın kendisini kurmak için başkasının bakışına muhtaç bir durumda bırakılmaktadır. Sembolik iktidar ve şiddet ona maruz kalanların katkısı ve onayı olmadan işleyemez (Bourdieu, 2002, s.56). Eril tahakkümün sembolik işleyişinde kadınlar “algılanan şeyler” olarak görülmektedir. Algılayan erkekler iktidar konumunu işgal ederken, kadın sanki “erkeğin bakışı için oradadır”. Böylelikle sanki erkek bakmadığı zaman kadın var olamayacaktır. Bu durumu Berger *Görme Biçimleri* adlı eserinde şöyle dile getirir: “*Erkekler davrandıkları gibi, kadınlarsa göründükleri gibidirler. Erkekler kadınları seyrederek, kadınlarsa seyredilişlerini seyrederek*”. (Berger, 2014, s.47)

“*Sürüne Sürüne Erkek Olmak*” isimli kitabında Selek, Türkiye’de erkekliğin geleneksel olarak sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik-babalık aşamalarının tamamlanmasıyla gerçekleştiğini yazmaktadır. Bu aşamaları yaşayan erkekler, içinde şiddete ve kadınlar üzerinde denetim kurmaya yönelik öğeler barındıran, korku ve endişeye neden olan zorlu sınavlardan geçerek erkek olmaktadır. Topluma bir birey olarak kabul edilmenin cinsiyet kalıplarının içine girilmesiyle gerçekleştirildiğinin göstergesi olan bu aşamalar toplumsal törenler eşliğinde gerçekleştirilir. Bu noktada ataerkilliğin diğer iktidar mekanizmalarıyla bütünleştiği

görülmektedir (Selek, 2008, s.19-20). Sünnetin dinle, askerliğin siyasi yapıyla, işin kapitalizmle ve evliliğin toplumsal düzenle ilişkilendirilmesi bu durumun açık bir örneğidir.

Dinlerde, ataerkil ideolojiyi yaratmakta ve devamını sağlamakta önemli bir rol oynamıştır. Şerif Mardin, genel olarak dinin “belirli bir toplumun mekanizmalarını devam ettirmeyi sağlayan, öğrenilmiş fikri kalıplardan biri olduğunu” söylemiştir (Mardin, 1969, s.55). Berger’e göre de dini meşrulaştırma, geçmişten günümüze meşrulaştırma araçları içerisinde en etkin ve en yaygın meşrulaştırma yöntemidir (Berger, 2011, s.75). Özellikle dini referanslara dayandırılan söz, kural ve davranışlara çoğu zaman hiç kimsenin itiraz etmemesi, bu tarz meşrulaştırma yönteminin daha fazla kullanılmasını sağlamıştır. İçinde yaşadığı toplumun inanç ve değerleri, insan davranışlarını önemli ölçüde etkiler. Dinler, Havva’nın Âdem’in kaburga kemiğinden yaratıldığı ya da erkeğin Tanrı’nın suretine göre yaratıldığı vs. gibi öykülerle, erkeğin üstün olduğu fikrini yaymıştır. İbni Haldun, Tanrı, buyruklarını yalnız ve yalnız onları gerçekleştirecek, yerine getirecek güçte olanlara yöneltir demektedir. Dahası yasalar kadınlara yönelik değildir çünkü onlar güçten yoksundurlar. Kadınların, ibadet eylemi dışında kalan bütün eylemleri erkeklerin denetimindedir (Sabbah, 1995, s.97). Dünyayı belli bir düzene sokan ve bu dünya üstünde kurulacak ilişkileri belirleyen dinsel söylem böylelikle gerçekliğin, meşruluğun ve iktidarın kaynağı olmuştur.

Serpil Sancar’ın toplumun farklı kesimlerinde yaşayan toplam 200 erkekle yaptığı görüşmelerle ortaya koyduğu çalışması, farklı kültürel ve toplumsal yapılardan gelen insanların toplumsal cinsiyet algılarının benzer olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Dahası var olan ideolojik yapının bileşenlerini göstermesi açısından da dikkate değerdir. Çalışmanın en önemli sonuçlardan biri yaşanan cinsiyet eşitsizliklerinin yaratılıştan gelen biyolojik farklarla ilgili olduğudur. Değiştirilemez insan tabiatının bu cinsel-toplumsal farkları zorunlu kıldığı düşüncesinin “erkek egemenliği”ni besleyen ve toplumun farklı kesimlerinden destek bulan bir düşünce olduğudur. Sancar, bu düşüncenin sadece dinsel, muhafazakâr ve taşra kökenli bir düşünce olarak

kalmadığını, şaşırtıcı bir şekilde modern, kentli ve orta sınıf zihniyetin de temeli olduğuna dikkat çekiyor (Sancar, 2008, s.305-306). Türkiye’de cinsiyet algısı doğuştan gelen biyolojik farklara dayalı biyolojist bir anlayış ile şekillenerek hem İslami hem de laik kaynaklardan beslenerek yaygın bir kabul görmektedir. Erkek üstünlüğünün bir tür yaratılış gereği olduğu, kadınlarla erkekler arasındaki toplumsal farkların bundan kaynaklandığını düşünmek iktidar ilişkilerini de sorgulamaya elvermemektedir. Her türlü duygu, düşünce, davranış ve kişilik özelliği sayılacak şeyler bir tür “standart” kadınlık ve erkeklik farkı adı altında, cinsiyetler arasındaki kategorik farklara, sonrasında da bu farkları temel alan toplumsal pratiklere dönüşmektedir. Erkek egemen cinsiyet rejiminin en temel özelliği cinsiyet eşitsizliğini yaratan toplumsal olguların kökenlerini anatomiden, biyolojiden ya da Tanrı’dan alan kaçınılmaz doğal cinsiyet özellikleri olarak kodlanmasıdır. Böylece eril şiddet ve dişil itaat da biyolojik cinsiyetin gereği olmaktadır (Belek, 2008, s.20).

Günümüzde medya ve hatta eğitim kurumları bile, erkeği karar mekanizmalarında daha güçlü, kadını ise doymak bilmez bir tüketici, bağımlı ve kıskanç göstererek ataerkil ideolojiyi yaygınlaştırmaktadır. İdeoloji, toplumsal sistemlerin devamlılığında ve insan aklını denetim altında tutmakta önemli bir rol oynar. Örneğin kadınları bir vücuda indirgeyip nesneleştirerek medya, kadına yönelik şiddeti teşvik etmektedir. İdeoloji, toplumsal davranışları ve sosyo-ekonomik yapıları haklı gösterecek gerekçeler sunmaktadır. Dahası merkezi yaşam alanlarında kadınların ikincilleştirilmelerinin sistematik ve genelleştirici biçimleri ortaya konulurken yeniden üretim ilişkileri, kültür, cinsellik, çalışma koşulları, şiddet ve cinsiyetler arası ilişkilerin devletçe düzenlenmesi erkekler tarafından kadınların sömürüldüğü düzlemler olarak kabul edilmektedir (Walby,1990, s.20).

Özetle geniş çapta cinsiyetçi bir kültürün ürünleriyiz. Cinsiyetçilik toplumumuza nüfuz ederek tutumlarımızı etkiler. Bunun en etkili gücü örtük, bilinçaltında kalmış güçlerdir. Şiddet ataerkil veya erkek egemen toplumların örgütsel yapısı ve talepleri doğrultusunda ortaya çıkıp beslenmektedir. Kadına yönelik şiddet,

kadını denetim altında tutmayı amaçlayarak, toplumdaki erkek egemenliğini güçlendirerek devamlılık sağlamaktadır. Erkekler arasındaki şiddet belli bir hiyerarşi kurmak adına çocukluktan itibaren kullanılan bir mekanizmadır. Böylelikle erkekler şiddeti içselleştirmekte ya da ataerkil toplumsal yapı sonucunda (daha hareketsiz veya iyi huylu olabilecek) biyolojik içgüdüleri şiddete neden olmaktadır. Aynı zamanda erkeklerin bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde ayrıcalık taşıma hakkına sahip oldukları algısı ile karşılaşmaktayız. Örneğin; kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası: Kadınlar için toplumun kötü olarak kabul ettiği eylemler, erkekler için övünme vesilesi olur. Şiddet; korku, eksiklik, suçluluk duygusu, bağlılık, utanç, sevgi ve şefkat duygularını sömürerek varlığını sürdürmektedir.

Burada önemli olan erkek kaynaklı şiddetin karmaşık sosyal ve psikolojik nedenler ne olursa olsun sosyal törelerde, kanunlarda ve dini öğretilerde şiddete açık veya kapalı onay verilmemesi halinde devam etmesinin mümkün olamayacağı gerçeğidir (Kaufman, 1999, s.2). Şiddetin evrensel olmasa bile genel olarak kurumlaşmış ve meşrulaştırılmış olduğu; tecavüze, saldırıya, tacize veya cinayete uğramaktan kadınları sorumlu tutan tavırla daha net anlaşılır. Arandılar, tahrik edici biçimde giyindiler, belli etmeseler de zevk aldılar, gece yalnız sokağa çıktılar, otostop yaptılar, dırdır ettiler vs. (Ramazanoğlu, 1998, s.100) Bunlar meşrulaştırma söylemleridir ve bahsettiğimiz yapılar tarafından desteklenmektedirler. Erkek şiddetine yönelik kavrayışımız arttıkça kamusal ve özel yaşam sınırlarının yeniden tanımlanması gerektiğini anlarız. Özel yaşam alanında meydana gelen şiddet, erkek egemenliğinin meşrulaştırılmasından, erkeklerin üstünlüğünden ve kamusal alanda ataerkil politik ve ekonomik kurumların egemenliğinden ayrı olarak değerlendirilemez. Kadınlar kendilerine “eksik” damgasını vuran ataerkil varsayımlara karşı çıkararak eksiksiz insan varlıkları olduklarını kanıtlamak zorundalar (Berktaş, 2016, s.29). Bunu da bu yapıyı destekleyen bütün temelleri fark ederek yapabilirler. Tüm bu problemler çerçevesinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin meşruiyetin kaynağını naçizane sorgulama denemesi olan çalışmamızın amacı farkındalık yaratmaktır. Çünkü farkındalık yaratmak, kendimizi ve toplumsal cinsiyetle ilgili dinamikleri

sorgulamak ve değiştirmek her bakımdan önemli bir dönüşümdür, bu toplumdaki yapısal şiddeti değiştirmenin ta kendisidir.

Kaynakça

- Anderson, K.L., Umberson, D., (2001). Gendering Violence: Masculinity and Power in Men's Accounts of Domestic Violence, *Gender&Society*, Vol.15 No.3.
- Belek, U., (2008). "Toplumsal Cinsiyet Algısının Statik Duruşu", *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*(içinde), Atılım Üniv. Yay., s.20.
- Berger, P., L., (2011). *Kutsal Şemsiye*, çev. Ali Coşkun, Rağbet Yayınları, 2011.
- Berger, J., (2014). *Görme Biçimleri*, çev. Yurdanur Salman, Metis yayınları.
- Berktaş, F., (2016). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, s.29.
- Bhasin, K., (2003). *Toplumsal Cinsiyet*, çev. Kader Ay, Yeni Delhi.
- Bourdieu, P., (2002). *Eriş Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz, Bağlam Yayınları.
- Butler, J., *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertürk, Metis Yayınları, s. 25-32.
- Connell, R. W., (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları.
- Gilligan, C., (2017). *Kadının Farklı Sesi*, Pinhan Yayınları.
- Gordon, M., (1999). *Sosyoloji sözlüğü*, çev. O. Akınbay, D. Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kaufman, M., (1999). *The 7 P's of Men's Violence*, www.michaelkaufman.com
- Mardin, Ş., (1969). *Din ve İdeoloji*, Ankara üniv. SBF Yayınları.
- Ramazanoğlu, C., (1998). *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, çev. Mefkure Bayatlı, Pencere Yay., s.100.

Sabbah, F. A., (1995). İslam'ın Bilinçaltında Kadın, Ayrıntı Yayınları, s.97.

Sancar, S., (2008). Erkeklik: İmkansız İktidar, Metis Yay., s.305-306.

Selek, P., (2008). Sürüne Sürüne Erkek Olmak, İletişim Yayınları.

Walby, S., (1990). Theorizing Patriarchy, Cambridge.

Cinsel İstismar Suçlarında Mağduriyet Analizi

Yasemin Aydoğan, *Gazi Üniversitesi*

Dündar Aydoğan, *Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 11. Ceza Daire Başkanı*

Giriş

Cinsel istismar, çocuğun bir yetişkin ya da başka bir çocuk tarafından anlamadığı veya kabul etmediği, gelişimsel olarak hazır olmadığı bir yaşta cinsel tatmin için kullanılmasıdır (Akt. Aydoğan & Aydoğan, 2017a). Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği (ISPCAN) ise çocukların cinsel istismarını; rıza yaşının altında bulunan bir çocuğun, cinsel açıdan olgun bir yetişkinin cinsel doyumuna yol açacak bir davranış içinde yer alması ya da bu duruma göz yumulması olarak tanımlamıştır (Global Status Report on Violence Prevention, 2014: <https://www.ispcan.org>). Cinsel istismarın ortaya çıkışı ise iki farklı şekilde olabilmektedir.

- Temas içermeyen cinsel istismar; cinsel içerikli konuşmalar, pornografik materyallerin gösterilmesi, cinsel içerikli fotoğrafların çekilmesi ve çocuk pornografisi, genital bölgelerin çocuğa gösterilmesi, çocuğun önünde mastürbasyon yapma, çocuğu soyunurken ya da çıplakken gözleme, cinsel eylemlerin izlettirilmesi vb.
- Temas içeren cinsel istismar; cinsel amaçlı dokunma, öpme, çocuğun cinsel amaçlı dokunmaya, mastürbasyona, doğal olmayan sekse zorlanması, cinsel birleşme, çocuğu fuhuş için kullanma ve farklı şekillerde cinsel aktiviteye zorlama vb. (Ballı, 2010).

Sonuç olarak bu durum, karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan, bireyin yaşam kalitesini ve yaşam doyumunu olumsuz etkileyen, tıbbi, hukuki, gelişimsel ve psikososyal içerikli ciddi bir sorundur (Bahar, Savaş & Bahar, 2009; Ballı, 2010; Kara, Biçer &

Gökalp, 2004; Rezan Çeçen, 2007). Çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili literatür tarandığında, cinsel istismarın çocuk üzerinde daha yıkıcı etkilere neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu olumsuz etkiler arasında güven duygusunun zedelenmesi, cinselliğe ilişkin olumsuz tutumlar geliştirme, güçsüzlük, çaresizlik, suçluluk ve utanç ön plana çıkmaktadır (akt. Rezan Çeçen, 2007). Ayrıca diğeri istismar türlerinde olduğu gibi cinsel istismar yaşayan çocukların daha saldırgan ve antisosyal davranışlar sergileme eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır (Global Status Report on Violence Prevention, 2014). İstismarın aile içinden kaynaklanması ise çocukta meydana gelebilecek zararı daha da ağırlaştırmaktadır (Ovayolu, Uçan & Serindağ, 2007).

Ancak çocuğa karşı cinsel istismar, çok yaygın olmasına rağmen herhangi bir nedenle gizlendiği için çoğunlukla ortaya çıkmayan ve adliyeye yansımayan bir sorundur. İstismarın adliyeye ve istatistiklere yansıyan bölümü ise, buzdağının sadece görünen kısmı olarak değerlendirilmektedir (Gültekin vd., 2006; Yenerer Çakmut, 2016). Cinsel istismarın görülmesinde ve bildiriminde anne-baba, çocuk ve çevre ile ilişkili pek çok risk faktörünün etkili olması nedeniyle (Ayekin & **Gültekin Akduman, 2015, 2017**; Kara, Biçer & Gökalp, 2004; Yücel Beyaztaş, Özen & Bütün, 2014) **ne yazık ki** çocuğun cinsel istismara uğradığının fark edilmesi çoğu zaman rastlantı sonucu olmaktadır (Yenerer Çakmut, 2016; Akt. Aydoğan & Aydoğan, 2017a).

İstismar konusundaki istatistikler incelendiğinde özellikle kadın ve çocukların içinde bulunduğu olumsuz tablo daha iyi anlaşılmaktadır. Konanç, Zeytinoğlu ve Kozcu tarafından yapılan kapsamlı bir çalışmada 1985-1986 yıllarına ait, 48 bin 165 mahkeme kararı incelenmiş ve sonuçta çocuklara karşı işlenen suçların başında %68.3 ile cinsel suçların geldiği, ırza geçme ve ırza geçmeye teşebbüs suçuna kız çocukların %54, erkek çocukların %45,9 oranında maruz kaldıkları, bu tür eylemlerin 7 yaşına kadar daha çok erkek çocuklara, 7 yaşından sonra ise daha çok kız çocuklara yöneltildiği, genel olarak mağdurların %55'inin 12 yaşın altında olduğu saptanmıştır. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun 1995 yılında yaptığı "Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları" başlıklı çalışmada da, Türkiye genelinde kırsal ve

kentsel 4.287 hanede durum tespiti yapılmış ve sonuçta şiddet türlerinin görülme sıklığının; sözel (%84), fiziksel (78.9), duygusal (29.3), ekonomik (17.5) ve cinsel şiddet (9.1) olarak sıralandığı gözlenmiştir. Yapılan araştırmada özellikle cinsel şiddetin mevcut olduğu durumlarda diğer şiddet türlerinin de yoğun olarak görüldüğü kaydedilmiştir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Raporu, 1995).

Beyazıt ve Bütün Ayhan (2015) ise, 2001-2013 yılları arasında cinsel istismar konusunda yapılan araştırmalarda tespit edilen toplam 3144 cinsel istismar olgusunda, istismara uğrayan çocukların %78.53'ünün kız, %21.47' sinin erkek olduğunu tespit etmişlerdir. Yine cinsel istismara uğrayan çocukların yaş ortalamalarının kızlarda 11.69, erkeklerde 10.06 olduğunu belirlemişlerdir.

Çocuğa yönelik cinsel istismarın yaygınlığına bakıldığında, tüm dünyada kadınların %20'sinin, erkeklerin ise %5-10'unun çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2014; Beyazıt & Bütün Ayhan, 2015). Hem dünyada hem de ülkemizde konuya ilişkin olarak yapılan çalışmalarda, çocuğun cinsel istismarının sanılandan çok daha yaygın olduğu (Beyazıt & Bütün Ayhan, 2015; Çetin & ark., 2008; Keser, Odabaş, & Elibüyük, 2010; Kır, 2013; Koten vd., 1996; Lovett, 2004), ancak utanma, rezil olma, etiketlenme, ailenin dağılma korkusu, tehdit gibi çok çeşitli nedenlerle nüfus içindeki gerçek yaygınlık verilerine ulaşmanın zor olduğu bildirilmektedir (Bilginer, Hesapçioğlu & Kandil, 2013; Acehan vd., 2013). Oysaki çocukların ihmal ve istismardan korunması kapsamında, tüm çocuklara yönelik erken müdahale ve koruma programlarının geliştirilebilmesi için (Yolcuğlu, 2010), konuya ilişkin sağlıklı verilerin bölgesel, derinlemesine ve bütüncül bir yaklaşımla elde edilmesi zorunluluk teşkil etmektedir (Akt. Aydoğan & Aydoğan, 2017b).

Bu bağlamda çalışmada yargı kararlarına göre çocuk cinsel istismar olgularının incelenerek, konuya ilişkin sağlıklı ve güncel verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, Türkiye'de cinsel

istismar olgularına ilişkin en son ve resmi verilerin sunulması açısından büyük önem taşımaktadır.

Materyal ve Yöntem

Araştırmada, Ankara Bölge Adliye Mahkemesinde “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlara İlişkin” istinaf incelemelerini yapan 17. Ceza Dairesine son bir yılda gelen istismar olgularının gözden geçirilmesi amaçlanmıştır. Betimsel tarama niteliğinde gerçekleştirilen çalışmada öncelikle Hakimler ve Savcılar Kurulundan gerekli izin alınmış, ardından Ankara Bölge Adliye Mahkemesine bağlı 19 ilden (Ankara, Aksaray, Bartın, Bolu, Çankırı, Düzce, Eskişehir, Karabük, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Zonguldak) 1 Eylül 2016-31 Ağustos 2017 tarihleri arasında gelen istismar olguları geriye dönük olarak demografik özellikler (bölge, yaş, cinsiyet vb) açısından değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak ilgili tarihlerde 17. Ceza Dairesine gelen 1500 yargı kararı incelemeye alınmış ve değerlendirilmiştir. Doküman incelemesi tekniği ile elde edilen veriler frekans ve yüzdelik değerleri ile ifade edilmiştir. Bu bağlamda konuya ilişkin mevcut durum, sadece sayısal verilerle sunularak, kişi ve kurumların olumsuz etkilenmesi önlenmiştir.

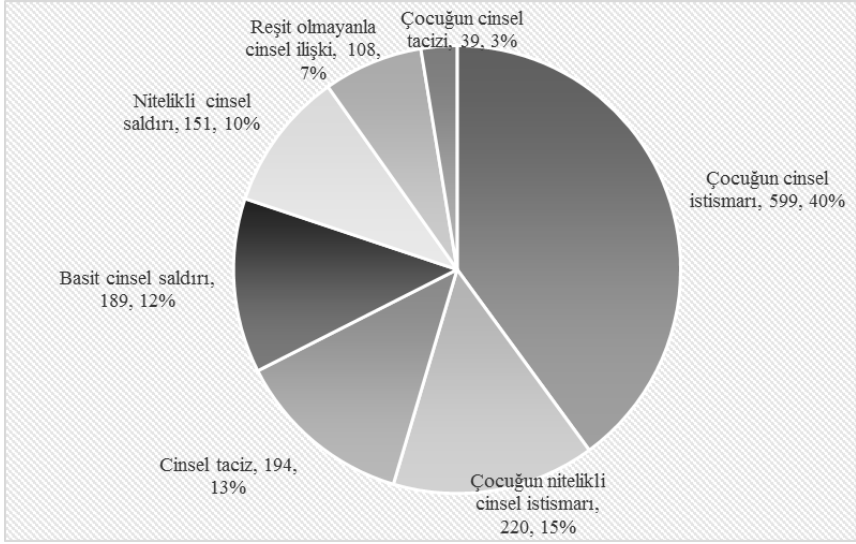
Bulgular ve Tartışma

Ankara Bölge Adliye Mahkemesinde “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlara İlişkin” istinaf incelemelerini yapan 17. Ceza Dairesine son bir yılda gelen istismar olgularının incelenmesi sonucunda elde edilen bulguların kolay anlaşılıp yorumlanabilmesi için grafiklerden yararlanılmıştır.

Tablo 1. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi Yargı Çevresinde Cinsel İstismar Suçlarının Dağılımı

	İl	F	%	2016 İl Nüfusları	Nüfus Sıralaması
1.	Ankara	471	31.4	5 346 518	1
2.	Konya	233	15.5	2 161 303	2
3.	Kayseri	164	10.9	1 358 980	3
4.	Eskişehir	159	10.6	844 842	4
5.	Zonguldak	55	3.7	597 524	6
6.	Niğde	49	3.3	351 468	11
7.	Düzce	47	3.1	370 371	10
8.	Sivas	46	3.1	621 224	5
9.	Kastamonu	39	2.6	376 945	9
10.	Nevşehir	37	2.5	290 895	13
11.	Bolu	32	2.1	299 896	12
12.	Bartın	28	1.9	192 389	18
13.	Karabük	28	1.9	242 347	16
14.	Aksaray	27	1.8	396 673	8
15.	Yozgat	27	1.8	421 041	7
16.	Karaman	19	1.3	245 610	15
17.	Kırıkkale	16	1.1	277 984	14
18.	Kırşehir	14	0.9	229 975	17
19.	Çankırı	9	0.6	183 880	19

Tablo 1’de bir yıllık süre içinde Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesine gelen istismar olgularının illere göre dağılımına bakıldığında, Ankara, Konya, Kayseri ve Eskişehir illerinin cinsel istismar suçlarının çokluğu açısından ilk sıralarda, Çankırı ilinin ise son sırada yer aldığı görülmektedir. Bu bulgular Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2016 Sonuçları" çerçevesinde incelendiğinde, Niğde ve Düzce illerinde suç oranının daha yüksek, Sivas, Aksaray ve Yozgat illerinde daha düşük, diğer illerde ise nüfus yoğunluğu ile suç oranının paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür (TÜİK-Yıllara göre il nüfusları, 2000-2016, www.tuik.gov.tr).

Grafik 1. Suç Türlerine Göre Dağılım

2002-2017 yılları arasında gerçekleşen 1500 olgunun, Grafik 2’de suç türlerine göre dağılımı incelendiğinde çocuğun cinsel istismarı suçunun %40, çocuğun nitelikli cinsel istismarı suçunun %15, reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun %7 ve çocuğun cinsel tacizi suçunun %3 oranında gerçekleştiği görülmektedir. Cinsel istismar suçlarının süresine bakıldığında, 1454 vakada istismarın ilk kez yaşandığı ve adliyeğe yansıdığı, 46 vakada ise istismarın bir yıl ve üzerinde süreyle gerçekleştikten sonra adli mercilere yansıdığı görülmektedir. Ne yazık ki bir vakada istismar suçunun 11 yıl boyunca devam ettikten sonra yargıya intikal ettiği görülmüştür. Veriler bir arada değerlendirildiğinde oluşan suçların %65’inin çocuklara, %35’inin ise yetişkinlere karşı işlendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 19 ilde işlenen 1500 cinsel istismar suçunun %46.8’inin ev, apartman vb kapalı alanlarda, 16,8’inin ise açık alanlarda, %9.8’inin ise araç içinde ve terminalde meydana geldiği belirlenmiştir.

Çocuğun cinsel istismara uğradığının fark edilmesi çoğu zaman rastlantı sonucu olmaktadır (Ballı, 2010). Bu nedenle özellikle cinsel istismar vakalarının çok azının adli mercilere yansıdığı dikkate alındığında, vakaların ve mağdurlarının gerçek sayısının daha yaygın olduğu düşünülmektedir.

Doğrucan ve Yıldırım (2011)'ın 2010 yılında yayınlanmış altı gazetenin haberlerini incelenerek yaptığı çalışma sonucunda, cinsel istismarların %65'inin tecavüz, %17,5'inin taciz, %7,5'inin çocuk pornosu ve %10'unun fuhuş sektöründe kullanma şeklinde olduğu ve tecavüz vakalarının %11'inin ölümlle sonuçlandığı belirlenmiştir.

839 lise öğrencisinde istismar ve ihmalin araştırıldığı bir çalışmada cinsel istismar oranının %10.7 olduğu (Zoroğlu vd., 2001), benzer bir çalışmada ise adli başvuruların %81.3'ünü cinsel istismar olgularının oluşturduğu bildirilmiştir (Tahiroğlu, Avcı & Çekin, 2008).

Tablo 2. Mağdurların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Mağdur Yaş	F	%
2-6 yaş	63	3.7
7-11 yaş	284	16.8
12-14 yaş	429	25.3
15-17 yaş (18 yaşından gün almamış)	421	24.9
18-20 yaş (genç)	115	6.8
21-39 yaş (genç-orta yetişkin)	323	19.1
40-64 yaş (ileri yetişkin)	53	3.1
65 ve üzeri yaş (yaşlı) (80+=2)	6	0.3
Mağdur Cinsiyet	F	%
Kadın	1434	84.7
Erkek	260	15.3
TOPLAM	1694	100.0

Tablo 2'de Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesine gelen 1500 cinsel istismar vakasında toplam 1694 mağdur olduğu görülmektedir. Ne yazık ki mağdurların %70.7'si 18 yaşından küçüktür ve yine % 84.7'si kadındır. Her yaşta ve her cinsiyette kabul edilmesi çok çok zor olan bu durumun, özellikle kendini koruma becerisi sınırlı, yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duyan çocuklar üzerinde yoğunlaşması, cinsel istismar suçlarındaki tabloyu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Henüz reşit sayılmayan, ailenin ve toplumun korumasına ihtiyaç duyan çocukların, baba, ağabey, amca gibi akrabası olan ya da öğretmeni, patronu, komşusu gibi en çok güvendiği yetişkinlerin cinsel istismarına maruz bırakılması hiçbir toplumda kabul edilemez bir

durumdur. Çalışmada, özellikle üç ayrı sanığın 7, 10 ve 29 çocuğa farklı süre ve zamanlarda cinsel istismarda bulunması, durumun ciddiyetini ve bu konuda etkili çözüm stratejilerinin acilen uygulamaya konulmasını zorunlu kılmaktadır.

Çalışmada çocuk mağdurlarla ilgili kötü tablo, ne yazık ki özel eğitim gereksinimli çocuklar için de ortaya çıkmıştır. İncelenen 1500 cinsel istismar vakasında, 12 sanığın ve 45 çocuğun (28 kız, 17 erkek) zihinsel bir engele sahip olduğu saptanmıştır. Çalışmada her ne kadar ailelerin iki zihinsel engelli bireyi sorumsuz, kontrolsüz bir şekilde yalnız bırakmaları da söz konusu iken, vakalarda çoğunlukla engel durumunun getirdiği yetersizlik ve çaresizlik durumunun kullanıldığı belirlenmiştir.

Yine çalışmada çoğunluğu Suriye, Arabistan ve İran'lı olmak üzere 27 sanığın ve 27 mağdurun yabancı uyruklu olduğu ve bu vakaların tümünde hem istismarcının hem de mağdurun yabancı uyruklu olduğu yani, uygulanan cinsel istismar suçunun kendi vatandaşlarına yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk-Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalına 2005-2007 yılları arasında başvuran cinsel istismar mağduru olan çocuk ve ergenlerle yapılan bir çalışmada, 4664 başvurunun 62'sinin cinsel istismar vakası ve bu vakalarda yaş ortalamasının 10.8 olduğu, yine bu olaylardaki mağdurların %69.4'ünün kız olduğu ve cinsel istismarcıların %82.3'ünün aile dışındaki kişilerden oluştuğu belirlenmiştir. Yine 62 olgunun 6'sının ensest mağduru olduğu ve %85'ine psikiyatrik bir tanı konduğu saptanmıştır. Çalışma sonuçları mağdurların durumlarının anneleri tarafından değerlendirilip, olayın adli boyutundan önce çocuk psikiyatristlerinden yardım arayışına girildiğini göstermiştir. Ayrıca çalışmada istismar mağdurlarının %16'sının zihinsel gelişim geriliği olan bireyler olduğu saptanmıştır (Göker vd., 2010).

Yapılan geniş kapsamlı çalışmalara göre, çocuklukta cinsel istismarın yaşam boyu yaygınlık oranı cinsiyete göre belirgin farklılıklar (kızlarda %18, erkeklerde %7.6) göstermektedir. Örneğin, Kenya, Tanzania, Swaziland ve Zimbabwe'de yapılan

çalışmalar, çocukluk döneminde üç kızdan birinin cinsel istismar yaşadığını göstermektedir. Çocuklar için bildirilen çocuklukta cinsel istismar yaygınlığı ise Zimbabwe’de %9’dan, Kenya’da%18’e kadar değişmektedir (Global Status Report on Violence Prevention, 2014).

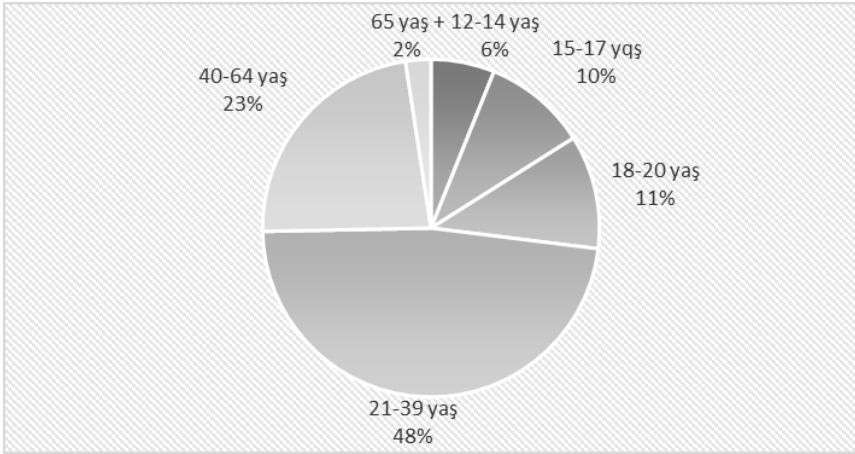
Benzer çalışmalarda da cinsel istismara uğrama konusunda cinsiyetler arasında önemli farklılıklar olduğu ve cinsel istismara maruz kalmanın kızlarda yaklaşık üç kat daha fazla görüldüğü (Dubowitz, 2002; Finkelhor, 1994; Kara, Biçer & Gökalp, 2004), ancak erkek çocuklardaki cinsel istismar olgularının açığa vurulmasının kızlara oranla daha az olduğu bildirilmiştir (Finkelhor, 1994).

Yine farklı çalışmalarda aile içi istismarda yaş ortalamasının 5-7 yaş , aile dışı istismarda ise 7-10 yaş arasında değiştiği, özellikle erkek çocukların kız çocuklarına göre daha küçük yaşlarda istismar edildikleri, cinsel istismara maruz kalan çocukların %70’inin 10 yaşından küçük olduğu, istismara uğrama olasılığının 12 yaşından sonra belirgin bir şekilde azaldığı, istismarcıların %96’sının erkek ve %80’ninin çocuğun tanıdığı birisi olduğu vurgulanmıştır (Çocuk İhmali ve İstismarını Önleme Kılavuzu, 2008).

Çocuklar kolayca güven duydukları, kolayca korkutulabildikleri ve kandırılabilirler için istismara çok açıktırlar. Konuya ilişkin çalışmalara göre ülkemizde ve dünyada kızlar erkeklere oranla daha çok istismar edilmekte ve birçok çocuk, suçluluk ve korku nedeniyle tekrar tekrar istismara maruz kalmaktadır. Aynı zamanda bu çocuklar sık sık yeniden istismar edilecekleri ve ebeveynlerinin onları terk edecekleri duygusunu yaşamaktadırlar (Rezan Çeçen, 2007). Çalışmalarda da görüldüğü gibi özellikle küçük yaşlardaki çocuklarda cinsel istismarının anlamlı derecede artış göstermesi, önleme ve koruma yöntemlerinin geliştirilmesini acil ve zorunlu kılmaktadır (Yalın, Kerimoğlu & Erman, 1995).

Mağdurların %65’inin çocuk olduğu düşünüldüğünde suç unsuru için kapalı, ıssız ve sakin yerlerin seçilmesi ile, çocuğun kasten kendi çevresinden uzaklaştırılarak, yardım almasının

engellenmesinin amaçlandığı ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde okullarda spor salonları ve camilerde de tuvaletler daha izole yerler olarak kabul edilebilir. Çocukların özgürce oynadığı açık alan, özellikle de parkların bu suçların yaygın olarak gerçekleştiği yerler olması da, ailelerin korku ve endişelerini artırdığı gibi, bu bölgelerin güvenliğinin gerekliliğini ve çocukların konuya ilişkin bilgilendirilmesinin hassasiyetini ortaya koymaktadır.

Grafik 2. Sanıkların Yaşlarına Göre Dağılım

Grafik 2 incelendiğinde, cinsel istismar suçlarındaki sanıkların %16.1'inin 18 yaşından küçük, %10.9'unun 18-20 yaşlar arasında, %47.7'sinin 21-39 yaşlar arasında, %2.4'ünün ise 65 ve üzeri yaşlarda olduğu ve %98'inin erkek olduğu görülmektedir. Tablodan da anlaşılacağı üzere sanıkların büyük çoğunluğu 21-64 yaşlar arasındadır. Çalışmada 1770 sanığın 1734'ünün (%98) erkek olduğu belirlenmiştir.

Cinsel istismar olgularının incelendiği çalışmalarda; istismar suçunun çoğunlukla tek kişi tarafından işlendiği, mağdurun cinsiyetine bakılmaksızın faillerin çoğunluğunun 20-40 yaşlar arasında ve erkek olduğu belirlenmiştir (Doğrucan & Yıldırım, 2011; Kara, Biçer & Gökalp, 2004; Tardif vd., 2005). Ayrıca çoğu zaman istismarcının mağdurun tanıdığı olduğu, yine istismarcıların birçoğunun çocukluklarında ya cinsel istismara

uğradığı ya da aile içinde şiddet olgusu olduğu, genelde işlevselliği bozulmuş aileye ve düşük sosyo-kültürel düzeye sahip oldukları vurgulanmıştır (Canat, 1994; Tardif vd., 2005).

Tablo 3. Sanıkların yakınlık derecesine göre dağılımı

Yakınlık Derecesi	F	%
1.derece akrabalar (anne, baba, çocuklar)	66	4.4
2.derece akrabalar (büyükbaba, büyükanne, kardeş, torun)	36	2.4
3.derece akrabalar (dayı, amca, hala, teyze, yeğen)	29	1.9
4.derece akrabalar (kuzen)	33	2.2
Eş (resmi-imam nikahlı)	20	1.4
Eşin akrabaları	9	1.0
Akrabalık yok (Hiç tanımıyor-yabancı 550; Arkadaş 365; Tanıdık, 35; Öğretmen, 34; Şoför, 15; Kuran kursu öğretmeni, 8).	1307	87.1
TOPLAM	1500	100.0

Araştırmada ele alınan 1500 cinsel istismar olgusunda saptanan sanıkların yakınlık dereceleri Tablo 3’de görülmektedir. Vakaların %87.1’inde sanık ve mağdur arasında akrabalık olmadığı tespit edilmekle birlikte, sadece 550 vakada mağdurlar sanıkları hiç tanımamaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere 950 vakada sanığın ya akraba ya da tanıdık olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda Ankara Bölge Adliye Mahkemesine son bir yılda gelen cinsel istismar vakalarının 2/3’sinin yakın çevreden kaynaklandığı ve özellikle 131 vakada sanıkların çok yakın akraba oldukları görülmektedir.

Bu bulgular daha ayrıntılı ele alındığında 1. Derece akrabalarda 61 baba, 2 oğul ve 2 anne olmak üzere 66 bireyin cinsel istismar suçuna dahil olduğu, bazı vakalarda ise anne ve babanın birlikte hareket ettiği belirlenmiştir. Bazı vakalarda ise birden çok yakın akrabanın aile üyesi olan bir çocuğu cinsel istismara maruz bıraktığı görülmüştür. Tabloda çocukların en güvendiği yetişkinler olan öğretmenlerin ve özellikle çoğunluğu servis şoförü olan bir grubun (34+15) yer alması da üzücüdür. Bir öğretmenin aynı vakada 29 çocuğa cinsel istismarda bulunduğu dikkate alınırsa,

Tablo 6’da vaka bazında ele alınan sayıların vahimliği daha iyi anlaşılacaktır. Öğretmenlerin özellikle okulun daha sakin olarak gördükleri spor salonu, laboratuvar gibi bölümlerinde ya da yatılı okullarda öğrencilerini istismar davranışlarına maruz bıraktıkları tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalara göre cinsel istismar her toplumda sık rastlanan bir durum olmasına karşın, çoğunlukla gizli kalmakta ve en çok yüzde 5-10’u ortaya çıkmaktadır. Bu eylemlerin yüzde 90’ının ise çocuğun tanıdığı biri tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır (Rezan Çeçen, 2007).

Gazete haberlerine dayandırılarak yapılan bir araştırmada istismarcıların %3’ünü anne, %8’ini baba, %9’unu anne-baba, %8’ini öğretmen, %1 ini bakıcı, %43’ünü yakın akraba-aile dostu, %7’sini akranların oluşturduğu saptanmıştır (Doğrucan & Yıldırım, 2011).

Ankara’da 2000-2004 yılları arasında Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kliniğine başvuran 54 vakayla yapılan bir çalışmada çocuk istismarı ve ihmali incelenmiştir. Çalışmada istismara uğrayan çocukların yaş ortalamasının 10.9, suçlunun genellikle aile dışından bir tanıdık (%40.7) ve en yaygın taciz türünün cinsel istismar (%77.8) olduğu bildirilmiştir (Cengel Kültür, Cuhadaroğlu Çetin, Gökler, 2007). Trakya Üniversitesinde yapılan bir çalışmada ise aile içi cinsel istismar oranının %1.4 olduğu belirlenmiştir (Koten vd., 1996).

Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak Raporunda (2009), aile içi cinsel istismarda ortaya çıkan acı tablo açık şekilde ifade edilmiştir. Raporunda, aile içi cinsel istismar sonucu oluşan gebeliklerin bir bölümünün gebeliğin ileri döneminde tespit edildiği, bazı durumlarda gebeliğin sonlandırılmasının özellikle gebe olan çocuğun sağlığı açısından tehlike oluşturduğu, ensest sonucu doğan bebeklerin aileleri tarafından sahiplenilmediği, ensestin yargıya yansımadağı durumlarda bebeğin öldürüldüğü, terk edildiği ya da aileden başka birilerinin nüfusuna geçirildiği ve olayın gizli tutulmaya yönelik davranışlara sıkça rastlanıldığı bildirilmiştir.

Son olarak araştırma kapsamında incelenen olgularda toplam 1940 kararın çıktığı, bu kararlardan %59.4'ünün mahkumiyet, %33.5'inin beraat olduğu belirlenmiştir. Ancak ailenin dağılma korkusu, tehdit, utanma, para ya da evlilik koşulu ile karşılıklı anlaşma vb. pek çok nedenden dolayı vakaların beraat ile sonuçlanabildiği dikkate alındığında, verilen kararların mağdurlar açısından objektif olarak değerlendirilmesi mümkün olamamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Ankara Bölge Adliye Mahkemesinde “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlara İlişkin” istinaf incelemelerini yapan 17. Ceza Dairesine son bir yılda gelen istismar olgularının demografik özelliklerinin gözden geçirilmesi amacıyla elde edilen çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Bir yıllık süre içinde Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 17. Ceza Dairesine gelen cinsel istismar olguları, TÜİK verileri doğrultusunda nüfus yoğunluğu açısından ele alındığında, Niğde ve Düzce illerinde suç oranının daha yüksek, Sivas, Aksaray ve Yozgat illerinde daha düşük olduğu,
- 1500 cinsel istismar olgusunda suçların çoğunluğunun çocuklara karşı işlendiği (çocuğun cinsel istismarı, çocuğun nitelikli cinsel istismarı),
- 1454 vakada cinsel istismarın ilk kez yaşandığı ve adliyeye yansdığı, 46 vakada ise istismarın bir yıl ve üzerinde süreyle gerçekleşikten sonra adli mercilere yansdığı,
- Cinsel istismar suçu için çoğunlukla kapalı, ıssız ve sakin yerlerin seçildiği, okullarda spor salonları ve camilerde özellikle tuvalet bölümlerinin kullanıldığı,
- Cinsel istismar suçlarında sanıkların büyük çoğunluğunun 21-64 yaşlar arasında ve tamamen yakınının erkek olduğu,
- Mağdurların çoğunluğunun 18 yaşından küçük çocuk ve kadın olduğu, 1500 cinsel istismar vakasında 12 sanığın ve 45 çocuğun zihinsel bir engelle sahip olduğu,

- İncelenen vakaların çoğunluğunun mahkumiyet kararıyla sonuçlandığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçların cinsel istismarın önlenmesi konusunda ulusal eylem politikalarının geliştirilmesine, çözüm odaklı eğitim ve rehberlik hizmetlerinin daha işlevsel şekilde uygulamaya dönüştürülmesine ışık tutacağı düşünülmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlar çerçevesinde aşağıda sunulan aile odaklı çözüm önerilerinin etkili ve işlevsel olacağı düşünülmüştür.

- Değerlendirilen olgulara göre doğru eş ve arkadaş seçimi kritik bir öneme sahiptir ve cinsel istismarın önlenmesinde anahtar role sahiptir.
- Cinsel istismar konusunda aile, çocuk ve toplumun geneli kısa, net ve somut şekilde bilgilendirilmelidir.
- Özellikle aile içi cinsel istismarı önlemek için ev ortamının gereksinimlere uygun şekilde düzenlenmesi zorunludur.
- Çocukla iletişimde olan tüm yetişkinler istismara yönelik gözlem ve ipuçlarını doğru değerlendirmeli ve gerekli hallerde doğru yere, anında bildirimde bulunmalıdırlar.
- Son olarak aile odaklı çözüm stratejilerinin başarılı şekilde uygulanması ile çocuğun cinsel istismarına ilişkin olguların büyük oranda önlenebileceği ve Bölge Adliye Mahkemelerinde oluşturulacak veri tabanı sayesinde elde edilecek sağlıklı ve somut verilerin ülke genelinde geliştirilecek acil eylem planının hazırlanmasına ve uygulanmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Aydoğan, Y. & Aydoğan, D. (2017a). Çocuklara Yönelik Cinsel İstismarın Önlenmesinde Ailenin Rolü, Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi, 5-7 Ekim, Düzce.

Aydoğan, Y. & Aydoğan, D. (2017b). Yargı Kararlarına Gore İstismar Olguları, Uluslararası ocuk Hakları Kongresi, 5-7 Ekim, Düzce.

Acehan, S., Bilen, A., Oğuzhan Ay, M., Gulen, M., Akkan, A. & İçme, F. (2013). ocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*. Archives Medical Review Journal, 22(4), 591-614,

Bahar, G., Savaş A.H. & Bahar, A. (2009). ocuk istismarı ve ihmali: Bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 12(4),51-65.

Ballı, . (2010). *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakultesine başvuran ocuk istismarı ve ihmali olgularının değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi. ukurova Üniversitesi, Adana.

Beyazıt, U. & Bütün Ayhan, A. (2015). Turkiye’de yapılmış çocuğun mağdur olduğu cinsel istismar olgularını konu alan bilimsel çalışmaların incelenmesi, *International Journal of Social Science*, 31, 443-453.

Bilginer, ., T. Hesapçıoğlu, . & Kandil, S. (2013). Çocukluk ağı cinsel istismarı: Mağdur ve sanık açısından çok yonlu bakış, *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 26, 55-64.

Canat, S. (1994). Ergenlerde aile içi cinsel taciz. *ocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1, 18-22.

Cengel Kultur, E., Cuhadaroğlu etin, F. & Gokler, B. (2007). Demographic and clinical features of child abuse and neglect cases. *Turkish J Pediatr*, 49(3), 256-262.

etin F.. vd. (2008). *ocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*, 1.Baskı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Doğrucan, A. & Yıldırım, Z. (2011). Yazılı basında ocuk istismarı haberlerinin incelenmesi: (Cumhuriyet, Hurriyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman Gazeteleri rneğinde), *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 176-194.

Dubowitz, H. (2002); “Preventing child neglect and physical abuse”, *Pediatr Rev*, 23:191-196.

- Finkelhor, D. (1994). Sex abuse and sexual health in children: Current dilemmas for the pediatrician, *Schweiz Med Wochenschr*, 124, 2320-2330.
- Göker, Z., Aktepe, E., Tural Hesapçioğlu, S. & Kandil, S. (2010). Cinsel istismar mağduru olan çocukların başvuru şekilleri, klinik ve sosyodemografik özellikleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 17(4), 15-21.
- Gültekin, G., Ruban, C., Akduman, B. & Korkusuz, İ. (2006). Çocuk ve cinsel istismar. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 3(1), 9-14.
- Kara, B., Biçer, Ü. & Gökalp, A., S. (2004). Çocuk istismarı, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47, 140-151.
- Keser, N., Odabaş, N. & Elibüyük, S. (2010). Ana-babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi, *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4(3), 150-157.
- Kır, E. (2013). Çocuklara yönelik cinsel taciz ve istismara karşı önleyici eğitim çalışmaları, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 785-800.
- Koten, Y. Tuğlu, C. & Abay, E. (1996). Üniversite Öğrencileri Arasında Ensest Bildirimi. *XXXII. Ulusal Psikiyatri Kongresi*, 25-28 Eylül, GATA, Ankara.
- Lovett, B.B. (2004). Child sexual abuse disclosure: maternal response and other variables Impacting the victim. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21(4), 355-371.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö. & Serindağ, S. (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22.
- Rezan Çeçen, A. (2007). Çocuk cinsel istismarı: sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Tahiroğlu A.Y., Avcı, A. & Çekin, N. (2008). Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 9, 1-7.
- Tardif, M., Auclair, N. & Carpentier, J. (2005). Sexual abuse perpetrated by adult and juvenile females: an ultimate attempt to resolve a conflict associated with maternal identity. *Child Abuse & Neglect*, 29, 153-167.

Yalın, A., Kerimoğlu, E. & Erman, H. (1995) Okul öncesi çocuklarda cinsel istismarı önleme programı: ana babaların tutum, görüş ve davranışlarının taranması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2(1), 19-27.

Yenerer Çakmut, Ö. (2016). Cinsel şiddet mağduru çocuk kavramı ve Türk Ceza Kanunu'nun çocuğa yönelik cinsel şiddet düzenlemelerine genel bakış. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* (MÜHF-HAD), 22(1), 35-52.

Yolcuoğlu, İ.G. (2010). Çocukların ihmal-istismara uğramasında aile ve çocuklara yönelik risk faktörleri ve sosyal hizmet müdahalesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet* , 21(1), 73-84.

Yücel Beyaztaş, F., Özen, B. & Bütün, C. (2014). Fiziksel Çocuk İstismarının İncelenmesi. *Medicine Science*, 3(2), 1315-1331.

Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Eröcal Kora, M. & Alyanak, B. (2001). Çocukluk döneminde ihmal ve istismarın olası sonuçlarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.

----(1995). *Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Raporu*. Aile İç Şiddetin Sebep ve Sonuçları, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

----(2008). *Çocuk ihmali ve istismarını önleme-öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu*, İnsan Hakları Derneği Yayını, Ankara: Berkay Ofset.

----(2009). *Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak-Özet Rapor*, (Haz. Çavlin-Bozbeyoğlu,A.) Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA).

----www.tuik.gov.tr -Yıllara göre il nüfusları, 2000-2016 (Erişim Tarihi: 8 Kasım 2017).

----(2014). *Global status report on violence prevention 2014*, Published by WHO, The United Nations Development Programme, and The United Nations Office on Drugs and Crime, ISBN 978 92 4 156479 3, <http://www.who.int/violenceprevention>. Erişim tarihi: 2.9.2017).

Erkek Egemen Cinsiyetçiliğin Dildeki Yansımaları Ya Da “Karşıt Cins” Üzerinden Oluşturulan Şiddet Söylemleri

Hüseyin MERTOL, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi

Hilal MERTOL YÜCEİL, Samsun Denizevleri Ortaokulu

Şirin ÇETİN, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Dil bireylerin ve toplulukların düşünce ve tavırlarını yansıtan bir araç yani toplumların aynasıdır. Neil Armstrong Ay’a ayak bastığında tarihe geçen bir cümle söyler:”(Bir)insan için küçük, insanlık için dev bir adım”- *”That’s one small step for (a) man, one giant leap for mankind.”*- Ereke dile “insan” ve “insanlık” diye çevrilen sözcükler kaynak dilde “man” ve “mankind” olarak söylenmiştir. Armstrong 1960 yılında değil de,2000’li yıllarda Ay’a ayak basmış olsaydı “man” yerine “person”,”mankind” yerine ise “humankind” sözcüklerini kullanılır mıydı(!) bilinmez, ama dilimize insan ve insanlık olarak çevirisi yapılan bu sözcükler o dönemin düşünce yapısı ile ilgili bizlere bilgi vermektedir.

Cinsiyet farklılığı dili belirler ve dil tarafından da belirlenir. Bu farklılık yalnızca zamir ve iyelik sıfatlarını belirlemekle kalmaz, -İngilizcedeki he,she,it yada Almandadaki er,sie,es- aynı zamanda sözcüklerin cinsiyetlerini ve dilbilgisel sınıflamalardaki dağılımını da belirler: Canlı/cansız,somut/soyut,eril/dişil gibi. Örneğin, dilde kullanılan artikeller.-Fransızca’daki le,la,les; Almanca’daki der,die,das- Ancak,ataerki uygarlıklar dişil olanı öylesine değersizleştirdiler ki bu uygarlıkların yaptığı gerçeklik ve dünya betimi doğruluktan uzaklaştı.Bu yüzden dişil olan,dilimizde farklı bir tür olarak varlığını sürdürmek yerine,eril- olmayan,bir başka deyişle var olmayan soyut bir gerçeklik haline geldi.Dişil gramer türü de öznel bir ifade olarak yok edildi ve kadınlara ilişkin söz dağarcığı,kadını eril özneye bağılı bir nesne olarak tanımlayan

değersizleştirici ve küçümseyici sözcüklerden oluşturuldu. Kadınlar ataerkil dilsel düzen tarafından dışlandı ve yok sayıldı. (Irigaray, 2006:18)

Cinsiyetçi Dil

Cinsiyetçilik, “tüm toplumsal rolleri ya biyolojik cinsiyetle ilişkilendirmek, ya da cinslerden birine daha fazla öncelik/ağırlık vermektir”(Brown, 1994: 240). Geleneksel anlamdaki cinsiyetçi ideoloji ise, “yaşamın her alanında kadının erkeğe göre tanımlanması, erkeğe özgü davranışlarda bulunamaması, edilgen ve akılcı davranışa engel olacak boyutta duygusal ve cesaretsiz kılınması” biçiminde tanımlanmaktadır. (Helvacıoğlu,1996:13)

İnsanlarla bütün ilişkilerimizde bize aracılık eden, sosyal bağlarımızı düzenleyen bir araç olarak hayatımızın her safhasında bizlerin yanında bulunan dil, -evde, okulda, sokakta, çarşıda, iş yerinde ve her yerde dil ile iç içe yaşarız- yinelenen sözlü ya da yazılı söylemler yoluyla toplumların olağan varsayımları biçimine dönüşmüş “cinsiyetçi ideoloji”nin örtük yada açık biçimlerde yeniden üretiminde önemli bir role sahiptir. Kültüre özgü varsayımları, değer yargıları ve inançları (ya da ideolojileri) içinde barındıran dilsel yapıların söylem pratiği içerisinde kullanılması yoluyla, cinsiyet kimliğine ilişkin yerleşik kavramlar sürekli olarak pekiştirilmekte ve yeniden üretilmektedir.

Mevcut dil, erkek egemen söylemin yerleştiği alanlardan biridir. Baskın grup olarak erkekler, dili, düşünceyi ve gerçeği üretmektedirler. Tarihsel olarak yapılar, kategoriler ve anlamlar erkekler tarafından üretilmişlerdir. Tabii ki bu üretimde tüm erkekler söz sahibi değildir. Ancak, üretilen anlamlar tüm erkekleri kapsamaktadır. Kadınlar ise bu süreç içinde çok az rol almış ya da hiç almamışlardır. (Spender, 1998: 97) Ataerkil bir söylem evreni olan dil, erkek ve kadın kategorileri yaratarak kadına ait olan 3 ile erkeğe ait olanı belirler ve kadına ait olanı erkeğe, “egemen”e göre biçimlendirir. Bu durumda ikincil olan kadına ait olandır ve nesne olarak konumlandırılmıştır.

Yeryüzünde kullanılan dillere baktığımızda, bunların büyük çoğunluğunun yapısal olarak erillik-dişillik barındırdığını görülür. Gerek Hint-Avrupa dil ailesi, gerek Asya ve Afrika'da konuşulan dillerin, İbranice ile Arapça'nın yer aldığı Hami-Sami dil ailesi, gerekse Güney Afrika'da konuşulan yerel dillerin büyük kısmında eril-dişil kalıplara rastlamak mümkündür. Öte yandan Türkçe gibi nötr bir dilde bile cinsiyetçilikten söz edilebilmektedir. Ya da eril-dişil ayrımı olmayan dillerden İngilizce'ye baktığımızda da erilliğin baskısına başka şekillerde rastlamamız mümkündür. Örneğin, 'Mankind' kelimesi 'insanlık', 'manpower' kelimesi ise 'insan gücü' olarak çevrilmekteyken, her iki kelimenin de temelinde 'man' kelimesinin, yani insanlık yerine erkekliğin yatmakta olduğu bir gerçektir. Eril-dişil ayrımı olmayan Ural-Altay ailesine mensup Türkçe'de de 'insanlık' yerine, 'insanoğlu' kelimesinin kullanılmakta olması dilimizdeki "en basit cinsiyetçi" yansımalarıdır. Zihinsel süreçlerimizde, cinsiyet kalıplarına göre ön yargılanmış sosyal düzen, dilde toplumsal cinsiyet anlamında nötr gramer yapısından daha belirleyici bir rol oynamaktadır.(Şimşek,2006:57)

Cinsiyetçi ideolojinin önemli göstergelerinden biri de dilsel görünürlüktür. Dilbilgisi kuralları, kelimeler, deyimler ve atasözleri dil yapısı içinde "cinsiyetçi ideoloji"nin içinde yerleştiği söylem evrenini açığa çıkar.

Türleri:

Dilde simetri/asimetri: Miss/Mrs-Mr; Bay/Bayan; chairman, spokesman,bilim adamı-(bilim kadını(yok),bilim insanı öneriliyor ama dile yerleşmedi.)

Kadınların isimlerinin başına gelen Mrs. (evli kadın için kullanılan bayan) ve Miss (evli olmayan genç kız) kelimelerinin yerine Ms.(herhangi bir evlilik statüsü belirtmeyen bayan) kelimesinin gelmesinin sağlanması dilin yapısı içinde içeriğe yönelen araştırmalarda görülen en temel konudur. Feminist söylem içinde, erkeklerle olan akrabalığa göre yani birinin kızı ya da karısı olma durumuna göre adlandırılma durumu, Kuzey Amerika'da geçen yirmi yılda Mrs. ve Miss kelimeleri yerine herhangi bir medeni

durum belirtmeyen *Ms.* kelimesinin yaygınlaşmış olması ile bir nebze aşmıştır.

Türkçede de benzer cinsiyetçi yaklaşım iki kullanımda görülür. Cinsiyet tarif ederken 'kadın' yerine 'bayan' sözcüğünün kullanılması ve yine kadınlara işaret ederken yaş ayrımı yapma adı altında, toplumsal bir bekaret testi olarak 'kız/kadın' ayrımının yapılması durumu.

Erkeğin norm, kadının norm dışı olduğu dil kullanımları: a woman surgeon ,kadın doktor,kadın yargıç...

Belli mesleklerle kadın ve erkek rollerinin bağdaşarak, o kelimelerin sadece kadınlara ya da sadece erkeklere atfediliyor olması da dil yapısı içindeki cinsiyetçiliğin malzemesi olmuştur. Gerek biçimsel olarak gerekse sözlükte tanımlandığı biçimiyle cinsiyetçilik içermeyen kimi sözcükler (örn. *doktor, işletmeci, sürücü, lider, yargıç* vb.) doğal kullanım ortamında *kadın doktor, kadın sürücü, kadın işletmeci, kadın lider, kadın yargıç* vb. örneklerinde olduğu gibi *kadın* sözcüğünün eklenmesi yoluyla cinsiyet yönünden imlenmiştir. Yani, “kadın doktor”, “kadın yargıç” gibi kullanımlar, yargıçlık ya da doktorluk gibi uğraşların temelde erkeklere özgü olduğu düşünülerek bu şekilde dillen(diril)mektedir. Ancak, bunun yanında öğretmenlik yapan bir kadın için “kadın öğretmen” denmemektedir. Bunun nedeni öğretmenliğin toplumda kadınlar için de uygun görülen bir uğraşı dalı olmasına bağlanabilir.

Kadını aşağılayıcı dil: bachelor/spinster (bekar, müzmin bekar/evde kalmış, kız kurusu. Karı gibi gülmek. Adam gibi davranmak.

Dilin içindeki “egemen ideoloji”nin cinsiyetçi kullanımı, sadece dilbilgisi kurallarında değil, aynı zamanda kelimelerde, deyimlerde, atasözlerinde farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı ve bununla bağlantılı olarak toplumsal dil, sadece erkekleri insan olarak kabul etmektedir. Dildeki cinsiyetçi ideoloji üzerine yapılmış olan araştırmalarda aynı dil ailesine mensup dillerin tıpkı diğer açılardan olduğu gibi cinsiyetçilik açısından da benzerlikler taşıdığı saptanmıştır. Hint-

Avrupa dil ailesine mensup olan bütün diller (birkaç örnek dışında, İngilizce gibi) dilbilgisel açıdan, Ural-Altay dil ailesi ise, kelimeler, deyimler ve atasözleri açısından cinsiyetçilik içermektedir. (Gündoğdu,2014)

Geleneksel anlamdaki cinsiyetçi yaklaşımın temel savlarından birisi de ‘kadının mantıksal olamayacak kadar duygusal olan bir yaratık’ olduğudur. (Hellinger,1980:198). Buna karşın mantığıyla hareket eden ve karar verici konumda olan erkektir. Bunun sayısız örneğini, günlük hayatta sıkça kullandığımız deyimlerde ve atasözlerinde görmemiz mümkündür. Örneğin,“adam olmak”,”adam gibi davranmak” gibi deyimlerdeki “adam” aslında doğru-düzgün, olması gerektiği gibi anlamındadır,ancak “doğruluk,düzenlilik” gibi özellikler ancak “erkek” ile özleştirilmektedir. Ancak “kadın gibi adam” tümcesinde ise tam tersi bir durum görülmektedir. Bu benzetmede kadın, erkeğin küçük düşürülmesinde bir ‘araç’ olarak kullanılmaktadır.

Türkiye’de ilkokullarda velilere verilen ihtiyaç listeleri arasında bulunan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde yer alan ve aşağıda birkaçı belirtilen atasözleri ve deyimler içinde bulunduğumuz toplumda, ezmeyi, zulmetmeyi, sömürüyü, erkek egemen bakış açısını, kadınlara biçilen “aşağılayıcı” rol ve cinsiyetçi yaklaşımın egemen kılınmasını gözler önüne sermektedir. Ayrıca bu durum bir milletvekili tarafından meclis gündemine de taşınmıştır.

İlgili sözlükte ”*On beşindeki kız ya erde gerek ya yerde*” deyimini açıklaması şöyle yapılmıştır:“Kız 15 yaşına ulaştı mı evlendirilmelidir. Evlendirilmezse anneyi, babayı güç durumda bırakacak çok üzücü olaylar çıkabilir. Böyle olacağına kızın ölmesi daha iyidir. “*Tarlayı düz al; kadını kız al*” atasözünün açıklaması ise şu şekildedir: Taşlı tarlanın tahılı daha güzel olur. Erkek kardeşi bulunan kız da hem sarkıntılıklara karşı korunmuş, hem de kardeşine hizmet ederek ileride kocasına nasıl hizmet edileceğine alışmış bulunur. (Kahvecioğlu,2013)

Yukarıda bahsi geçen örnekler erkek egemen -cinsiyetçi-toplumsal yaşamın dile yansımaları gösteren tipik örnekten birkaçıdır. Dillerin oluşum süreci ise çok yönlü ve karmaşık bir

bilgi alanı olmakla birlikte, dilsel etkileşim, toplumsal/kültürel bağlamın varlığıyla gerçekleşmekte ve değer kazanmaktadır. Dilin toplumsal bir anlaşma sistemi olması, toplumsal değer yargılarının ve normlarının, bir davranış biçimi olarak dile yansımaya neden olmakta; bireylerin toplumsallaşma sürecinde edindiği birtakım özellikler, o toplumu oluşturan bireylerin dil alışkanlıkları üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Buna göre, kültüre özgü varsayımları, değer yargılarını ve inançları (ya da ideolojileri) içinde barındıran dilsel yapıların söylem pratiği içerisinde kullanılması yoluyla, cinsiyet kimliğine ilişkin yerleşik kavramlar sürekli olarak pekiştirilmekte ve yeniden üretilmektedir. (Wodak,1997:47)

Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları ile Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Bozkurt Koç, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Sezanur Arslantürk, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doğan Güneş Temli, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Büşra Küçükeskici, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Cansu Aksoy, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Aysu Gül, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Giriş

Yaşamımızın hemen her alanında karşımıza çıkan şiddet, maruz kalan kişilerde fiziksel ve psikolojik yıkımlara sebep olabilmesi nedeniyle bireysel bir sorun; geniş kitleleri etkisi altına alabilmesi nedeniyle de toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Şiddetin bir türü olan kadına yönelik şiddet de -özellikle de kadının aile içinde eşinden maruz kaldığı şiddet- günümüzde önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Dolayısıyla kadına yönelik fiziksel şiddetin nedenlerinin ve sonuçlarının değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kadına yönelik şiddetin, öncelikle kadını, ardından da aileyi ve toplumu etkilemesi, aynı zamanda bireysel ve toplumsal travmalar oluşturmaları, bu ihtiyacın önemini artırmaktadır.

Şiddet (violence), düşmanlık ve öfke duygularının, kişilere ve nesnelere yönelik fiili, yıkıcı ve fiziksel zor kullanma şeklinde açığa vurulmasıdır (Budak, 2009). Genel olarak şiddet, bir kişiye güç ve baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak, zorlama, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme, vurma ve yaralama olarak tanımlanmaktadır (Ünsal, 1996). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2002) tarafından ise şiddet, “yaralanma, ölüm, psikolojik hasar, gelişim bozukluğu, mahrumiyet ile sonuçlanan/sonuçlanma ihtimali yüksek olan, tehdit edici veya doğrudan, kasıtlı fiziksel gücün veya etkinin birey tarafından kendine, başka bir bireye, bir gruba ya da topluluğa karşı kullanılması” olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde en sık karşılaşılan şiddet biçimlerinden biri de erkek tarafından kadına uygulanan şiddettir. Kadına yönelik şiddet fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet gibi farklı alt boyutlardan oluşmaktadır. Bu şiddet türlerinin, kadınlara yakın çevresindeki erkekler başta olmak üzere, genellikle tanıdıkları ve tanımadıkları erkekler tarafından uygulandığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar kadına yönelik şiddetin en çok kadınların eşleri veya birlikte oldukları erkekler tarafından uygulandığını göstermektedir (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2015).

Kadına yönelik şiddet türlerinden biri olan psikolojik şiddet aşağılama, dalga geçme, kişisel gelişimine engel olma, özgürlüğünü elinden alma gibi davranışları içermektedir. Cinsel şiddet ise taciz, tecavüz, ensest, zorla evlendirme gibi davranışları içermektedir. Bunların yanı sıra kadın istemediği halde onunla zorla ilişkiye girmek de kadına yönelik cinsel şiddet olarak değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye genelinde evlenmiş kadınların %15’inin cinsel şiddet içeren davranışlardan en az birine maruz kaldığı tespit edilmiştir (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, 2009). Kadına yönelik şiddet türlerinden bir diğeri ise ekonomik şiddettir. Kadını zorla çalıştırma, çalışmaktan alıkoyma gibi davranışlar ekonomik şiddet olarak değerlendirilmektedir. Kadının özellikle çalışma hayatında etkin bir rol almaya başlaması, erkeğin kadın üzerindeki gücünü ve kontrolünü kaybettiği algısını oluşturarak, ekonomik şiddetin yaygınlığının artmasında etkili olmuştur. Bunun yanı sıra kadının istemediği halde çalışmaya zorlanması ve kadına bu yönde bir baskı oluşturulması da ekonomik şiddet olarak değerlendirilebilmektedir (Karal ve Aydemir, 2012).

Kadına yönelik fiziksel şiddet, kadına fiziksel olarak zarar vermeyi hedefleyen vurma, yaralama, kavga etme, dövme gibi hareketleri içeren ve kişiyi öldürmeye kadar uzanabilen eylemleri ifade etmektedir (Karal ve Aydemir, 2012). Dünya genelinde yapılan 48 farklı araştırmanın sonuçları, hayatlarının bir döneminde kadınların %10-%50 aralığında eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Heise, Ellsberg ve Gottemoeller, 1999). Türkiye genelinde ise yaşamın herhangi bir döneminde

fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı %39'dur. Bu bulgu ülkemizde her 10 kadından 4'ünün eşi veya birlikte olduğu kişi tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını göstermektedir (Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, 2009). Yine aynı araştırmanın sonuçlarına göre kadınların %42'si fiziksel şiddet ve cinsel şiddetten en az birine maruz kalmaktadır.

Kadına yönelik fiziksel şiddet araştırılırken dikkat edilmesi gereken önemli konulardan biri de her iki cinsiyetin kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarıdır. Tutum, kişinin belli bir insana, gruba, nesneye, olaya yönelik olumlu veya olumsuz bir şekilde düşünmesine, hissetmesine veya davranmasına yol açan yargısal bir eğilimdir ve doğrudan gözlemlenemez (Budak, 2009; s. Kağıtçıbaşı, 2013 s.110; Aranson, Wilson ve Akert, 2012 s.356). Tutumlar kişinin olayları algılama ve değerlendirme biçimlerini de kapsamaktadır. Şüphesiz ki kadına yönelik şiddetin normalleştirildiği bir toplumda şiddeti engellemek de zor olacaktır. Bu nedenle kadına yönelik fiziksel şiddeti önleyebilmek için öncelikli olarak toplumda var olan kanı ve tutumların belirlenmesi gerekmektedir.

İlgili alanyazın incelendiğinde kadına yönelik fiziksel şiddetin, çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyi (Uğurlu ve Ulu, 2003); sistemi meşrulaştırma ve dini yönelim (Ercan, 2009); yaşantı, yasal farkındalık ve cinsiyet (Bora, 2015); yaşam doyumu (Kabasakal ve Girli, 2012); namus cinayetleri (Bilgili ve Vural, 2011); şiddet eğilimi (Sevim ve Ataş, 2015) gibi değişkenlerle birlikte çalışıldığı görülmektedir. Bu değişkenlerin yanı sıra, kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların oluşmasında ve devam etmesinde, kadın ve erkeklerin sorumluluklarının, toplum içindeki konumlarının nasıl algılandığının etkisini tespit etmek gerekmektedir. Nitekim konuyla ilgili çalışmalar toplumsal cinsiyet algısının, kişilerin kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarını etkileyebileceğini göstermektedir. Gerek bu nedenle gerekse konuyla ilgili yeterli sayıda araştırma bulunmaması nedeniyle, araştırmamızda evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ile toplumsal cinsiyet algısı arasındaki ilişki irdelenmektedir.

Toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş cinsiyeti, biyolojik cinsiyetten ayırmak üzere kullanılan bir kavram olup, toplumsallaşma süreci ve kültürün içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerine işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rollerini ve sorumluluklarını tanımlamakta, toplum içerisindeki konumlarını ve davranışlarını belirlemektedir (Akt. Altınova ve Duyan, 2013). Toplumsal cinsiyet algısı ise kişinin kadın ve erkeklerin toplum içindeki konumlarını, rollerini algılayış biçimi olarak tanımlanmaktadır. Konu ile ilgili alanyazında toplumsal cinsiyet algısının, şiddet eğilimi (Çetinkaya, 2013); çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeyleri (Pesen ve ark, 2013); kadının öznelliği ve din (Yeter, 2015); ataerkillik (Özçatal, 2011); geleneksel kimlik (Moç, 2013); cinsiyet rolleri (Uçtu ve Karahan, 2016); benlik kurguları (Çuhadaroğlu ve Akfırat, 2017) gibi değişkenlerle birlikte incelendiği görülmektedir. Söz konusu değişkenlerden farklı olarak, kadının toplumdaki konumunun algılanış biçiminin kadınlara yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları etkileyebileceği düşünülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının incelenmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bununla birlikte araştırmada toplumsal cinsiyet algısı ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar arasındaki ilişki, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, aile gelir durumu, ekonomik düzeyden memnuniyet, hayatın büyük kısmının geçirildiği yer, romantik ilişki durumu gibi demografik değişkenler açısından incelenmektedir.

Araştırmada Yanıt Aranılan Sorular:

Araştırma kapsamında aşağıda yer alan sorulara yanıtlar aranmaktadır:

1. Toplumsal cinsiyet algısına göre, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
2. Toplumsal cinsiyet algısına göre, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin alt boyutlara ait tutumlar değişmekte midir?

3. Katılımcıların cinsiyetine göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
4. Katılımcıların yaşına göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
5. Katılımcıların ailelerinin gelir durumuna göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
6. Katılımcıların sınıf düzeyine göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
7. Katılımcıların romantik bir ilişki durumuna göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
8. Katılımcıların ekonomik düzeylerinden memnuniyetine göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?
9. Katılımcıların hayatlarının büyük kısmını geçirdikleri yere göre, toplumsal cinsiyet algısı ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar değişmekte midir?

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve bölümlerinde öğrenim görmekte olan üniversite 1, 2., 3., 4. ve 5. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem tesadüfi örnekleme ile belirlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda korelatif bir araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmaya 288'i kadın (%64.9), 156'sı erkek (%35.1) olmak üzere toplam 444 üniversite öğrencisi katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcılardan demografik değişkenlere ilişkin verilerin toplanması amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Katılımcıların toplumsal cinsiyet algıları, "Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği" (Altınova ve Duyan, 2013) kullanılarak; evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin

tutumları ise “Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği” (Ercan, 2009) kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçeklerde yer alan maddelerin anlaşılabilirliği ve eksik bir madde olup olmadığı araştırmacılar tarafından kontrol edilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel Bilgi Formu katılımcılardan demografik değişkenlere ilişkin verilerin toplanması amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Bu formda katılımcılara yaşları, cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, romantik ilişkileri olup olmadığı, maddi gelirlerinden memnuniyetleri, ailelerinin aylık gelir düzeyleri, hayatlarının büyük kısmını geçirdikleri yer gibi sorular sorulmuştur.

Toplumsal Cinsiyet Algısı Ölçeği: Altınova ve Duyan (2013) tarafından geliştirilen bu ölçek toplam 25 maddeden oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçek, cevapları (1) hiç katılmıyorum, (5) tamamen katılıyorum arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin 2., 4., 6., 9., 10., 12., 15., 16., 17., 18., 19., 20., 21., 24. ve 25. maddeleri olumsuzdur ve ters puanlanmıştır. Ölçekten alınan puanlar 25-125 puan aralığındadır. Bu ölçekten alınan düşük puanlar, toplumsal cinsiyet algısının düşük olduğunu, yüksek puanlar toplumsal cinsiyet algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği için ölçülen Cronbach Alfa korelasyon katsayısı .872 olarak bulunmuştur. Ölçeği oluşturan maddelerin ortalamaları, standart sapmaları, madde-toplam puan korelasyonları ve madde ayırt edicilikleri belirlenmiştir ve geçerlik katsayılarının da istenilen düzeyde olduğu bulunmuştur.

Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği: Bu ölçek, Ercan (2009) tarafından tez çalışmasında kullanılmak üzere oluşturulmuştur. Ölçek toplam 22 maddeden ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek; cevapları (1) kesinlikle katılmıyorum ve (7) kesinlikle katılıyorum şeklinde puanlanan yedili likert tipi bir ölçektir. Ölçek, şiddetin meşrulaştırılabilirliği, şiddetin algılanan faydası ve şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin birinci alt boyutu olan “Şiddetin meşrulaştırılabilirliği” maddelerinden alınan yüksek skorlar, şiddetin meşrulaştırılabilir algılandığına işaret etmektedir. İkinci alt boyut olan “Şiddetin algılanan faydası” maddelerinden alınan yüksek skorlar şiddet uygulamanın

fonksiyonel, işe yarar görüldüğüne ilişkin tutumların varlığına işaret etmektedir. Üçüncü ve son alt boyut olan “Şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar” maddelerinden alınan yüksek skorlar ise şiddetin sonuçlarının ilişki ve birey açısından ciddi ve yıkıcı olmadığıyla ilgili, dolaylı olarak şiddeti normalize eden tutumlara işaret etmektedir. Ölçeğin güvenirliliği için ölçülen Cronbach Alfa değeri; şiddetin meşrulaştırılabilirliği alt boyutu için .92, şiddetin algılanan faydası alt boyutu için .79, şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar alt boyutu için .72 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bütünü için hesaplanan Cronbach Alfa değeri ise .92’dir.

İşlem

Araştırma için veri toplanmasına geçilmeden önce, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan gerekli izin alınmıştır. Etik kurul izninin alınmasının ardından araştırmada kullanılan ölçeklerle katılımcılardan veri toplanması eş zamanlı olarak iki farklı yöntemle sağlanmıştır. Ölçekler Ondokuz Mayıs Üniversitesi’ndeki farklı fakülte ve bölümlere ulaşılarak öğrencilere yüz yüze anket yoluyla ve online olarak hazırlanan araştırma formuyla uygulanmıştır. Katılımcılara araştırmada gönüllülüğün esas olduğu bildirilmiş ve her bir katılımcıya bilgilendirilmiş onam formu verilmiştir. Maddelerin doğru ya da yanlış cevabı olmadığı, kendi tutum ve düşüncelerini samimi bir şekilde bildirmeleri katılımcılara söylenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 24.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Veriler analiz edilmeden önce ilgili istatistiksel analizlerin sayıtlarının (normal dağılım, varyansların homojenliği vb.) karşılanıp karşılanmadığı incelenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın amacı doğrultusunda, demografik değişkenler, toplumsal cinsiyet algısı, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların alt boyutları arasındaki ilişkiler ortaya koyulmaya

çalışılmıştır. Bu doğrultuda ilişkileri test etmek için araştırmada Mann-Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi, Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi ve Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Katılımcı bilgi formundan elde edilen verilere göre katılımcı grubun demografik değişkenler açısından özelliklerinin şu şekilde olduğu belirlenmiştir:

Araştırmaya toplamda 444 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların 288'i kadın (%64,9) ve 156'sı erkektir (%35,1). Katılımcıların 168'i (%37,8) 17-20 yaş aralığında olup, 276 katılımcı (%62,2) ise 21 yaş ve üzerindedir. Üniversite 1. sınıfta 110 (%24,8); 2. sınıfta 89 (%20); 3. sınıfta 97 (%21,8); 4. sınıfta 118 (%26,6); 5 ve üzerindeki sınıfta ise 29 (%6,5) katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların 137'si (%30,9) romantik bir ilişkisi bulunduğunu belirtirken, 307'si (%69,1) herhangi bir romantik ilişkisinin bulunmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 251'i (%56,5) maddi gelirinden memnun olduğunu, 193'ü (%43,5) ise maddi gelirinden memnun olmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 79'unun (%17,8) ailesinin aylık geliri 0-1500 TL aralığında; 135'inin (%30,4) 1501-2500 TL aralığında; 111'inin (%25) 2501-3500 TL aralığında ve 119'unun (%26,8) 3501 TL ve üzerindedir. Katılımcıların 274'ü (%61,7) hayatının büyük bir bölümünün il merkezinde; 121'i (%27,3) ilçe veya kasabada; 49'u (%11) ise köyde geçirdiğini bildirmiştir.

Demografik Değişkenler ile Toplumsal Cinsiyet Algısı, Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

Araştırma bulgularına göre (Tablo 1), katılımcıların cinsiyetlerine bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği ($U=11296,50$, $p<0,01$); şiddetin algılanan faydası ($U=14791,50$, $p<0,01$); şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar ($U=15506,0$, $p<0,01$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ($U= 11931,0$, $p<0,01$) ve toplumsal cinsiyet algısı ($U= 9738,50$, $p<0,01$) puanları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Cinsi yet	N	Mdn	s.s.	p
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	<i>Kadın</i>	288	10,0	4,73	,000*
	<i>Erkek</i>	156	17,0	12,48	
Şiddetin Algılanan Faydası	<i>Kadın</i>	288	6,0	1,70	,000*
	<i>Erkek</i>	156	9,54	5,83	
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	<i>Kadın</i>	288	11,0	5,25	,000*
	<i>Erkek</i>	156	14,5	7,28	
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	<i>Kadın</i>	288	28,0	9,19	,000*
	<i>Erkek</i>	156	39,0	22,05	
Toplumsal Cinsiyet Algısı	<i>Kadın</i>	288	110,0	12,10	,000**
	<i>Erkek</i>	156	89,0	17,35	

Erkeklerin şiddetin meşrulaştırılabilirliği alt boyutundan elde ettikleri değer ($Mdn = 17,0$), kadınların şiddetin meşrulaştırılabilirliği alt boyutundan elde ettikleri değerden ($Mdn = 10,0$) yüksektir. Bu durum erkek katılımcıların şiddetin meşrulaştırılabileceğine yönelik tutumlarının kadın katılımcıların şiddetin meşrulaştırılabileceğine yönelik tutumlarından daha olumlu olduğunu göstermektedir. Erkeklerin şiddetin algılanan faydası alt boyutundan elde ettikleri değer ($Mdn = 9,54$), kadınların şiddetin algılanan faydası alt boyutundan elde ettikleri değerden ($Mdn = 6,00$) yüksektir. Bu durum, erkeklerin kadına uygulanan fiziksel şiddetin fonksiyonel oluşuna ilişkin tutumlarının kadınlara göre daha olumlu olduğunu göstermektedir. Erkeklerin şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar alt boyutundan elde ettikleri değer ($Mdn = 14,50$), kadınların şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar alt boyutundan elde ettikleri değerden ($Mdn = 11,00$) yüksektir. Bu durum, erkek katılımcıların şiddetin birey açısından ciddi ve yıkıcı olmadığıyla ilgili, dolaylı olarak şiddeti normalleştirmeye yönelik tutumlarının kadın katılımcılardan daha fazla olduğunu göstermektedir. Erkeklerin evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları ($Mdn = 39,0$), kadınların evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarından ($Mdn = 28,0$) daha yüksektir. Bu durum erkeklerin evlilikte kadınların eşlerinden gördükleri fiziksel şiddeti kadınlara göre daha normal bulduklarını ve bu konudaki tutumlarının kadınların tutumlarından daha olumlu olduğunu göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde, cinsiyet değişkenine ait benzer bulguların elde edildiği görülmektedir. Bulgular, genellikle kadınların erkeklere göre kadına yönelik şiddeti daha olumsuz gördüklerini, erkeklerin ise daha destekler tutumlar sergilediklerini göstermektedir (Baykal, 2008; Kula,2009; Ercan, 2009; Erkut, 2015; Bulut, 2016). Şiddeti meşru görme açısından elde edilen bulgulara göre de alanyazınla uyumlu sonuçlara rastlanmıştır (Kula, 2009; Ercan, 2009; Altınay ve Arat, 2007; Baykal, 2008). Ercan'ın (2009) kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları incelediği çalışmasında da, bulgularımızı destekler şekilde tüm alt boyutlarda erkeklerin kadınlardan daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür. Baykal (2008) tarafından aile içi şiddete yönelik yapılan çalışmada da, kadınların erkeklere göre kadına yönelik şiddeti daha az meşru gördükleri; şiddete maruz kalan kadına daha fazla yardım edilmesi yönünde tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir. Aynı çalışmada kadına yönelik tutumların daha eşitlikçi yöne kaymasıyla ailede kadına yönelik şiddeti destekleyen tutumların azaldığı gözlenmiştir.

Bununla birlikte bulgular incelendiğinde (Tablo 1), kadınların toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin değer (Mdn = 110,0), erkeklerin toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin değerden (Mdn = 89,0) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yapılan bazı araştırmalara göre cinsiyetin toplumsal cinsiyet algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur (Vefikuluçay vd., 2009; Ünal, Tarhan, Köksal, 2017; Pesen, Kara, Kale, Abbak, 2016; Çelik, Pasinlioğlu, 2013; İlhan, Dikmen ve Ak, 2017). Bu konuda yapılan araştırma sonuçları, kadınların toplumsal cinsiyet algılarının erkeklerden olumlu yönde daha fazla geliştiğini (Ünal, Tarhan ve Köksal, 2017); kadınların toplumsal cinsiyet algılarının erkeklerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Pesen, Kara, Kale, Abbak, 2016). İlhan, Dikmen ve Ak (2017) tarafından yapılan araştırmada da kadınların toplumsal cinsiyet algısının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Onlar kadınların toplumsal cinsiyet algılarının daha yüksek olmasını, toplumsal cinsiyete bağlı sorunlarla sıkça karşılaştıkları için bu konudaki farkındalıklarının yüksek olmasıyla ilişkilendirmişlerdir.

Tablo 2: Katılımcıların Yaşlarına Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Yaş	N	Mdn	s.s.	P
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	17-20	168	11,5	8,23	,80
	21+	276	11,0	9,86	
Şiddetin Algılanan Faydası	17-20	168	6,0	3,28	,39
	21+	276	6,0	4,34	
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	17-20	168	12,0	6,11	,68
	21+	276	12,0	6,44	
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	17-20	168	31,0	15,21	,87
	21+	276	31,0	17,58	
Toplumsal Cinsiyet Algısı	17-20	168	105,0	16,39	,93
	21+	276	104,5	16,38	

Tablo 2’de görüldüğü gibi, Mann-Whitney U Testi’nin sonuçlarına göre katılımcıların yaşına bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği ($U=22863,5$, $p>0,05$); şiddetin algılanan faydası ($U=22254,5$, $p>0,05$); şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar ($U=22648,500$, $p>0,05$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ($U=22977,0$, $p>0,05$) ve toplumsal cinsiyet algısı ($U=23070,5$, $p>0,05$) puanları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Kadına yönelik şiddetin araştırıldığı bir çalışmada yaş değişkeni; maruz kaldığı şiddet için “kadını suçlama” ve “kadına yardım edilmeli” gibi boyutlar üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya sebep olmasına rağmen; şiddetin meşrulaştırılması için aynı etkiye rastlanmamıştır (Baykal, 2008). Kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin başka bir çalışmada ise araştırma bulgularımıza benzer şekilde üç alt boyut için de yaşın anlamlı bir etkisine rastlanmamıştır (Ercan, 2009).

Tablo 2’de görüldüğü gibi, katılımcıların yaşına bağlı olarak toplumsal cinsiyet algısı puanları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Toplumsal cinsiyet algısı ile yaş değişkeni arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada yaşın toplumsal cinsiyet algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamıştır (Pesen vd., 2016). Bir başka çalışmada ise, yaş arttıkça toplumsal cinsiyet algısının düştüğü saptanmıştır (İlhan vd., 2017).

Bu çalışmalarda da görüldüğü gibi, literatürde yaş değişkeninin gerek kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar açısından, gerek toplumsal cinsiyet algısı açısından değerlendirildiği çalışmalarda birbiriyle farklı sonuçlar bulunmaktadır. Bu araştırmada yaşa bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmaması ise, üniversite örnekleminin belirli bir yaş aralığında olmalarından ve yaş aralığının geniş olmamasından kaynaklanabilir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, Kruskal Wallis Testi'nin sonuçlarına göre katılımcıların sınıf düzeyine bağlı olarak şiddetin algılanan faydası alt boyutundan aldıkları puanlar istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2= 8,96$, $p>0,05$). Ancak katılımcıların sınıf düzeyine bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği puanlarının ($\chi^2= 17,38$, $p<0,01$); şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlarının ($\chi^2= 21,40$, $p<0,01$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının ($\chi^2= 23,50$, $p<0,01$) ve toplumsal cinsiyet algılarının ($\chi^2= 16,69$, $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur.

Benzer bir araştırmada (Baykal, 2008), kadına yönelik şiddeti meşru görme tutumunun, üniversitede 1. yılında olanlardan 5. yılında olanlara doğru giderek azaldığı, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunduğu ve bu farklılığın 1. ve 2. sınıfta olanlarla 4. ve 5. yılında olanlar arasındaki farklılıktan kaynaklandığı saptanmıştır. Bir başka çalışmada (Kula, 2009), 1. ve 6. sınıf tıp fakültesi öğrencileri; evlilikte kadına yönelik şiddeti meşrulaştıran içerikler ölçeği maddeleri toplam puanları açısından karşılaştırılmış, iki sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu; 1. sınıf öğrencilerinin evlilikte kadına yönelik şiddeti meşru kılma eğilimleri 6. sınıf öğrencilerine göre daha fazla olduğu görülmüştür.

Araştırma sonuçlarına göre (Tablo 3), sınıf düzeyine göre toplumsal cinsiyet algısının farklılaştığı bulunmuştur. Ünal, Tarhan, Köksal (2017) tarafından yapılan araştırma sonucunda da sınıf düzeyinin toplumsal cinsiyet algısını yordadığı saptanmıştır.

Tablo 3: Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalama	s.s.	χ^2	P
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	1. sınıf	110	229,43	9,61	17,38	,002*
	2. sınıf	89	230,49	6,79		
	3. sınıf	97	253,59	10,96		
	4. sınıf	118	193,47	9,62		
	5. ve üzeri sınıf	29	178,16	4,56		
Şiddetin Algılanan Faydası	1. sınıf	110	228,75	4,23	8,96	,062
	2. sınıf	89	228,80	2,53		
	3. sınıf	97	238,10	5,04		
	4. sınıf	118	199,05	3,84		
	5. ve üzeri sınıf	29	215,05	2,68		
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	1. sınıf	110	237,60	6,63	21,40	,000*
	2. sınıf	89	226,07	6,07		
	3. sınıf	97	256,12	6,50		
	4. sınıf	118	189,18	5,81		
	5. ve üzeri sınıf	29	169,78	5,46		
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	1. sınıf	110	232,24	17,99	23,50	,000*
	2. sınıf	89	228,39	12,72		
	3. sınıf	97	261,35	19,54		
	4. sınıf	118	188,99	15,86		
	5. ve üzeri sınıf	29	166,28	11,23		
Toplumsal Cinsiyet Algısı	1. sınıf	110	209,57	17,64	16,69	,002*
	2. sınıf	89	220,14	15,53		
	3. sınıf	97	189,55	16,13		
	4. sınıf	118	250,98	15,96		
	5. ve üzeri sınıf	29	265,48	12,74		

Tablo 4’te görüldüğü gibi, Mann-Whitney U Testi’nin sonuçlarına göre katılımcıların maddi gelirlerinden memnuniyetine bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği ($U = 22713,50$, $p > 0,05$); şiddetin algılanan faydası ($U = 24095,50$, $p > 0,05$); şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar ($U = 24122,0$, $p > 0,05$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ($U = 23772,0$, $p > 0,05$) ve toplumsal cinsiyet algısı ($U = 22785,0$, $p > 0,05$) puanları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Tablo 4: Katılımcıların Maddi Gelir Memnuniyetlerine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Maddi Gelir	N	Mdn	s.s.	P
	Memnuniye				
	ti				
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	<i>Memnun</i>	251	12,0	8,71	,24
	<i>Memnun değil</i>	193	11,0	9,98	
Şiddetin Algılanan Faydası	<i>Memnun</i>	251	6,0	3,72	,91
	<i>Memnun değil</i>	193	6,0	4,28	
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	<i>Memnun</i>	251	12,0	6,39	,94
	<i>Memnun değil</i>	193	12,0	6,21	
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	<i>Memnun</i>	251	31,0	16,43	,74
	<i>Memnun değil</i>	193	30,0	17,11	
Toplumsal Cinsiyet Algısı	<i>Memnun</i>	251	104,0	16,42	,28
	<i>Memnun değil</i>	193	106,0	16,29	

Tablo 5’te görüldüğü gibi, Kruskal Wallis Testi’nin sonuçlarına göre katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeyine bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği puanları ($\chi^2= 7,47$, $p>0,05$) ve şiddetin algılanan faydası alt boyutundan aldıkları puanlar ($\chi^2= 6,42$, $p>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak katılımcıların ailelerinin aylık gelir düzeyine bağlı olarak şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlarının ($\chi^2= 16,94$, $p<0,01$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının ($\chi^2= 14,65$, $p<0,01$) ve toplumsal cinsiyet algılarının ($\chi^2= 16,86$, $p<0,01$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Gelir Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	s.s.	χ^2	P
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	0-1500	79	231,11	12,04	7,47	,058
	1501-2500	135	242,54	10,05		
	2501-3500	111	211,40	7,50		
	3501+	119	204,40	7,29		
Şiddetin Algılanan Faydası	0-1500	79	226,78	4,70	6,42	,093
	1501-2500	135	238,80	4,51		
	2501-3500	111	216,31	3,14		
	3501+	119	206,95	3,39		
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	0-1500	79	243,61	7,15	16,94	,001*
	1501-2500	135	249,49	5,97		
	2501-3500	111	189,77	5,88		
	3501+	119	208,39	6,16		
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	0-1500	79	238,49	20,73	14,65	,002**
	1501-2500	135	250,52	18,05		
	2501-3500	111	196,45	13,35		
	3501+	119	204,40	14,02		
Toplumsal Cinsiyet Algısı	0-1500	79	214,47	18,90	16,86	,001**
	1501-2500	135	192,82	15,51		
	2501-3500	111	225,99	15,29		
	3501+	119	258,25	15,72		

Elde edilen anlamlı farklılıkların hangi gelir düzeyinden kaynaklandığının incelenmesi sonucunda, şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar açısından ailesinin aylık geliri 0-1500 TL ile 2501-3500 TL aralığında olan katılımcılar ve ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL ile 2501-3500 TL aralığında olan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar açısından ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL ile 2501-3500 TL aralığında olan katılımcılar arasında ve ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL ile 3501 TL ve üzerinde olan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Toplumsal cinsiyet algısı açısından ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL aralığında olan katılımcılar ile 3501 TL ve üzerinde olan katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlar alt boyutundan alınan puanlar açısından ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL aralığında olan katılımcıların

diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ölçeğinin bütününden elde edilen puanlar açısından ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL aralığında olan katılımcıların diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Son olarak, toplumsal cinsiyet algısı açısından ailesinin aylık geliri 3501 TL ve üzerinde olan katılımcıların diğer katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bu konuda yapılan diğer çalışmalarda da, yukarıda sıralanan bulgulara benzer şekilde ailelerinin ekonomik düzeylerinin düşük olduğu öğrencilerin kadına yönelik şiddeti daha fazla destekler yönde tutumlara sahip oldukları gözlenmiştir (Kula, 2009; Baykal, 2008). Kula (2009) bu sonucu, düşük eğitim düzeyine sahip erkeklerin şiddete daha meyilli oldukları ve yine düşük sosyoekonomik gelir düzeyi bulunan ailelerde şiddetin daha çok görüldüğü literatür bilgilerinden hareketle, şiddetin sık görüldüğü ailelerde şiddetin kanıksanma ve meşrulaştırma eğiliminde olabilecekleri şeklinde yorumlamaktadır.

İlhan ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada, toplumsal cinsiyet ölçeği puanları aile gelir düzeyi yüksek olan grupta daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu araştırmanın bulgusu da aile gelir durumuna göre toplumsal cinsiyet algısının farklılaştığını ortaya koymaktadır. Maddi geliri 3501 TL ve üzerinde olan katılımcıların toplumsal cinsiyet algılarının maddi geliri 1501-2500 TL arasında olan katılımcıların toplumsal cinsiyet algılarından yüksek olması, maddi gelirin toplumsal cinsiyet üzerindeki önemini ortaya koymaktadır.

Kruskal Wallis Testi'nin sonuçlarına göre (Tablo 6), katılımcıların hayatlarının büyük kısmının geçtiği yerleşim birimine bağlı olarak şiddetin sonuçları ile ilgili tutum puanları ($\chi^2= 4,17, p>0,05$) ve şiddetin algılanan faydası alt boyutundan aldıkları puanlar ($\chi^2= 5,67, p>0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ancak katılımcıların hayatlarının büyük kısmının geçtiği yerleşim birimine bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği puanlarının ($\chi^2= 6,29, p<0,05$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının ($\chi^2= 7,27, p<0,05$) ve

toplumsal cinsiyet algılarının ($\chi^2= 7,85$, $p<0,05$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı bulunmuştur.

Tablo 6: Katılımcıların Hayatlarının Büyük Kısmını Geçirdikleri Yerleşim Birimine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Yerleşim Birimi	N	Sıra Ortalaması	s.s.	χ^2	P
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	<i>İl Merkezi</i>	274	213,17	9,37	6,29	,043*
	<i>İlçe/Kasaba</i>	121	228,74	9,09		
	<i>Köy</i>	49	259,30	9,14		
Şiddetin Algılanan Faydası	<i>İl Merkezi</i>	274	213,35	3,95	5,67	,059
	<i>İlçe/Kasaba</i>	121	234,96	3,84		
	<i>Köy</i>	49	242,88	4,38		
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	<i>İl Merkezi</i>	274	214,26	6,41	4,17	,125
	<i>İlçe/Kasaba</i>	121	229,01	6,21		
	<i>Köy</i>	49	252,52	5,93		
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	<i>İl Merkezi</i>	274	212,08	16,72	7,27	,026*
	<i>İlçe/Kasaba</i>	121	229,34	16,51		
	<i>Köy</i>	49	263,89	16,98		
Toplumsal Cinsiyet Algısı	<i>İl Merkezi</i>	274	235,82	16,10	7,85	,020*
	<i>İlçe/Kasaba</i>	121	203,25	16,44		
	<i>Köy</i>	49	195,54	16,79		

Elde edilen anlamlı farklılıkların hangi yerleşim biriminden kaynaklandığının incelenmesi sonucunda, şiddetin meşrulaştırılabilirliği alt boyutundan elde edilen puanlar açısından hayatının büyük kısmını il merkezinde geçiren katılımcılar ile köyde geçiren katılımcıların arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ölçeğinin bütününden elde edilen puanlar açısından hayatının büyük kısmını il merkezinde geçiren katılımcılar ile köyde geçiren katılımcıların arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Son olarak, toplumsal cinsiyet algısı açısından, hayatının büyük kısmını il merkezinde geçiren katılımcılar ile köyde geçiren katılımcıların arasında anlamlı bir farklılık

bulunmuştur. Şiddetin meşrulaştırılabilirliği alt boyutundan elde edilen puanlar açısından hayatının büyük kısmını köyde geçiren katılımcıların puanları diğer katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutum puanları açısından hayatının büyük kısmını köyde geçiren katılımcıların puanları diğer katılımcıların puanlarından daha yüksektir. Toplumsal cinsiyet algısı açısından hayatının büyük kısmını il merkezinde geçiren katılımcıların puanları diğer katılımcıların puanlarından daha yüksektir.

Baykal (2008) yaptığı çalışmada, kadına yönelik şiddeti meşru görme eğilimine ait ortalamaların yaşanılan yerin küçülmesiyle yükseldiği belirtmiştir. Kula (2009) ise çalışmada annenin doğum yeri açısından bulguları incelediğinde, farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Anne doğum yeri Doğu ve Kuzey Anadolu olan katılımcıların şiddeti daha meşru kılma eğiliminde olduklarını ve bu durumun kadının şiddet görme ihtimali olan kültürlerde çocukların şiddeti kanıksadıkları ve meşru görme eğiliminde olabilecekleri sonucunu doğurabileceği şeklinde yorumlamıştır (Kula, 2009).

Tablo 7: Katılımcıların Romantik İlişki Durumlarına Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

	Romantik İlişki Durumu	N	Mdn	s.s.	P
Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	<i>Var</i>	137	11,0	8,61	,101
	<i>Yok</i>	307	12,0	9,54	
Şiddetin Algılanan Faydası	<i>Var</i>	137	6,0	3,99	,269
	<i>Yok</i>	307	6,0	3,96	
Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	<i>Var</i>	137	12,0	6,44	,437
	<i>Yok</i>	307	12,0	6,25	
Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	<i>Var</i>	137	31,0	16,15	,810
	<i>Yok</i>	307	31,0	16,97	
Toplumsal Cinsiyet Algısı	<i>Var</i>	137	107,0	15,27	,176
	<i>Yok</i>	307	104,0	16,79	

Tablo 7’de görüldüğü gibi, Mann-Whitney U Testi’nin sonuçlarına göre katılımcıların romantik ilişki durumuna bağlı olarak şiddetin meşrulaştırılabilirliği (U= 19069,50, p>0,05); şiddetin algılanan faydası (U=19902,50, p>0,05); şiddetin sonuçları ile ilgili

tutumlar ($U=20063,0$, $p>0,05$); kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ($U= 20730,0$, $p>0,05$) ve toplumsal cinsiyet algısı puanları ($U= 19340,50$, $p>0,05$) %99 güvenle istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

İlhan ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan araştırmada, medeni duruma göre toplumsal cinsiyet algısı farklılaşmaktadır. Evli olup olmamak toplumsal cinsiyet algısı üzerinde etkili olarak bulunmuşken, romantik bir ilişkinin olup olmamasının toplumsal cinsiyet algısı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.

Toplumsal Cinsiyet Algısının Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumları Yordamasına İlişkin Bulgular

Tablo 8: Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet Uygulanmasına İlişkin Tutumlar Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Spearman Sıra Farkları	1	2	3	4	5
1. Şiddetin Meşrulaştırılabilirliği	<i>r</i> <i>P</i>					
2. Şiddetin Algılanan Faydası	<i>r</i> <i>P</i>	,64 ,00*				
3. Şiddetin Sonuçları ile İlgili Tutumlar	<i>r</i> <i>P</i>	,40 ,00*	,451 ,00*			
4. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumlar	<i>r</i> <i>P</i>	,752 ,00	,64 ,00	,87 ,00		
5. Toplumsal Cinsiyet Algısı	<i>r</i> <i>P</i>	-,66 ,00*	-,56 ,00*	-,46 ,00*	-,64 ,00*	

Tablo 8’de görüldüğü gibi, Spearman Sıra Farkları Korelasyon Analizi sonuçlarına göre, katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı puanları ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddet uygulanmasına ilişkin tutum puanları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ($r= -.64$; $p<,01$). Katılımcıların toplumsal cinsiyet algıları ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları

arasında ilişkinin negatif yönlü ve anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, toplumsal cinsiyet algısı düşük olan üniversite öğrencilerinin evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı puanları ile şiddetin meşrulaştırılabilirliği alt boyutundan aldıkları tutum puanları arasındaki ilişki negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($r = -,66$; $p <,01$). Buna göre, toplumsal cinsiyet algısı düşük olan üniversite öğrencilerinin şiddetin meşrulaştırılabilirliğine ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı puanları ile şiddetin algılanan faydası alt boyutundan aldıkları tutum puanları arasındaki ilişki negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($r = -,56$; $p <,01$). Buna göre, toplumsal cinsiyet algısı düşük olan üniversite öğrencilerinin şiddetin algılanan faydasına ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Katılımcıların toplumsal cinsiyet algısı puanları ile şiddetin sonuçlarıyla ilgili tutumlar alt boyutundan aldıkları tutum puanları arasındaki ilişki negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($r = -,46$; $p <,01$). Buna göre, toplumsal cinsiyet algısı düşük olan üniversite öğrencilerinin şiddetin sonuçlarıyla ilgili tutumlarının daha olumlu olduğu söylenebilir. Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ölçeğinin alt boyutları olan şiddetin meşrulaştırılabilirliği ($r = ,75$; $p <,01$); şiddetin algılanan faydası ($r = ,64$; $p <,01$) ve şiddetin sonuçlarıyla ilgili tutum ($r = ,87$; $p <,01$) puanlarıyla kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar arasındaki ilişkilerin pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Araştırmamız sonucunda toplumsal cinsiyet algısı ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar arasında elde edilen negatif yönlü ilişki, erkeklerin günlük yaşamda üstlendiği rollerin toplumsal açıdan daha ön planda olmasıyla açıklanabilir. Kadın ve erkeğin rollerine ilişkin avcı-toplayıcı topluluklardan günümüz toplumlarına dek benzer biçimde devam eden algılayışla birlikte çalışma hayatında kadının rolü ikinci sınıf olarak değerlendirilmektedir (Özçatal, 2011). Bu tür toplumsal cinsiyet temelli algılayış neticesinde şiddetin de daha çok erkeklik ile özdeşleştirilmiş olması muhtemeldir. Erkek egemen bir toplumsal

yapının sonucu olarak, kadına eşi tarafından uygulanan fiziksel şiddetin yadırğanmaması olasıdır (Başar ve Demirci, 2015).

Tablo 9. Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet Uygulanmasına İlişkin Tutumlar Arasındaki Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	R ²
Sabit	105,48	3,72		28,34	,00	
Toplumsal Cinsiyet Algısı	-,681	,036	-,67	-18,85	,00*	,45

Tablo 9 incelendiğinde, toplumsal cinsiyet algısının, katılımcıların evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarını istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde yordayabildiği görülmektedir ($p < ,01$). Katılımcıların toplumsal cinsiyet algıları, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarındaki değişimin %45'ini açıklamaktadır.

Basit doğrusal regresyon analizi sonucunda elde edilen bu bulgu ile korelasyon analizinden elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet algısının düşük olmasının, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların olumlu olmasında önemli bir etken olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz bu bulgu, üniversite öğrencileri örneklemini üzerinde yürütülen benzer bir çalışma (Uçtu ve Karahan, 2016) ile karşılaştırıldığında, sonuçların tutarlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları düştükçe şiddet eğilimlerinin arttığı bulunmuştur. Şiddet eğilimi artan bireyin, kadına uygulanan fiziksel şiddeti de normal karşılayacağı ve evlilikte kadına fiziksel şiddet uygulanmasına ilişkin tutumlarının da olumlu olacağı beklenebilir.

Sonuç

Kadına yönelik şiddet, günümüz toplumunda gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde travmalara neden olan bir olgudur. Kadının şiddet gördüğü ve şiddete bağlı travma yaşadığı bir durumda, toplumun temel birimi olan ailenin psikolojik olarak sağlıklı kalması mümkün değildir. Kadının toplumdaki konumuyla ilgili değerlendirme biçimleri, kadının rolüne ilişkin algıları,

kadına uygulanan şiddete ilişkin tutumlarını etkileyecektir. Bu nedenle, evlilikte kadınların maruz kaldığı fiziksel şiddete ilişkin tutumların hangi değişkenler tarafından etkileniyor olabileceği ve özellikle de toplumsal cinsiyet algısı ile arasındaki ilişki incelenmektedir.

Bu araştırma kapsamında elde edilen verilere göre, erkekler evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin olarak kadınlardan daha olumlu tutumlara sahiptir. Erkekler, kadının eşinden fiziksel şiddet görmesini daha çok meşrulaştırabilmekte, uygulanan şiddetin fonksiyonel olabileceğini düşünmekte ve şiddeti daha fazla normalleştirmektedir. Aynı şekilde, kadınların toplumsal cinsiyet algıları da, erkeklerden daha yüksektir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkek ve kadın cinsiyetlerini değerlendirdiklerinde, iki cinsiyetin eşit olduğu fikrini, kadınların erkeklere göre daha doğru bulduğu söylenebilir.

Elde edilen verilere bağlı olarak yaşa ve maddi gelirden memnun olma durumlarına göre toplumsal cinsiyet algısının ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumların anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmüştür. Katılımcıların maddi gelirlerinden memnun olup olmamalarına bağlı olarak toplumsal cinsiyet algılarının ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının da anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı görülmektedir.

Ailelerinin aylık gelir düzeyine bağlı olarak katılımcıların şiddetin sonuçları ile ilgili tutumlarının, evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlarının ve toplumsal cinsiyet algılarının farklılaştığı bulunmuştur. Evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ölçeğinin bütününden elde edilen puanlar açısından da ailesinin aylık geliri 1501-2500 TL aralığında olan üniversite öğrencilerinin diğer öğrencilere göre daha fazla olumlu tutuma sahip olduğu bulunmuştur. Ailenin aylık gelir düzeyinin toplumsal cinsiyet algısı puanları üzerindeki etkisi incelendiğinde, ailesinin aylık geliri 3501 TL ve üzerinde olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkeği diğer öğrencilere göre daha çok eşit bulduğu söylenebilir.

Bulgular incelendiğinde, hayatlarının büyük bir bölümünü köyde geçiren üniversite öğrencileri, kadının eşinden gördüğü şiddeti diğer öğrencilere göre daha çok meşrulaştırılabilir olarak görmektedir ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin daha fazla olumlu tutuma sahiptir. Hayatının büyük bir kısmını il merkezinde geçiren öğrencilerin toplumsal cinsiyet algısı ise diğer öğrencilere göre daha yüksektir. Bulgular, hayatlarının büyük bir bölümünü il merkezinde geçiren öğrencilerin, hayatlarının büyük bir bölümünü köyde geçiren öğrencilere göre toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkeğin eşitliğini vurgulayan daha çok kaynağa erişim imkânına sahip olmalarıyla açıklanabilir. Ayrıca, hayatlarının büyük bir bölümünü il merkezinde geçiren öğrencilerin karşı cinsten daha fazla birey ile iletişim kurma imkânına sahip olması da bu bulgu üzerinde etkili olmuş olabilir.

Herhangi bir romantik ilişkisi olmayan ve romantik bir ilişkisi olan öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları ve evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkeği değerlendiriş biçimlerinin ve kadının fiziksel şiddet görmesine yönelik tutumlarının romantik ilişki durumlarından etkilenmediği söylenebilir. Bu bulgu, romantik bir ilişkisi olan erkeklerin kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının romantik bir ilişkisi olmayan erkeklere göre daha yüksek düzeyde olacağı beklentisiyle örtüşmemektedir. Söz konusu durum öğrencilerin cinsiyetlerinin, toplumsal cinsiyet algıları üzerinde ve kadının gördüğü fiziksel şiddete ilişkin tutumları üzerinde romantik ilişki durumlarından daha etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmada gerçekleştirilen analizler sonucunda, toplumsal cinsiyet algısı ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar ve alt boyutlarından alınan puanlar arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarının artmasıyla birlikte öğrencilerin kadının gördüğü fiziksel şiddete yönelik olumlu tutumlarının azaldığı söylenebilir. Toplumsal cinsiyet algısı düşük olan öğrenciler ise kadının gördüğü fiziksel şiddeti, toplumsal cinsiyet algısı düşük olan öğrencilere göre daha fazla

meşrulaştırılabilir görmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı düşük olan öğrenciler erkeğin eşine şiddet uygulamasının fonksiyonel, işe yarar görüldüğüne ilişkin daha olumlu tutumlara sahiptir. Son olarak, üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısı azaldıkça şiddetin sonuçlarının ilişki ve birey açısından ciddi ve yıkıcı olmadığıyla ilgili, dolaylı olarak şiddeti normalleştirmeye yönelik tutumlar artmaktadır.

Bu çalışmadan elde edilen bulguların, günümüz toplumlarında önemli bir sosyal ve psikolojik sorun olan kadına yönelik şiddet ile ilgili literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet algısı ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların kısıtlı olması da çalışmanın bulgularını daha önemli kılmaktadır.

Kadınların maruz kaldığı şiddetin fiziksel boyutu zaman zaman daha ön planda olmakla birlikte, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet de kadınların hayatını, mutluluğunu, yaşam doyumunu düşüren ve üzerinde durulması gereken şiddet biçimlerindedir (Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması, 2015). Araştırmamızda, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algıları ile evlilikte kadına yönelik fiziksel şiddete ilişkin tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın evrenini üniversite öğrencilerinin oluşturmuş olması ve evlilikte kadına yönelik olarak sadece fiziksel şiddete ilişkin tutumların incelenmiş olması araştırmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir. Yürütülecek benzer araştırmalarda buldukları sosyal çevre açısından üniversite öğrencilerinden farklılaşan örneklem grupları üzerinde çalışılabilir. Kadınların maruz kaldığı önemli şiddet boyutlarından biri fiziksel şiddet olmakla birlikte, gelecekteki benzer araştırmalarda toplumsal cinsiyet algısı ile evlilikte kadına yönelik diğer şiddet boyutları arasındaki ilişkiler incelenebilir.

Kaynaklar

Altınay, A. G. ve Arat, Y. (2007). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırma raporu*, TÜBİTAK, Ankara.

Altınova, H. H. ve Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(2), 9-22.

Aronson, E., Wilson, T. D. ve Akert, R. M. (2012). Sosyal psikoloji. (O. Gündüz çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Başar, F. ve Demirci, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 41-52.

Baykal, T. (2008). *Ailede kadına yönelik fiziksel şiddet, bu şiddete ilişkin tutumlar ve kişinin şiddet yaşantısı*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilgili, N. ve Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi: namus cinayetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1), 66-72.

Bora, A. (2015). *Evlilikte kadına yönelik şiddet: tutum, yaşantı ve yasal farkındalık açısından cinsiyetler arası karşılaştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Budak, S. (2009). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.

Bulut, M. B. (2015). Üniversite öğrencilerinin aile içi şiddete yönelik tutumları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 17, 403-415.

Çelik, A. S., Pasinlioğlu, T., Tan, G. ve Koyuncu, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(3), 181-186.

Çetinkaya, S. K. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2), 21-43.

Çuhadaroğlu, A. ve Akfırat, O. N. (2017). Üniversite öğrencilerinin benlik kurgularıyla toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(4), 1031-1046.

Ercan, N. (2009). *The predictors of attitudes toward physical wife abuse: ambivalent sexism, system justification and religious orientation*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkut, A. (2015). *Kadına yönelik şiddet: çelişik duygulu cinsiyetçilik, yetkecilik ve sosyal baskınlık yönelimi açısından bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Heise, L., Ellsberg, M. ve Gottemoeller, M. (1999). Ending violence against women. *Population Reports*, 27(4), 1-44.

İlhan, M. N., Dikmen, A. U. ve Ak, N. (2017). Toplumsal cinsiyet algısının değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(2), 108-121.

Kabasakal, Z. ve Girli, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin kadına yönelik şiddet hakkındaki görüşlerinin, deneyimlerinin bazı değişkenler ve yaşam doyumu ile ilişkisi (DEÜ Buca Eğitim Fakültesi örneği). *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 105-123.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). *Günümüzde insan ve insanlar*. (15. Basım). İstanbul: Evrim.

Karal, D. ve Aydemir, E (2012). *Türkiye 'de kadına yönelik şiddet*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara. (Rapor No. 12-01)

Kula, A. (2009). *Kocaeli Üniversitesi 2008-2009 akademik yılı 1. ve 6. sınıf tıp öğrencilerinin evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Moç, S. (2013). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısının oluşmasında geleneksel kimliğin rolü (Iğdır Üniversitesi örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Iğdır: Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özçatal, E. Ö. (2011). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma yaşamına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.

Pesen, A., Kara, İ., Kale, M. ve Abbak, B. S. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 325-340.

Sevim, Y. ve Ataş, S. (2015). Üniversite gençlerinde şiddet eğilimliliği ve öğrencilerin aile içi şiddete bakış açıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 285-301.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2015). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara.

Uçtu, A. K. ve Karahan, N. (2016). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet algısı ve şiddet eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2882-2905.

Uğurlu, N. S. ve Ulu, S. (2003). Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri. *Türk psikoloji yazıları*, 6(11-12), 53-65.

Ünal, F., Tarhan, S. ve Köksal, E. Ç. (2017). Toplumsal cinsiyet algısını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 227-236.

Ünsal, A. (1996.). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi. *Cogito*, 6-7.

Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.

World report on violence and health: summary (2002). Geneva: World Health Organization.

Yeter, E. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadının özneliği ve din. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2), 189-210.

Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Hakkındaki Görüşleri

Akın Karakuyu, Mustafa Kemal Üniversitesi

Giriş

Şiddet insanlık tarihi boyunca olagelmiş bir olgudur. Günümüzde ise en yaygın şiddet türlerinden birisi de kadına yönelik şiddettir. Kadınlar yaşamlarının her dönemlerinde şiddetle karşı karşıya kalabilmektedirler. Kadına yönelik şiddet daha çok karşımıza aile içi şiddet olarak çıkmaktadır.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (2000), Aile içi şiddeti kendini aile olarak tanımlayan bir grup içinde zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç gösterme, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışını ifade etmektedir. Aile içi şiddet kısaca aile bireylerinden birisinin, ailenin bir başka bireylerinin saldırısına uğraması olarak ifade edilebilmektedir. Bir başka tanımda ise Kadına yönelik şiddet, “kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketlerdir”(Korkut-Owen ve Owen, 2008) şeklinde tanımlanmıştır.

Erkek ve kadın cinsiyet rollerinin gereğini yerine getirirken bu durum sosyal yapı içinde kimi zaman hiyerarşik bir yapı görünümüne bürünmektedir. Bu hiyerarşik görünüm, erkeğe çocukluk çağlarından itibaren otoritenin temsilcisi ve erk sahibi olma motivasyonunu yüklemektedir. Bu erk ise çoğu zaman kadına uygulanan şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır(Akıncı Çötök, 2015).

Kadına yönelik şiddet kadınların en temel hakkı olan yaşama hakkı, bedensel bütünlüğünü koruma hakkı, sağlık hakları gibi haklarını ihlal etmektedir. Ayrıca bu hakların ihlal edilmesi kadınların temel haklardan ve toplumsal olanaklardan yararlanabilmelerini sınırlandırmaktadır (Özberk ve Ertekin, 2010).

Kadınlara yönelik şiddetin birçok sebebi olabilir. Bu sebeplerden bazıları bireysel olabileceken bazıları ise toplumsal olabilir. Evli kadınların aile içinde şiddet görmelerine sebep olan faktörlerin belirlenmesine yönelik bir çalışmanın sonucuna göre şiddet görmenin nedenleri; eşin alkol alışkanlığı, kahveye gitme alışkanlığının olması, evlilik hayatından memnun olmaması ve evliliği ile ilgili birtakım problem yaşamasıdır(Karaçam, Çalışır, Dündar, Altuntaş ve Avcı, 2006). Toplumsal düzeyde kadına yönelik şiddete sebep olabilecek sebepler; değer yargıları, ataerkil yapı, ekonomik bağımlılık, yetiştirilme tarzı, kadının bilgi eksikliği gibi faktörler şiddete neden olabilmektedir (TBMM, 2011).

Kadına yönelik şiddetin toplumsal anlamda birçok zarara sebep olabilmektedir. Birleşmiş Milletler'in 'Women 2011' adlı çalışmasındaki sonuçlara göre; kadınların %70'i fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmakta, 15 ila 44 yaş arası kadınlara yönelik şiddet; kanser, trafik kazaları, sıtma ve savaşların tamamının sebep olduğu ölüm ve sakatlıklardan daha fazla ölüm ve sakatlığa sebep olmaktadır. Aile içi şiddetin ülkelere maliyeti ise Kanada'da 1.16 milyar dolar, ABD'de 5.8 milyar dolar, Avustralya'da ise yılda 11.38 milyar dolardır.(TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2011).

Kadının şiddetle nasıl başa çıkabileceğini belirlemek için, kadının şiddeti nasıl algıladığı ve tanımladığı, çocukluk dönemindeki şiddet yaşantısı, içinde bulunduğu kültürel ortam, destek mekanizmalarının işlevselliği, kadının kendi kişilik özellikleri gibi birçok faktör etkili olmaktadır(Yıldız, Bal ve Binbir, 2015). Kadına yönelik şiddetin önüne geçebilmenin temel adımları olarak, özellikle çocuklara verilecek erken yaştaki eğitimler ve kadınların medya üretim ve tüketim süreçlerine daha çok katılımlarının sağlanarak cinsiyetçi bakış açısını engellemede işe yarayabilecektir (Binark ve Bek, 2007). Ayrıca eğitim yoluyla vatandaşların bilinçlendirilerek toplumsal farkındalığın artırılmasının, sosyoekonomik açıdan hem ailenin yapısının hem de kadının güçlendirilmesinin insan haklarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (TBMM, 2011).

Özellikle kadına yönelik şiddetin önlenmesinde eğitim öne çıkan bir faktördür. Kadınların öğrenim düzeyleri ile şiddete maruz kalma oranları arasında bir ters orantı olacağı söylenebilir. Köşgeroğlu vd (2015) yaptıkları araştırmada ortaokul-lise öğrenim durumundaki kadınlarda şiddete maruz bırakılma en fazla iken; üniversite öğrenim düzeyindeki kadınlarda en düşük (%20.6) olarak belirlemişlerdir. Altınay ve Arat (2007) yükseköğrenim görmüş altı erkekten birinin eşine fiziksel şiddet uyguladığını ve şiddete maruz kalanların yarısının bu durumu hiç kimseye bahsetmediklerini göstermektedir. Öğrenim düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların sayısının azaldığını, okuma yazma bilmeyen kadınlarda en az bir kez fiziksel şiddet gördüğünü söyleyenlerin oranının %43, yükseköğrenim görmüş kadınlar arasında bu oranın %12 olduğunu ortaya koymuşlardır.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılmıştır. Çalışma grubunu üniversite eğitimi alan sekiz bayan öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerle görüşmeler 2016 -2017 bahar yarıyılında uygulanmıştır. Çalışmaya katılanlarda gönüllük esası dikkate alınmıştır. Çalışmada bir genel araştırma sorusu ve bu sorunun altında üç alt araştırma sorusu ile veriler toplanmıştır. Sorular araştırmacı tarafından kolay, anlaşılır ve açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Verilerin analizi için betimsel analiz yapılmıştır. İlk önce katılımcıların verdiği cevaplar için bir çerçeve oluşturulmuş daha cevaplar bu oluşturulan çerçeveye göre sınıflandırılmıştır.

Bulgular

Ekonomik yönden teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;
" Erkeğin parası olduğu halde evin ihtiyaçlarını karşılamak için eşine para vermemesi."

" Kadının zorla parasını ve şahsi mallarını elinden alınması."

" Az para verip kadınlardan çok şey beklenmesi "

* Alkol kullanımı teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

" Birçok erkek alkolün etkisiyle kadına kaba davranabiliyor."

“Alkol ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanılması sonucu bilincini kaybederek şuarsuzca eşine şiddet uygulayanlar var.”

“Normalde eşine şiddet uygulamadığı halde alkolün etkisiyle eşine şiddet uyguladığını bildiğim erkekler var.”

Kıskançlık teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Aşırı kıskançlıktan dolayı arkadaşı olamayan bir kız arkadaşı ile bile cafe de oturup çay içmesini engelleyebilecek düzeyde kıskançlık olabiliyor.”

“Eşinin istemediği şekilde giyindiğinde bir nevi kıyameti koparan erkekler var.”

“Etrafımda eşinin izni olmadan balkona çıkamayan alışverişe gidemeyen kadınları biliyorum maalesef”

* Aldatma teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Eşinin aldatıldığını ortaya çıkaran kadın ayrılmak istediğinde eşi tarafından sindirilmek için sürekli dayak yiyebiliyor.”

“Eşi tarafından aldatılan kadınların çoğu çocukları için kabullenip susuyorlar.”

“Erkeğin aldatma olayı ortaya çıktığında erkektir yapar demeleri kadının yanında durmamaları sanki çok kolay bir şey”

Tablo 1: Katılımcıların araştırma sorularına verdikleri cevapların sınıflandırılması

Alt Araştırma Soruları	Cevapları
Kadınlar neden şiddete maruz kalıyorlar?	Ekonomik sıkıntı Alkol kullanımı Kıskançlık Aldatma
Kadına şiddet hakkında ne düşünüyorsunuz ?	Hiç kimse dayak ve şiddeti hak etmez Ekonomik özgürlük kadını şiddetten koruyor Eğitim seviyesi kadının kendini savunmasını sağlıyor.
Çevrenizdeki kadınların şiddet türlerinden hangilerine maruz kaldığını duyuyorsunuz?	Fiziksel Çevresel Psikolojik

Tablo2: Birinci araştırma sorusuna katılımcıların verdiği cevapların sınıflandırılması

1.Alt Araştırma Sorusu	Cevapların Sınıflandırılması
Kadınlar neden şiddete maruz kalıyorlar?	Ekonomik yönden Alkol kullanımı Kıskançlık Aldatma

Tablo3: İkinci araştırma sorusuna katılımcıların verdiği cevapların sınıflandırılması

2.Araştırma Sorusu	Cevapların Sınıflandırılması
Kadına şiddet hakkında ne düşünüyorsunuz?	Hiç kimse dayak ve şiddeti hak etmez Ekonomik özgürlük kadını şiddetten koruyor Eğitim seviyesi kadının kendini savunmasını sağlıyor.

Hiç kimse dayak ve şiddeti hak etmez teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Gördüğü şiddetten dolayı kendi canından bezip takatim kalmadı artık hiçbir şeye deme noktasına gelen kadınları görüyoruz maalesef”

“Herşeyden önce kadınların iyi bir eğitim alması gerekiyor bunları hak etmiyorum ama kaderimdir diyerek boyun eğmemesi gerekir kadının”

* Ekonomik özgürlük kadını şiddetten koruyor teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Kadının iyi bir işinin olması baskılara maruz kalmasını da engeller.”

“Şimdi ki aklım olsaydı ailemi dinleyip okur kendi ayaklarımın üzerinde durup kimseye muhtaç olmazdım diyen akrabalarım ve arkadaşlarım var etrafımda”

“Maddi kazanç sağlayamadığı için eşinin aşağılayıcı sözlerine maruz kalan birçok kadın biliyorum.”

***Eğitim seviyesi kadının kendini savunmasını sağlıyor teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;**

“Eğitilmiş bir insan kendi ayakları üzerinde durabildiği için şiddet gibi bir olayla karşılaşmıyor.”

“Bilinçli insan bir defa ilişkisinin bu boyuta gelmesine izin vermiyor.”

Tablo4: Üçüncü araştırma sorusuna katılımcıların verdiği cevapların sınıflandırılması

3. Araştırma Sorusu	Cevapların Sınıflandırılması
Çevrenizdeki kadınların şiddet türlerinden hangilerine maruz kaldığını duyuyorsunuz?	Fiziksel şiddet Psikolojik şiddet Çevresel şiddet

*Fiziksel şiddet temasına öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Kadınların özellikle fiziksel saldırıya maruz kaldıklarını üzülen duymuyorum.”

“Etrafımdaki kadınlarla ilgili dayak olayları karşısında hiçbir şey yapamayınca kendimi kötü hissediyorum.”

“Tabi fiziksel müdahaleyi çok sık duymuyorum en basitinden bu saç çekme şeklinde bile olabiliyor.”

*Psikolojik şiddet temasına öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Arkadaşlarının veya bir başkasının yanında kadına karşı sesini yükseltmesi veya ters davranması hiç de hoş değil”

“Erkeklerin üstünlük göstergesi olarak yanındaki kadını ezmeye çalışması beni rahatsız ediyor.”

“Evli erkekler ailesinin yanında birşeyler yolunda gitmediği zaman sanki sorumlusu kadını gibi suçlayıp laflarıyla küçümseyebiliyor.”

*Çevresel şiddet teması için öğrencilerin verdiği cevaplar;

“Çevresindekilerin etkisinde kalıp el alem ne der diye eşine kötü davranılması çok saçma bir şey”

“Sırf benim sözüm geçsin bana kılıbık demesinler diye eşine kötü muamelede bulunan kaba davranan erkekler olabiliyor maalesef”

“Ne yazık ki toplumumuzda erkeklerin ağır bir hegemonyası var bu da hem erkeği kötü davranmaya kadınında bunu kabullenmesine farkında olmadan da olsa itebiliyor.”

Sonuç

Yapılan birçok araştırmada şiddetin ortaya çıkmasındaki en yaygın sebeplerden biri de ekonomik yetersizliktir. İnsan temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayamadığı zaman şiddet dahil suç olabilecek birçok eylemi yapabilir. Erkek tarafından ailenin ihtiyaçları ekonomik nedenlerden dolayı karşılanamadığı zaman kadına yönelik şiddet ortaya çıkabilir. Bu çoğu zaman evin ekonomik giderlerini karşılamaktan sorumlu baba tarafından gurur meselesi yapılarak aile içinde kadına veya çocuklara şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasındaki sebeplerden biride alkol gibi geçici bilinç kaybına neden olan maddelerin kullanılmasıdır. Alkolün etkisiyle bilinç dışı olarak kadınlar aile içinde şiddete maruz kalabilmektedirler. Kadına yönelik şiddetin bir diğer nedeni de kıskançlıktır. Eşlerin kıskançlığı daha çok kadınlara yönelik olarak erkek tarafından kadının arkadaş edinimini, izinsiz bir yerlere gidememesi ve giyimine müdahale olarak daha çok karşımıza çıkmaktadır. İleri boyuttaki kıskançlık şiddet ve boşanma gibi sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca eşlerin birbirini aldatması kadını cezalandırma, susturma ve sindirme amacıyla kadına şiddet olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Günlük hayatta hiç kimse dayak veya fiziksel şiddeti hak etmediği gibi hiç kimse gördüğü şiddeti kabullenmemesi gerekir. Kadının ekonomik özgürlüğünün olması hem kendine güvenmesini hem de kendi ayakları üzerinde durabilmesi inancını doğurduğu için

herhangi bir şiddet karşısında kendini daha iyi savunmasını sağlamaktadır. Öte yandan eğitim düzeyi yüksek bilinçli kadınlar kendilerini daha iyi ifade edebilir, kendilerini daha iyi savunabilir ve sahip oldukları hakların farkında olabilirler.

Çevremizde kadınların fiziksel, çevresel ve psikolojik şiddet türlerine maruz kaldıkları söylenebilir. Bunlardan en yaygın psikolojik şiddet türüdür. Bu daha çok eşinin azarlanması, küçük düşürücü sözler söylemesi ve hakaret şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel şiddeti ise daha çok tokat atma, yumruk vurma ve saç çekme şeklinde güç gösterisi, yıldırma, sindirme ve korkutma maksatlı olarak görmekteyiz. Bir diğer şiddet türü olan çevresel şiddet daha çok kadına karşı yanlış toplumsal inanışlardan ve ataerkil toplum yapısından kaynaklanmaktadır.

Kaynakça

Akıncı Çötök, N.(2015), Toplumsal Cinsiyet Rolü Dâhilinde Kadına Şiddet Olgusuna Karşı Kadın Algısı, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3).

Altınay, A. G. ve Arat, Y. (2007). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırma raporu*, Tübitak, Ankara.

Binark, M. ve Bek, M.G. (2007). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Karaçam, Z., Çalışır, H., DüNDAR, E., Altuntaş, F. ve Avcı, H. C. (2006). Evli Kadınların Aile İçi Şiddet Görmelerini Etkileyen Faktörler Ve Kadınların Şiddete İlişkin Bazı Özellikleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 22(2), 71-88.

Korkut-Owen F. ve Owen D.W. (2008). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ,<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/542a8e0b369dc31550b3ac30/Kad%C4%B1na%20Y%C3%B6nelik%20Aile%20%C4%B0%C3%A7i%20%C5%9Eiddet.pdf>(ErişimTarihi:27.3.2018)

Köşgeroğlu, N.,Çulha, İ. ve Öz, Z. (2015), Şiddet Karşısında Kadınların Davranışlarının İncelenmesi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 3, s: 9, s. 342-350.

Özberk, E. ve Ertekin, H. (2010). Belediyeler İçin Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet Ve Hukuk Eğitim Rehberi. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü.

T.B.M.M. (2011). İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kadına ve Aile Bireylerine Yönelik Şiddet İnceleme Raporu.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. (2000). Aile İçi Şiddetin Sebep Ve Sonuçları. Ankara.

Yıldız, E., Bal, Ö. ve Binbir, S. (2015). Kadına Şiddetin Adı: Mor Halkalar, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/1.

Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumları

Bahtışen Kartal, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Derya ŞAHİN, Sinop Üniversitesi

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) genel anlamda şiddeti “yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan; kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel şiddet uygulama ve gücün tehdit veya fiili olarak kasıtlı kullanımı” şeklinde tanımlamaktadır (<http://www.who.int/topics/violence/en/>).

Şiddetin en yaygın görülen biçimi erkeğin kadına karşı uyguladığı aile içi şiddettir. (Başar ve Demirci, 2015). Dünya Sağlık Örgütü’nün raporuna göre dünya çapındaki kadınların neredeyse üçte biri (% 30) partnerlerinden şiddet görmektedir.

(http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1) Fiziksel ve ruhsal sorunlara yol açan hatta yaşamı tehdit eden aile içi şiddet sadece kadınları değil, çocukları, aileyi ve toplumu da olumsuz olarak etkilemektedir. (İbiloğlu, 2012).

Birçok sosyal ortamda davranışlarımız tutumlarımız tarafından şekillenmekte, tutumun şiddeti artıka davranışa dönüşme olasılığı da artmaktadır (Özkalp, 2004). Dolayısıyla tutumların belirlenmesi davranışın ve sonuçlarının ortaya çıkmadan önlem alınmasında anahtar rol oynayacaktır. Şiddet olgusunda da şiddetin davranışa dönüşmesini önlemek için tutumların belirlenmesi önemlidir. Bu çalışma üniversite öğrencilerinin kadına yönelik uygulanan şiddete ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışma; öğrencilerin kadına yönelik uygulanan şiddete ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümündeki 339 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın yapılabilmesi için kurum izni ve etik kurul izni alınmıştır. Çalışma verileri öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini içeren bir veri formu ve geçerlik ve güvenilirliği Gömbül ve ark. (2000) tarafından geliştirilen “Kadına Uygulanan Şiddete İlişkin Tutum Ölçeği” (KUŞİTÖ) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler(sayı, yüzde ve ortalama), student t test ve One-Way Anova önemlilik testleri kullanılmıştır. Cronbach's Alpha değeri 0,773 olarak bulunmuştur.

Kuşitö: Geçerlik ve güvenilirliği Gömbül ve ark. (2000) tarafından yapılan, 5 li likert tipi olan ölçekte, kocanın karısına uyguladığı şiddete ilişkin 19 tutum ifadesi yer almaktadır. Bu bölümde yer alan ifadeler kadına yönelik fiziksel, duygusal, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddeti ve şiddete ilişkin mitleri içermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 19, en yüksek puan 95'tir ve dört alt gruptan oluşmaktadır. Katılımcıların gruptan aldıkları puanların yüksek olması şiddete ilişkin tutumlarda geleneksellikte artmayı, düşük olması azalmayı yansıtmaktadır.

Bulgular

Tablo 1. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı

Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	239	70,5
Erkek	100	29,5
Medeni Durum		
Evli	7	2,1
Bekar	332	97,9
En uzun ikamet edilen yer		
İl	165	48,7
İlçe	111	32,7
Köy /Kasaba	63	18,6
Doğum yeri		
Marmara Bölgesi	19	5,6
Ege Bölgesi	3	,9
Akdeniz Bölgesi	34	10,0
Karadeniz Bölgesi	173	51,0
İç anadolu Bölgesi	60	17,7
Doğu Anadolu Bölgesi	21	6,2
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	29	8,6
En uzun yaşanan yer		
Marmara Bölgesi	20	5,9
Ege Bölgesi	2	0,6
Akdeniz Bölgesi	34	10,0
Karadeniz Bölgesi	174	51,3
İç anadolu Bölgesi	60	17,7
Doğu Anadolu Bölgesi	21	6,2
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	28	8,3
Annenin Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	36	10,6
İlkokul	211	62,2
Ortaokul	52	15,3
Lise	28	8,3
Üniversite	12	3,5

Babanızın Eğitim Durumu		
Okur-yazar değil	6	1,8
İlkokul	131	38,6
Ortaokul	68	20,1
Lise	84	24,8
Üniversite	50	14,7
Kardeş sayısı		
1	11	3,2
2	65	19,2
3	125	36,9
4 ve üzeri	138	40,8
Toplam	339	100

Öğrencilerin yaş ortalamasının $20,67 \pm 2,10$ olduğu, % 70,5'inin kadın, % 48,7'sinin en uzun ikamet ettiği yerin il olduğu, % 51,0'inin Karadeniz bölgesinde doğduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin % 62,2'sinin annesinin % 38,6'sinin babasının ilkokul mezunu olduğu, % 40,8'inin 4 ve üzerinde kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Öğrencilerin % 19,5'i aile içi şiddete tanık olduğunu, bu öğrencilerin % 48,5'i babadan anneye uygulanan şiddete tanık olduğunu, % 16,2'si şiddete maruz kaldığını, bu öğrencilerin % 52,7'si babasından şiddet gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin % 29,8'i şiddet konusunda eğitim aldığını, % 31,6'sı aldıkları bu eğitimi yeterli gördüğünü, % 90,6'sı meslek yaşamınızda kadına yönelik şiddet olgusu ile karşılaştığında bildirim yapacağını belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin şiddete ilişkin deneyimlerinin dağılımı

Şiddete İlişkin Deneyimler	Sayı	Yüzde
Aile içinde şiddete tanık olma durumu		
Evet	66	19,5
Hayır	273	80,5
Bu şiddet kimlerin arasında(66)		
Babadan anneye	32	48,5
Babadan kardeşlere	28	42,4
Anneden kardeşlere	18	27,2
Anneden babaya	4	6,1
Diğer(Kişi belirtilmemiş)	4	6,1
Öğrencinin kendisinin şiddete maruz kalma durumu		
Evet	55	16,2
Hayır	284	83,8
Şiddet görülen kişi (55)		
Babamdan bana	29	52,7
Annemden bana	23	41,8
Abla/abi/kardeşlerimden bana	16	29,1
Arkadaşlarımdan bana	6	10,9
Diğer(Kişi belirtilmemiş)	2	3,6
Kadına yönelik şiddete yönelik eğitim alma durumu		
Evet	101	29,8
Hayır	238	70,2
Alınan eğitimi yeterli bulma durumu(101)		
Yeterli	32	31,6
Yetersiz	19	18,8
Kısmen yeterli	49	48,5
Meslek yaşamında kadına yönelik şiddet olgusu ile karşılaştığında bildirme durumu		
Evet	307	90,6
Hayır	7	2,1
Bilmiyorum	25	7,4

Tablo 3. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin kadına yönelik şiddet tutumlarının dağılımı

Sosyo-demografik özellikler	Toplam Puan $\bar{X} \pm SD$	Ekonomik Şiddet $\bar{X} \pm SD$	Duygusal Psikolojik Cinsel Şiddet $\bar{X} \pm SD$	Meşrulaştırıcı Mitler $\bar{X} \pm SD$	Neden Açıklayıcı Mitler $\bar{X} \pm SD$
Puan Ort.	76,38±9,73	28,07±5,02	23,47±4,02	13,11±2,05	11,71±2,06
Cinsiyet					
Kadın	79,02 ± 8,74	29,61± 4,20	23,96±3,85	13,41±1,95	12,02± 1,9
Erkek	70,06 ± 9,05	24,41 ± 4,94	22,31± 4	12,39±2,12	2
p	,000	,000	,18	,000	10,95±2,18
			,001		,000
En uzun yaşanan yer					
İl	78,46 ± 9,75	28,89 ± 5,04	24,01±4,18	13,52±1,81	12,03± 2,1
İlçe	74,28 ± 9,45	27,32± 4,53	22,76±3,93	12,81±2,08	3
Köy/Kasaba	74,61± 9,15	27,26 ± 5,52	23,33±3,56	12,55±2,39	11,37±1,94
p	,001	,014	,039	,001	11,46±1,95
					,020
Bölge olarak doğum yeri					
Marmara	80,57±9,83	28,94±4,53	25,42±3,70	13,68±1,97	12,52±2,54
Ege	72,66±15,04	28,33±6,11	22,33±2,51	11,66±3,51	10,33±4,50
Akdeniz	78,14±10,50	28,73±5,96	24,14±4,15	13,14±2,09	12,11±1,98
Karadeniz	76,05±9,24	28,00±4,79	23,23±3,96	13,15±2,03	11,65±1,89
İç anadolu	75,35±10,14	27,85±4,94	23,01±3,85	12,90±2,03	11,58±2,21
Doğu Anadolu	76,38±8,96	27,80±5,48	23,47±4,95	13,23±1,99	11,85±2,17
Güneydoğu	76,03±10,70	27,82±5,65	23,93±3,94	12,96±2,24	11,31±2,08
p	,425	,964	,286	,697	,306
En uzun yaşanan bölge					
Marmara	80,95±8,95	29,45±3,85	24,65±3,84	13,75±1,71	13,10±2,05
Ege	62,00±7,07	24,00±1,41	20,00±0,00	10,50±3,53	7,50±2,12
Akdeniz	77,76±10,25	28,58±5,89	23,97±4,01	13,23±2,06	11,97±1,99
Karadeniz	76,20±9,29	28,06±4,81	23,33±3,97	13,13±2,06	11,66±1,93
İç anadolu	75,56±10,42	28,01±4,99	23,05±4,05	12,91±2,01	11,58±2,29
Doğu Anadolu	75,95±9,57	27,47±5,87	23,47±5,07	13,33±1,98	11,66±2,15
Güneydoğu	75,64±10,20	27,42±5,57	24,10±3,57	12,82±2,27	11,28±2,07
p	,117	,689	,509	,359	,003

Tablo 3'te öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin kadına yönelik şiddet tutumlarının dağılımı verilmiştir. Öğrencilerin kadına yönelik şiddet tutum puan ortalaması 76,38 ± 9,73'dir. Kadınlarda şiddete ilişkin tutum erkeklerden daha yüksek bulunmuştur (p<0.05). Medeni durumun tutumları etkilemediği, parçalanmış ailelerde ve gelirin fazla olduğunu belirtenlerde tutum puanının yüksek olduğu fakat gruplar arası farkın istatistiksel açıdan önemli olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca ilde

yaşayanlarda tutumlarda gelenekselliğin önemli ölçüde arttığı(p<0.05), doğulan ve en uzun yaşanan bölgenin tutum puanını etkilemediği belirlenmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre şiddet tutum puanlarının dağılımı

	Toplam Puan	Ekonomik Şiddet	Duygusal Psikolojik Cinsel Şiddet	Meşrulaştırıcı Mitler	Neden Açıklayıcı Mitler
	$\bar{X} \pm SD$	$\bar{X} \pm SD$	$\bar{X} \pm SD$	$\bar{X} \pm SD$	$\bar{X} \pm SD$
Annenin eğitim durumu					
Okur-yazar değil	73,44 ± 10,39	27,05 ± 6,40	22,91 ± 3,54	12,22 ± 2,31	11,25 ± 2,31
İlkokul	76,08 ± 9,65	27,91 ± 4,84	23,31 ± 4,11	13,11 ± 2,02	11,72 ± 2,02
Ortaokul	79,13 ± 8,46	29,23 ± 4,31	24,23 ± 4,21	13,57 ± 1,66	12,09 ± 1,66
Lise	77,07 ± 10,33	28,14 ± 5,39	23,75 ± 3,65	13,57 ± 1,98	11,60 ± 1,98
Üniversite	76,91 ± 11,09	28,83 ± 5,51	24,16 ± 3,65	12,58 ± 2,84	11,33 ± 2,84
p	,098	,320	,501	,020	,394
Babanın eğitim Durumu					
Okur-yazar değil	74,66 ± 8,26	28,50 ± 6,50	21,66 ± 2,65	12,33 ± 2,33	12,16 ± 1,83
İlkokul	75,80 ± 9,71	27,74 ± 5,21	23,45 ± 3,69	12,85 ± 2,09	11,76 ± 2,07
Ortaokul	77,13 ± 9,40	28,39 ± 4,86	23,39 ± 4,50	13,38 ± 2,15	11,95 ± 2,04
Lise	76,23 ± 10,32	28,08 ± 5,03	23,59 ± 4,06	13,03 ± 2,11	11,52 ± 2,20
Üniversite	77,30 ± 9,56	28,48 ± 4,70	23,68 ± 4,27	13,64 ± 1,58	11,50 ± 1,84
p	,827	,875	,837	,112	,638
Aile içi şiddete tanık olma durumu					
Evet	75,71 ± 11,31	27,63 ± 5,84	23,45 ± 4,52	13,01 ± 2,00	11,60 ± 2,22
Hayır	76,54 ± 9,32	28,18 ± 4,81	23,48 ± 3,89	13,13 ± 2,07	11,73 ± 2,02
p	,582	,480	,962	,665	,665
Şiddete maruz kalma durumu					
Evet	75,32 ± 10,49	27,67 ± 5,27	23,32 ± 4,33	12,96 ± 2,05	11,36 ± 2,29
Hayır	76,58 ± 9,58	28,15 ± 4,98	23,50 ± 3,96	13,14 ± 2,06	11,77 ± 2,01
p	,412	,530	,776	,560	,216

Annenin eğitim durumuyla şiddet tutum puanı arasında meşrulaştırıcı mitler dışında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Aile içerisinde şiddete tanık olanlarda ve şiddete maruz kalanlarda tutum puanı düşük fakat gruplar arası farklılık önemli değildir.

Tartışma

Öğrencilerin kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik çalışmamızda kadına yönelik şiddet tutumu genel puanı

ortalamanın üzerinde bir değere sahip olup, alt boyutlarda ölçek puanlarının yüksek olduğu ve geleneksellikte artan bir tutum içerisinde olduğu görülmektedir (Tablo 3). Kaplan ve ark (2014) çalışması sonuçlarımızla uyum gösterirken, başka çalışmalarda aksi olarak geleneksellikten uzak tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir (Dağlar ve ark, 2017; Sabancıoğulları ve ark., 2016). Bu durum şiddet ve etkilerine yönelik farkındalıklarının az olmasının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca bireyin yetiştiği yer şiddet tutumları üzerinde etkilidir. Güneri (2016) öğrencilerin uzun süre yaşadıkları yerde benimsenen görüş ve tutumların önemli olabileceği kanaatini belirtmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları ve doğdukları bölge çoğunluk olarak Karadeniz ve İç Anadolu bölgesi olarak belirlenmiş olup bu durumun gelenekselleşme eğiliminin açıklayıcısı olarak ta düşünülmektedir. Çünkü Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması verilerine göre (2015) fiziksel şiddet oranlarının Batı Anadolu bölgesinde yaygın olmasının tutumlara yansımaları olarak düşünülmektedir. Bizim çalışmamızda bölge olarak yaşam yeri ve doğum yeri ile tutum puanları arasında istatistiksel bir fark bulunmamıştır. Ancak en uzun ikamet edilen yer olarak ilde yaşayanlarda puanların yüksek olduğu ve gelenekselliğe daha yakın olduğu ve bu farkın duygusal –psikolojik ve cinsel şiddet alt grubu dışında tüm gruplarda anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç, önceki çalışma sonuçlarından farklıdır (Dağlar ve ark, 2017; Gömbül,2000). İlde yaşayanların geleneksellikten uzak bir yaklaşım sergilememiş olmaları ilginç bir sonuçtur. Bu durum bireylerin gelenek ve göreneklere bağlılıklarının tutumlar üzerinde etkisini göstermesi yönünden önemli olabilir.

Çalışmamızda kadın öğrencilerin sayısı çoğunlukta olup, tutumlar üzerinde cinsiyetin önemli bir faktör olduğu, kadın öğrencilerin tutumlarının genel ve alt ölçek puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadınların geleneksel görüşe yakın olduğu bulgusu Kaplan ve ark.nın (2014) çalışmasıyla paralellik gösterirken; diğer çalışmalarda erkekler daha geleneksel tutum içerisinde olduğu tespit edilmiştir (Sabancıoğulları ve ark.,2016; Marshall et al, 2010) Ülkemizde kadına yönelik şiddetin önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu yapılan şiddet yaygınlık araştırmalarında ortaya konmuş olup (Hacettepe Üniversitesi

Nüfus Etütleri Enstitüsü,2015; BM İstatistik Birimi (UNSTATS), 2015), kadın öğrencilerimizin eşitlikçi cinsiyet tutumlarının geliştirilmesi ihtiyacının ve geleneksel cinsiyet rolleriyle yetiştirildiklerinin yansıması olarak açıklanabilir.

Yapılan çalışmalarda şiddeti arttıran nedenlerden birisi olarak ekonomik problemler sorumlu tutulmaktadır (Güler ve ark, 2005; Şahin, 2014). Çalışmamızda gelir düzeyinin şiddet tutumları üzerinde etkili bir faktör olmadığı saptanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun orta seviyede gelir algısı da bu durum üzerinde etkili olabilir.

Eğitim davranışlar üzerinde etkili olup, anne baba eğitimi de önemlidir. Modern düşünce ve yaklaşımların güçlenmesi açısından eğitimin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Dağlar,2017). Dağlar ve ark (2017) çalışmalarında anne baba eğitim seviyesi ile geleneksellik yaklaşımı arasında doğrusal yönde ilişki ortaya koymuşlardır. Bizim çalışmamızda Annenin eğitim durumuyla şiddet tutum puanı arasında meşrulaştırıcı mitler dışında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Aile içi şiddete tanık olmak veya maruz kalmak şiddete ilişkin davranışlar ve tutumlar üzerinde etkili olabilmektedir (Ünal, 2005; Duran ve Ünsal, 2014) Öğrencilerin çoğunluğu şiddete tanık olmamış ve maruz kalmamışlardır. Sabancıoğulları ve ark. (2016) çalışmalarında kadına yönelik şiddete tanık olan öğrencilerde geleneksel yaklaşımın hakim olduğunu; Dağlar ve ark. İse (2017) aksi yönde bulgu belirtmişlerdir. Bu durum öğrenciler, toplum ve mesleki açıdan sevindiricidir. Çünkü şiddete tanık olma veya maruziyet saldırganlık eğilimini tetikler. Mesleki ortamda şiddet mağdurlarına daha destekleyici yaklaşacakları yönünde olumlu kanaate sahibiz ve her ne kadar cinsiyet faktöründe kadınların geleneksel yaklaşıma hakim oldukları görülse de genelde şiddet mağdurlarının hemcinsleri olması onların zamanla modern tutumlar geliştirecekleri beklentisindeyiz. Nitekim çalışma sonuçlarımız içerisinde meslek yaşamlarında kadına yönelik şiddet olgusu ile karşılaşma halinde bildirim yapacağını ifade edenlerin oranının %91 olması bile bu eğilimin bir göstergesidir. Ancak öğrencilerin bu konuda eğitim almadıkları yönündeki oran, eğitim

alanlarında kısmen yeterli görmesi raporlama için gerekli bilgilerinin ve şiddet belirtilerini tanıma ve aktarmada sorun yaşayacaklarının habercisi olup bu konuda müfredatlarda bu konulara da özen gösterilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Daha önceki çalışmalarda da mesleğe atılacak öğrencilerin bu konuda eğitim almadıklarını belirterek şiddet konusunda eğitime önem verilmesi noktasına dikkat çekmişlerdir (Kanbay ve ark, 2012; Dağlar ve ark, 2016; Güneri ,2016).

Polat'ın (2016) aktardığına göre kadınlara şiddet uygulayan kişiler çoğunlukla onlarla yakın ilişkilere sahip kişiler, kocaları veya eskiden birlikte oldukları erkeklerdir ve dünyada kadınların %30'una partnerleri %7'sine ise partneri olmayan kişiler tarafından şiddet uygulanmaktadır. Çalışmamızda bu açıklamayı destekler niteliktedir. Şiddetin babadan anneye, kardeşlere ya da anne babadan kendisine yöneldiği yönündedir. Yapılmış çalışmalar sonuçlarımızla uyumludur (Kanbay ve ark, 2012; Dağlar ve ark, 2016; Karabulutlu, 2015)

Sonuç

Öğrencilerin kadına uygulanan şiddete ilişkin geleneksel tutuma hakim olduğu bulunmuştur. Gün geçtikçe artan kadına uygulanan şiddete ilişkin, gençlerin geleneksel yaklaşımlarının azaltılarak modern yaklaşımların kazandırılması için toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddet konusunda farkındalıklarının artırılmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, ders müfredatlarında şiddet ve şiddete yaklaşım konularında ayrıca yer verilmesi önerilmektedir. Şiddetle mücadelede yer alacak aday sağlık personeli öğrencilerimizin bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak bir başka yaklaşım da Çocuk izlem merkezleri gibi özel birimlerde de uygulamalara katılabilmesi yönünde işbirliğinin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

Başar F., Demirci N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve şiddet. *KASHED*, 2(1), 41-52.

BM İstatistik Birimi (UNSTATS), (2015), “Dünya’da kadın 2015: Eğilimler ve istatistikler”, <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>

Dağlar G., Bilgiç D., Demirel G. (2017). Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları. *DEUHFED*, 10(4), 220-228.

Duran S., Ünsal G. (2014) Öğrencilerin aile içi şiddete maruz kalma oranı ile başkalarına karşı şiddet kullanımı ve saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişki *.Literatür Sempozyum Psikiyatri Nöroloji Davranış Bilimleri Dergisi*, 1, 2-8.

Elmalı F., Kaya Erten Z., Zincir H., Özen B., Balcı E.(2011). Hemşire ve ebelerin aile içi şiddete bakış açıları maruziyetleri. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(1), 39-47.

Er Güneri S.(2016). Üniversite öğrencilerinin kadına uygulanan şiddete yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics*, 2(2), 49-56.

Gömbül Ö.(2000). Hemşirelerin ailede kadına eşi tarafından uygulanan şiddete ve şiddette mesleki role ilişkin tutumları.*Hemşirelik Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2(1), 19-32.

Güler N., Tel H., Özkan Tuncay F. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51-56.

Kanbay Y., Işık E., Yavuzaslan M., Keleş S. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik aile içi şiddetle ilişkili görüş ve tutumlarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 107-119.

Kaplan, S., Akalın A., Pınar G., Yılmaz T. (2014) Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik şiddet aile içi şiddet ve aile içi şiddette mesleki rollerne ilişkin tutumları. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E-dergisi*, 2(1), 26-35.

Karabulutlu Ö.(2015). Hemşireli öğrencilerinin kadına yönelik aile içi şiddete ilişkin deneyimleri ve tutumları. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 4(1), 27-34.

Marshall GA., Furr LA.(2010). Factors that affect womens attitudes towards domestic violence in Turkey. *Violence Vict*, 25(2), 265-277.

Okan İbiloğlu A.(2012) Aile İçi Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 204-222.

Özkalp E, Arıcı H, Bayraktar R, Aydın O, Erkal B, Uzunöz A. (2004). *Davranış bilimlerine giriş*, T.C. Anadolu Üniversitesi yayınları, 3. Baskı, Eskişehir : ss.285.

Polat O. (2016) Şiddet. *MÜHF-HAD*, 22(1), 15-34.

Sabancıoğulları S., Taşkın Yılmaz F., Ar E., Çakmaktepe G. (2016) Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik şiddete ve şiddette mesleki role ilişkin tutumları, benlik saygıları ve etkileyen faktörler. *HEAD*, 13(1), 35-43.

Şahin, D.(2014). Cezaevindeki Şiddet Failleri ve Sığınmaevinde Kalan Şiddet Magdurlarının Şiddete Bakış Açıları ile Suçluluk Utanç Duygularının Değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul.

Ünal G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum Dergisi*, 8, 85-92.

Yüksel-Kaptanoğlu İ., Çavlin A. (2015). Kadına yönelik şiddet yaygınlığı. İçinde: Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması raporu. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

(<http://www.who.int/topics/violence/en/>).

http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1

Kadına Yönelik Şiddet ve Toplum Sağlığı

Deniz Zeynep Sönmez, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Pınar Harmancı, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Giriş

Şiddet günümüzde giderek artan toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayatın birçok alanında sürekli artan şiddet olgularına karşılık bir yandan şiddetin önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bütün bu çalışmalara rağmen özellikle kadına yönelik şiddet her geçen gün artmakta ve önleyici çalışmalar ne yazık ki yetersiz kalmaktadır. Bu durumun pek çok nedeni olmakla beraber en önemli nedenlerinden biri toplumsal şiddet algısıdır. Toplumsal yerleşik inançların şiddeti haklı olarak sunması ya da bazı davranışların toplum tarafından şiddet olarak henüz kabul görmemiş olması gibi nedenler şiddetin önlenmesini zorlaştırmaktadır. Özellikle ataerkil toplum yapısı, kadına yönelik şiddetin çoğunlukla aile içinde gerçekleşiyor olması, bu durumun ailenin özel meselesi olarak algılanması şiddetin engellenmesini zorlaştıran etkenlerdendir. Öncelikle bunun bir sorun olarak algılanması ve çerçevesinin doğru şekilde belirlenmesi önemlidir.

Toplumsal alanda çok sık karşılaştığımız şiddet olgularının belki de en yaygın ve sürekli hali kadına yönelik şiddettir. Kadınla erkeğin tarihsel süreç içinde eşit olmayan güç ilişkisinin bir yansıması olarak karşımıza çıkan kadına yönelik şiddet ağır bir insan hakları ihlali ve ciddi bir toplumsal sorun olarak dünyada ve ülkemizde yaşanmaya devam etmektedir (Tatlıoğlu, 2014). Kadına Yönelik Şiddet tanımı en kapsamlı hali ile 2011 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinde imzalanmış olan İstanbul Sözleşmesinde yapılmıştır. Buna göre; “Kadına yönelik şiddet, bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik bir ayrımcılık biçimidir. İster kamuda ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ya da ekonomik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem ve bu eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelmektedir”(Kandemirci ve Kağnıcı 2014). Bu sözleşme, ayrıca kadına yönelik şiddet ile mücadelede uluslararası hukukta kadına karşı şiddet ve

aile içi şiddet konusunda yaptırım gücü olan ilk sözleşme niteliği taşımaktadır (Moroğlu, 2012).

Kadına yönelik şiddet dendiğinde ilk olarak akla aile içi şiddet gelmektedir. Aile içi şiddet, sadece kadına yönelik değil, özellikle çocuk olmak üzere diğer aile bireylerinin de mağdur olduğu toplumsal bir sorundur. Birçok kültürde eğitim, sınıf, etnik köken, gelir düzeyi gibi değişkenlerden bağımsız olarak aile içi şiddet olgusunun ortaya çıktığı görülmektedir (İbiloğlu, 2012; Ünal, 2005). Şiddet ve şiddet nedeniyle ortaya çıkan korku normal aile fonksiyonları üzerinde yıkıcı etki yapar. En çok kadının ve çocuğun olumsuz etkilendiği ev içinde yaşanan şiddet tüm aile üyelerinde fiziksel ve ruhsal hasara yol açmaktadır (Ünal,2005).

Şiddet hakkında bilinmesi gereken en önemli şey şiddetin öğrenme yolu ile bir sonraki nesillere aktarıldığıdır. Şiddet toplumsal süreçler içinde çeşitli şekillerde bireylere kanalize edilmektedir. Özellikle şiddet uygulayan kişi toplumsal anlamda herhangi bir baskı ayıplama, eylemin yanlış olduğuna dair bir uyarı almadığı için bunu bir güç gösterisi olarak görmektedir. Şiddetin öğrenildiği en önemli sosyal alan aile olmaktadır. Ailede rol modeli olarak gördüğü bireyin şiddet davranışında bulunması, o kişinin de ilerleyen süreçlerde şiddeti benimsemesini kaçınılmaz kılmaktadır (Altıparmak, 2018). Ayrancı ve ark (2002) yapmış olduğu çalışmada kadınların hamilelikte şiddete uğrama durumları belirlenmiştir. Buna göre; katılımcıların %71.4 ünün hamilelik dönemlerinin birinde ruhsal/sözel, fiziksel ya da cinsel şiddetten birine ya da daha fazlasına maruz kalmışlardır. Buna göre aile içinde şiddete maruz kalmanın daha bebek doğmadan gerçekleştiği de ortaya çıkmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddetin Türleri

Kadına yönelik şiddet, kadına kadın olmasından dolayı uygulanan şiddet olarak da tanımlanmaktadır. En fazla sözel, fiziksel ve ekonomik şiddete maruz kaldıklarını gösteren çalışmalar olmakla beraber, kadınların şiddetin hemen her türüne maruz kaldıkları görülmektedir. Bunlara ek olarak erken ve zorla evlendirme, “namus” cinayetleri, intihara zorlama ve kadın ticareti de kadına yönelik şiddetin en ağır formları olarak kabul edilir. (Sağlık Çalışanları Kılavuzu, 2016; Altıparmak, 2018,)

Fiziksel Şiddet: Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Kadının yaralanması, yeti kaybına uğraması veya ölmesine neden olan her türlü şiddet edimini kapsar (Sağlık çalışanları kılavuzu, 2016; Yetim ve Şahin; 2008). Güler ve ark (2005) yaptığı bir çalışmada katılımcıların %40.7'sinin fiziksel şiddete maruz kaldığını; şiddeti uygulayan kişinin ise %91 oranında kadınların eşleri olduğunu belirtmişlerdir.

Cinsel Şiddet: Cinselliğin bir tehdit, zorlama, sindirme aracı olarak kullanılmasıdır. Cinsel şiddet olarak nitelendirilebilecek bazı davranışlar; kadına cinsel nesne gibi davranmak, aşırı kıskançlık ve şüphecilik, cinselliği bir cezalandırma yöntemi olarak kullanmak, açıkça başka kadına ilgi göstermek, aldatmak, kaba kuvvet kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak gibi şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Cinsel şiddet aynı zamanda mağdura olan yakınlığına bakılmaksızın herhangi bir kişinin ev ya da işyeri dahil herhangi bir ortamda cinsel içerikli eylemde bulunması ya da buna kalkışması, istenmeyen cinsel ifadeler kullanması ya da önerilerde bulunması, para karşılığı seksle ilgili herhangi bir girişimde bulunması ya da baskı yoluyla karşıdaki kişinin cinselliği üzerinde dayatmada bulunmasıdır (Sağlık Çalışanları Kılavuzu, 2016; Yetim ve Şahin; 2008). Cinsel şiddetin ülkemizde varlığının kanıtlanmasına karşılık, bazı çalışmalarda çok düşük oranlarda olduğuna dair veriler vardır. Ancak bunun nedeni cinselliğin bir tabu olması ve cinsel şiddetin ifade edilmemesidir. Sosyokültürel yapı nedeni ile aile içinde mahrem bir konu olarak kalması cinsel şiddete ilişkin gerçek verilere ulaşmayı mümkün kılmamaktadır (Masaroğlu ve Uzunboylu, 2017).

Psikolojik şiddet: Duyguların ve duygusal ihtiyaçların, kadına baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Kadının yaşamı üzerindeki kontrolünü yok etmek, çocuklarıyla veya ailesiyle görüşmesine izin vermemek, kadını yalnızlaştırmak, bir yere hapsedmek gibi kontrol edici davranışlar da psikolojik şiddet kapsamına girer. Psikolojik şiddet tek başına görülebileceği gibi diğer tüm şiddet

türlerine eşlik eder. Duygusal şiddete ilişkin bazı davranışlar sevgi, şefkat, ilgi, onay, destek gibi duygu ve duygusal ihtiyaçların göz ardı edilmesi, küçümsenmesidir. Dine, ırka, dile, kültürel gruba veya geçmişe ait değer verilen inançların aşağılanması veya onlara aykırı davranmaya zorlanması; kadının maddi ve manevi destek alabileceği kurum ve kişilerden soyutlanmasına yönelik olarak arkadaş ve aile bireylerinin sürekli aşağılanması, görüşmenin denetlenmesi ve engellenmesi; evden kovulma veya evden ayrılmakla tehdit edilmesi de psikolojik şiddet davranışına girmektedir (Sağlık Çalışanları Kılavuzu, 2016; Yetim ve Şahin; 2008).

Ekonomik şiddet: Kadının yaşamını sürdürebilmesi için gerek duyduğu ekonomik olanaklardan mahrum bırakılmasıdır. Ekonomik şiddet, ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmasıdır. Ekonomik şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar; kadının çalışmasına engel olmak, ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamamak, kadının iş yaşantısında ilerlemesine yardımcı olabilecek fırsatları değerlendirmesine engel olmak, çok kısıtlı harçlık verip bununla yapılması mümkün olmayan şeyler istemek ve gerçekleşmediğinde olay çıkarmak, çalışmasını reddedip kadının gelirini harcamak, evi zaman zaman terk ederek giderlerle hiç ilgilenmemek gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır.(Yetim ve Şahin; 2008)

Sözel Şiddet: Aslında bir çeşit psikolojik şiddet türü olan sözel şiddet, söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma sindirme aracı olarak kullanılmasıdır. Sözel şiddete ilişkin davranışlar arasında kişinin değerlerine yönelik güven sarsmak ve kadını yaralamak amacıyla ağır hakaretler etmek, küçük düşürücü sözler söylemek, alay etmek, isim takmak gibi eylemler yer almaktadır (Yetim ve Şahin; 2008).

İsrarlı Takip: Türkiye genelinde, her 10 kadından yaklaşık 3'ü en az bir kez ısrarlı takibe maruz kalmıştır. Bununla birlikte en yaygın ısrarlı takip biçimleri, sürekli telefonla arama (%19), kısa mesaj, mektup veya e-posta gönderme (%8) ya da sosyal medya aracılığıyla takip etme (%6) ile kadının çalıştığı ya da yaşadığı

yere gelerek rahatsız etme (%6) şeklindedir. (Ulusal Eylem Planı, 2016).

Ülkemizde kadına yönelik şiddet ile ilgili veriler şu şekilde özetlenebilir;

- Yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kalan kadınların oranı yüzde 36'dır. İstanbul'da yaşayan kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel şiddet yaşama oranı % 36 iken, Orta Anadolu bölgesinde yaşayan kadınlar için bu oran % 43'tür. Son 12 ayda fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı ise % 8'dir.
- Kadınların yaşamlarının herhangi bir döneminde cinsel şiddete maruz kalma oranı %12'dir. Belirtilen cinsel şiddet yüzdesi İstanbul'da % 13, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde % 16 iken, diğer bölgeler için % 10 ile 15 arasında değişmektedir.
- Ülke genelinde kadınların %44'ü duygusal istismarı yaşamlarının herhangi bir döneminde yaşamışlardır. Kadınların son 12 ayda maruz kaldıkları duygusal şiddet % 26'dır.
- Ülke genelinde ekonomik şiddet/istismar davranışlarından en az birine yaşamın herhangi bir döneminde maruz kalan kadınların oranı yüzde 30, son 12 ayda maruz kalan kadınların oranı ise yüzde 15'tir.
- Her üç kadından birinin 15 yaşından itibaren fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığını, son 12 ayda ise bu oranın %8 olduğunu,
- Kadınların yaygın biçimde istismara uğradığını ancak bunların çok azının kayıtlara geçtiğini, aile içi şiddet vakalarının sadece %14'ünün ve diğer şiddet vakalarının sadece %13'ünün rapor edildiğini,
- Şiddetin gerçekleştiği ilişkiyi bitiren kadınların hala risk altında olduğunu,
- Her beş kadından ikisinin (%43) şimdiki veya eski eşi/hayat arkadaşından psikolojik şiddet gördüğünü,
- 15 yaşından itibaren kadınların %18'inin ısrarlı takip mağduriyeti yaşadığını,
- Kadınların yaklaşık %12'sinin 15 yaşından önce yetişkin biri tarafından cinsel istismara maruz kaldığını,

- Eşi veya hayat arkadaşının şiddetine maruz kalan kadınların %42'sinin hamile iken de şiddet gördüğünü göstermiştir (Ulusal Eylem Planı, Sağlık Çalışanları Kılavuzu, 2016).

Kadına yönelik şiddete ilişkin veriler değerlendirilirken birçok kadının yaşadığı şiddeti gizlediği ve çoğunun da şiddeti olduğundan farklı tanımladığı için yaşadığı şeyin şiddet olduğunun farkında olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumda verilerin ülkemizdeki kadına yönelik şiddet oranını tam olarak yansıtmadığını söylemek yanlış olmaz.

Kadına yönelik şiddetin sona erdirilmesi ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için şiddetin toplum tarafından doğru biçimde algılanması gerekmektedir. Cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddet olarak nitelendirilmesi gereken birçok davranış toplum tarafından şiddet olarak algılanmamaktadır. Kadına yönelik şiddet ile ilgili alınacak tüm önlemlerin öncelikle bu algıyı değiştirmesi, kadına yönelik şiddetin her türünün bir insan hakları ihlali ve yasalar önünde suç olduğunun topluma kabul ettirilmesi gerekmektedir. Özcan ve Kırca(2016) tarafından bildirildiğine göre; şiddetin boyutlarını büyüten de şiddet olarak algılanmayan ancak, bireyler üzerinde fiziksel şiddetten çok daha fazla olumsuz etkisi olan, çeşitli şiddet türlerinin şiddet olduğunun kabul edilmeden uygulanıyor olmasıdır. Bu durum sonucunda şiddet mağduru kişi, şiddeti uygulayanın zannettiğinden çok daha fazla zarar görmektedir. Şiddet mağdurlarının büyük kısmı şiddetin görünmeyen, ancak tahribatı çok olan bu yönünden fazlasıyla etkilenmektedir. Ayrıca şiddet mağdurlarının şiddetin devam etmesinde dolaylı bir rolü bulunmaktadır. Bireyler suçluluk duygusu ile şiddete uğradığını saklamakta ve şiddete uğrama nedenini kendinde aramaktadır. Bu durum şiddetin sürekliliğine katkıda bulunan bir etken olmaktadır. Sorunu çözmek için, önce sorunun varlığını kabul etmek gerektiği göz önüne alındığında, özellikle aile içi şiddetle ilgili olarak sorunun sürekli göz ardı edilmesi nedeniyle çözümsüz bir hal almaktadır. Şiddetin sona ermesi için yapılması gerekenlerden biri olan, hukuki süreçleri başlatma eylemi bu nedenle gerçekleştirilmemektedir. Harcar ve ark (2008) ise şiddete uğrayan

kadınların eğitim düzeyi yüksek olsa bile, toplumsal baskı yüzünden şiddete maruz kaldıklarında genellikle sustuklarını ve toplumsal rollerinin baskısı altında evliliğin devamı için bu duruma katlandığını belirtmişlerdir.

Kanbay ve ark (2012) kız ve erkek üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmaya göre katılımcıların %7.3'ü kadın söz dinlemiyorsa erkeğin onu dövmesinin sorunu çözebileceğini, %63.3'ü ufak tartışmaların evin tadı tuzu olduğunu, %25.3'ü kimi durumlarda kadına bağırıp çağırmanın normal olduğunu ve %26.5'i ise kadın söz dinlemiyorsa baskı altına alınması gerektiğini, %23.3'ü kadının erkekle tartışmaması gerektiğini, %14.7'si tartışma anında öfke nedeni ile şiddet uygulamanın normal olduğunu ve %15.1'i kimi durumlarda kadına bir tokat atmanın bir sakıncası olmayacağını belirtmiştir. Yine aynı çalışmada katılımcıların %51.8'i kadının açık giyim tarzının tacize uğraması için bir sebep olduğunu, %36.3'ü geç saatlerde dışarıda olan bir kadının tacize uğramasının normal olduğunu, %13.1'i kadın istemese bile eşiyile ilişkiye girmenin onun görevi olduğunu ve %9.4'ü cinsel bir saldırıya uğrayan kadının bunda kabahati olduğunu düşünmektedir.

Ülkemizde kadına yönelik şiddet yoğun biçimde yaşanmasına rağmen toplumsal alanda bireylerin şiddete uğramış olan kadınlara nasıl yaklaşacağına dair bilgisi yeterli değildir. Öztürk ve Toprak (2017) tarafından kadın sağlık personellerinin kadına yönelik şiddet hakkında bilgi tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla yapılan çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğunun şiddeti sağlık sorunu olarak gördüğü, ancak beşte birinin sağlık sorunu olarak görmediği belirlenmiştir. Şiddete uğramış kadınlara bakım vermekle görevli olan bu meslek grubundaki bireylerin şiddeti bir sağlık sorunu olarak görmemesi çarpıcı bir sonuçtur. Bu çalışmada kadın sağlık çalışanlarının kendilerinin de şiddetin her hangi bir tipine yüksek oranda maruz kalmalarına rağmen hem kendilerine hem de karşılaştıkları vakalara nasıl yaklaşacakları konusunda bilgi eksiklerinin mevcut olduğunu tespit edilmiştir.

Şiddetle ilgili yapılan birçok çalışmada ülkemizde şiddetin doğru biçimde algılanmadığı görülmektedir. Şiddet içeren davranışların

toplumsal ön kabuller nedeniyle normal olarak algılanması söz konusudur. Yılmaz ve Öz (2017) ‘ün yapmış olduğu çalışmada araştırmaya katılan kadınların sadece beşte biri gelir getiren bir işte çalışmakta; çalışan kadınların bir kısmının maaş kartlarının eşlerinde olduğu, ziynet eşyalarının eşlerin denetiminde olduğu, herhangi bir işte çalışmayan kadınların ise ev masraflarının eşleri tarafından karşılanmadığı bulunmuştur. Yine aynı çalışmada kadınların eşleri tarafından çalışmalarına izin verilmediği, kadınların ağır işlerde çalıştırılması gibi ekonomik şiddete maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Pakiş ve ark (2016) yapmış olduğu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcıların şiddet içeren davranışın ne olduğunu bilmedikleri, özellikle de ekonomik şiddet olarak tanımlanması gereken davranışları şiddet olarak görmedikleri saptanmıştır. Güler ve ark (2005) yaptığı çalışmada da katılımcı kadınların ekonomik şiddeti şiddet olarak tanımlamadığı görülmektedir. Gökkaya’ya göre (2011) kadınların maruz kalmış olduğu ekonomik şiddet, kadınların toplumsal yaşamda birey olarak kendilerini geliştirmeleri ve yaşama tutunmaları için çok önemli bir engel teşkil etmektedir. Bir hak ihlali olarak karşımıza çıkan ekonomik şiddet, kadınları yoksullaştırmakta, demokratikleşmeye de set çekmektedir. Bütün bunların ortadan kalkması için hem bireysel hem de toplumsal anlamda iyileştirmelerin yapılması gerekmektedir.

Kadına yönelik şiddetin temelinde yatan en önemli etkenlerden biri toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadının sadece kadın olmasından dolayı ayrımcılığa maruz kalmasıdır. Yani kadınların erkeklerden farklı oldukları gerekçesi ile maruz kalmış oldukları ayrımcılıktır (Bora, 2012). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen cinsiyet rolleri ile ilgilidir. Örneğin erkeklere genellikle evi geçindirmek ve aileyi korumak görevleri verilirken, kadınlardan evi çekip çevirmeleri, çocukları büyütmeleri beklenir. Bunun sonucunda kadınlar, çoğu zaman çalışma hayatından uzak kalırlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği erkek ve kadının eşit haklara, sorumluluklara ve fırsatlara sahip olması demektir (Sağlık Çalışanları Kılavuzu,2016). Günümüzde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için çeşitli yasalar, hukuki yaptırımlar söz konusu olsa da, toplumun sahip olduğu yerleşik

inançların değişmemesi, kadının toplum içindeki yerinin yükseltilmesinde büyük bir engel olarak kalmaya devam etmektedir.

Kadına yönelik şiddetin toplumda giderek azalmak yerine artmasında bir başka etkenin de medya olduğu bir gerçektir. Medyanın toplumdaki kadına yönelik şiddet olayları ile ilgili kullandığı haber dili caydırıcı olmaktan çok uzaktır ve toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini körükler niteliktedir. Ticari kaygılarla yapılan sansasyonel içeriklerde çoğu zaman mağduru suçlayan, ataerkil söylem kullanılmaktadır. Haber dilinde kullanılan kalıp yargılar gerçeğin kendisi gibi gösterilmekte; mağdurların gençliği güzelliği gibi özelliklerine vurgu yapılmakta, şiddete maruz kalma nedenleri ön plana çıkarılarak şiddet haklı gösterme çabasına girilmektedir (Dündar ve Demiray,2016). Gürses (2017) tarafından yapılan çalışmada da kadına yönelik şiddet olaylarının ana aktörleri olarak yer alan mağdurların, haberlerde ticari bir nesneye dönüştürüldüğü cinsiyetçi bir söylemin haber metinlerinde yer aldığı belirtilmektedir. Haberlerde yer alan tanımlama, ifade, aktörler ve gelişen yeni olayların habere dönüştürülmesi sürecinde “sansasyonel”, “magazinsel” öğelerin kullanıldığı bir habercilik anlayışının yürütüldüğü görülmektedir. “Haberler, gerçekleri ortaya çıkarma kaygısı” taşımamakta, aksine gerçekler ataerkil söylem biçimleriyle üzeri örtülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına yönelik şiddet olgusunun temelinde yatan bir neden olmakta aynı zamanda kadınların sağlık problemlerinin çözülmesini de güçleştirmektedir. Birçok sosyokültürel yapıda hala kadınların daha anne karnında iken ayrımcılığa maruz kaldıkları bilinmektedir. Doğacak olan çocuğun kız olduğunu öğrenmekle birlikte farklı davranış tutumları gelişmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve kadına yönelik şiddetin ne kadar erken başladığını göstermesi bakımından önemlidir (Güleç ve ark; 2012). Kanbay ve ark. (2012) kız ve erkek üniversite öğrencileri üzerinde yapmış oldukları bir çalışmada katılımcıların %44.1’i yaşamının herhangi bir döneminde ebeveynlerinden şiddet gördüğünü, %43.3’ü anne baba arasında şiddete tanık olduğunu ve %57.6’sı herhangi bir sebepten dolayı başka birisine şiddet uyguladığını ve % 41.6’sı tercih şansı

olması durumunda çocuğunun cinsiyetinin kız olmasını istemediğini belirtmiştir.

Kadına yönelik şiddet sosyolojik değerlendirmeleri ile birlikte hem kadın sağlığı hem de bir halk sağlığı sorunu olarak ele alınması gereken bir olgudur. Kadın sağlığı açısından bakıldığında; toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle düşük öğrenimli, yoksul, çalışamayan ya da kötü koşullarda yaşayan; toplumsal baskı altında olan kadınların, sağlık hizmetlerine erişemediği, şiddete maruz kaldığı, bu durumda yine yeterli yardımı alamadığı ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen gebeliklere maruz kaldığı, üreme sağlığı hizmetlerini alamadığı; bu ve benzer nedenlere bağlı olarak hastalık, sakat kalma ve ölüm gibi sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir (Şimşek, 2011). Ayrıca şiddete uğrayan kişinin yetersiz beslenmesi, kronik hastalıklarda artış gibi sonuçları da olabilmektedir. (Dişsiz ve Şahin,2008).

Özyurt ve Deveci (2010) tarafından Manisa ilinde yapılan bir çalışmada kadınların şiddet görme düzeyleri ile depresif bozukluklar arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş; araştırma sonucuna göre aile içi şiddete maruz kaldığını ifade eden kadınların %32.4'ünde depresif belirtiler olduğu, şiddet görmediğini ifade edenlerde bu oran %6 olduğu belirlenmiştir.

Bir halk sağlığı sorunu olarak bakılacak olursa yukarıda sayılan durumların sadece toplumda kadın olan bireyleri ilgilendirmediği açıktır. Kadınlar kadar çocukların bedensel sağlığını ve sağlığa erişimini engelleyen bu durumlar toplumun bütünü ruh ve beden sağlığını olumsuz etkileyecek sonuçlara yol açmaktadır. Şiddet kadınların yaşamını tehdit etmekte, özkıyımına neden olabilmekte, hatta öldürülmesine yol açabilmektedir. Böyle bir tabloda aile parçalanırken, çocuklar yoksulluk yaşayacak, aile bireylerini kaybedecekler ve daha önce de sözü edildiği gibi şiddet öğrenilen bir davranış olduğundan daha sonraki yaşantılarında aynı davranışları tekrar ederek bir sarmalın içine gireceklerdir. Şiddete uğrayan kadınlarda depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, intihar girişimleri, alkol ve ilaç kötüye kullanımı gibi davranışlar sıkça gözlenebilir (Güleç ve ark; 2012).

Sonuç olarak; kadına yönelik şiddetin sosyolojik bir olgu olduğu kadar bir halk sağlığı problemi olarak düşünülmesi ve çözümlenmesinde bu yönde adımların atılması önemlidir. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede toplumun şiddet algısının yeniden inşa edilmesi, toplumda yerleşmiş olan kalıp yargıların aksine neyin şiddet olup olmadığını anlatılması; bu amaçla özellikle lise ve üniversitelerde kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili derslerin zorunlu olarak verilmesi gibi eğitim eksenli çalışmalar önerilmektedir. Toplumla sürekli iç içe olması yanı sıra, özellikle şiddete uğramış kadınlarla karşılaşacağından sağlık personeli, emniyet mensupları gibi meslek gruplarının mesleki eğitim sürecinde kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin köklü eğitim programlarının yerleştirilmesi gerekir. Hâlihazırda görev yapan bu meslek mensuplarının hizmet içi eğitimler aracılığı ile kadına yönelik şiddet konusunda bilgilendirilmesi yerleşik algıyı kırmak adına bir başlangıç adımı olabilir. Medyanın kadına yönelik şiddet haberlerinin sunum biçimi ile ilgili denetim mekanizmaları geliştirmek yararlı olabilir. Toplumun bilgilendirmek için yaygın halk eğitimi programları düzenlenmesi önerilmektedir. Yasal ve hukuki tedbirlerle eş güdüm içerisinde yapılacak bu uygulamaların kısa vadede olmasa bile uzun vadede kadına yönelik şiddet oranlarının azalmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Kaynaklar

Altıparmak, İ. B. (2018). “Sosyal Öğrenmenin Aile İçi Şiddete Etkisi”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (34), 233-262.

Ayrancı, Ü., Günay Y., Ünlüoğlu İ. (2002). Hamilelikte aile içi eş şiddeti. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 75-87.

Başar, F. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Kadın sağlığına etkisi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, (3), 131-137.

Bora, A. (2012). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. <http://secbir.org/images/haber/2011/01/15-aksu-bora.pdf> Erişim Tarihi, 26 Mart 2018.

Dişsiz, M., Şahin, NH. (2008). Evrensel bir kadın sağlığı sorunu, Kadına yönelik şiddet.

http://hemsirelik.maltepe.edu.tr/dergiler/cilt1sayi1agustos2008/cilt1sayi1a2008/50_58.pdf Erişim tarihi, 26 Mart 2018.

Dündar, Ss., Demiray, E. (2016). Türkiye’de kadına yönelik şiddetin ulusal gazetelerin internet sitelerinde yer alışı. *Istanbul Journal of Innovation in Education*. 2(2),71-103.

Gökkaya, VB. (2011). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 12(2), 101-112.

Güleç, H., Topaloğlu M., Ünsal, D., Altıntaş, M., (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel yaklaşımlar*. 4(1), 112-137.

Güler, N., Tel, H., Tuncay FÖ., (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *C.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*. 27(2), 51-56.

Gürses, F. (2017). Kadın cinayetlerinin haber söylemi, Münevver Karabulut ve Özgecan Aslan haberleri üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 72(3), 541-568.

Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O., Budak, G. (2008). *Toplum ve Demokrasi*. 2(4), 51-70.

Kanbay, Y., Işık, E., Yavuzaslan, M., Keleş, S. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili görüş ve tutumlarının belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 1(2), 107-119.

Kandemirci, D., Kağnıcı, DY., (2014) Kadına yönelik aile içi şiddetle baş etme,. Çok boyutlu bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*. 17(33), 1-12.

Masaroğlu, N., Uzunboylu, H., (2017). Kadına yönelik şiddet ve nedenleri. *International Journal of Innovative Research in Education*. 4(2), 85-96.

Moroğlu, N. (2012). Kadına yönelik şiddetin önlenmesi. http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2012-99-1169.pdf. Erişim Tarihi, 11.03.2018.

Özcan, Ş. Kırca, N., (2016). Çözülemeyen sorun, Aile içi şiddet. Kadına yönelik aile içi şiddet ve hemşirenin rolü. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*. 6(2), 87-96.

Öztürk, GZ., Toprak, D.(2017) Kadın Sağlık Personellerinin Kadına Yönelik Şiddet Hakkında Bilgi Tutum ve Dvaranışları. *Konuralp Tıp Dergisi*. 9(1), 58-62.

Özyurt, BC., Deveci, A. (2010) Manisa’da kırsal bölgedeki 15-49 yaş evli kadınlarda depresif belirti yaygınlığı ve aile içi şiddetle ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, (21), 1-7.

Pakiş, I., Demir, F., Bektaş, G., Altın, U., Yıldırım, S. (2017). Sağlık Kuruluşuna başvuran hastaların kadına yönelik şiddete yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*. (2), 80-84.

Sağlık Çalışanları Kılavuzu (2016). Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi. TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara. http://www.siddetlemucadele.net/usrfiles/files/egitim-materyalleri/saglik_calisanlari_kilavuzu.pdf Erişim Tarihi, 26.03.2018.

Şimşek, H.(2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi. Türkiye örneği. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*. 25(2), 119-126.

Tatlıhoğlu, K. (2014). Kadına yönelik şiddetle mücadele eylem planı 2012-2015’in genel bir değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16(I),115-122.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016). <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/585d231c369dc55714513399/Kad%C4%B1na%20Y%C3%B6nelik%20C5%9Eiddetle%20M%C3%BCcadele%20Ulusal%20Eylem%20Plan%C4%B1%202016-2020.pdf> Erişim tarihi, 26.03.2018.

Ünal, G. (2005). Aile içi şiddet. *Aile ve Toplum*, 2(9).

Yetim, D., Şahin, EM. (2008). Aile hekimliğinde kadına yönelik şiddete yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi*. 2(2). 48-53.

Kadına Şiddete Müdahalede Benlik Saygısının Arttırılması

Bahtışen Kartal, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Tülay Yılmaz, Bingöl

İnsanın varoluşundan beri olan ve toplumların en önemli sorunlarından birini oluşturmuş olan şiddet; bir kişiye istemli ya da istem dışı, fiziksel ya da psikolojik güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmaktır (Tılıç, 1997). Özgürlükleri ve hakları kısıtlayan bir davranış biçimi olan şiddet, saldırgan dürtülerde artma ve bu dürtülerin içsel kontrolünde azalma sonucu ortaya çıkmakta ve insanların psikolojik veya fizyolojik düzeyde zarar görmelerine, yaralanmalarına ve sakatlanmalarına hatta hayatlarını kaybetmelerine neden olan bireysel ve toplu hareketlerdir (Tılıç, 1997; Eryılmaz, 2001).

Her yaş grubuna yönelik olarak çeşitli şekillerde meydana gelebilen şiddetin, kuşaktan kuşağa sorun çözme biçimi olarak aktarılması ve yaşam olayları içerisinde pekiştirilmesi, hem alanının genişlemesini hem de devamlılığını sağlamaktadır. Böylece bulaşıcı bir hastalık gibi sinsi ve tehlikeli bir biçimde ilerleyen şiddet, her sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyde, etnik grupta, coğrafik yerleşimde ve tüm yaşlarda görülebilmekte (Muslu, 2001) olsa da en yaygın biçimi erkeğin kadına uyguladığı aile içi şiddettir. Aile içi şiddetin bütün toplumlarda son derece yaygın görülen bir formu olan kadına yönelik şiddet, “Kamusal ya da özel alanda; fiziksel, cinsel, psikolojik zarar görmeye ve acı çekmeye yol açan veya açabilecek olan cinsiyete dayalı şiddet eylemlerinin her biri” olarak tanımlanmaktadır (Çam, Engin, 2014). Kadınların toplumsal statüsünün düşük olması, sosyal, ekonomik, psikolojik güç dengesizliğine yol açmakta ve kadının şiddete uğraması için zemin hazırlamaktadır (Muslu, Erdem, 2002). Şiddet; fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik olarak dört şekilde görülebilmektedir (Muslu, 2001; Tel 2002; Özkan, Demir, 2002).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan küresel tahminlere göre, dünya genelinde kadınların yaklaşık üçte biri (% 35)

yaşamları boyunca fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmaktadır (WHO, 2017). Ülkemizde ise yaşamının herhangi bir döneminde eşinden veya birlikte yaşadığı kişiden fiziksel şiddete maruz kalma %35,5 olarak bildirilmektedir (TÜİK, 2015). Aile içi şiddet kadında fiziksel ve ruhsal sorunlara yol açtığı gibi kadının yaşamını tehdit edebilen bir olgudur (TÜİK, 2015).

Şiddet olgusunda olduğu gibi aile içi şiddet te kısır bir döngü şeklindedir ve üç siklustan oluşmaktadır. Şiddet döngüsünün birinci fazında; gerginlik, kızgınlık, suçlama, tartışma, kavga meydana gelmekte ve bu faz bir kaç hafta ile birkaç yıl sürebilmektedir. Şiddetin ikinci fazında; şiddet uygulayanın gerginlik ve kızgınlığı kontrol edilemeyen bir hal almakta, fiziksel şiddet bu aşamada görülmekte, birkaç saat ile birkaç gün sürebilmektedir. Üçüncü fazda ise şiddet uygulayan kişinin pişmanlık duyduğunu belirtmesi, özür dilemesi ve bir daha olmayacağına söz vermesi ile karakterizedir fakat bu ılımlı dönem zaman geçtikçe yerini gerginliğe bırakmakta ve yeniden birinci faza geçiş sürecine dönüşmektedir (Eryılmaz, 2001).

Şiddet mağduru bireyler erken gelişim dönemlerinde şekillenmiş olan değersizlik ve suçluluk duygularına sahiptirler. Gereksinimleri yeterli ölçüde karşılanan bebek “iyi anne” figürünü öğrenir. Fiziksel ve psikolojik gereksinimlerini karşılayacak olan “iyi anneye” yeteri kadar sahip olamadığında ise çatışma yaşar; ya anne figürü kötü veya değersiz, ya da çocuk kötü veya değersizdir. Gereksinimleri nedeniyle annelik figürünü “kötü” olarak algılaması tehlike ve anksiyete yaratacağından, bebek bu çatışmayı “iyi anne, kötü ben” biçiminde çözümler. Bu bebekler yetişkin hayatlarında şiddete maruz kaldıklarında da, uygulanan şiddetten ötürü kendilerinin sorumlu olduğu hissini yaşarlar (Lesesne, Kennedy, 2005; Çam, Engin, 2014). Şiddete maruz kalan bireyler düşük benlik saygısına sahiptirler. İstismar eden bireyin davranışlarının sorumluluğunu sürekli olarak kendi üzerine alma ve patolojik düzeydeki suçluluk duygusu ve kötümserlik, şiddet uygulanan bireylerde düşük benlik saygısının gelişmesine neden olur (Çam, Engin, 2014; Pehlivan, Yekeler, 2015).

Benlik saygısı, bireyin özünü bir nesne olarak ele alıp onu değerlendirmesi sonucunda kendisi hakkında vardığı yargı ve geliştirdiği tutumdur. Kişinin kendini beğenmesi ve kendi benliğine saygı duyması için üstün niteliklere sahip olması gerekmez (Doğru, Peker, 2004). Benlik saygısı kişinin kendini olduğundan aşağı ya da üstün görmeden, kendisini yeterli, önemli, başarılı ve değerli olarak algılamasıdır. Bireylerin kendilerine ilişkin değerlendirmeleri kabul görme, onaylanma ve öz değerlilik duyguları yaratıyorsa kişilerin benlik saygıları da yüksek olacaktır. Kendilerine ilişkin algıları olumsuz olan bireylerin benlik saygıları da düşük olacaktır (Doğru, Peker, 2004; Pehlivan, Yekeler, 2015). Yapılan çalışmalarda şiddet gören kadınların görmeyenlere göre benlik saygısının daha düşük olduğu, benlik saygıları arttıkça şiddet türlerine karşı duyarlılıklarının arttığı belirlenmiştir (Onat Bayram, 2009; Syron, 2010; Pehlivan, Yekeler, 2015). Bu nedenle kadına yönelik şiddetin oluşmaması/tekrar etmemesi için şiddete müdahale kadının benlik saygısını artırmaya yönelik girişimler uygulanmalıdır. Benlik saygısını artırma insan olarak değerli olduğu, önemli olduğu duygusunu ortaya çıkarma girişimlerini içermektedir (Tel, 2002). Kadının pozitif şeylere odaklanmasına, başarı ve bağımsızlık hissetmesine, problem çözme becerisinin artmasına, başkaları ile iletişimde girişken olmasına, iletişimde ben dilini kullanmasına yönelik girişimler planlanmalıdır (Townsend, 2011). Bu girişimler şu şekilde sıralanabilir;

- Kadını duygularını tanıması ve ifade etmesi için destekleme,
- Kadının kendilik algısı ve yaşamı ile ilgili değişimi sağlayabileceği konusunda farkındalığını arttırma,
- Gelecekte karşılaşılabileceği yaşam olayları ve sonuçları ile ilgili mücadele etmeye yönlendirme,
- Olumlu yetenekleri ve özelliklerini araştırarak bu özelliklerini geliştirmesi için destekleme (yürüyüş, yüzme, bisiklete binme, okul-aile çalışmaları, yardımseverlik çalışmaları vb.),
- Kadını bu olumlu özelliklerini sergileyebileceği sosyal uğraşı ve aktivitelere yönlendirme,
- Kendisini izole etmemesi için destekleme,

- Büyük kas gruplarının kullanıldığı aktivitelere yönlendirme ve cesaretlendirme,
- Kadının olumlu ve olumsuz duygularını kabul etmesine yardım etme,
- Mevcut davranış biçiminin sonuçlarını incelemesi için cesaretlendirme,
- Kadının değersiz olduğu ile ilgili olumsuz otomatik düşüncelerini ve aşırı genellemelerini tanınması için danışmanlık yapma,
- Herhangi sorun durumunda kendi kontrolünü ve sorumluluğunu tanınmasına yardım etme,
- Var olan destek sistemlerini değerlendirilerek fark etmesini sağlama,
- Sosyal ve mesleki becerilerini geliştirme olanaklarını değerlendirme ve mümkünse mesleki eğitim için yönlendirme,
- Uygun olan toplumsal kaynaklara yönlendirme (kendi kendine yardım grupları vb.),
- Girişkenlik tekniklerini öğretme: pasif, girişken ve agresif davranışlar arasındaki farkları belirleyebilme. Kendi temel insan haklarını korurken diğer insanların da haklarına saygı duymanın önemini kavraması için bilgilendirme,
- “Ben dilini” kullanarak etkin iletişim kurma tekniklerini öğrenmesi için bilgilendirme (Öztürk-Uluşahin, 2008; Townsend, 2011; Videbeck, 2011; Çam, Engin, 2014).

Pozitif yaşam olaylarına-durumlara odaklanan ve başarı ve bağımsızlık hissetmesine odaklanan müdahaleler “değerli olduğu duygusunun gelişmesine” katkıda bulunacaktır. Problem çözme becerisine odaklanan müdahaleler “problemlerinde başkalarına bağımlı olma durumunu azaltarak “bağımsızlığının gelişmesine” katkıda bulunacaktır. Başkalarıyla iletişiminde girişken olmasına ve iletişimde ben dilini kullanmasına odaklanan müdahaleler “etkili iletişim kurmasına” ve “kendine olan saygısının artmasına” katkıda bulunacaktır (Townsend, 2011; Videbeck, 2011; Çam, Engin, 2014).

Aile içi şiddete psikososyal yaklaşımda hemşire, hekim, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, emniyet mensupları gibi birçok meslek üyesinin bulunduğu multidisipliner bir yaklaşım sergilenmelidir.

Temel sağlık hizmetleri doğrultusunda aile içi Şiddete yaklaşımda sağlık personelinin yaklaşımları birincil, ikincil, uncl koruma basamakları çerçevesinde ele alınmalıdır. Benlik saygısını artırmaya yönelik girişimlerin bu u koruma basamağı içinde yer alması Şiddete müdahalede önemli bir girişim olacaktır.

Kaynaklar

am O., Engin E. (2014). Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Ruh Sağlığı İçin Tehdit: Şiddet, 801-825, İstanbul Medikal Yayıncılık.

Doğru N., Peker R. (2014). zsayđı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf ğrencilerinin zsayđı düzeylerine etkisi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 315-28.

Eryılmaz G. (2001). Aile İçi Şiddet, Kadın Sağlığı ve Hemşirelik, C. U. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 5 (2).

Muslu L., Kırsal Bölgede Eşleri Tarafından Şiddet Gören ve Görmeyen Kadınların Benlik Saygısı Düzeylerinin Belirlenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli, 2001

Muslu L., Erdem M. (2002). Eşi Tarafından Fiziksel Şiddet Gören ve Görmeyen Kadınların Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması, Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi, 4(2).

Lesesne C., Kennedy C. (2005). Starting Early: Promoting the Mental Health of Women and Girls Throughout the Life Span. Journal of Women's Health, 14(9).

Onat, Bayram, G. (2009). Gebelikte Şiddet ve benlik saygısı, Bakırköy Tıp Dergisi, 5(2), 67-71.

zkan A., Demir . (2002). Kadın İstismarı, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 5(1).

Öztürk O., Uluşahin A. (2008). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Tuna Matbaacılık San. ve Tic. A.ř. 11. Baskı.

Pehlivan E., Yekeler B., The Relationship between Self-esteem and Exposure to Physical Violence in Adolescents in a Semi-

rural Area of Malatya. Medicine Science, 2015 -
dergipark.ulakbim.gov.tr.

Syron, C. (2010). The Role of Occupational Therapy with
Domestic Violence Survivors.

Tel H. (2002). Gizli Sağlık Sorunu Ev İçi Şiddet ve Hemşirelik
Yaklaşımları, C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 6(2).

Tılıç R., H. (1997). Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım.
Ankara: TODAİE yayınları.

Townsend M.C.(2011). Essentials of Psychiatric Mental Health
Nursing. Concepts of Care in Evidence-Based Practice. Fifth
Edition.

TÜİK., İstatistiklerle Kadın, 2015.

WHO. (2017). Violence against women - World Health
Organization.

Videbeck S. (2011). Anger, Hostility and Agression. Psychiatric-
Mental Health Nursing. Fifth Edition, Wolters Kluwer Health
|Lippincott Williams & Wilkins.

Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Nolu Kanun Kapsamındaki Davalardaki Karar Sayı-Türlerinin İllere Göre Dağılışı

**H. İbrahim Zeybek, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Ayşen Gönül Ekşioğlu, Gümüşhane Ünivesitesi
Hasan Dinçer, Ondokuz Mayıs Üniversitesi**

1. Giriş

Kadına karşı şiddet, ülkemizde 1980’li yıllara kadar genel olarak aile içi mesele ve eşleri ilgilendiren bir konu olarak değerlendirilmiştir. 1980’li yıllardan itibaren aile içi şiddetin bir suç oluşturduğunun kamuoyunda tartışılmaya başlanması, Avrupa Birliği uyum yasaları ve milletlerarası sözleşmelerin gereği temel kanunlarımızda yer alan kadın-erkek eşitliğine aykırı hükümler ya değiştirilmiş ya da yürürlükten kaldırılmıştır. 1982 Anayasası’nın 2001, 2004 ve 2010 yıllarında bazı hükümlerinin değiştirilmesi, 08.12.2001 tarihli Türk Medeni Kanunu,10.06.2003 tarihli İş Kanunu’nun kabulü, 12.10.2004 tarihli Yeni Türk Ceza Kanunu, 04.02.2011 tarihli Türk Borçlar Kanunu ile bu konudaki başlıca önemli gelişmeleri oluşturmaktadır. Ayrıca, Belediye Kanunu ve Devlet memurları Kanunu gibi kanunlarda da kadına ilişkin hükümlerde yeni düzenlemeler yapılmıştır (Öztürk, 2017: 1-2-3).

Tüm bu gelişmelerin yanında kadına karşı şiddeti düzenleyen ilk kanun ise 17 Ocak 1998 tarihinde 4320 sayılı “*Ailenin Korunmasına Dair Kanun*” yürürlüğe girmiştir. Fakat söz konusu kanunun konu ile ilgili birtakım ihtiyaçları karşılamadığının anlaşılması üzerine, önce 4320 sayılı kanuna yönelik eleştirileri (kanunun kadını değil aileyi koruduğu, kadını birey olarak kabul etmediği, kadına karşı şiddeti önlemeye yönelik hükümler içermediği ve usule ilişkin hükümlerdeki bazı belirsizlikler...) ortadan kaldırmak için 2007 yılında Ailenin Korunmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’dan sonra, 8 Mart 2012 tarihinde 6284 sayılı “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*” yürürlüğe girmiştir. Kanunla

ilgili uygulamanın usul ve esaslarını kapsayan “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği” ise 18 Ocak 2013 tarihinde kabul edilmiştir (Öztürk, 2017:4-5).

2. Yöntem ve Malzeme

Bu çalışmada ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair 6284 nolu kanun kapsamındaki davalardaki karar sayı ve türlerinin Türkiye’de illere göre dağılışı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma hazırlanırken Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmaya konu olan veriler 2013-2016 yılları arasını kapsamaktadır. Söz konusu veriler yardımıyla tablolar hazırlanmış, CBS teknikleri kullanılarak da dava sayıları ve verilen kararların illere dağılışı haritalarla gösterilmiştir.

3. Bulgular

3.1. 6284 Nolu Kanun

8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen 6284 nolu kanun, beş bölüm, toplam 25 maddeden oluşmaktadır (Tablo 1). Bunlardan 1. Bölüm amaç, kapsam, temel ilkeler ve tanımlardan oluşmaktadır. 2. Bölüm koruyucu ve önleyici tedbirlere ilişkin, 3. Bölüm merkezlerin kurulması, destek hizmetleri ve kurumlararası koordinasyon, 4. Bölüm mali hükümleri kapsamakta, 5. Bölüm ise çeşitli ve son hükümleri içermektedir.

Tablo 1. 6284 nolu kanunun içeriği

	Madde Numarası	Madde İçeriği
1.BÖLÜM	1	Amaç, kapsam ve temel ilkeler
	2	Tanımlar
2.BÖLÜM	3	Mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları
	4	Hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararları
	5	Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları
	6	Suçlara ilişkin saklı tutulan hükümler

	7	İhbar
	8	Tedbir kararının verilmesi, tebliği ve gizlilik
	9	İtiraz
	10	Tedbir kararlarının bildirim ve uygulanması
	11	Kolluk görevleri
	12	Teknik yöntemlerle takip
	13	Tedbir kararlarına aykırılık
3.BÖLÜM	14	Şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulması
	15	Destek hizmetleri
	16	Kurumlararası koordinasyon ve eğitim
4.BÖLÜM	17	Geçici maddi yardım yapılması
	18	Nafaka
	19	Sağlık giderleri
	20	Harçlar ve masraflardan, vergilerden muafiyet ve davaya katılma
5.BÖLÜM	21	Kadrolar
	22	Yönetmelik
	23	Yürürlükten kaldırılan hükümler ve atıflar
	24	Yürürlük
	25	Yürütme

Kaynak: RG, 20.03.2012-28239

3.2. 6284 Nolu Kanun Kapsamındaki Davalardaki Karar Sayı-Türlerinin İllere Göre Dağılışı

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün Ceza Mahkemelerinde özel kanunlar uyarınca verilen karar türleri incelendiğinde 6284 nolu kanununun 2/son ve 13. Maddesi çerçevesinde verilen kararların bulunduğu görülmektedir.

Bunlardan 2/son maddesi kanun kapsamındaki tedbir kararını kapsamakta olup “*Bu kanun kapsamında şiddet mağdurları ve şiddet uygulayanlar hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülki amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını*” ifade etmektedir (RG,28239). Yani 2/son maddesi ilk verilen yaptırım kararını ifade etmektedir.

6284 nolu kanunun 13 maddesi ise tedbir kararlarına aykırılık durumlarına açıklık getirmektedir. Yani, verilen ilk yaptırım kararına uyulmadığı durumlarda zorlama hapsi ile ilgili hükümleri kapsamaktadır. Nitekim 6284 nolu kanunun 13. Maddesinde:

1. *“Bu Kanun hükümlerine göre hakkında tedbir kararı verilen şiddet uygulayan, bu kararın gereklerine aykırı hareket etmesi hâlinde, fiili bir suç oluştursa bile ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre hâkim kararıyla üç günden on güne kadar zorlama hapsine tabi tutulur”.*

2. *“Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre zorlama hapsinin süresi onbeş günden otuz güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez”.*

3. *“Zorlama hapsine ilişkin kararlar, Cumhuriyet başsavcılığınca yerine getirilir. Bu kararlar Bakanlığın ilgili il ve ilçe müdürlüklerine bildirilir”* hükümleri yer almaktadır (RG,28239).

Çalışmada 8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen 6284 nolu kanun kapsamında iller itibariyle verilen kararların dağılımı 2013-2016 yıllarını kapsayacak şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu arada çalışmada kullanılan Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri incelendiğinde 2012 yılında iller itibariyle verilen kararların bazı illerde sadece 4320 nolu kanun kapsamında, bazı illerde ise hem 4320, hem de 6284 nolu kanun kapsamında derlendiği dikkati çekmektedir. Mesela Ankara ilinde 2012 yılı verilerine göre 6284 nolu kanun kapsamında verilen karar bulunmamakta, mevcut kararların 4320 nolu kanunun 2/son maddesi çerçevesinde sonuçlandırıldığı dikkati çekmektedir (Tablo 2). Bu nedenle çalışmada 2013-2016 yıllarını kapsayan devredeki karar sayı ve türlerinin iller itibariyle dağılışı açıklanmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. 2012 yılında 6284 sayılı kanun uyarınca verilen kararların illere göre dağılımı

İl Adı	Kanun	Kanun Maddesi	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Adana	4320	2/son	6	13	69	88
Adana	6284	13	0	0	1	1
Adıyaman	4320	2/son	0	4	3	7
Afyon	4320	2/son	2	7	5	14
Ağrı	4320	2/son	0	1	7	8
Aksaray	4320	2/son	1	3	3	7
Amasya	4320	2/son	1	4	2	7
Ankara	4320	2/son	17	105	173	295
Antalya	4320	2/son	17	65	67	149
Ardahan	4320	2/son	0	7	2	9
Ardahan	6284	13	0	0	1	1
Artvin	4320	2/son	0	1	0	1
Aydın	4320	2/son	5	22	27	54
Aydın	6284	13	0	0	1	1
Balıkesir	4320	2/son	12	66	42	120
Balıkesir	6284	13	0	1	3	4
Bartın	4320	2/son	2	1	4	7
Batman	4320	2/son	0	7	4	11
Batman	6284	13	0	2	0	2
Bayburt	4320	2/son	0	0	8	8
Bilecik	4320	2/son	3	2	1	6
Bingöl	4320	2/son	1	1	3	5
Bingöl	6284	13	0	1	0	1
Bitlis	4320	2/son	0	3	4	7
Bolu	4320	2/son	0	13	2	15
Burdur	4320	2/son	1	11	2	14
Bursa	4320	2/son	10	25	64	99
Bursa	6284	13	0	0	1	1
Çanakkale	4320	2/son	6	21	19	46
Çanakkale	6284	13	0	0	1	1
Çankırı	4320	2/son	0	9	4	13
Çorum	4320	2/son	9	10	3	22
Çorum	6284	13	0	0	1	1
Denizli	4320	2/son	10	15	37	62
Denizli	6284	13	1	0	0	1
Diyarbakır	4320	2/son	3	6	9	15
Düzce	4320	2/son	0	3	6	9
Edirne	4320	2/son	3	6	9	18
Elazığ	4320	2/son	0	0	5	5
Erzincan	4320	2/son	4	1	12	17

Erzurum	4320	2/son	0	8	5	13
Eskişehir	4320	2/son	4	4	11	19
Eskişehir	6284	13	0	0	3	3
Gaziantep	4320	2/son	5	26	29	60
Gaziantep	6284	13	0	0	3	3
Giresun	4320	2/son	4	4	7	15
Gümüşhane	4320	2/son	1	0	1	2
Hatay	4320	2/son	3	16	22	41
Iğdır	4320	2/son	0	3	5	8
Isparta	4320	2/son	5	8	1	14
İstanbul	4320	2/son	28	112	353	493
İstanbul	6284	13	0	0	8	8
İzmir	4320	2/son	29	74	114	217
İzmir	6284	13	1	0	0	1
Kahramanmaraş	4320	2/son	7	18	8	33
Kahramanmaraş	6284	13	0	0	1	1
Karabük	4320	2/son	1	4	5	10
Karaman	4320	2/son	6	3	4	13
Karaman	6284	13	0	1	0	1
Kars	4320	2/son	0	4	2	6
Kastamonu	4320	2/son	2	5	15	22
Kayseri	4320	2/son	6	18	20	44
Kırıkkale	4320	2/son	0	9	9	18
Kırklareli	4320	2/son	7	22	10	39
Kırşehir	4320	2/son	5	4	5	14
Kilis	4320	2/son	0	1	0	1
Kocaeli	4320	2/son	6	38	8	52
Kocaeli	6284	13	0	1	1	2
Konya	4320	2/son	17	16	41	74
Kütahya	4320	2/son	0	9	3	12
Malatya	4320	2/son	0	28	31	59
Manisa	4320	2/son	6	39	49	94
Mardin	4320	2/son	0	8	8	16
Mersin	4320	2/son	7	33	40	80
Mersin	6284	13	0	0	1	1
Muğla	4320	2/son	13	46	37	96
Muğla	6284	13	0	0	1	1
Muş	4320	2/son	6	3	2	11
Nevşehir	4320	2/son	2	7	5	14
Niğde	4320	2/son	4	7	3	14
Ordu	4320	2/son	4	15	13	32
Osmaniye	4320	2/son	0	3	7	10
Rize	4320	2/son	2	0	15	17
Sakarya	4320	2/son	3	6	4	13

Samsun	4320	2/son	16	58	19	93
Siirt	4320	2/son	1	1	0	2
Sinop	4320	2/son	7	4	8	19
Sivas	4320	2/son	2	15	5	22
Şanlıurfa	4320	2/son	3	9	1	13
Şanlıurfa	6284	13	0	0	1	1
Şırnak	4320	2/son	4	0	2	6
Tekirdağ	4320	2/son	11	7	23	41
Tokat	4320	2/son	5	13	6	24
Trabzon	4320	2/son	6	5	23	34
Trabzon	6284	13	0	0	1	1
Tunceli	4320	2/son	2	0	0	2
Uşak	4320	2/son	1	7	12	20
Van	4320	2/son	3	1	3	7
Yalova	4320	2/son	2	0	2	4
Yozgat	4320	2/son	4	4	2	10
Yozgat	6284	13	0	1	0	1
Zonguldak	4320	2/son	4	14	5	23
Zonguldak	6284	13	0	0	1	1

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Türkiye’de 6284 nolu kanun uyarınca verilen karar türlerinin yıllar itibariyle toplam sayılarına bakıldığında 2013’ten 2016 yılına doğru ciddi bir azalmanın olduğu dikkati çekmektedir (Tablo 3). Nitekim 2013 yılında 1.167 olan toplam karar sayısının 2016 yılında 238’e kadar düştüğü anlaşılmaktadır. Toplam sayıdaki bu düşüş, diğer faktörlerin yanında kanunun caydırıcı etkisini hatırlatmaktadır. Toplam karar sayısındaki bu düşüş, mahkûmiyet, beraat ve diğer karar türlerinde de doğal olarak bir azalmaya yol açmış durumdadır.

Tablo 3. 6284 nolu kanun kapsamında Türkiye’de yıllar itibariyle verilen çeşitli karar sayılarının değişimi (2013-2016).

Verilen Karar Türü	2013	2014	2015	2016
Mahkûmiyet	71	78	64	52
Beraat	248	135	65	48
Diğer Kararlar	848	325	137	138
Toplam	1.167	538	266	238

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Çalışmada veriler her ne kadar 2013-2016 yılları arası dönemi kapsasa da tabloların kapsamı düşünülerek 2013 ve 2016 yıllarına ait veriler yardımıyla 6284 sayılı kanun uyarınca verilen kararların illere göre dağılımı karşılaştırılmaya çalışılmıştır. 2013 yılında söz konusu kanun kapsamında verilen kararların dağılımında ilk dikkati çeken husus bazı illerde sadece tedbir kararları yer alırken, bazı illerde ise tedbir kararı yanında zorlama hapsi kararları yer almaktadır.

2013 yılı verilerinde dikkati çeken bir başka özellik de davalarda verilen karar toplamının en fazla olduğu il İstanbul'dur (Tablo 4,5) (Şekil 1,2).

Tablo 4. 2013 yılında 6284 sayılı kanun uyarınca verilen kararların illere göre dağılımı

İl Adı	Kanun Maddesi	Mahkumiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Adana	13				
	2/son	0	1	10	11
Adıyaman	13				
	2/son	0	2	1	3
Afyonkarahisar	13				
	2/son	0	0	7	7
Ağrı	13	0	0	1	1
	2/son				
Aksaray	13				
	2/son	0	3	0	3
Amasya	13				
	2/son	0	1	5	6
Ankara	13	0	0	1	1
	2/son	7	12	70	89
Antalya	13	0	1	2	3
	2/son	0	6	35	41
Ardahan	13				
	2/son	0	0	1	1
Artvin	13				
	2/son	0	0	5	5
Aydın	13	0	0	1	1
	2/son	6	1	18	25
Balıkesir	13	0	0	1	1
	2/son	1	10	22	33
Bartın	13				

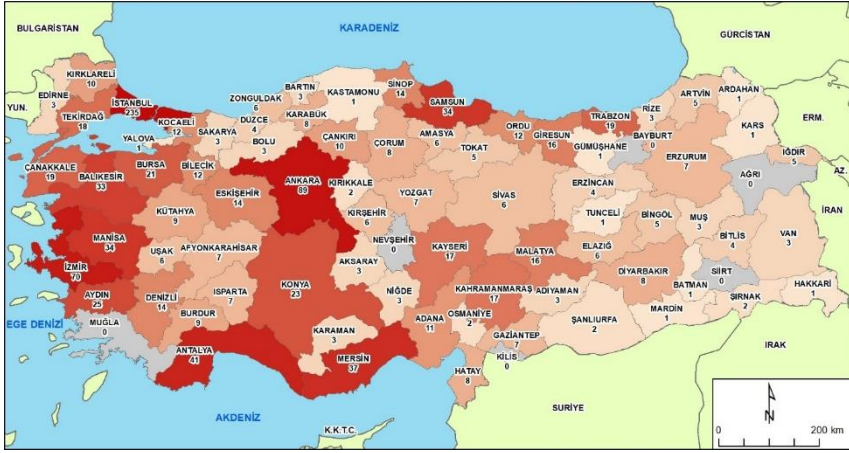
	2/son	0	2	1	3
Batman	13				
	2/son	0	0	1	1
Bilecik	13	1	0	0	1
	2/son	2	0	10	12
Bingöl	13				
	2/son	2	0	3	5
Bitlis	13				
	2/son	1	1	2	4
Bolu	13				
	2/son	0	0	3	3
Burdur	13	0	1	0	1
	2/son	0	2	7	9
Bursa	13	0	1	4	5
	2/son	0	2	19	21
Çanakkale	13	0	0	1	1
	2/son	0	4	15	19
Çankırı	13				
	2/son	0	2	8	10
Çorum	13				
	2/son	1	1	6	8
Denizli	13				
	2/son	1	3	10	14
Diyarbakır	13				
	2/son	2	3	3	8
Düzce	13				
	2/son	0	2	2	4
Edirne	13	0	1	0	1
	2/son	0	1	2	3
Elâzığ	13				
	2/son	0	2	4	6
Erzincan	13	0	1	1	2
	2/son	0	0	4	4
Erzurum	13	0	1	2	3
	2/son	0	5	2	7
Eskişehir	13	0	0	1	1
	2/son	1	1	11	13
Gaziantep	13	0	0	1	1
	2/son	0	1	6	7
Giresun	13				
	2/son	3	1	12	16
Gümüşhane	13				
	2/son	0	0	1	1
Hakkâri	13				

	2/son	0	0	1	1
Hatay	13				
	2/son	3	1	4	8
İğdır	13				
	2/son	1	1	3	5
İsparta	13				
	2/son	0	1	6	7
İstanbul	13	0	8	29	37
	2/son	8	56	171	235
İzmir	13	0	0	1	1
	2/son	1	14	55	70
Kahramanmaraş	13				
	2/son	0	5	12	17
Karabük	13				
	2/son	6	0	2	8
Karaman	13				
	2/son	0	2	1	3
Kars	13				
	2/son	0	1	0	1
Kastamonu	13	0	0	1	1
	2/son	0	0	1	1
Kayseri	13	0	0	1	1
	2/son	2	3	12	17
Kırıkkale	13	0	0	1	1
	2/son	0	0	2	2
Kırklareli	13				
	2/son	0	3	7	10
Kırşehir	13				
	2/son	0	0	6	6
Kocaeli	13	0	1	1	2
	2/son	0	2	10	12
Konya	13	0	1	5	6
	2/son	1	3	19	23
Kütahya	13	0	0	1	1
	2/son	0	2	7	9
Malatya	13	0	1	1	2
	2/son	0	5	11	16
Manisa	13				
	2/son	0	4	30	34
Mardin	13	0	0	1	1
	2/son	0	0	1	1
Mersin	13	0	1	0	1
	2/son	4	7	26	37
Muğla	13	1	0	1	2

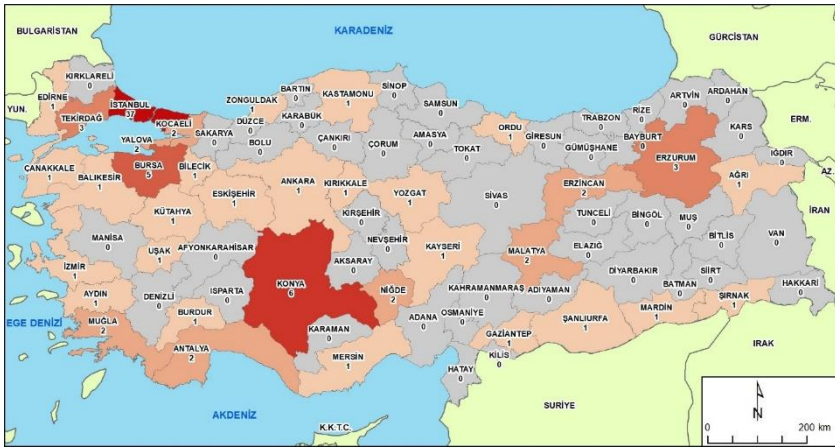
	2/son				
Muş	13				
	2/son	0	1	2	3
Niğde	13	0	0	2	2
	2/son	0	1	2	3
Ordu	13	0	0	1	1
	2/son	1	7	4	12
Osmaniye	13				
	2/son	1	0	1	2
Rize	13				
	2/son	0	1	2	3
Sakarya	13				
	2/son	0	2	1	3
Samsun	13				
	2/son	0	21	13	34
Sinop	13				
	2/son	0	2	12	14
Sivas	13				
	2/son	0	5	1	6
Şanlıurfa	13	0	0	1	1
	2/son	0	1	1	2
Şırnak	13	0	0	1	1
	2/son	0	0	2	2
Tekirdağ	13	0	0	3	3
	2/son	3	8	7	18
Tokat	13				
	2/son	2	1	2	5
Trabzon	13				
	2/son	6	0	13	19
Tunceli	13				
	2/son	0	0	1	1
Uşak	13	0	0	1	1
	2/son	0	0	6	6
Van	13				
	2/son	1	0	2	3
Yalova	13	0	0	2	2
	2/son	0	0	1	1
Yozgat	13	0	0	1	1
	2/son	2	0	5	7
Zonguldak	13	0	1	0	1
	2/son	0	0	6	6

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

Şekil 1. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen toplam karar sayılarının illere göre dağılışı.

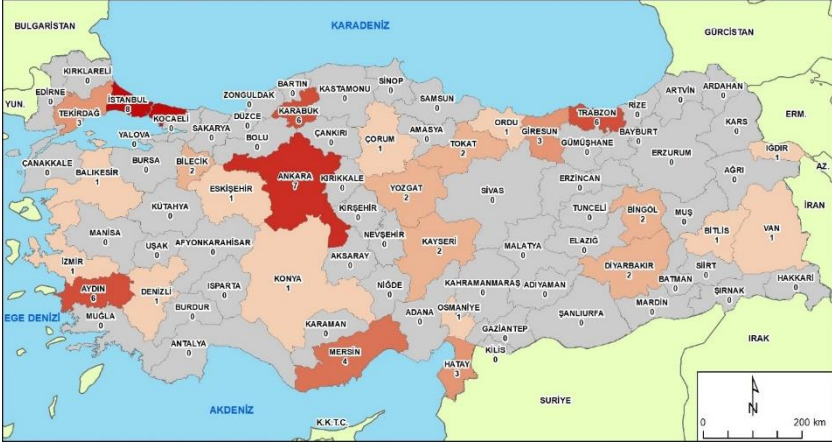

Şekil 2. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen toplam karar sayılarının illere göre dağılışı.

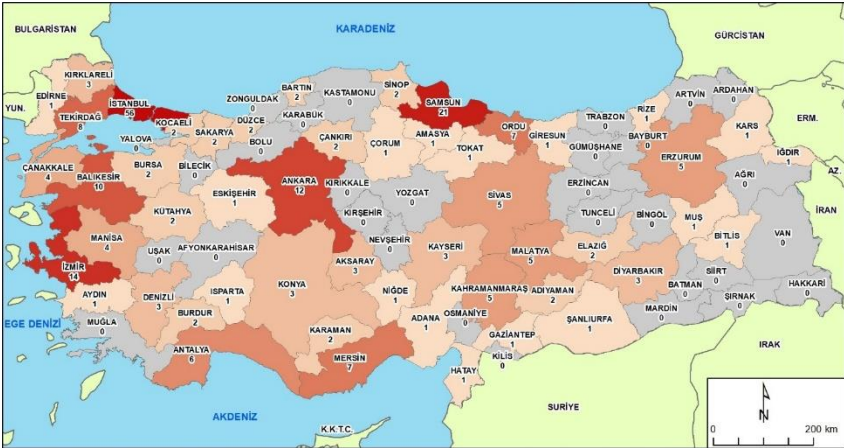

İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde 2013 yılında toplam kararlarda olduğu gibi, mahkûmiyet, beraat ve diğer kararlar sayılarının yüksek olduğu dikkati çekmektedir (Şekil 3,4,5,6,7,8,9,10,11,12).

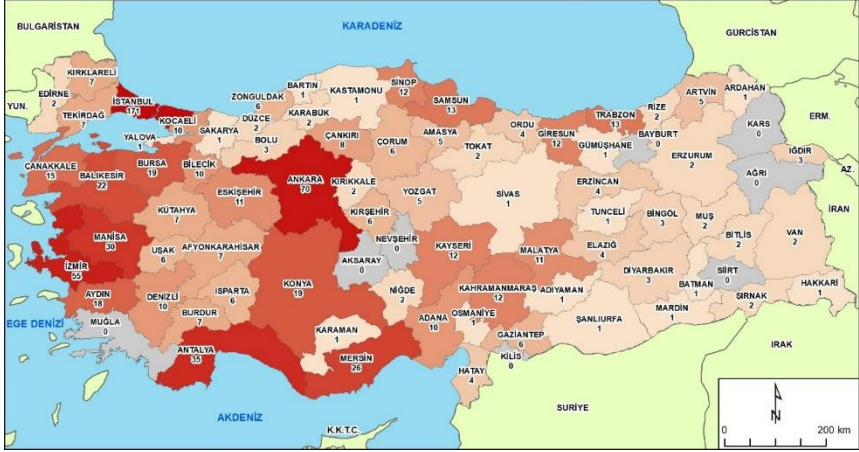
Şekil 3. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen mahkûmiyet kararı sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 4. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen beraat karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 5. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen diğer kararlar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 6. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen mahkûmiyet karar sayılarının illere göre dağılışı.

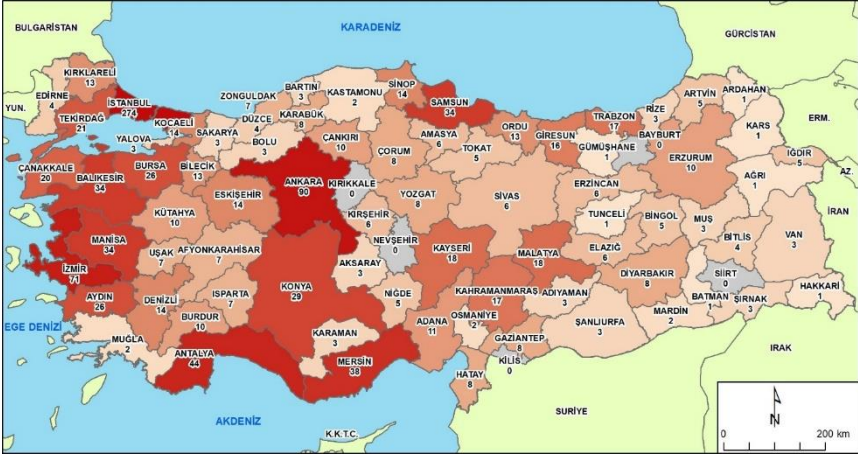
Şekil 7. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen beraat karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 8. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen diğer kararlar sayılarının illere göre dağılışı.

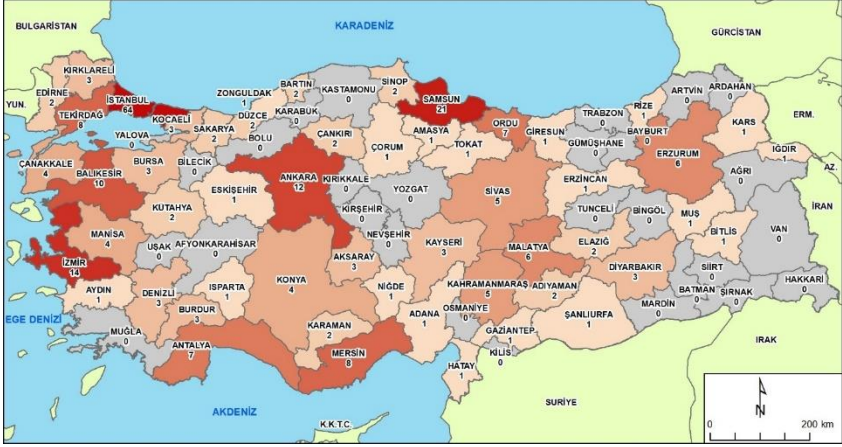
Şekil 9. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanun kapsamında verilen toplam karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 10. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddeleri kapsamında verilen toplam mahkûmiyet karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 11. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddeleri kapsamında verilen toplam beraat karar sayılarının illere göre dağılışı

Şekil 12. Türkiye’de 2013 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddeleri kapsamında verilen toplam diğer kararlar sayılarının illere göre dağılışı.

2013 yılında hem tedbir hem de zorlama hapsi cezası toplamlarında İstanbul’u sırasıyla Ankara ve İzmir izlemektedir. Üç büyük ilimizi verilen karar sayısı bakımından Antalya, Mersin,

Balıkesir, Manisa, Samsun, Konya, Aydın ve Bursa illeri takip etmektedir (Tablo 5). 2013 yılında Bayburt, Kilis, Nevşehir ve Siirt illerinde 6284 nolu kanun kapsamında verilen karar bulunmamaktadır.

Tablo 5. 2013 yılında 6284 nolu kanun kapsamında görülen davalarda verilen karar sayılarının en fazla olduğu iller.

İl Adı	2/Son Maddesi	13. Madde	Toplam
İstanbul	235	37	272
Ankara	89	1	90
İzmir	70	1	71
Antalya	41	3	44
Mersin	37	1	38
Balıkesir	33	1	34
Manisa	34	-	34
Samsun	34	-	34
Konya	23	6	29
Aydın	25	1	26
Bursa	21	5	26

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

2016 yılında Türkiye genelinde olduğu gibi, illerimizde de mahkûmiyet, beraat ve diğer kararlar ile toplam karar sayılarında azalma olmuştur (Tablo 6).

Tablo 6. 2016 yılında 6284 sayılı kanun uyarınca verilen kararların illere göre dağılımı

İl Adı	Kanun Maddesi	Mahkûmiyet	Beraat	Diğer Kararlar	Toplam
Adana	13				
	2/son	7	1	5	13
Ağrı	13	0	0	1	1
	2/son				
Aksaray	13	0	1	4	5
	2/son	0	0	1	1
Amasya	13				
	2/son	0	1	0	1
Ankara	13	0	0	7	7
	2/son	1	1	14	16
Antalya	13				
	2/son	0	0	5	5
Artvin	13				
	2/son	0	0	1	1
Aydın	13				

	2/son	1	2	3	6
Balıkesir	13				
	2/son	3	2	2	7
Bilecik	13				
	2/son	0	2	0	2
Burdur	13				
	2/son	0	2	1	3
Bursa	13				
	2/son	0	1	2	3
Çanakkale	13				
	2/son	2	0	1	3
Denizli	13				
	2/son	0	0	4	4
Diyarbakır	13	0	0	2	2
	2/son	1	0	1	2
Edirne	13	0	0	1	1
	2/son				
Erzurum	13	0	0	3	3
	2/son	1	0	1	2
Eskişehir	13				
	2/son	0	0	1	1
Giresun	13				
	2/son	0	1	2	3
Hatay	13				
	2/son	1	0	1	2
Isparta	13				
	2/son	0	1	2	3
İstanbul	13	1	0	6	7
	2/son	6	8	10	24
İzmir	13	0	1	2	3
	2/son	9	4	4	17
Kahramanmaraş	13				
	2/son	1	0	2	3
Karabük	13				
	2/son	0	0	1	1
Karaman	13				
	2/son	0	0	1	1
Kayseri	13	0	0	2	2
	2/son				
Kırıkkale	13	0	0	1	1
	2/son	1	1	3	5
Kırklareli	13				
	2/son	0	0	3	3
Konya	13	0	0	1	1
	2/son				

	2/son	1	3	2	6
Manisa	13				
	2/son	4	1	4	9
Mardin	13	0	0	1	1
	2/son				
Mersin	13	0	0	2	2
	2/son	0	2	4	6
Muğla	13	0	1	1	2
	2/son	3	1	1	5
Muş	13				
	2/son	1	0	1	2
Nevşehir	13	0	1	0	1
	2/son	0	1	2	3
Ordu	13				
	2/son	0	0	2	2
Osmaniye	13				
	2/son	1	0	0	1
Rize	13				
	2/son	0	0	1	1
Sakarya	13				
	2/son	0	1	0	1
Samsun	13				
	2/son	0	1	2	3
Sinop	13				
	2/son	0	1	0	1
Sivas	13				
	2/son	0	0	2	2
Şanlıurfa	13				
	2/son	1	0	0	1
Tekirdağ	13	0	0	2	2
	2/son	2	1	4	7
Tokat	13				
	2/son	1	2	3	6
Trabzon	13				
	2/son	3	0	1	4
Uşak	13				
	2/son	0	1	1	2
Van	13	0	0	1	1
	2/son				
Zonguldak	13				
	2/son	0	2	0	2

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

2016 yılında da hem tedbir, hem de zorlama hapsi cezası toplamlarında İstanbul ilk sırada yer almaktadır. İstanbul’u verilen kararların toplam sayısı bakımından sırasıyla Ankara ve İzmir izlemektedir. 2013 yılında ilk sıralarda yer almayan Adana ve Tekirdağ üç büyük ilimizi takip etmektedir (Tablo 7) (Şekil 13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24).

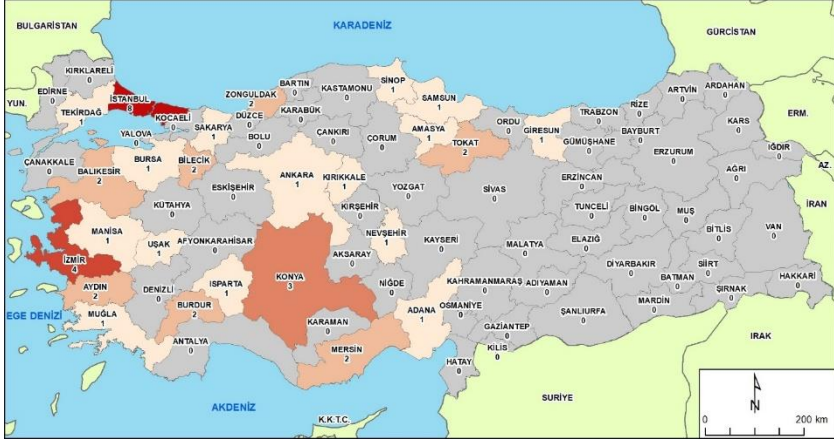
Tablo 7. 2016 yılında 6284 nolu kanun kapsamında görülen davalarda verilen karar sayılarının en fazla olduğu iller

İl Adı	2/Son Maddesi	13. Madde	Toplam
İstanbul	24	7	31
Ankara	16	7	23
İzmir	17	3	20
Adana	13	-	13
Tekirdağ	7	2	9
Manisa	9	-	9
Mersin	6	2	8
Balıkesir	7	-	7
Muğla	5	2	7
Aksaray	1	5	6
Aydın	6	-	6
Kırıkkale	5	1	6

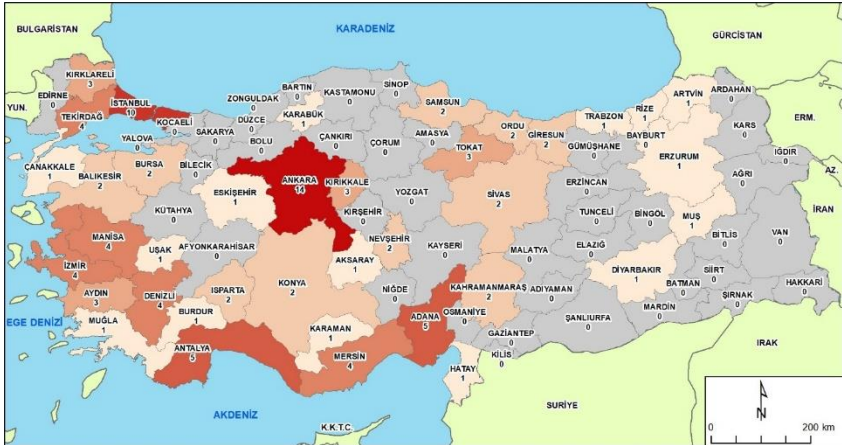
Kaynak: Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, 2017

2016 yılında Adıyaman, Afyonkarahisar, Ardahan, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Bolu, Çankırı, Çorum, Düzce, Elazığ, Erzincan, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Kastamonu, Kırşehir, Kilis, Kocaeli, Kütahya, Malatya, Nevşehir, Niğde, Siirt, Şırnak, Tunceli, Yalova ve Yozgat illerinde 6284 nolu kanun kapsamında verilen karar bulunmamaktadır. 2013 yılına göre bu illerin sayısının artmasında, genel dava sayısının azalması yanında kanunun caydırıcı etkisinin de payı olmalıdır.

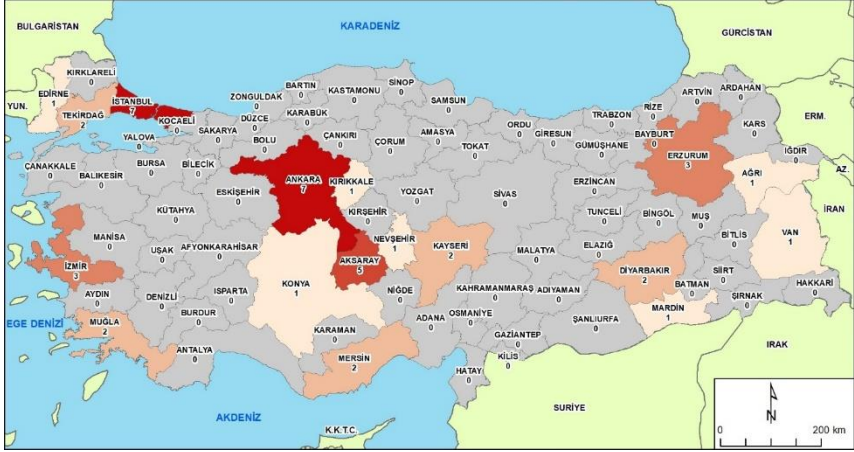
Şekil 15. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen beraat karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 16. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 2/son maddesi kapsamında verilen diğer kararlarla ilgili karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 17. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen toplam karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 18. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen mahkûmiyet karar sayılarının illere göre dağılışı

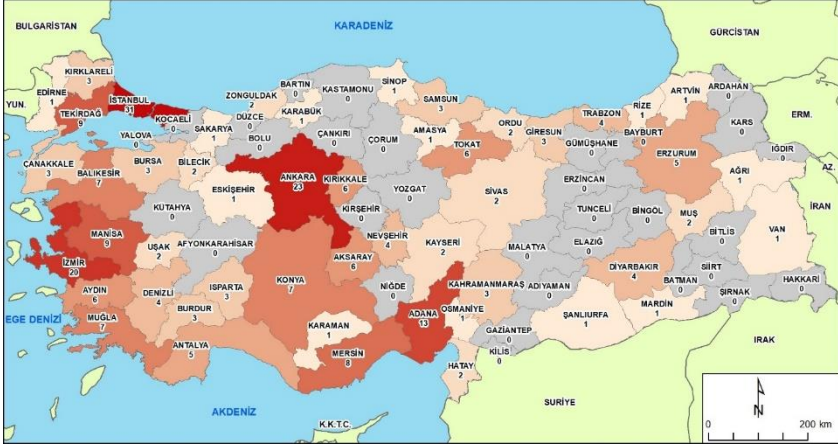
Şekil 19. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen beraat karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 20. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 13. maddesi kapsamında verilen diğer kararlarla ilgili karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 21. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddeleri kapsamında verilen toplam karar sayılarının illere göre dağılışı.

Şekil 22. Türkiye’de 2016 yılında 6284 nolu kanunun 2/son ve 13. maddeleri kapsamında verilen toplam mahkûmiyet karar sayılarının illere göre dağılışı.

4. Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de kadına karşı şiddeti düzenleyen ilk kanun 17 Ocak 1998 tarihinde 4320 sayılı “*Ailenin Korunmasına Dair Kanun*”dur. Fakat söz konusu kanunun konu ile ilgili birtakım ihtiyaçları karşılamadığının anlaşılması üzerine, önce 4320 sayılı kanuna yönelik eleştirileri ortadan kaldırmak için 2007 yılında Ailenin Korunmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş, akabinde de 8 Mart 2012 tarihinde 6284 sayılı “*Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*” yürürlüğe girmiştir. Kanunla ilgili uygulamanın usul ve esaslarını kapsayan “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği” ise 18 Ocak 2013 tarihinde kabul edilmiştir.

Bu çalışmada 6284 nolu kanun kapsamında ceza mahkemelerinde verilen karar sayı ve türlerinin illere göre dağılışı incelenmeye çalışılmış olup, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün Ceza Mahkemelerinde özel kanunlar uyarınca verilen karar türleri incelendiğinde 6284 nolu kanununun 2/son ve 13. Maddesi çerçevesinde verilen kararların bulunduğu görülmektedir.

Bunlardan 2/son maddesi kanun kapsamındaki tedbir kararını, 13 maddesi ise tedbir kararlarına aykırılık durumlarına açıklık getirmektedir. Yani, verilen ilk yaptırım kararına uyulmadığı durumlarda zorlama hapsi ile ilgili hükümleri kapsamaktadır.

Türkiye’de 6284 nolu kanun uyarınca verilen karar türlerinin yıllar itibariyle toplam sayılarına bakıldığında 2013’ten 2016 yılına doğru ciddi bir azalmanın olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim 2013 yılında 1.167 olan toplam karar sayısının 2016 yılında 238’e kadar düştüğü anlaşılmaktadır. Toplam sayıdaki bu düşüş, diğer faktörlerin yanında kanunun caydırıcı etkisini hatırlatmaktadır. Toplam karar sayısındaki bu düşüş, mahkûmiyet, beraat ve diğer karar türlerinde de doğal olarak bir azalmaya neden olmuştur.

2013 ve 2016 yılı verilerine göre davalarda verilen karar toplamının en fazla olduğu il İstanbul’dur. İstanbul’u, Ankara ve İzmir izlemektedir. Üç büyük ilimizde karar sayısı çokluğu,

öncelikle kalabalık nüfusları sebebiyle dava sayısının fazlalığıyla ilişkilendirilebilir. Buna karşılık hem 2013 yılında hem de 2016 yılında 6284 nolu kanun kapsamında Bayburt, Kilis, Nevşehir ve Siirt illerinde verilen karar bulunmamaktadır.

Şiddet, toplumun tamamını ilgilendiren bir sorun olup, şiddetle mücadele sadece hukuki bir konu değildir. Bununla birlikte, şiddetin altında yatan ahlaki, kültürel, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik çok sayıda sebep bulunmaktadır. Bu nedenle de şiddetle mücadele konusunda hukuki tedbirlerin yanı sıra konu ile ilgili tüm kurum ve kuruluşların iş birliği ve kararlılığı esastır.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri başta olmak üzere kanunda belirtilen tedbirleri uygulayacak, denetleyecek ve destek hizmetlerini verecek kurumlarla ilgili uygulama aksaklıkları giderilmelidir.

Şiddet konusu toplumun bütününe ilgilendirdiğinden, bu konuda toplumun bilinçlendirilmesine yönelik projeler daha çok devreye sokulmalıdır.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2017). Ceza Mahkemelerinde Özel Kanunlar Uyarınca Verilen Karar Türleri (2013-2016).

Balo, Y. S., 2003, Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulanması. *Aile ve Toplum*, Yıl:5, 2(6).

Öztürk, N., 2017, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-32.

RG, 09.11.1982-17863

RG, 08.12.2001-24607

RG, 10.06.2003-25134

RG, 12.10.2004-25611

RG, 13.07.2005-25874

RG, 04.05.2007-26512

RG, 04.02.2011-27836

RG, 20.03.2012-28239

Soybaş, J., 2012, 6284 Sayılı

ISBN : 978-975-2489-12-7
İNSAN HAK İHLALLERİ VE SOSYAL TRAVMALAR